

Беларускі календар на 1988 год

XXXII ГОД ВЬДАННЯ

**Галоўнае праўленне
Беларускага грамадска-культурнага таварыства**

Беласток 1988 г.

СКАРОЧАНЫ КАЛЯНДАР НА 1988 ГОД

Мастак
Уладзіслаў Петрук

Карэктар
Таццяна Яновіч

Wydawca: Zarząd Główny Białoruskiego Towarzystwa Społeczno-Kulturalnego w Białymstoku.

Oddano do składania 10.06.1987 r. Druk ukończono w lutym 1988 roku.

Ark. druk. 16. Ark. wyd. 19. Nakład 5.000 egz.

Cena 200 zł

Białostockie Zakłady Graficzne. Zam. nr 1139/87 E-6

		СТУДЗЕНЬ					ЛЮТЫ					САКАВІК					
П А С Ч П С Н		4	11	18	25		1	8	15	22	29		7	14	21	28	
		5	12	19	26		2	9	16	23		1	8	15	22	29	
		6	13	20	27		3	10	17	24		2	9	16	23	30	
		7	14	21	28		4	11	18	25		3	10	17	24	31	
	1	8	15	22	29		5	12	19	26		4	11	18	25		
	2	9	16	23	30		6	13	20	27		5	12	19	26		
	3	10	17	24	31		7	14	21	28		6	13	20	27		
		КРАСАВІК					МАЙ					ЧЭРВЕНЬ					
П А С Ч П С Н		4	11	18	25			2	9	16	23	30		6	13	20	27
		5	12	19	26			3	10	17	24	31		7	14	21	28
		6	13	20	27			4	11	18	25		1	8	15	22	29
		7	14	21	28			5	12	19	26		2	9	16	23	30
	1	8	15	22	29			6	13	20	27		3	10	17	24	
	2	9	16	23	30			7	14	21	28		4	11	18	25	
	3	10	17	24			1	8	15	22	29		5	12	19	26	
		ЛІПЕНЬ					ЖНІВЕНЬ					ВЕРАСЕНЬ					
П А С Ч П С Н		4	11	18	25		1	8	15	22	29		5	12	19	26	
		5	12	19	26		2	9	16	23	30		6	13	20	27	
		6	13	20	27		3	10	17	24	31		7	14	21	28	
		7	14	21	28		4	11	18	25		1	8	15	22	29	
	1	8	15	22	29		5	12	19	26		2	9	16	23	30	
	2	9	16	23	30		6	13	20	27		3	10	17	24		
	3	10	17	24	31		7	14	21	28		4	11	18	25		
		КАСТРЫЧНІК					ЛІСТАПАД					СНЕЖАНЬ					
П А С Ч П С Н		3	10	17	24	31		7	14	21	28		5	12	19	26	
		4	11	18	25		1	8	15	22	29		6	13	20	27	
		5	12	19	26		2	9	16	23	30		7	14	21	28	
		6	13	20	27		3	10	17	24		1	8	15	22	29	
		7	14	21	28		4	11	18	25		2	9	16	23	30	
	1	8	15	22	29		5	12	19	26		3	10	17	24	31	
	2	9	16	23	30		6	13	20	27		4	11	18	25		

СТУДЗЕНЬ

СТУДЗЕНЬ

ЯНВАРЬ

Гадоў таму

- 400 — 28.1.1588 г. быў зацверджаны Сеймам і падпісаны каралём Зыгмунтам III Трэці статут Вялікага княства Літоўскага — найбольш поўны збор законаў на беларускай мове — дзяржаўнай мове Вялікага княства Літоўскага.
- 205 — 23.1.1783 г. нар. французскі пісьменнік Анры Стэндаль (пам. 23.3.1842 г.), найбольш папулярны яго раманы: „Чырвоная і чорная“ (1830), „Пармскі манастыр“ (1839), біяграфіі вялікіх мастакоў, артыкулы, апавяданні і інш.
- 200 — 22.1.1788 г. нар. англійскі паэт і рэвалюцыянер Джордж Байран (пам. 19.4.1824 г.), першы зборнік вершаў „Вольныя часіны“ (1807), найбольш вядомыя паэмы: „Гяур“ і „Абідонская нявеста“ (1813), „Карсар“ і „Лара“ (1814), „Асада Карынафа“ і „Карызіна“ (1816), „Манфрэд“ (1817), „Каін“ (1821), „Неба і зямля“ (1822), вершы. Быў палымным змагаром за свабоду прыгнечаных народаў Італіі і Грэцыі.
- 155 — 30.1.1833 г. нар. беларускі мастак Апалянар Гараўскі (пам. у 1900 г.), карціны: „На радзіме“ (1860), „Від дубровы каля Вабруйска“ (1855), „Шінскія балоты“ (1868), „Партрэт селяніна“ (1888) і інш.
- 125 — 22.1.1863 г. пачалося ў Польшчы, на Беларусі і Літве Студзеньскае паўстанне, у ім прынялі ўдзел тысячы беларускай дробнай шляхты, інтэлігенцыі, мяшчан і сялян, выдатнымі яго кіраўнікамі былі К. Каліноўскі, Р. Траўгут, В. Врублеўскі і іншыя, удзельнічалі ў ім пісьменнікі В. Дунін-Марцінкевіч, Ф. Багушэвіч.
- 80 — 3.1.1908 г. нар. беларускі жывапісец Яўген Зайцаў, карціны: „Мінск гарыць“ (1945), „Стаяць на смерць“ (1948), „Прыпяць“ (1955) і інш.
- 13.1.1908 г. нар. беларускі рэвалюцыйны дзеяч Іван Малец, працаваў у Камуністычным саюзе моладзі Заходняй Беларусі і Камуністычнай партыі Заходняй Беларусі, з 1933 г. некалькі год быў сакратаром Беларускага акруговага камітэта КПЗВ і КСМЗВ, пасля вайны на партыйнай рабоце ў БССР.
- 15.1.1908 г. нар. беларускі скульптар Заір Азгур, выразьбіў, між іншым, фігуры князёў Васіля Мінскага і Уладзіміра Полацкага (1943), Ф. Скарыны (1947), Я. Купалы і Я. Коласа (1949) і інш.
- 75 — 13.1.1913 г. у Вільні пачаў выходзіць тыднёвік „Беларус“ (выдаваўся да 30.7.1915 г.) на беларускай мове лацінскім алфавітам, адрасаваўся беларусам-католікам, у асноўным сялянам, друкаваў таксама творы А. Гаруна, А. Зязюлі, А. Паўловіча і інш.
- 27.1.1913 г. адбылася першая пастаноўка „Паўлінкі“ Я. Купалы.
- 65 — 1.1.1923 г. нар. беларускі мастак Віктар Грамыка, карціны: „Ільны беларускія“ (1969), „Чырвоныя землі Полаччыны“ (1970) і інш.
- 1.1.1861 г. нар. заснавальнік беларусазнаўства Я. Карскі ◆
- 1.1.1919 г. абвясчэнне Беларускай ССР ◆ 1.1.1944 г. утварэнне Краёвай рады нарадавай ◆ 1.1.1959 г. перамога рэвалюцыі на Кубе, Дзень вызвалення Кубы ◆ 3.1.1946 г. нацыяналізацыя народнай гаспадаркі Польшчы ◆ 8.1.1841 г. нар. у Бельску публіцыст, пісьменнік, удзельнік Студзеньскага паўстання Ю. Такажэвіч ◆ 20.1.1892 г. нар. выдатны беларускі палітычны дзеяч Б. Тарашкевіч ◆ 21.1.1924 г. памёр У. І. Ленін ◆ 31.1.1946 г. абвясчэнне Венгерскай Народнай Рэспублікі.



Стыль		Дзень	Святы, імяніны		Сонца ўсход — захад
новы	стары		каталіцкія	праваслаўныя	
1	19	П	Новы Год, Мешчэслава	Німафей, Рыгора	7.45— 15.29
2	20	С	Ізідара, Макара	Ігнація, Данілы	
3	21	П	Данушы, Генавефы	Юльіаніі, Пракопа	
4	22	П	Тытуса, Яўгенія	Анастасіі, Феадота	7.44 — 15.45
5	23	А	Эдварда, Шымана	Паўла, Ніфанта	
6	24	С	Трох Каралёў	Куця. Яўгінні	
7	25	Ч	Юліі, Люцыяна	Раждзтва Хрыстова	
8	26	П	Севярына, Мсціслава	Сябор Пр. Багародз.	
9	27	С	Юльіаны, Марцыяны	Сцяпана, Фёдара	
10	28	П	Яна, Вільгельма	Іафіма, Якава	
11	29	П	Матыльды, Ганараты	Маркела, Марка	
12	30	А	Чэслава, Аркадзя	Анісіі, Фядоры	
13	31	С	Веранікі, Вагуміла	Шчодры вечар	
14	1	Ч	Фелікса, Гіляра	Новы Год, Васілія	7.40 15.56
15	2	П	Паўла, Макара	Сяргея, Серафіма	
16	3	С	Марцэля, Уладзіміра	Малахіі, Гордзія	
17	4	П	Яна, Антонія	Засімы, Афанасія	
18	5	П	Пятра, Малгажаты	Куця. Апалянары	
19	6	А	Марты, Генрыка	Хрышчэнне Гасподнае	7.34— 16.09
20	7	С	Фабіяна, Себасціяна	Іаана Хрысціцеля	
21	8	Ч	Агнешкі, Яраслава	Георгія, Емяльяна	
22	9	П	Анастаса, Вінцэнта	Філіпа, Пятра	
23	10	С	Ільдэфонса, Раймунда	Рыгора, Маркіяна	
24	11	П	Рафала, Тымацеюша	Феадосія, Міхаіла	
25	12	П	Паўлы, Мілаша	Тэцыяны, Саввы	
26	13	А	Паўліны, Палікарпа	Ярміла, Якава	
27	14	С	Яна, Пшэмыслава	Ніны, Іосіфа	
28	15	Ч	Валерыя, Аўгусціна	Паўла, Прахора	
29	16	П	Эдзіслава, Францішка	Дамаскіна, Леанілы	7.26— 16.21
30	17	С	Мацея, Мартыны	Антонія	
31	18	П	Яна, Марцэліны	Кірылы, Афанасія	

LUTY

ЛЮТЫ

ФЕВРАЛЬ

Гадоў таму

- 520 — 29.2.1468 г. вялікі князь літоўскі і кароль польскі Казімір Ягелончык выдаў на Беларускай мове першы кодэкс крымінальнага і працэсуальнага права Вялікага княства Літоўскага.
- 515 — 19.2.1473 г. нар. польскі астраном Мікалай Капернік (пам. 24.5.1543 г.), стваральнік геліяцэнтрычнай сістэмы свету, больш за 30 год працаваў над сваім фундаментальным творам „Пра абарачэнні нябесных сфер“, які зрабіў рэвалюцыю ў тагачаснай навуцы аб сусвеце.
- 150 — 2.2.1838 г. у Мастоўлянах каля Ялоўкі на Беласточчыне нар. Кастусь Каліноўскі (запінуў 22.3.1864 г.) — беларускі рэвалюцыянер і публіцыст, кіраўнік Студзеньскага паўстання 1863 г. на Беларусі і Літве. Разам з В. Врублеўскім і Ф. Ражанскім выдаваў першую беларускую нелегальную газету „Мужыцкая праўда“ (1862—3).
- 120 — 10.8.1868 г. нар. беларускі пісьменнік, мастак і разьбяр Карусь Каганец (сапраўднае прозвішча Казімір Кастравіцкі, пам. 20.5.1918 г.), сын паўстанца 1863 г., адзін з заснавальнікаў партыі Беларускай сацыялістычнай грамады; літаратурную дзейнасць пачаў у 1893 г., аўтар вершаў, апавяданняў, вадэвіля „Модны шляхцюк“ (1910), драмы „У іншым шчасці няшчасце схавана“ (1903), камедыі „Двойчы прапілі“ (1910), гістарычных драм „Старажовы курган“ і „Сын Даніла“, збіраў фальклор, аўтар першага „Беларускага лемантара“ (1906), малюнкаў „За сахою“, „Маці“ і інш.
- 95 — 18.2.1893 г. нар. беларускі пісьменнік і літаратуразнавец Максім Гарэцкі (пам. 20.3.1939 г.), друкавацца пачаў у 1912 г., першы зборнік апавяданняў „Рунь“ (Вільня, 1914), выдаў зборнік беларускіх „Народных песен з мелодыямі“ (1928), напісаў першую „Гісторыю беларускай літаратуры“ (Вільня, 1920) і склаў першую „Хрестаматню беларускай літаратуры. XI ст. — 1905 г.“
- 90 — 10.2.1898 г. нар. нямецкі пісьменнік Бертальд Брэхт (пам. 14.8.1956 г.), п'есы: „Што той салдат, што гэты“ (1926), „Трохграшовая опера“ (1928), „Матушка Кураж і яе дзеці“ (1939), „Жыццё Галілея“ (1939), а таксама „Трохграшовы раман“ (1939), апавяданні і інш.
- 80 — 29.2.1908 г. нар. беларуская пісьменніца Ядвіга Бяганская, друкуецца з 1926 г., піса пераважна для дзяцей і моладзі, кнігі: „Далёка на Поўначы“ (1954), „Сустрэча з морам“ (1962), „Зосіна зорачка“ (1965) і інш.
- 75 — 1.2.1913 г. нар. у в. Гаркавічы на Саколышчыне Сяргэй Прытыцкі (пам. 13.6.1971 г.) — дзеяч рэвалюцыянага руху ў Заходняй Беларусі ў міжваенны час, адзін з арганізатараў партызанскага руху на Беларусі ў апошняю вайну, партыйны і дзяржаўны дзеяч БССР.
- 14.2.1913 г. нар. беларускі жывапісец Віталь Цвірка, карціны: „На зямлі беларускай“ (серыя пейзажаў, 1961—67), „Сказ пра Палессе“ (1965), „Сказанне пра Нёман“ (1968), „Нарач“ (1971) і інш.
- 70 — 23.2.1918 г. першая бітва Чырвонай Арміі, Дзень Савецкай Арміі.
- 2.2.1943 г. перамога пад Сталінградам ◆ 4.2.1505 г. нар. пачынальнік польскай літаратуры М. Рэй ◆ 4.2.1746 г. нар. Т. Касцюшка ◆ 8.2. 1834 г. нар. стваральнік перыядычнай сістэмы элементаў Д. Медзалеў ◆ 12.2.1809 г. нар. Ч. Дарвін ◆ 22.2.1810 г. нар. Ф. Шапэн ◆ 26.2.1956 г. утварэнне Беларускага грамадска-культурнага таварыства.



Стыль		Дзень	Святы і імяніны		Сонца ўсход — — заход
Новы	стары		каталіцкія	праваслаўныя	
1	19	П	Брыгіды, Ігнаца	Арсенія, Макара	
2	20	А	ПДМ <i>Грамнічнай</i>	Яўфімія, Рыммы	
3	21	С	Блажэя, Гіпаліта	Максіма, Яўгенія	
4	22	Ч	Андрэя, Веранікі	Цімафея, Ляонція	
5	23	П	Адэляйды, Агаты	Клімента, Генадзія	
6	24	С	Вагдана, Дароты	Ксеніі, Герасіма	
7	25	Н	Рамуальда, Рышарда	Рыгора, Віталія	7.17 — 16.34
8	26	П	Яна, Пятра	Марыі, Аркадзія	
9	27	А	Апалонія, Цырыля	<i>Іаана Залагавуснага</i>	
10	28	С	Яцка, Схаластыкі	Яфрэма, Феадосія	
11	29	Ч	Люцыяна, Марыі	Ігнація, Лаўрэнція	
12	30	П	Еўлаліі, Мадэста	<i>Трох Свяціцеляў</i>	
13	31	С	Катарыны, Грыгора	Кіры, Віктара	
14	1	Н	Валента, Зянона	Мясapusная	7.03 — 16.47
15	2	П	Фаўстына, Іёвіта	<i>Грамніцы</i>	
16	3	А	Дануты, Юльяны	Сымона, Анны	
17	4	С	Лукаша, Збігнева	Сідара, Мікалая	
18	5	Ч	Канстанцыі, Сімеона	Агафіі, Феадосія	
19	6	П	Канрада, Марцэля	Вуколы, Хрысціны	
20	7	С	Ляона, Людмілы	Парфена, Лукі	
21	8	Н	Элеаморы, Фелікса	Сырапусная	6.52 — 17.01
22	9	П	Малгажаты, Марты	Нікіфара, Панкрація	
23	10	А	Дамяна, Раманы	Валянціны, Паўла	
24	11	С	Богуша, Мацея	Усевалада, Дзімітрыя	
25	12	Ч	Цэзара, Віктара	Аляксея, Мялэція	
26	13	П	Аляксандры, Міраслава	Зой, Святланы	
27	14	С	Анастасіі, Габрыеля	Кірылы, Аўксенція	
28	15	Н	Макара, Рамана	Анісіма, Ефрасініі	6.36 —
29	16	П	Рамуальда	Памфіла, Парфірыя	— 17.14

- 180** — 5.3.1808 г. нар. на Аўгустоўшчыне Шьман Канарскі (расстраляны 27.2.1839 г.) — польскі рэвалюцыянер, удзельнік Лістападаўскага паўстання 1831 г., разам з І. Лялевелем заснаваў арганізацыю „Садружнасць польскага народа“ (1835), тайна прыезджаў з-за мяжы на Беларусь і Украіну, дзе стварыў сетку арганізацый „Садружнасці“.
- 120** — 28.3.1868 г. нар. рускі пісьменнік Максім Горкі (сапраўднае прозвішча Аляксей Пешкаў, пам. 18.6.1936 г.), друкаваўся з 1892 г., раманы: „Фама Гардзееў“ (1899), „Маці“ (1906), трылогія „Дзяцінства“ (1914), „У людзях“ (1916), „Мае ўніверсітэты“ (1923), „Жыццё Кліма Самгіна“ (1936), і інш., драматычныя творы: „Мяшчане“ і „На дне“ (1902), „Варвары“ (1906), „Ворагі“: сябраваў з сям’ёй Багдановічаў, быў знаёмы з Я. Лучынам, Я. Купалам і інш. беларускімі пісьменнікамі.
- 90** — 13—15.3.1898 г. адбыўся ў Мінску нелегальна Першы з’езд, які абвясціў заснаванне Расійскай сацыял-дэмакратычнай рабочай партыі, запачаткаваў аб’яднанне разрозненых сацыял-дэмакратычных гурткоў у адзіную марксісцкую партыю.
- 85** — 11.3.1903 г. нар. беларускі паэт Тодар Кляшторны (пам. 26.11.1938 г.), друкаваўся з 1925 г., першая кніга вершаў „Кляновыя завеі“ (1927), паэмы: „Калі асядае муць“ (1928), „Палі загаманілі“ (1930).
- 80** — 24.3.1908 г. нар. беларускі скульптар Аляксей Глебаў (пам. 2.10.1968 г.), працы: „Я. Колас“ (1949), „Я. Купала“ (1950), „Ф. Скарына“ (1954), „Юнацтва“ (1963), „Элегія“ (1964) і інш.
- 4.3.1908 г. нар. беларускі пісьменнік Янка Шарахоўскі (пам. 6.4.1973 г.), кніга пра Я. Купалу „Пясняр нашых дум“, апавяданні, пераклады.
- 70** — 2.3.1918 г. нар. беларускі паэт Алесь Бачыла, друкуецца з 1934 г., першы зборнік „Шляхі“ (1947), лібрэта опер: „Яснае світанне“ (музыка А. Туранкова), „Калючая ружа“ і „Калі ападае лісце“ (музыка Ю. Семянякі).
- 8.3.1918 г. нар. беларускі пісьменнік Мікола Ткачоў (пам. 20.4.1979 г.), друкаваўся з 1938 г., раманы: „Згуртаванасць“ (1951), „Дыханне агню“ (1978), апавяданні, нарысы.
- 12.3.1918 г. нар. беларускі байкапісец Эдуард Валасевіч, друкуецца з 1937 г., першая кніга „Вершы і байкі“ (1954), камедыі і скетчы: „Свет клінам не сьпоўся“ (1958), „З хворай галавы на здаровую“ (1961).
- 18.3.1918 г. нар. беларускі паэт Паўлюк Прануза, пачаў друкавацца ў 1939 г., першы зборнік „Разгневаная зямля“ (1946), многа піша для дзяцей.
- 1.3.1943 г. абвясчэнне ідэйна-праграмнай дэкларацыі ШПР ◆
 4.3.1956 г. выйшаў першы нумар „Нівы“ — органа ГП БГКТ ◆
 5.3.1871 г. нар. дзяячка міжнароднага рэвалюцыйнага руху Р. Люксембург ◆
 5.3.1896 г. нар. беларускі пісьменнік К. Крапіва ◆
 6.3.1475 г. нар. італьянскі мастак і паэт Б. Мікеланджэла ◆
 9.3.1814 г. нар. украінскі паэт Т. Шаўчэнка ◆
 9.3.1934 г. нар. першы лётчык-касманаўт Ю. Гагарын ◆
 18.3.1871 г. пачатак Парыжскай камуны ◆
 21.3.1840 г. нар. заснавальнік новай беларускай літаратуры Ф. Багушэвіч.



Стыль		Дні	Святы і імяніны		
Новы	Стары		каталіцкія	праваслаўныя	
1	17	А	Альбіна, Антаніны	Памфіла, Маруха	6.23— 17.26
2	18	С	Галены, Радаслава	Марыянны, Ермагена	
3	19	Ч	Кунегунды, Тыцыяна	Льва, Флавіяна	
4	20	П	Казіміра, Луцы	Яўгена, Архіпа	
5	21	С	Адрыяна, Фрыдэрыка	Карніла, Агафона	
6	22	Н	Ружы, Віктара	Цімафей, Яўстафія	
7	23	П	Паўла, Тамаша	Афанасія, Маўрыкія	6.07— 17.38
8	24	А	Міжнародны	дзень жанчын	
9	25	С	Францішкі, Катарыны	Іаана, Эразма	
10	26	Ч	Цыпрыяна, Марцэля	Тарасія	
11	27	П	Канстанціна	Парфіра, Севасціяна	
12	28	С	Вернара, Грыгора	Пракопа, Ціта	
13	29	Н	Важны, Крысціны	Васілія, Марыны	
14	1	П	Ляона, Матэльдэ	Антаніны, Яўдокіі	5.52— 17.51
15	2	А	Клеменса, Людвікі	Фядота, Арсенія	
16	3	С	Гіляра, Ізабелы	Яўтропія, Клянікі	
17	4	Ч	Патрыка, Збігнева	Паўла, Вячаслава	
18	5	П	Цырыля, Эдварда	Іраіды, Марка	
19	6	С	Багдана, Юзафа	Канстанціна	
20	7	Н	Кўфіміі, Клаўдзіі	Васілія, Яўгенія	
21	8	П	Бенедзікта, Любаміра	Феафілакта	
22	9	А	Вагуслава, Катарыны	40 мучанікаў	
23	10	С	Фелікса, Пелагеі	Леаніда, Анастасіі	5.34— 18.04
24	11	Ч	Габрыеля, Марка	Сафрона, Георгія	
25	12	П	Блажавешчанне ПДМ	Сьмона, Рыгора	
26	13	С	Эмануіла, Тодара	Нікіфара, Цярэнція	
27	14	Н	Пальмавая	Венядзікта, Расціслава	
28	15	П	Анелі, Сікстуса	Аляксандра	
29	16	А	Еўстахія, Віктарына	Трафіма, Юльяна	
30	17	С	Амелі, Яна	Аляксея, Марына	
31	18	Ч	Вальбіны, Карнеліі	Кірылы, Трафіма	

KWIECIEŃ
Гадоў таму

KRASAVIK

АПРЕЛЬ

- 505 — 6.4.1483 г. нар. італьянскі жывапісец і архітэктар Рафаэль Санці (пам. 6.4.1520 г.), карціны: „Мадонна з Дзіцём і Іаанам Хрысціцелем“ (1507), „Сікстінская мадонна“ (1519), фрэскі, праекты шматлікіх папаяў у Рыме.
- 155 — 21.4.1833 г. нар. Віктар Каліноўскі — беларускі рэвалюцыянер. брат К. Каліноўскага (пам. 6.11.1862 г.).
- 120 — 20.4.1868 г. нар. дзеяч польскага рэвалюцыйнага руху Адольф Ежы Варскі (пам. 21.8.1937 г.), удзельнічаў у стварэнні Сацыял-дэмакратыі Каралеўства Польскага і Літвы, з Ю. Мархлеўскім выдаваў у Парыжы газету „Рабочая справа“, адзін са стваральнікаў і кіраўнікоў Камуністычнай партыі Польшчы, удзельнік I зезда КПЗБ (1928).
- 105 — 30.4.1883 г. нар. чэшскі пісьменнік Яраслаў Гашак (пам. 3.1.1923 г.) — аўтар апавяданняў, аповесці і рамана пра ўдалага ваяку Швейка.
- 95 — 19.4.1893 г. нар. беларускі драматург Васіль Гарбацэвіч, аўтар п'ес: „Вяселле“ (1921), „Чырвоныя кветкі Беларусі“ (1923), „Пад вішнёвымі садкамі“ (1927) і інш.
- 85 — 18.4.1903 г. нар. беларускі пісьменнік Платон Галавач (пам. 29.10.1937 г.), друкавацца пачаў у 1921 г., аповесць „Спалох на загонах“ (1930), раман „Праз гады“ (1934), апавяданні.
- 21.4.1903 г. нар. беларускі літаратар Мікалай Аляхновіч (пам. 9.4.1959 г.), друкаваўся з 1919 г., даследваў творчасць паслярэвалюцыйнага пакалення беларускіх паэтаў.
- 70 — 23.4.1918 г. нар. беларуская мастачка-графік Аляксандра Паслядовіч, працы: „Поры года“ (1958), „На Палесці“ (1965), „Беларускія музыкі“ (1971), „Народныя майстры“ (1973) і інш.
- 65 — 1.4.1923 г. нар. беларускі мастак Віктар Папоў, працы: „Ткалія“ (1952), „Добрай раніцы“ (1957), „Маладосць“ (1960) і інш.
- 60 — 16.4.1928 г. нар. беларуская мастачка-жывапісец Маргарыта Савіцкая, карціны: „У полі“, „Лета“ (1962), „Хлеб партызанам“ (1967) — 17.4.1928 г. пачатак працэсу 133-х дзеячоў КПЗБ, КСМЗБ, беларускага культурна-асветнага руху ў Беластоцкім акруговым судзе, у яго выніку 102 падсудных прыгаварылі разам на 376 гадоў турмы, сярод іх былі В. Харужая, М. Арэхва, В. Карчэўская і іншыя кіруючыя дзеячы КПЗБ і КСМЗБ.
- 55 — 12.4.1933 г. нар. беларуская разьбярка Валянціна Міхеева, працы: „В. Харужая“ (1957), „Альберт Эйнштэйн“ і інш.
- 25.4.1933 г. нар. беларускі мастак-жывапісец Міхась Навіцкі, карціны: „Год сорок другі“ (1962), „Снегапад“ (1969), „Адліга“ (1964)
- 1.4.1750 г. нар. польскі асветнік Г. Калонтай ◆ 2.4.1805 г. нар. аўтар казак Х. К. Андэрсен ◆ 2.4.1840 г. нар. французскі пісьменнік Э. Заля ◆ 4.4.1945 г. вызваленне Венгрыі ◆ 14.4.1931 г. абвясчэнне Іспанскай Рэспублікі ◆ 12.4.1961 г. першы касмічны палёт чалавека, савецкага касманаўта Ю. Гагарына на караблі „Ускод-2“ ◆ 19.4.1943 г. выбух паўстання ў варшаўскім гета ◆ 21.4.1945 г. падпісанне Дагавору аб дружбе і ўзаемадапамозе паміж Польшчай і СССР ◆ 22.4.1870 г. нар. У. І Ленін ◆ 23.4.1886 г. нар. беларускі пісьменнік З. Бядуля.



Стыль		Дзень	Святы, імяніны		Сонца ўскод — захад
новы	стары		каталіцкія	праваслаўныя	
1	19	П	Гражыны, Тадоры	Дар'і, Інакенція	5.19— 18.09
2	20	С	Францішка	Сяргея, Іаана	
3	21	Н	Вялікдзень	Верная	
4	22	П	Вялікдзень	Васіля, Ісакія	5.00— 18.27
5	23	А	Ірэны, Вінцэнта	Лідзіі, Нікана	
6	24	С	Целестына	Захарыя, Якава	
7	25	Ч	Даната, Руфіна	Благавешчанне ПДМ	
8	26	П	Дзіяніза, Януара	Анны, Аллы, Ларысы	
9	27	С	Марцэля, Марыі	Іаана, Матроны	
10	28	Н	Міхала, Макара	Вялікдзень	
11	29	П	Ляона, Філіпа	Вялікдзень	
12	30	А	Юльяна, Віктара	Радаўніца	
13	31	С	Герменегільды	Іпація, Апалонія	
14	1	Ч	Юстыны, Валерыяна	Марыі, Яўфімія	4.46— 18.39
15	2	П	Анастасіі, Вазыля	Ціта, Палікарпа	
16	3	С	Юліі, Ксеніі	Мікіты, Нектарыя	
17	4	Н	Роберта, Рудальфа	Іосіфа, Георгія	
18	5	П	Апалонія, Аліцыі	Фядоры, Платона	
19	6	А	Адольфа, Тымона	Мяфодзія, Платаніды	
20	7	С	Агнешкі, Чэслава	Георгія, Данілы	
21	8	Ч	Анзельма, Фелікса	Ірадзіфона, Руфа	
22	9	П	Ляона, Лукаша	Вадзіма	4.37— 18.56
23	10	С	Ежага, Войцеха	Іаанны, Аляксандра	
24	11	Н	Аляксандра, Грыгора	Анціпа, Марціяна	
25	12	П	Яраслава, Марка	Васіля, Давыда	
26	13	А	Марцэліны, Мажэны	Артамона, Крыскента	
27	14	С	Тэафіла, Зыгты	Марціна, Антонія	
28	15	Ч	Паўла, Валерыі	Трафіма, Анастасіі	4.40— 19.00
29	16	П	Пятра, Роберта	Ірыны, Нікі, Галіны	
30	17	С	Мар'яна, Кацярыны	Сымона, Адрыяна	

МАЙ МАЙ МАЙ

Гадоў таму

- 230 — 6.5.1758 г. нар. Максімільен Рабесп'ер (загінуў 28.7.1794 г.) — актыўны дзеяч Французскай рэвалюцыі і яе ахвяра.
- 175 — 22.5.1813 г. нар. нямецкі кампазітар і дырыжор Рыхард Вагнер (пам. 13.2.1883 г.), аўтар 13 опер, у тым ліку: „Лятучы галандзец“ (1843), „Тангейзер“ (1845), „Лээнгрын“ (1850), тэатралогія „Пярсецёнак Нібелунгаў“ (1854—76), „Пагібель багоў“ (1874) і інш., хораў, рамансаў.
- 170 — 5.5.1818 г. нар. заснавальнік навуковага камунізму, палымяны рэвалюцыянер, выдатны вучоны Карл Маркс (пам. 14.3.1883 г.), найважнейшыя працы: „Маніфест камуністычнай партыі“ (1848), „Капітал“ (1865), „Грамадзянская вайна ў Францыі“ (1871), „Крытыка Гоцкай праграмы“ (1875) і інш.
- 115 — 17.5.1873 г. нар. французскі пісьменнік і грамадскі дзеяч Анры Барбюс (пам. 30.8.1935 г.), першы зборнік вершаў „Плакальшчыцы“ (1895), раманы: „Пекла“ (1908), „Агонь“ (1916), аповяданні, публіцыстыка; палымяны змагар за мір.
- 105 — 10.5.1883 г. нар. беларускі пісьменнік Янка Маўр (сапраўднае прозвішча Іван Фёдаравіч, пам. 3.8.1971 г.), адзін з пачынальнікаў беларускай літаратуры для дзяцей і моладзі, раман „Амок“ (1929), аповесці „Чалавек ідзе“ (1927), „Сын вады“ (1928), „Палескія рабінзона“ (1930), „ТБТ“ (1934) і інш., аповяданні.
- 95 — 6.5.1893 г. нар. беларускі скрыпач і дырыжор Аркадзь Бяссмертны (пам. 3.9.1955 г.), адзін з арганізатараў на Беларусі сімфанічнага аркестра і народнай філармоніі (1918), стваральнік Беларускага струннага квартэта (1935), скрыпач-саліст, педагог.
- 65 — 12.5.1923 г. пачатак працэсу 45-і беларускіх партызанаў у Беластоцкім акруговым судзе; яны дзейнічалі ў розных паведах тадышняга Беластоцкага ваяводства і ў Белавежскай пушчы, некаторых расстралялі без суда, прысуды — ад 10 год турмы да пажыццёвага зняволення.
- 55 — 8.5.1933 г. нар. беларуская артыстка балета Ніна Давыдзенка, сярод станцаваных ёю роляў: Надзейка ў балете „Князь-возера“ В. Залатарова, Насця і Анежка ў „Падстаўной нявесце“ і „Святле і ценю“ Г. Вагнера і інш.
- 25.5.1933 г. пачаў сваю дзейнасць Дзяржаўны акадэмічны Вялікі тэатр оперы і балета Беларускай ССР, які адыгрывае вядучую ролю ў развіцці беларускага сцэнічнага мастацтва, прэм'ерах нацыянальных опер і балетаў.
- 29.5.1933 г. нар. беларускі пісьменнік-„белавежац“ Мікалай Гайдук, запісаў і апублікаваў больш за 600 беларускіх народных песень з нотамі, сабраў і апрацаваў кнігу казак і легенд „Аб чым шуміць Белавежская пушча“ (1982), у сааўтарстве з Л. Гайдук выдаў дзесяць версій падручнікаў беларускай мовы для класаў III—V, „Граматыку беларускай мовы для класаў V—VIII“, вершы, аповяданні, нарысы ў „Ніве“ і „Беларускіх календарых“.
- 3.5.1791 г. прыняццё першай канстытуцыі Польшчы ◆ 5.5.1819 г. нар. С. Малюшка ◆ 5.5.1846 г. нар. Г. Сянкевіч ◆ 7.5.1840 г. нар. рускі кампазітар П. Чайкоўскі ◆ 9.5.1945 г. капітуляцыя фашысцкай Германіі, Дзень Перамогі ◆ 14.5.1943 г. утварэнне ў СССР і дывізіі Людовага Войска Польскага ◆ 17.5.1866 г. нар. польскі і рускі рэвалюцыянер Ю. Мархлеўскі ◆ 24.5.1905 г. нар. рускі пісьменнік М. Шолахаў ◆ 25.5.1841 г. нар. польская пісьменніца Э. Ажэска.



Стыль		Дзень	Святы, імяніны		Сонца ўсход - захад
новы	стары		каталіцкія	праваслаўныя	
1	18	Н	Свята Працы	Свята Працы	
2	19	П	Анатоля, Зыгмунта	Іаана, Трыфана	
3	20	А	Антаніны, Марыі	Гаўрыілы Заблудаўск.	
4	21	С	Фларыяна, Монікі	Прапалавенне	
5	22	Ч	Ірэны, Вальдэмара	Віталія, Клімента	
6	23	П	Яна, Юдыты	Георгія, Аляксандры	
7	24	С	Людмілы, Людаміра	Саввы, Елізаветы	
8	25	Н	Станіслава, Віктара	Марка, Сільвестра	4.06—
9	26	П	Дзень Перамогі	Дзень Перамогі	19.15
10	27	А	Антаніны, Ізыдара	Сымона, Сцяпана	
11	28	С	Францішка, Філіпа	Кірылы Тураўск.	
12	29	Ч	Дамніка, Панкраца	Віталя	
13	30	П	Роберта, Серваца	Мемнона	
14	1	С	Дабеслава, Ваніфаца	Якава, Даната	
15	2	Н	Яна, Зофі	Тамары, Макара	3.49—
16	3	П	Яна, Зофі	Барыса, Глеба	19.24
17	4	А	Андрэя, Венчыслава	Цімафея, Феадосія	
18	5	С	Брунона, Веранікі	Пелагеі, Сільвана	
19	6	С	Аляксандры, Эрыка	Адрыяна, Ірыны	
20	7	Ч	Мікалая, Пятра	Вязьясенне	
21	8	П	Базыля, Бернардзіна	Акакія, Ніла	
22	9	С	Тыматэўша, Віктара	Іаана, Арсенія	3.38—
23	10	Н	Зялёныя Святы	Мікалая, Ісаі	19.35
24	11	П	Іваны, Міхала	Сымона, Таісіі	
25	12	А	Іаанны, Зузанны	Мяфодзія, Кірылы	
26	13	С	Урбана, Грыгора	Германа, Ермагена	
27	14	Ч	Філіпа, Паўліны	Аляксандра, Глікерыі	
28	15	П	Яна, Юльюша	Сідара, Мікіты	
29	16	С	Аўгустына, Яраміра	Пахомія, Ісаі	3.30—
30	17	Н	Тэадозіі, Магдалены	Пяцідзсятніца, Трой	19.45
31	18	П	Фелікса, Фердынанда	Святудухаў дзень	
		А	Анелі, Петранелі	Клаўдзіі, Юліі	



Стыль		Дзень	Святы, імянін.		Сонца ўсход — захад
новы	стары		каталіцкія	праваслаўныя	
1	19	С	Дзень дзіцяці. Канрада	Дзень дзіцяці. Карніла	
2	20	Ч	Божае Цела	Аляксея, Доўманта	
3	21	П	Лешка, Клатыльды	Канстанціна, Ялены	
4	22	С	Францішка, Караля	Васіліска, Якава	
5	23	Н	Баніфаца, Валеры	Ефрасініі Полацк. Ігара	3.21— 19.52
6	24	П	Норберта, Паўліны	Мялецця, Сцяпана	
7	25	А	Роберта, Веслава	Іаана, Ферапонта	
8	26	С	Максіма, Медарда	Лук'яна, Паўла	
9	27	Ч	Пелагеі, Феліцыяна	Феадоры, Ніла	
10	28	П	Вагуміла, Малгажаты	Мікіты, Ігнація	
11	29	С	Барнабы, Фелікса	Феадосіі, Аляксандра	
12	30	Н	Яна, Ануфра	Рамана, Якава	3.18— 19.56
13	31	П	Антонія, Люцыяна	Ерма, Ермія, Дода	
14	1	А	Базыля, Валерыя	Юстына, Дзіянісія	
15	2	С	Ялянты, Віта	Нікіфара, Іаана	
16	3	Ч	Аліны, Юстыны	Лук'яна, Паўлы	
17	4	П	Адольфа, Лаўры	Мітрафана, Засімы	
18	5	С	Эльжбеты, Марка	Канстанціна, Ігара	
19	6	Н	Герваза, Пратаза	Фёклы, Сасанны	3.16— 20.00
20	7	П	Богны Фларэнтыны	Фядота, Клаўдзія	
21	8	А	Аліцыі, Алёйза	Фёдара, Яфрэма	
22	9	С	Флавіуша, Паўліна	Марыі, Марфы	
23	10	Ч	Ванды, Зенона	Шмафея, Антаніны	
24	11	П	Яна, Дануты	Варфаламея	
25	12	С	Луцыі, Вільгельма	Ануфрыя, Арсеня	
26	13	Н	Паўла, Яна	Антаніны, Варлаама	3.15— 20.00
27	14	П	Марыі, Уладзіслава	Мсціслава, Мяфодзія	
28	15	А	Ірэнеуша, Ляона	Амоса, Мадэста	
29	16	С	Пятра і Паўла	Ціхана, Яўтропія	
30	17	Ч	Эміліі, Люцыны	Мануіла, Клімента	

CZERWIEC
 Гадоў таму
ЧЭРВЕНЬ**ІЮНЬ**

- 365 — 19.6.1623 г. нар. французскі матэматык, фізік, філосаф Блез Паскаль (пам. 19.8.1662 г.), адкрыў закон ціску ў вадкасцях, сканструяваў першую лічыльную машыну, выкрываў крывадушнасць езуітаў.
- 150 — 24.6.1838 г. нар. польскі мастак Ян Матэйка (пам. 1.11.1893 г.), стварыў польскі нацыянальны гістарычны жывапіс, яго карціны: „Казанне Скаргі“ (1864), „Рэйтан“ (1866), „Падняцце звана Зыгмунта“ (1874), „Капернік“ (1875), „Грунвальдская бітва“ (1878), „Прысяга Прус на вернасць Польшчы“ (1882), „Касцюшка пад Рацлавіцамі“ (1888) і інш.
- 120 — 25.6.1868 г. нар. беларускі пісьменнік Ядвігін Ш. (сапраўднае прозвішча Антон Лявіцкі, пам. 24.2.1922 г.), адзін з пачынальнікаў беларускай прозы, першае апавяданне „Суд“ (1906) было змешчана ў „Нашай ніве“, зборнікі „Бярозка“ (1912) і „Васількі“ (1914), драма „Злодзей“ (1892), паэма „Дзед Завала“ (1903), незакончаны раманы „Золата“ і інш.
- 80 — 21.6.1908 г. нар. беларускі літаратуразнавец і грамадскі дзеяч Сцяпан Майхровіч, выступае ў друку з 1930 г., у часе гітлераўскай акупацыі сакратар Беларускага падпольнага абласнога камітэта КП(б)В і галоўны рэдактар яго органа „Беластоцкая правда“, аўтар кніг пра Янку Лучыну, В. Дуціна-Марцінкевіча, Максіма Багдановіча, Ф. Скарыну і інш.
- 65 — 16.6.1923 г. нар. беларуская мастачка-жывапісец Люба Майзельс, карціны: „Дарогай вайны“ (1967), „Свята“ (1958), і інш.
- 27.6.1923 г. нар. беларускі мастак Віктар Вярсоцкі, карціны: „Варшава. Замкавая плошча“ (1965), „Міншчына. Красавік“ (1967), „Парыж. Вуліца Мары Роз“ (1970), „Лондан. Джон-стрыт увечары“ (1970)
- 60 — 20.6.1928 г. нар. беларускі мастак Гаўрыла Вашчанка, адзін з вядучых сучасных беларускіх мастакоў, карціны: „Непераможная“ (1967), „Людзі Палесся“, „Яблынька“ (1968) і інш.
- 55 — 8.6.1933 г. выйшаў у Вільні першы нумар „Беларускай газеты“ (выходзіла нерегулярна да 30.1.1934 г.), кірунак ёй надаваў ЦК КПЗБ, друкавала творы П. Пестрака, М. Васілька і іншых заходне-беларускіх пісьменнікаў, склікала іх 10.12.1933 г. на нелегальны з'езд, на якім паўстаў Літаратурны фронт сялянскіх і рабочых пісьменнікаў Заходняй Беларусі.

1.6.1946 г. пачаў працу I кангрэс Таварыства польска-савецкай дружбы ◆ 6.6.1530 г. нар. польскі паэт Я. Каханюўскі ◆ 6.6.1799 г. нар. рускі паэт А. Пушкін ◆ 8.6.1958 г. пры „Ніве“ паўстала літаратурна-мастацкае аб'яднанне „Белавежа“ ◆ 13.6.1958 г. першая перадача на беларускай мове па Беларастоцкаму радыё ◆ 16.6.1911 г. нар. беларускі кампазітар Д. Лукас ◆ 19.6.1924 г. нар. беларускі пісьменнік В. Быкаў ◆ 22.6.1941 г. фашысцкая Германія напала на СССР ◆ 23.6.1944 г. пачалася Беларуска-аперацыя Савецкай Арміі, у выніку якой была вызвалена ўся Беларусь, а таксама Беларастоцчына ◆ 24.6.1900 г. нар. беларускі пісьменнік К. Чорны ◆ 27.6.1954 г. рушыла першая ў свеце атамная электрастанцыя (СССР).

ЛІРІЕС

ЛІПЕНЬ

ІЮЛЬ

Гадоў таму

- 160 — 24.7.1828 г. нар. рускі пісьменнік і рэвалюцыянер Мікалай Чарнышэўскі (пам. 29.10.1889 г.), выступаў супраць царызму, амаль 20 год прабыў у ссылцы, раман „Што рабіць?“ (1863), артыкулы, нарысы.
- 135 — 27.7.1853 г. нар. рускі пісьменнік і рэвалюцыянер Уладзімір Караленка (пам. 25.12.1921 г.), друкавацца пачаў у 1878 г., аповесці „Сляпы музыкант“ (1886), „Без азыка“ (1895), мемуары „Гісторыя майго сучасніка“ (1906—22), апаваданні, вершы, артыкулы.
- 95 — 19.7.1893 г. нар. рускі паэт Уладзімір Маякоўскі (пам. 14.4.1930 г.), друкавацца пачаў у 1912 г., паэмы: „Воблака ў нагавіцах“ (1915), „Вайна і мір“ (1916), „Уладзімір Ільіч Ленін“ (1924), „Добра!“ (1927), „На ўвесь голас“ (1930), сцэнічныя творы: „Містэрыя-буф“ (1918), „Блашчыца“ (1928), „Лазня“ (1929), вершы і інш.
- 17.7.1893 г. нар. польскі акцёр і рэжысёр Аляксандр Венгерка (загінуў у 1941 г.), працаваў у Польскім і Нацыянальным тэатрах у Варшаве. Заснавальнік Польскага тэатра Беларускай ССР у 1939 г. у Беластоку, які пачаў працу пастаноўкай „Каварства і каханне“ Ф. Шылера.
- 90 — 24.7.1898 г. нар. беларускі пісьменнік Рыгор Кобец, піша з 1923 г., п'есы: „Гута“ (1929), „Ратуш, Божа!“, „А ўсё ж спяваю“ (1932), „Цяжкі вышадак“ (1961), „Нішто сабе жарты“ (1962), сцэнарый фільмаў: „Двойчы народжаны“ (1934), „Шукальнікі шчасця“ (1936) і інш.
- 80 — 30.7.1908 г. нар. удзельнік рэвалюцыйнага руху ў Заходняй Беларусі Генрык Дэмбінскі (расстраляны гітлераўцамі 12.8.1941 г.), адзін з заснавальнікаў прагрэсіўнай студэнцкай газеты „Папросту“, публіцыст.
- 75 — 1.7.1913 г. у Вільні было заснавана Б. Даніловічам, К. Шпакоўскім і іншымі Беларускае выдавецкае таварыства, выдавала творы беларускіх пісьменнікаў, між іншым, „Родныя з'явы“ Я. Коласа, „Рунь“ М. Гарэцкага, „Курганную кветку“ К. Буйло, „Беларускія календары“ і інш. Дзейнічала з перапынкамі да пачатку 30-х гадоў.
- 70 — 26.7.1918 г. нар. беларускі пісьменнік Іван Грамовіч, друкуецца з 1935 г., першая кніга „Апаваданні“ (1947), аповесць „Далі сабе слова“
- 60 — 22.7.1928 г. нар. беларуская мастачка Ларыса Лось, працы: „Мінску 900 год“, вырабы з саломкі і інш.

7.7.1882 г. нар. Я. Купала ◆ 11.7.1921 г. перамога Народнай рэвалюцыі ў Манголіі ◆ 15.7.1410 г. Грунвальдская бітва ◆ 15.7.1606 г. нар. галандскі жывапісец Рэмбрандт ◆ 15.7.1876 г. нар. беларуская пісьменніца і рэвалюцыянерка А. С. Пашкевіч-Пётка ◆ 18.7.1936 г. пачатак грамадзянскай вайны ў Іспаніі ◆ 21.7.1897 г. у вёсцы Козлікі каля Заблудава нарадзіўся Герой Савецкага Саюза Маршал СССР В. Сакалоўскі ◆ 21.7.1944 г. утварэнне Польскага камітэта нацыянальнага вызвалення (ПКВН) ◆ 22.7.1944 г. абвяшчэнне Маніфеста ПКВН ◆ 29.7.1876 г. нар. у Беластоку супрацоўнік У. І. Левіна, дзяржаўны дзеяч СССР М. Літвінаў ◆ 30.7.1920 г. утварэнне Часовага рэвалюцыйнага камітэта Польшчы ў Беластоку.



Стыль		Дзень	Святы, імяніны		Сонца ўсход — захад
новы	стары		каталіцкія	праваслаўныя	
1	18	П	Галіны, Мар'яна	Ляонція, Іпація	3.16— 20.00
2	19	С	Марыі, Урбана	Іуды, Паісія	
3	20	Н	Анатоля, Яцка	Інны, Рыммы	
4	21	П	Інаэнта, Тодара	Юльяна, Цярэнція	3.19— 19.54
5	22	А	Антонія, Караліны	Галакціёна, Юльяніі	
6	23	С	Дамінікі, Луцыі	Агрыпіны, Германа	
7	24	Ч	Цырылы, Методзія	Раждж. Іаана Хр.	
8	25	П	Эльжбеты, Пракопа	Фяўроніі, Леаніда	
9	26	С	Вераікі, Зянона	Давіда, Дзіянісія	
10	27	Н	Амеліі, Філіпа	Іаанны, Самсона	
11	28	П	Ольгі, Пелагіі	Сяргея, Германа	
12	29	А	Гвальберта, Яна	Пятра і Паўла	
13	30	С	Эрнеста, Малгажаты	12 апосталаў	
14	1	Ч	Банавентуры, Марцэля	Кузьмы і Дзямяна	
15	2	П	Генрыка, Уладзіміра	Фоція, Ювеналія	3.29— 19.48
16	3	С	Еўстахія, Марыі	Анатоля, Марка	
17	4	Н	Аляксея, Багдана	Адрэя, Марфы	
18	5	П	Каміля, Шымана	Сяргея, Афанасія	
19	6	А	Вадзіслава, Вінцэнта	Валянціна, Юльяніі	3.39— 19.38
20	7	С	Чэслава, Гераніма	Фамы, Евангела	
21	8	Ч	Андрэя, Данеля	Пракопа, Феафіла	
22	9	П	Свята Адраджэння	Свята Адраджэння	
23	10	С	Апалінара, Богны	Антонія, Апалона	
24	11	Н	Кінгі, Крыстыны	Вольгі, Яўфіміі	
25	12	П	Якуба, Крыстофа	Міхаіла, Арсенія	
26	13	А	Анны, Міраславы	Гаўрыілы, Сцяпана	
27	14	С	Юліі, Наталіі	Анісіма, Юсты	
28	15	Ч	Віктара, Інаэнта	Уладзіміра, Юліты	3.49— 19.30
29	16	П	Марты, Олафа	Аляўціны, Фаўста	
30	17	С	Юліты, Людмілы	Марыны, Вераікі	
31	18	Н	Ігнаца, Любаміра	Емяльяна, Якіфа	

SIERPIEŃ
Гадоў таму

ЖНІВЕНЬ

АВГУСТ

- 110** — 10.8.1878 г. нар. беларускі акцёр, рэжысёр, драматург Бўсцігней Міровіч (пам. 16.2.1952 г.), з 1921 г. працаваў у беларускіх тэатрах, напісаў і паставіў п'есы: „Машэка“, „Кастусь Каліноўскі“ (1923), „Каваль-ваявода“ (1925), „Кар'ера таварыша Брызгаліна“ (1925), „Лён“ (1932) і інш.
- 85** — 6.8.1903 г. нар. беларускі акцёр Барыс Платонаў (пам. 15.2.1967 г.) з 1920 г. у беларускіх тэатрах, найважнейшыя ролі: Быкоўскага („Паўлінка“ Я. Купалы), Зэлькіна і Жлукты („Хто смяецца апошнім“ К. Крапівы), Заслонава („Заслонаў“ А. Маўзона), Лявона („Лявоніха на арбіце“ А. Макаёнка) і інш., здымаўся ў беларускіх фільмах, выступаў у тэлепастаноўках.
- 14.8.1903 г. нар. беларускі акцёр Сцяпан Бірыла, працаваў у Купалаўскім тэатры ў Мінску, яго ролі: Лютынскі („Канец дружбы“ К. Крапівы), Хірт („Канстанцін Заслонаў“ А. Маўзона) і інш.
- 75** — 13.8.1913 г. нар. беларускі кампазітар Анатоль Багатыроў, аўтар опер: „У пушчах Палесся“ (1939, наводле „Дрыгвы“ Я. Коласа), „Надзея Дурава“ (1946, лібрэта І. Келера), кантатаў „Беларусь“ (1949), „Беларускія песні“ (1967); сюітаў, песень на словы беларускіх паэтаў, музыкі для фільмаў, тэатральных і тэлевізійных пастановак.
- 70** — 28.8.1918 г. нар. беларускі паэт Міхась Пянькрат, друкуецца з 1937 г., першы зборнік вершаў „Салаўіны бераг“ (1956), гумарыстычныя апавяданні, нарысы, апавесці.
- 65** — 25.8.1923 г. нар. беларускі жывапісец Рыгор Віткоўскі, карціны: „Налівайка ў Магілёве“ (1968), „Вайна“ (цыкл, 1967) і інш.
- 29.8.1923 г. нар. у вёсцы Бандары гм. Міхалова на Беласточчыне беларускі літаратуразнавец Уладзімір Казбярук, працы аб творчасці Я. Коласа і інш.
- 60** — 24.8.1928 г. нар. беларускі графік Іван Раманоўскі (пам. 25.6.1974 г.), найбольш вядомая серыя прац „Янка Купала“ (1968) і інш.
- 27.8.1928 г. нар. беларускі скульптар Сяргей Вакар, найбольш вядомыя працы: помнік М. Багдановічу ў Мінску (1981), бюст У. Караткевіча (1968) і інш.
- 70** — 29.8.1918 г. прыняты Саветам народных камісараў Савецкай Расіі Дэкрэт аб праве польскага народа на незалежнасць.

1.8.1914 г. пачатак I сусветнай вайны ◆ 1.8.1944 г. пачатак Варшаўскага паўстання ◆ 6.8.1945 г. выбух атамнай бомбы ў Хірасіме ◆ 13.8.1871 г. нар. дзеяч нямецкага і міжнароднага рэвалюцыйнага руху К. Лібкнехт ◆ 15.8.1945 г. вызваленне Паўночнай Карэі, нацыянальнае свята Карэйскай Народна-Дэмакратычнай Рэспублікі ◆ 22.8.1861 г. нар. беларускі дзеяч тэатра і акцёр І. Буйвіцкі ◆ 23.8.1944 г. вызваленне Румыніі, нацыянальнае свята Румынскай Народнай Рэспублікі ◆ 25.8.1948 г. пачатак працы Сусветнага кангрэса інтэлектуалістаў у абарону міру з удзелам прадстаўнікоў 45 народаў у Вроцлаве ◆ 27.8.1856 г. нар. украінскі пісьменнік І. Франко ◆ 28.8.1901 г. у Белаавежы нар. Герой Савецкага Саюза, генерал Людовага Войска Польскага А. Вашкевіч.



Стыль		Дзень	Святы, імяніны		Сонца ўсход — захад
новы	стары		каталіцкія	праваслаўныя	
1	19	П	Юстына, Пятра Густава, Карыны	Макрыны, Серафімы Ільі, Аўраама	3.56— 19.14
2	20	А	Аўгуста, Лідэі	Сымона, Ануфрыя	
3	21	С	Дамініка, Пратаза	Марыі, Магдаліны	
4	22	Ч	Марыі, Станіслава	Трафіма, Апалінара	
5	23	П	Якуба, Славы	Барыса і Глеба	
6	24	С	Дароты, Капрада	Анны, Алімпіяды	
7	25	Н			
8	26	П	Цыпрыяна, Эмільяна	Параскевы, Ермалая	4.08— 19.02
9	27	А	Рамана, Раланда	Панцеляймона, Анфісы	
10	28	С	Барыса, Багдана	Прахора, Юльяна	
11	29	Ч	Філамены, Зуанны	Серафімы, Калініка	
12	30	П	Клары, Юльяна	Валыціна, Андроніка	
13	31	С	Дзіяны, Гіпаліта	Юліты, Бўдакіма	
14	1	Н	Альфрэда, Эўзэбія	Макавеяў, Саламоніі	
15	2	П	ПД Марыі Зельнай	Сцяпана, Васілія	
16	3	А	Рохы, Іаахіма	Кузьмы, Антона	
17	4	С	Яцка, Мірона	Канстанціна, Яўдокіі	
18	5	Ч	Браніслава, Галены	Яўсцігнея, Іаанны	
19	6	П	Балаяслава, Юльяна	Праабраж. Гасп. Спаса	
20	7	С	Бернарда, Сабеслава	Марына, Пімена	
21	8	Н	Францішка, Іаанны	Емяльяна, Грыгорыя	
22	9	П	Цэзара, Зыгфрыда	Юльяна, Дзімітрыя	
23	10	А	Апалінара, Філіпа	Лаўрэнція, Рамана	
24	11	С	Ежага, Бартламея	Фёдара, Сасанны	
25	12	Ч	Людвіка, Луізы	Фоція, Аляксандра	
26	13	П	Марыі, Зефірыны	Ірынея, Максіма	
27	14	С	Юзафа, Монікі	Феадосія, Міхея	
28	15	Н	Аўгустына, Патрыцыя	Успенне Прач. Багар.	
29	16	П	Яна, Сабіны	Дзяміда, Якіма	4.30— 18.27
30	17	А	Ружы, Шчэснага	Мірона, Паўла	
31	18	С	Багдана, Раймунда	Флора, Емяльяна	

WRZESIEŃ ВЕРАСЕНЬ СЕНТЯБРЬ
Гадоў таму

- 165** — 29.9.1823 г. нар. польскі і беларускі паэт Уладзіслаў Сыракомля (сапраўднае прозвішча Людвік Кандратовіч, пам. 15.9.1862 г.), першы твор — верш „Пашталён“, які ў перакладзе на рускую мову стаў папулярнай песняй „Ямщик“, большасць яго вершаў, пазм, замалёвак мае беларускую аснову, факты, фальклор; гістарычная паэма „Маргер“ (1855), драма „Каспар Карлінскі“ (1858).
- 160** — 9.9.1828 г. нар. рускі пісьменнік Леў Талстой (пам. 20.11.1910 г.), апавесці: „Дзяцінства“ (1852), „Гады падлетка“ (1854), „Юнацтва“ (1857), „Палікушка“ (1863), „Смерць Івана Ільіча“ (1886) і інш., раманы: „Вайна і мір“ (1869), „Ганца Карэніна“ (1877), „Уваскрасенне“ (1899); драмы: „Улада цемры“ (1886), „Плады асветы“ (1890), „Жывы труп“ (1910), апавяданні, артыкулы і інш.
- 135** — 1.9.1853 г. нар. польскі і беларускі фалькларыст і этнограф Міхал Федароўскі (пам. 10.6.1923 г.), запісаў каля 5 000 беларускіх народных песень, больш за 1 500 мелодый, каля 10 000 прыжак і прымавак, сотні казак, загадак і інш., пераважна на Сакольшчыне, Дуброўшчыне, Гродзеншчыне, Слонімшчыне, Наваградчыне, збор — „Люд беларускі“.
- 85** — 22.9.1903 г. нар. беларускі пісьменнік Хвядос Шынклер (пам. 25.10.1942 г.), друкаваўся з 1922 г., першы зборнік „Стрэлачнік Мігай“ (1930), апавесці: „Сонца пад шпалы“ (1933), „Пульс жыцця“ (1942) і інш.
- 27.9.1903 г. нар. дзяячка рэвалюцыйнага руху ў Заходняй Беларусі, адзін з кіраўнікоў КПЗВ Вера Харужая (загінула ў лістападзе 1942 г.), дзейнічала пераважна на Беластоцчыне.
- 75** — 25.9.1913 г. нар. беларускі пісьменнік Сяргей Грахоўскі, друкуецца з 1926 г., першы зборнік вершаў „Дзень нараджэння“ (1958), апавесць „Рудабельская рэспубліка“ (1967), паэмы, апавяданні, шмат піша для дзяцей.
- 70** — 15.9.1918 г. нар. беларускі мастак Іван Салавей, карціны: „Хніво“ (1949), „Дзяўчаты“ (1969) і інш.
- 21.9.1918 г. нар. беларускі мовазнавец і пісьменнік Фёдар Янкоўскі, друкуецца з 1954 г., кнігі: „Беларускае літаратурнае вымаўленне“ (1960), „Беларускія прыказкі, прымаўкі, фразеалагізмы“ (1962), „Гістарычная граматыка беларускай мовы“ (1977) і інш., зборнікі прозы: „Абразкі“ (1975), „Прыпыніся на часіну“ (1979).
- 65** — 21.9.1923 г. нар. беларускі фізік Мікалай Барысевіч, даследчык самых сучасных праблем фізікі, віцэ-прэзідэнт Акадэміі навук БССР.

1.9.1906 г. выйшла ў Вільні першая легальная беларуская газета „Наша доля“ ◆ 1.9.1939 г. напад гітлераўскай Германіі на Польшчу — пачатак II сусветнай вайны ◆ 2.9.1945 г. абвяшчэнне Дэмакратычнай Рэспублікі В’етнам ◆ 4.9.1809 г. нар. польскі паэт і драматург Ю. Славацкі ◆ 6.9.1944 г. Дэкрэт ПКВН аб зямельнай рэформе ў Польшчы ◆ 8.9.1841 г. нар. чэшскі кампазітар А. Дворжак ◆ 9.9.1944 г. вызваленне Балгарыі, нацыянальнае свята Балгарскай Народнай Рэспублікі ◆ 24.9.1856 г. нар. польскі рэвалюцыянер Л. Варыяскі ◆ 28.9.1864 г. заснаванне I Інтэрнацыянала — першай міжнароднай арганізацыі рабочых.



Стыль		Дзень	Святы, імяніны		Сонца ўсход — захад
новы	стары		каталіцкія	праваслаўныя	
1	19	Ч	Браніслава, Ідэя	Андрэя, Фёклы	4.47 — 18.13
2	20	П	Юльяна, Сцяпана	Самуіла, Сявіра	
3	21	С	Ізабелы, Шымана	Фадзея, Вассы	
4	22	Н	Ружы, Разаліі	Яўлаліі, Агафоніка	
5	23	П	Дароты, Ваўжынца	Ірынея, Калініка	4.54 — 18.00
6	24	А	Беаты, Яўгеніюша	Арсенія, Георгія	
7	25	С	Мельхіёра, Рэгіны	Варфаламея, Ціта	
8	26	Ч	ПД Марыі Сеўнай	Адрыяна, Наталіі	
9	27	П	Пятра, Сяргея	Пімена, Восіі	
10	28	С	Лукаша, Мікалая	Майсея, Іова	
11	29	Н	Яцка, Прота	Усячэнне гал. Гаана Хр.	
12	30	П	Гвідона, Марыі	Аляксандра, Паўла	
13	31	А	Яўгеніі, Філіпа	Кіпрыяна, Генадзія	
14	1	С	Бернарда, Цыпрыяна	Сымона, Марфы	
15	2	Ч	Альбіна, Нікадэма	Маманта, Руфіны	
16	3	П	Эдыты, Каміліі	Анфіма, Васілісы	
17	4	С	Францішка, Юстыны	Вавілы, Майсея	
18	5	Н	Ірэны, Станіслава	Елізаветы, Раісы	5.06 — 17.42
19	6	П	Януара, Канстанцыі	Міхаіла, Рамана	5.17 — 17.26
20	7	А	Еўстахія, Філіпіны	Сазонта, Ансіфора	
21	8	С	Гіпаліта, Матэюша	Раждз. ПДМ	
22	9	Ч	Маўрыца, Тамаша	Якіма, Анны	
23	10	П	Вагуслава, Тэклі	Клімента, Пятра	
24	11	С	Герарда, Тэадора	Сяргея, Германа	
25	12	Н	Аўрэліі, Уладзіслава	Юльяна, Фёдара	
26	13	П	Луцыі, Юстыны	Карніла, Лукі	
27	14	А	Дамяна, Космы	Уздзвіжанне Кр. Гасп.	
28	15	С	Марка, Вацлава	Мікіты, Сцяпана	
29	16	Ч	Міхаліны, Міхала	Людмілы, Яўфіміі	
30	17	П	Гераніма, Зоф’і	Веры, Надзеі, Любові	

- 575** — 2.10.1413 г. у замку ў Гарадле на Бузе было падпісана пагадненне паміж Каралеўствам Польскім і Вялікім княствам Літоўскім пра аб'яднанне абедзвюх дзяржаваў з захаваннем незалежнасці кожнай з іх.
- 275** — 5.10.1713 г. нар. французскі філосаф-матэрыяліст Дэні Дзідро (пам. 31.7.1784 г.), творы: „Думкі пра тлумачэнне прыроды“ (1754), „Філасофскія прынцыпы матэрыі і руху“ (1770) і інш., аўтар шэрагу артыкулаў у „Энцыклапедыі“.
- 175** — 10.10.1813 г. нар. італьянскі кампазітар Джузепе Вердзі (пам. 27.1.1901 г.), аўтар 26 опер, у іх ліку „Рыгалета“, „Травіята“, „Дон Карлас“, „Аіда“, „Фальстаф“, рэквіем „Стабат матэр“, інструментальных твораў, песень, рамансаў, хораў і інш.
- 150** — 11.10.1838 г. нар. Ян Ваньковіч (пам. 2.8.1899 г.) — удзельнік паўстання 1863 г. на Беласточчыне, служыў лесніком у Белаежскай пушчы, у 1861 г. увайшоў у паўстанцкую арганізацыю К. Каліноўскага, падчас паўстання змагаўся на Падляшшы, Брэстчыне, Палессі, сябра Р. Траўгута і Э. Ажэшка.
- 25.10.1838 г. нар. французскі кампазітар Жорж Бізэ (пам. 3.6.1875 г.), самыя папулярныя яго творы: оперы „Дон Пракопіо“ (1859), „Шукальнікі жэмчугу“ (1862), „Джаміле“ (1871), „Кармэн“ (1874), сімфоніі, сюіты і інш.
- 140** — 17.10.1848 г. нар. польскі пісьменнік Віктар Гамуліцкі (пам. 14.11.1919 г.), друкаваўся з 1867 г., аўтар вершаў, пэм, каля 20 раману, найбольш вядомыя з іх: „Успаміны блакітнага мундзірчыка“ (1906), „Чароўная гараджанка“ (1897), „Меч і докаць“ (1903), наведваў Беларусь і прысвяціў ёй вершы („На Белай Русі“ і інш.) і апавесць „На беларускіх разлогах“.
- 95** — 18.10.1893 г. нар. беларускі актёр Уладзімір Уладамірскі (пам. 24.1.1971 г.), з 1920 г. працаваў у беларускіх тэатрах, шэраг роляў у п'есах Я. Купалы, К. Крапівы, Э. Самойленка і іншых беларускіх пісьменнікаў.
- 80** — 20.10.1908 г. нар. беларускі мастак Уладзімір Сухавержаў, карціны: „За родную Беларусь“ (1948), „Трактары ідуць“ (1967) і інш.
- 70** — 22.10.1918 г. нар. беларускі пісьменнік Алесь Бажко, друкуецца з 1947 г., апавесці: „Перад вераснем“ (1959), „Позняе ворыва“ (1963); пазмы: „Карвіга пакідае хутар“ (1961), „Татры“ (1964) і інш.
- 25.10.1918 г. нар. беларускі графік Пятро Дурчын, серыя прац „Брэсцкая крэпасць“, пейзажы старога і новага Мінска і інш.
- 1.10.1949 г. абвяшчэнне Кітайскай Народнай Рэспублікі ◆
- 7.10.1765 г. нар. польскі кампазітар М. К. Агінскі ◆ 7.10.1949 г. абвяшчэнне Германскай Дэмакратычнай Рэспублікі ◆ 12.10.1492 г. Х. Калумб адкрыў Амерыку ◆ 12.10.1943 г. бітва пад Леціна Людовага Войска Польскага ◆ 14.10.1864 г. нар. С. Жаромскі ◆ 15.10.1804 г. нар. М. Лермантаў ◆ 22.10.1811 г. нар. кампазітар Ф. Ліст ◆ 25.10.1881 г. нар. мастак П. Пікасо ◆ 4.10.1957 г. запуск першага штучнага спадарожніка Зямлі (СССР).



Стыль		Дзень	Святы, імяніны		Сонца ўсход—заход
новы	стары		каталіцкія	праваслаўны	
1	18	С	Дануты, Рэмігіуша	Зофіі, Ірыны	5.30—17.17
2	19	Н	Дзіяніза Тэафіля	Фёдара, Канстанціна	
3	20	П	Герарда, Тэрэсы	Алега, Яўстафія	5.36—16.51
4	21	А	Францішка, Разаліі	Мялеція, Іпація	
5	22	С	Апалінара, Пляцыда	Іоны, Фокі	
6	23	Ч	Артура, Брунона	Андрэя, Іраіды	
7	24	П	Марыі, Марка	Фёклы, Уладзіслава	
8	25	С	Брыгіды, Пелагіі	Сяргея, Ефрасініі	
9	26	Н	Людвіка, Дзіяніза	Іаана Багаслова	
10	27	П	Францішка, Паўліны	Марка, Ігнація	
11	28	А	Альдоны, Эміля	Вячаслава, Харытона	5.53—16.38
12	29	С	Дзень Людовага	Войска Польскага	
13	30	Ч	Тэафіля, Эдуарда	Грыгорыя, Міхаіла	
14	1	П	Дзень настаўніка	Пакроў Пр. Багародз.	
15	2	С	Ядвігі, Тэрэсы	Андрэя, Анны	
16	3	Н	Флерантыны, Гаўла	Дзіяніса, Іаана	
17	4	П	Віктара, Малгажаты	Веранікі, Ерафея	6.06—16.22
18	5	А	Юльяна, Лукаша	Пятра, Аляксея	
19	6	С	Пятра, Земавіта	Фамы, Макара	
20	7	Ч	Яна, Ірэны	Сяргея, Пелагеі	
21	8	П	Уршулі, Гіляра	Таісі, Трыфана	
22	9	С	Філіпа, Марка	Якава, Андроніка	
23	10	Н	Северына, Марлены	Яўламія, Васіяна	
24	11	П	Марціна, Рафала	Зінаіды, Філіпа	
25	12	А	Дар'і, Крыспіна	Кузьмы, Марціна	
26	13	С	Люцыяна, Эверыста	Карпа, Веліяміна	
27	14	Ч	Пятра, Земавіта	Фамы, Макара	
28	15	П	Шымана, Тадэуша	Яўфімія, Лук'яна	
29	16	С	Нарцыза, Яцка	Лонгіна	
30	17	Н	Эдмунда, Пінхыслава	Андрэя, Восіі	6.19—16.09
31	18	П	Урбана, Сатурніна	Лукі, Марына	

ЛІСТОПАД

ЛІСТАПАД

НОЯБРЬ

Гадоў таму

- 170 — 9.11.1818 г. нар. рускі пісьменнік Іван Тургенеў (пам. 3.9.1883 г.), зборнік нарысаў „Запіскі паляўнічага“ (1852), раманы: „Рудзін“ (1856), „Дваранскае гняздо“ (1859), „Напярэдадні“ (1860), „Бацькі і дзеці“ (1862), „Дым“ (1867), кніга „Вершы ў прозе“ (1882), п’есы: „Нахлебнік“ (1848), „Халасцяк“ (1849), „Месяц у вёсцы“ (1850), і інш.
- 95 — 16.11.1893 г. нар. беларуская пісьменніца Леаніла Чарняўская (пам. 26.9.1976 г.), жонка М. Гарэцкага, настаўніца беларускай мовы ў Віленскай беларускай гімназіі, друкавалася з 1919 г., першы зборнік „Дзяціныя гульні“ (1919), чытанка „Родны край“, шэраг іншых кніг.
- 85 — 27.11.1903 г. нар. беларускі пісьменнік і дзеяч рэвалюцыйнага руху ў былой Заходняй Беларусі Піліп Пестрак, друкуецца з 1927 г., першы зборнік вершаў „На варце“ (1940), раманы: „Сустрэнемся на барыкадах“ (1954), „Серадзібор“ (1963), паэмы, апавяданні.
- 30.11.1903 г. нар. беларуская мастачка-жывапісец Надзея Варвановіч, карціны: „Васількі“ (1958), „Беларускі нацюрморт“ (1961); „Нацюрморт з беларускай пасцілкай“ (1966) і інш.
- 80 — 8.11.1908 г. нар. беларускі пісьменнік Міхась Багун (сапраўднае прозвішча Міхаіл Блошкін, пам. 17.2.1938 г.), друкаваўся з 1925 г., першая кніга вершаў „Рэха бур“ (1931), апавяданні, творы для дзяцей.
- 19.11.1908 г. нар. беларускі паэт Мікола Засім (пам. 19.7.1957 г.), дзеяч КПЗБ, друкавацца пачаў у 1926 г. у сатырычным часопісе „Маланка“ і іншых віленскіх часопісах і газетах, першы зборнік паэзіі „Ад шчырага сэрца“ (1947), артыкулы і інш.
- 25.11.1908 г. нар. беларускі жывапісец Анатоль Воўкаў, карціны: „Мінск і яго жыгары“ (серыя, 1968), „Маладыя мінчане“ (серыя, 1969), ілюстрацыі да кніг беларускіх пісьменнікаў.
- 29.11.1908 г. нар. беларускі мастак Яўген Красоўскі, карціны: „Дажынаюць“ (1931), „Беларускія ткачыкі“ (1940), „Маці“ (1947), „Белавежская пушча“ (1947) і інш.
- 75 — 24.11.1913 г. нар. беларускі пісьменнік Вісарыён Гарбук, друкуецца з 1957 г., першая кніга прозы „Не шукаю спакою“ (1963), многа піша для дзяцей.
- 70 — 11.11.1918 г. адраджэнне Польскай Дзяржавы.
- 26.11.1918 г. нар. беларускі пісьменнік Уладзімір Шахавец, друкуецца з 1937 г., апавесці: „Землякі“ (1949), „Насустрач“ (1951), „Пасля вяселля“ (1958), піша таксама для дзяцей.
- 55 — 1.11.1933 г. нар. беларускі пісьменнік Вячаслаў Адамчык, друкуецца з 1957 г., першы зборнік прозы „Свой чалавек“ (1958), раман „Чужая бацькаўшчына“ (1978), сцэнарыі дакументальных фільмаў пра І. Мележа і В. Таўлая.
- 3.11.1882 г. нар. Я. Колас ◆ 4.11.1887 г. нар. беларускі пісьменнік і дзяржаўны дзеяч Ц. Гартны ◆ 7.11.1867 г. нар. М. Складоўская-Кюры ◆ 7.11.1917 г. пачатак Вялікай Кастрычніцкай сацыялістычнай рэвалюцыі ◆ 10.11.1906 г. выйшаў першы нумар беларускай газеты „Наша ніва“ ◆ 11.11.1821 г. нар. рускі пісьменнік Ф. Дастаеўскі ◆ 12.11.1840 г. нар. французскі скульптар А. Радэн ◆ 18.11.1860 г. нар. польскі піяніст і дзяржаўны дзеяч І. Падэрэўскі ◆ 18.11.1902 г. нар. беларускі пісьменнік М. Машара ◆ 19.11.1711 нар. рускі вучоны М. Ламаносаў ◆ 21.11.1694 г. нар. французскі філосаф Вальтэр ◆ 30.11.1899 г. нар. беларускі пісьменнік М. Лынькоў.



Стыль		Дні	Святы і імяніны		
Стары	Новы		каталіцкія	праваслаўныя	
1	19	А	Дзень Памёрных	Іаана, Клеапатры	
2	20	С	Багдана, Бажыдара	Арцёма, Герасіма	
3	21	Ч	Сільвіі, Губерта	Іларыёна, Філафея	
4	22	П	Кароля, Альгерда	Казанскай іконы БМ	
5	23	С	Эльжбеты, Славаміра	Якава, Ігнація	
6	24	Н	Фелікса, Леонарда	Афанасія, Арсенія	6.34— 15.56
7	25	П	<i>Вялікая Кастрычніцкая Сацыялістычная рэвалюцыя</i>		
8	26	А	Северына, Клаўдзіуша	Дзімітрыя, Феафіла	
9	27	С	Урсына, Тодара	Нестара, Капіталіны	
10	28	Ч	Андрэя, Любаміра	Неанілы, Сцяпана	
11	29	П	Марціна, Бартламея	Анастасіі, Анны	
12	30	С	Рэнаты, Віктара	Зіновія, Маркіяна	
13	31	Н	Мікалая, Станіслава	Спірыдона, Нікадзіма	6.44— 15.46
14	1	П	Эміля, Ваўжынца	<i>Кузьмы, Дзямiana</i>	
15	2	А	Альберта, Леапольда	Афонія, Маркіяна	
16	3	С	Эдмунда, Малгажаты	Іосіфа, Георгія	
17	4	Ч	Саламея, Грыгора	Нікандра, Сымона	
18	5	П	Анелі, Рамана	Галакціёна, Грыгорыя	
19	6	С	Эльжбеты, Северына	Клаўдзіі, Аляксандры	
20	7	П	Фелікса, Анатоля	Фядота, Кірылы	6.57— 15.37
21	8	П	Януша, Канрада	<i>Міхаіла Архангела</i>	
22	9	А	Цэцыліі, Марка	Анісіфора, Аляксандра	
23	10	С	Феліцыты, Клеменса	Радзівона, Алімпа	
24	11	Ч	Яна, Флары	Віктара, Сцепаніды	
25	12	П	Эразма, Катарыны	Іаана, Ніла	
26	13	С	Леана, Сільвестра	<i>Іаана Залатавуснага</i>	
27	14	Н	Валерыяна, Віргіліуша	Філіпа, Грыгорыя	7.10— 15.30
28	15	П	Грыгора, Здзіслава	Гурыя, Дзімітрыя	
29	16	А	Блажэя, Сатурніна	Мацвея, Сяргея	
30	17	С	Андрэя, Юстыны	Грыгорыя, Нікана	

GRUDZIEN
Гадоў таму

СНЕЖАНЬ

ДЕКАБРЬ

- 190 — 24.12.1798 г. нар. польскі пісьменнік і грамадскі дзеяч Адам Міцкевіч (пам. 26.11.1855 г.), беларускую мову называў „самай гарманічнай і з усіх славянскіх моў найменш змененай“, першыя кнігі „Паззі“ т. 1—2 (1822-23), найбольш папулярныя творы: „Гражына“ (1823), „Конрад Валенрод“ (1828), драма „Дзяды“ (1823), эпапея „Пан Тадэвуш“ (1834), вершы, артыкулы і інш.
- 185 — 11.12.1803 г. нар. французскі кампазітар і дырыжор Гектор Берліёз (пам. 8.3.1869 г.), творы: „Фантастычная сімфонія“ (1830), драматычная сімфонія „Рамэо і Джульета“ (1839), драматычная легенда „Асуджэнне Фаўста“ (1846), оперная дылогія „Траянцы“ (1859), інструментальныя творы.
- 85 — 16.12.1903 г. нар. беларускі жывапісец Іван Ахрэмчык, найбольш вядомыя партрэты У. Галубка, П. Глебкі і іншых дзеячоў культуры Беларусі, карціны: „Уступленне Чырвонай Арміі ў Мінск“ (1938), „Твар ворага“ (1942).
- 80 — 19.12.1908 г. нар. беларускі жывапісец Сцяпан Андруховіч, карціны: „Веснавы засеў“ (1947), „Жыта“ (1947), „Мінскае мора“ (1954) і інш.
- 75 — 24.12.1913 г. нар. беларускі пісьменнік Аляксей Кулакоўскі, друкуецца з 1945 г., першая кніга прозы „Сад“ (1947), апавесці: „Гартаванне“ (1949), „Нявестка“ (1956), „Да ўсходу сонца“ (1957), „Расце мята пад акном“ (1966) і інш., раманы: „Расстаёмся ненадоўга“ (1955), „Сустрэчы на ростанях“ (1962), „Сцежкі звезданья і нязведанья“ (1974) і інш.
- 70 — 8.12.1918 г. нар. беларускі геолог Аляксандр Махнач, прымаў удзел у выяўленні на Беларусі накладаў нафты, калійнай і спажывунай соляў і іншых карысных выкапняў.
— 12.12.1918 г. нар. беларускі паэт Кастусь Кірзенка, друкуецца з 1939 г., першы зборнік „Ранак ідзе“ (1945), многа піса для дзяцей.
— 16.12.1918 г. устаноўчы з’езд Камуністычнай рабочай партыі Польшчы, з 1925 г. — Камуністычная партыя Польшчы, з 1923 г. яе аўтаномнай часткай была КПЗВ.
- 65 — 27.12.1923 г. нар. беларускі паэт Анатоль Вялюгін, друкуецца з 1938 г., першы зборнік „Салют у Мінску“ (1947), паэма „Вацька Дняпро“ (1955), сцэнарыі фільмаў, вершы для дзяцей.

1.12.1896 г. нар. савецкі маршал Герой Савецкага Саюза Г. Жукаў ◆ 9.12.1891 г. нар. беларускі паэт М. Багдановіч ◆ 10.12.1821 г. нар. рускі паэт М. Някрасаў ◆ 15.12.1836 г. нар. адзін з арганізатараў і ўдзельнікаў Студзеньскага паўстання 1863 г. на Беларускае, генерал Парыжскай камуны В. Врублеўскі ◆ 15.12.1948 г. аб’яднаўчы з’езд Польскай рабочай партыі і Польскай сацыялістычнай партыі і ўтварэнне Польскай аб’яднанай рабочай партыі ◆ 21.12.1896 г. нар. савецкі і польскі маршал Герой Савецкага Саюза К. Ракасоўскі ◆ 30.12.1922 г. савецкія рэспублікі Расійская СФСР, Украінская ССР, Беларуска-Савецкая ССР і Закаўказская СФСР добраахвотна ўтварылі Саюз Савецкіх Сацыялістычных Рэспублік.



Стыль		Дзень	Святы, імяніны		Сонца ўсход — заход
новы	стары		каталіцкія	праваслаўныя	
1	18	Ч	Наталіі, Элігіуша	Платона, Рамана	7.22— 15.27
2	19	П	Бальбіны, Паўліны	Аўдэя, Варлаама	
3	20	С	Францішка, Ксавера	Грыгорыя, Анатолія	
4	21	Н	Барбары	Увядзенне ў храм ПДМ	
5	22	П	Сабы, Крыспіна	Валяр’яна, Архіпа	7.29— 15.24
6	23	А	Мікалая, Эмільяна	Аляксандра <i>Неўскага</i>	
7	24	С	Амбражэя, Марціна	Кацярыны, Аўгусты	
8	25	Ч	Лаўрэнцыі, Марыі	Клімента, Пятра	
9	26	П	Веслава, Леакадзіі	Якава, Інакенція	
10	27	С	Юліі, Данеля	Паладзія, Рамана	
11	28	Н	Дамаза, Вальдэмара	Сцяпана, Васілія	
12	29	П	Адэляйды, Аляксандра	Нектарыя, Парамона	
13	30	А	Луцыі, Атыліі	Андрэя <i>Першазваннага</i>	
14	1	С	Альфрэда, Ізідара	Філарэта, Навума	
15	2	Ч	Цэліны, Валер’яна	Авакума, Андрэя	
16	3	П	Альбіны, Аліцыі	Сафоніі, Іаана	
17	4	С	Лазара, Алімпіі	Варвары, Юльяніі	
18	5	Н	Грацыяна, Багуслава	Саввы, Захарыя	7.35— 15.24
19	6	П	Дарыуша, Урбана	Мікалая	7.40— 15.27
20	7	А	Тэафіля, Дамініка	Антонія, Паўла	
21	8	С	Яна, Тамаша	Патапа, Кесара	
22	9	Ч	Зенона, Танараты	Анны, Сцяпана	
23	10	П	Віктара, Славаміра	Міны, Ангеліны	
24	11	С	Адама, Евы	Данііла, Нікана	
25	12	Н	Божае Нараджэнне	Спірыдона, Аляксанд.	
26	13	П	Шчэпана, Дзіяніза	Яўгенія, Аўксенція	
27	14	А	Яна, Максіма	Калініка, Апалона	
28	15	С	Тэафіліі, Цэзара	Паўла, Сцяпана	
29	16	Ч	Дамінікі, Тамаша	Данііла, Антонія	
30	17	П	Яўгеніуша, Севера	Марына, Феафаніі	7.44— 15.32
31	18	С	Сільвестра, Меланіі	Севасціяна, Зоі	

- 1000 Прыняццё хрысціянства Кіеўскай Руссю (988—989).
- 985 Пачатак княжання ў Полацкай зямлі незалежнага ад Кіева князя Брачыслава Ізяславіча (1003—1044).
- 920 Народнае паўстанне ў Кіеве вызваліла з астрогу і ўзводзіць на пасады вялікага князя кіеўскага Усяслава Брачыславіча — князя полацкага (1068).
- 860 Першыя летапісныя звесткі пра Горадню (сённяшняе Гродна, 1128).
- 830 Князь тураўскі Юры Яраславіч адбудоўвае незалежнасць Тураўскага княства (1158).
- 735 Першыя летапісныя звесткі пра Бельск (1253).
- 340 Паўстанне на Украіне і паўднёва-ўсходняй Беларусі на чале з Багданам Хмяльніцкім (1648).
- 305 Славуная перамога пад Венай над турэцкай арміяй войск Каралеўства Польскага і Вялікага княства Літоўскага пад камандаваннем караля Яна III Сабескага (1683).
- 220 Пасанова Сейма Рэчы Паспалітай аб ураўнаванні ў правах праваслаўных і пратэстантаў з католікамі (1768).
- 215 Стварэнне Камісіі нацыянальнай адукацыі ў Каралеўстве Польскім і Вялікім княстве Літоўскім (1773) — першага ў Еўропе міністэрства асветы.
- 175 Нарадзіўся (у 1813 г.) беларускі паэт Паўлюк Багрым.
- 140 Адкрыццё першай вышэйшай сельскагаспадарчай школы на Беларусі і ўсёй Расійскай імперыі — Горы-Горацкага земляробчага інстытута (1848), сённяшняй (з 1925 г.) Беларускай сельскагаспадарчай акадэміі.
- 80 Выхад у свет першага зборніка вершаў Я. Купалы „Жалейка“ (1908).
- 60 Стварэнне кінастудыі „Савецкая Беларусь“ — сённяшняга „Беларусьфільма“ (1928).
- 45 Стварэнне Беластоцкага падпольнага абласнога камітэта Камуністычнай партыі (бальшавікоў) Беларусі на чале з І сакратаром В. Е. Самуціным (ліпень, 1943 г.).

У БГКТ і не толькі

БЕЛАРУСКІ ЛЕТАПІС 1986—1987

ЛІПЕНЬ

26.VI. — Адбылося супольнае пасяджэнне прэзідыумаў Рады ваяводскай ПРОН і ГП БГКТ з удзелам запрошаных прадстаўнікоў ваяводскіх партыйных і адміністрацыйных улад, разам з намеснікамі ваяводы Ежы Слезакам і пасламі Сейма Гертрудай Орляч і Яўгенам Чыквіным. На пасяджэнні разглядаліся асноўныя пытанні дзейнасці БГКТ у галіне асветы і культуры.

1—5. — У гэтых днях ў філіяле Варшаўскага універсітэта ў Беластоку праходзіла Міжнародная канферэнцыя на тэму „Моўная разнастайнасць Паўночна-Усходняй Польшчы“ (Геаграфія і метадалогія). У рабоце канферэнцыі ўдзельнічала каля 80 чалавек (мовазнаўцы, гісторыкі, этнографы) з розных навуковых цэнтраў Польшчы. Прыбылі таксама вучоныя з Беларускай ССР, Чэхаславакіі і Югаславіі. Адною з тэм канферэнцыі былі параўнальныя

даследаванні польскіх, беларускіх і літоўскіх гаворак.

6. — У Вярхлессі (гм. Шудзялава) адбыўся беларускі народны фестываль прысвечаны XXX гадавіне БГКТ і „Нівы“. Ва ўрачыстасці ўдзельнічалі прадстаўнікі гмінных партыйных і адміністрацыйных улад. Фэстываль адкрыў член праўлення гуртка БГКТ у Вярхлессі Вяслаў Малахвей, а з дакладам выступіў член Прэзідыума ГП, журналіст „Нівы“ М. Хмялеўскі. У багатай мастацкай частцы выступілі калектывы з Рыбалаў і Паўлаў.

6 — Ноч Купалы ў Грушках на рэчцы Нараўцы арганізавалі Гайнаўскі і Нараўчанскі аддзелы БГКТ. На Купалле з'ехаліся харавыя калектывы з Гайнаўкі, Ляўкова і Міклашэва.

12 — У Хілімонах (гм. Новы Двор) адбыўся народны фестываль у гонар XXX гадавіны БГКТ і „Нівы“. Урачыстасць адкрыў старшыня Дуброўскага аддзела БГКТ Аркадзь Суліма. Затым з дакладам выступіў І сакратар гміннага камітэта ПАРП Станіслаў Лабенец і сакратар ГП

БГКТ Віталій Луба. У мастацкай частцы выступілі калектывы з вёскі і хутара Хілімоны, Грабянёў і Сынкоўцаў.

15—21 — У гэтых днях праходзіў студэнцкі рэйд „Вацькаўшчына-3“. Маршрут яго вёў з Гайнаўкі у Гарадок.

16 — У Гайнаўцы адбылося пасяджэнне Прэзідыума ГП БГКТ. Галоўнай тэмай была інфармацыя аб дзейнасці Грамадскага камітэта пабудовы Музея помнікаў беларускай культуры і рэвалюцыйнага руху ў Гайнаўцы. Члены Прэзідыума ГП сустрэліся ў Гайнаўскім беларускім ліцэі з удзельнікамі студэнцкага рэйду „Вацькаўшчына-3“.

20 — У Чыжах мясцовы адзел БГКТ арганізаваў беларускі народны фестываль у гонар 30-годдзя БГКТ і „Нівы“. З дакладам выступіў старшыня ГП БГКТ Аляксандр Баршчэўскі. У мастацкай частцы — вядомыя беларускія калектывы з Дубін, Тынявіч і Рыбалаў.

20 — З нагоды свята Адраджэння Польшчы на фестывале ў Свінароях пад Нараўкаю даў канцэрт самадзейны харавы калектыв з Орлі.

21 — Напярэдадні свята Адраджэння Польшчы ў Гарадку адбыўся ўрачысты мітынг жыхараў Гарадоцкай гміны з удзелам гасцей з Бераставіцкага раёна Беларускай ССР.

21 — Мастацкі жаночы калектыв з Нараўкі, якім кіруе Мікалай Варанецкі, даў

канцэрт у Гмінным асяродку культуры ў Нарве.

— У ліпені на месячным курсе ў Мінску была група 20 настаўнікаў беларускай мовы з Беласточчыны.

ЖНІВЕНЬ

31 — Каля вёскі Шашылы (гм. Боцькі) устаноўлены памятны знак у гонар партызан са спецгрупы „Дальнія“, якіх у гадах 1943—1944 змагаліся з нямецкім акупантам.

— У вёсцы Нурэц (гм. Боцькі) адбылося ўрачыстае адкрыццё вясковага Дома культуры. У мастацкай частцы выступіў беларускі хор з Орлі.

— У жніўні у Беластоку адпачывала група піянераў з Гродна. Прыехалі яны па запрашэнню аб'яднання прафсаюзаў у Беластоку. Дзеці наведалі рэдакцыю „Нівы“ і „Зоркі“.

ВЕРАСЕНЬ

1 — У пачатковай школе ў Семіхочах (гм. Нурэц-Станцыя) у адкрыцці новага навучальнага года ўдзельнічаў сакратар ГП БГКТ В. Луба і інспектар ГП М. Вішанка. З пачаткам года ўзноўлена тут навучанне беларускай мовы, а заняткі вядзе мгр Ніна Саламаха.

5 — У Бельскім клубе БГКТ адбылося пасяджэнне секцыі асветы ГП БГКТ, на якім былі падведзены вынікі

аглядаў для школьнікаў, былі зацверджаны правілы школьных конкурсаў на 1986-1987 школьны год. Члены секцыі заслухалі інфармацыю аб стане навучання беларускай мовы на Беласточчыне. Адзначана станоўчая з'ява ўзнаўлення навучання ў 7 школах. Адзін з клопатаў — гэта недахоп падручнікаў і дапаможнікаў. Пасяджэнню секцыі старшынстваваў мгр Васіль Сакоўскі.

7 — Беларускія калектывы „Васілёчкі“ з Бельска і „Згодныя макі“ з Райска выступілі на гмінных дажынках у Райску.

8 — У Саколцы адбылося пасяджэнне Прэзідыума Праўлення аддзела БГКТ. Прысутныя заслухалі інфармацыю аб дзейнасці БГКТ на Саколышчыне ў III квартале і прынялі план працы аддзела да канца 1986 г.

11 — На пасяджэнні секцыі культуры ГП БГКТ у Беластоку пад старшынствам мгр Сяргея Лукашука была разгледжана справаздача аб культурна-асветнай дзейнасці БГКТ у мінулым сезоне. Затым быў абмеркаваны календар культурна-асветных мерапрыемстваў на сезон 1986/87, зацверджаны правілы конкурсаў і было вырашана арганізаваць урачыстае адкрыццё культурнага сезона ў Гайнаўцы ў пачатку кастрычніка 1987 г.

17 — Адбылося пасяджэнне Прэзідыума Праўлення аддзела БГКТ у Дуброве-Бела-

стоцкай. Галоўнай тэмай была ацэнка фестываля ў Хілімонах. Прэзідыум высока ацаніў гэтую імпрэзу і выказаў падзяку яе арганізатарам.

24 — Адбылося пасяджэнне Прэзідыума аддзела БГКТ у Беластоку, на якім прынялі праграму дзейнасці аддзела ў новым 1986/1987 культурна-асветным сезоне.

24 — На пасяджэнні Прэзідыума Праўлення аддзела БГКТ у Бельску былі прыняты напрамкі дзейнасці гурткаў і аддзела ў IV квартале 1986 г.

26 — У Леўках (гм. Бельск Падляшскі) адбыўся сход гуртка БГКТ і сустрэча з паэтэсай Надзеяй Артымовіч.

КАСТРЫЧНІК

2 — Гістарычная секцыя ГП БГКТ наладзіла сустрэчу з навуковым супрацоўнікам Філіяла Варшаўскага ўніверсітэта ў Беластоку мрг Уладзімірам Ярмолікам. Госьць прачытаў лекцыю на тэму „Паўстанне і развіццё гарадоў на Беласточчыне“.

3 — У Боцьках адбыўся сход гуртка БГКТ, прысвечаны павышэнню актыўнасці членаў БГКТ у вясковым асяроддзі.

4 — У гонар 50-годдзя з дня нараджэння Сакрата Яновіча і 30-годдзя яго літаратурнай творчасці Галоўнае праўленне БГКТ наладзіла юбіляру ў Ваяводскім доме

культуры ўрачыстую вечарыну.

5 — У Гайнаўскім доме культуры „Гурнік“ адбылося ўрачыстае адкрыццё культурна-асветнага сезона ў дзейнасці БГКТ. Ва ўрачыстасці прымалі ўдзел настаўнікі, удзельнікі мастацкіх калектываў, члены праўленняў аддзелаў. Заслужаным дзеячам былі ўручаны ўзнагароды. Затым з дакладам выступіў старшыня ГП БГКТ д-р Аляксандр Баршчэўскі. Аб працы тыднёвіка „Ніва“ гаварыў намеснік галоўнага рэдактара Мікалай Гайдук. Ад імя ваяводскіх улад пажаданні БГКТ на ніве развіцця беларускай культуры выказаў Эдвард Беляк — намеснік кіраўніка Аддзела навукі, асветы і культуры ВК ПАРП. У мастацкай частцы выступілі беларускія хоры з Гарадка, Беластока і Гайнаўкі, а таксама вакальна-інструментальны калектыв з Дубін. Заканчэнне ўрачыстасці адбылося ля вогнішча ў Старой Белавежы.

10 — Члены гуртка БГКТ пры прадпрыемстве „Лес“ у Гайнаўцы арганізавалі экскурсію ў Белавежу, якая закончылася танцавальнай вечарынай пры вогнішчы.

14 — Паэтэса Надзея Артымовіч сустэлася са сваімі чыгачамі ў Парцаве.

15 — З удзелам кіраўніцтва ГП БГКТ адбылося пасяджэнне Калектыву па справах нацыянальных меншасцей Ваяводскай рады нарадо-

вай у Беластоку. На пасяджэнні разглядаліся пытанні дзейнасці Таварыства ў галіне асветы і культуры.

17—19 — Беларускія студэнты правялі чарговы рэйд „Падарожжа“. Маршрут яго вёў з Беластока ў Трыпуці і Сураж.

18 — З нагоды 60-годдзя члена літаб'яднання „Белавежа“ Васіля Петручука ГП БГКТ наладзіла ўрачысты аўтарскі вечар. Юбіляр расказваў пра свой жыццёвы шлях і літаратурную творчасць, а таксама падпісваў сваю кніжку „Сьцёрніско“.

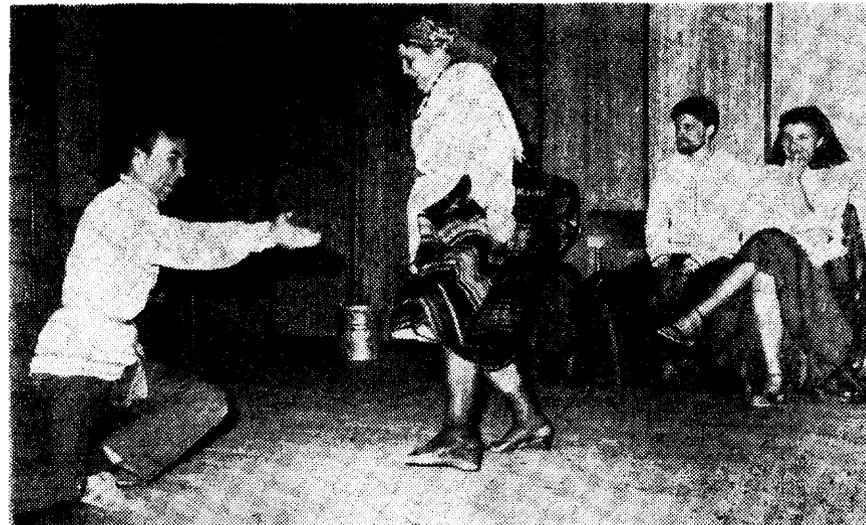
19 — У зале Беларускай філармоніі з двума канцэртамі выступіў вакальна-інструментальны калектыв „Дубіны“.

20—29 — Дэлегацыя савецкіх пісьменнікаў, ветэранаў ІІ сусветнай вайны наведла Польшчу. У складзе дэлегацыі знаходзіўся беларускі пісьменнік Паўлюк Прануза.

21 — Гурток БГКТ пры прадпрыемстве „Гаймахлес“ у Гайнаўцы арганізаваў сваім членам у заводскім клубе танцавальную вечарыну.

22 — У Гайнаўцы адбыўся раённы агляд дэкламатарскага конкурсу пад лозунгам „Мір і дружба“. Удзельнічала ў ім 26 вучняў з падставовых школ Гайнаўкі і ваколіц.

24 — Актыў Бельскага ад-



Беластоцкі тэатральны калектыв на чале са сваім мастацкім кіраўніком Янкам Крупам (першы злева) на сцэне. Фота архіў.

дзела БГКТ удзельнічаў у сходах гурткаў БГКТ у Пасынках, Локніцы, Саках, Зубаве, Кожыне.

27 — На пленуме Праўлення аддзела БГКТ у Орлі была абмеркавана праграма дзейнасці ў культурна-асветным сезоне 1986/87.

30 — Гістарычная секцыя ГП БГКТ арганізавала сустрэчу з навуковым супрацоўнікам Лодзінскага ўніверсітэта д-рам Яўгенам Іванцам, які выступіў з дакладам на тэму „Нацыянальнасць і культура старавераў“.

— Пад лозунгам „Мы — бойкая моладзь, арлы маладыя...“ адбыліся атрасіны беларускіх студэнтаў-першаккурснікаў у клубе „Акцэнт“ у Варшаве.

ЛІСТАПАД

7 — Бельскі харавы калектыв „Васілёчкі“ выязджаў з канцэртаў у Саколцы.

8 — Адбыўся сход гуртка БГКТ у Паўночным Востраве. З дакладам аб культурна-асветнай дзейнасці БГКТ выступіў Аляксей Тур, актывіст Праўлення аддзела БГКТ у Саколцы.

9 — З удзелам гарадскога актыву адбылося пасяджэнне Праўлення аддзела ў Саколцы. Асноўнай тэмай пасяджэння была справаздача з культурна-асветнай дзейнасці ў сезоне 1985/86 і абмяркоўка напрамкаў працы аддзела ў сезоне 1986/1987. У пленуме ўдзельнічаў сакратар ГП БГКТ В. Луба.

14 — Беларускія студэнты з Беластока арганізавалі чарговыя, шостыя ўжо, атрасіны студэнтаў першага курса.

16 — У Малочках і Мілейчыцах з канцэртамі вытупілі „Васілёчкі“.

16 — Культурна-асветная дзейнасць у сваім асяроддзі была тэмай агульнага сходу гуртка БГКТ ў Гаркавічах.

17 — З удзелам членаў праўленняў гурткоў адбылося пасяджэнне Прэзідыума Праўлення аддзела БГКТ у Беластоку. Вырашана было арганізаваць у снежні 1986 г. агульны сход усіх членаў БГКТ з горада Беластока. Абмеркавана была таксама арганізацыя навагодніх баляў.

19 — З нагоды 800-годдзя славуэтага помніка старарускай літаратуры „Слова пра паход Ігаравы“ адбылося ў ДOME савецкай культуры і навукі ў Варшаве ўрачыстае пасяджэнне. З дакладам выступіў віцэ-прэзідэнт Акадэміі навук БССР, беларускі празаік і літаратуразнавец Іван Навуменка.

20 — Іван Навуменка сустраўся на факультэце русістыкі і прыкладной лінгвістыкі Варшаўскага універсітэта са студэнтамі і выкладчыкамі Кафедры беларускай філалогіі.

22 — Адбылося пасяджэнне Выдавецкай секцыі ГП БГКТ пад старшынствам Ге-



Спявае нястомны Гародок. Злева: Раіса Дылько, Ніна Лупінская, Ніна Купрашэвіч, Ірына Паўлючук, Вольга Мядзведзь, Мар'я Міруць і Юрка Налівайка. Фота архіў.

оргія Валкавыцкага. На пасяджэнні быў прыняты план „Беларускага календара на 1988 год“, які рэдагуе Мікалай Гайдук. Вырашана было таксама накіраваць у друк зборнікі паэзіі Юркі Зубрыцкага і Віктара Шведа.

22 — Прэзідыум ГП БГКТ на сваім пасяджэнні разглядаў стан, патрэбы і перспектывы развіцця самадзейнасці БГКТ. Прэзідыум ГП прыняў план „Беларускага календара на 1988 г.“ і заслухаў інфармацыю аб выкананні фінансавага плана ў ГП.

22 — У гайнаўскай школе № 2 адбыўся раённы агляд дэкламатарскага конкурсу вучняў падставовых школ. Удзельнічала ў конкурсе 26 чалавек. На цэнтральны агляд закваліфікавалася 8 вучняў. З малодшых класаў: Гражына Галавачык з Кленікаў, Эля Раманюк з Чыжоў і Эва Сапаяжынская з Курашава. Са старэйшых класаў: Барбара Гіншт з Дубін, Святлана Касценчук з Кленік, Аня Аксенюк з Дубін, Бася Сахарчук з Кленік, Агнешка Дзмітрук з гайнаўскай школы № 2.

22 — У першую гадавіну смерці Юркі Геніуша ГП БГКТ арганізавала вечар, прысвечаны яго памяці.

25 — „Васілёчкі“ выступілі з канцэртамі для жыхароў вёскі Праневічы.

28 — Адбыўся справаздачна-выбарны сход пярвічнай арганізацыі ПАРП пры ГП

БГКТ і „Ніве“. У сходзе ўдзельнічаў інструктар Гарадскога камітэта партыі тав. Часлаў Янушкевіч, член Прэзідыума ГП, дэлегат на X З'езд ПАРП Аляксей Карпюк і дырэктар Беластоцкага прэсавага выдавецтва тав. Рамуальд Лазаровіч. Сакратаром партарганізацыі быў выбраны тав. Віктар Рудчык.

29 — У сталіцы Швецыі Стакгольме, у галерэях Баібрына і Найдэнхаке былі адкрыты дзве персанальныя выстаўкі прац нашага беларускага мастака Лёніка Тарасвіча.

СНЕЖАНЬ

4 — У Сямяцічах адбылося пасяджэнне Праўлення аддзела БГКТ пад старшынствам Мікалая Косцюка. Быў абмеркаваны план працы аддзела на 1986/87 культурна-асветны сезон. У пасяджэнні ўдзельнічаў намеснік старшыні ГП БГКТ Канстанцін Майсеня, які выступіў з дакладам, прысвечаным 30-годдзю БГКТ і „Нівы“.

6 — Адбыўся пленум Праўлення аддзела БГКТ у Міхалове. Старшыня аддзела Уладзіслаў Васько склаў справаздачу з дзейнасці ў 1986 годзе. Дыскусія засяроджвалася на справах узмацнення і пашырэння дзейнасці БГКТ. Актывісты выказвалі патрэбу ўзнаўлення навучання беларускай мовы ў міхалоўскай пачатковай школе і ліцэі. З



Калектыў „Смяне“. Злева: Я. Шыманюк, О. Кічкайла, В. Лукша, С. Лукша. Фота архіў.

дакладам „30-ая гадавіна БГКТ і „Нівы“ выступіў намеснік старшыні ГП БГКТ К. Майсеня. Пленум прыняў да выканання план працы аддзела на 1986/1987 культурна-асветны сезон.

7 — У Доме настаўніка пад старшынствам Валянціны Ласкевіч адбыўся сход членаў БГКТ горада Беластока. У ім прынялі ўдзел сакратар Гарадскога камітэта ПАРП Уладзіслаў Кляпацкі і намеснік старшыні Гарадской рады ПРОН Зянон Шэлэнг, прадстаўнікі кіраўніцтва ГП БГКТ і „Нівы“. На пачатку сходу былі ўручаны ўзнага-

роды: — Залатая ганаровая адзнака ТППР кіраўніку калектыву „Звон“ Багдану Пуру і Ганаровая грамата БГКТ для вялікай групы актывістаў з Беластока. Сакратар ГП В. Луба прадставіў актуальны стан і дзейнасць нашага Таварыства, а намеснік старшыні аддзела БГКТ М. Гайдук выступіў са справаздачна-праграмным дакладам, у якім прааналізаваў дагэтульшнюю працу аддзела і накрэсліў напрамкі далейшай дзейнасці. Намеснік старшыні ГП БГКТ К. Майсеня пайнфармаваў аб ходзе спраў у пабудове Беларускага музея

ў Гайнаўцы. У плённай дыскусіі ўнесена многа цікавых прапаноў адносна расшырэння і ўмацавання дзейнасці БГКТ у Беластоку. Сход прыняў пастановы пра асноўныя кірункі дзейнасці аддзела. На заканчэнне пад кіраўніцтвам Сцяпана Копы з багатай праграмай выступіў беластоцкі харавы калектыў.

10 — Адбылося апошняе ў гэтым годзе пасяджэнне Прэзідыума ГП на якім адобрана:

— даклад на VI пленум ГП на тэму: „Роля і ўдзел моладзі ў дзейнасці БГКТ“;

— справаздачу з выканаўня праграмы святкавання 3 годдзя БГКТ і „Нівы“;

— план дзейнасці БГКТ на 1987 год.

12—13 — Адбылася ў Варшаве Міжнародная навуковая сесія, прысвечаная 30-годдзю Кафедры беларускай філалогіі Варшаўскага ўніверсітэта. Сесію адкрыў дэкан Факультэта русістыкі і прыкладной лінгвістыкі Варшаўскага ўніверсітэта праф. Альбэрт Барташэвіч, а пасля яго прывітальнай прамовы прарэктар праф. Анджэй Бяльніцкі-Біруля ушанаваў заснавальніцу Кафедры праф. Антаніну Абрэмскую-Яблонскую „Медалём Варшаўскага ўніверсітэта“, а дэкан уручыў ёй спецыяльнае выданне *Studiów z Filologii Rosyjskiej i Słowiańskiej*. Ад імя Прэзідыума ГП БГКТ юбілейныя віншаванні працаўнікам і вы-



Канферансье і салістка бельскіх „Васілёчкаў“ Валянціна Мароз. Фота архіў.

хаванкам Кафедры склаў Віталій Луба. З дакладамі выступілі праф. Аркадзь Жураўскі і Анатоль Аксамітаў (Мінск БССР), Томас Бэрд (Нью-Йорк, ЗША), Базылі Белаказовіч (Варшава), Мар'ян Юркоўскі (Варшава), дац.

Міхал Кандрацюк, дац. Флар'ян Няўважны і др Аляксандр Баршчэўскі (усе з Варшавы). У дыскусіі з боку БГКТ выступілі: Уладзімір Юзвюк, Мікалай Гайдук, Юрка Туронак, Віктар Швед і Віталій Луба, а з боку беларускіх студэнтаў — Валянцін Сельвесюк. Юбілейную сесію закончыў канцэрт бельскага калектыву „Васілёчкі“ і самадзейнага студэнцкага калектыву Варшаўскага ўніверсітэта „Варшавянка“.

14 — На VI пленарным пасяджэнні сабралася Галоўнае праўленне БГКТ. Пленум распачаўся ўрачыстым ўзнагароджаннем Аляксандра Бароўскага з Дубровы Беластоцкай бронзавым знакам „За заслугі ва ўмацаванні грамадскага парадку“. З нагоды 30-годдзя БГКТ і „Нівы“ шматлікай групе дзеячоў Таварыства былі ўручаны Ганаровыя граматы БГКТ. З дакладам на тэму „Роля і ўдзел моладзі ў дзейнасці БГКТ“ выступіў сакратар ГП БГКТ Віталій Луба.

13 — Пад лозунгам „Мір і дружба“ адбыўся ў Беластоку беларускі дэкламатарскі конкурс для вучняў падставовых і сярэдніх школ. На цэнтральны агляд прыехалі 43 вучні з падставовых школ і 12 з сярэдніх. Сярод удельнікаў з II-х класаў ўзнагароду „Зоркі“ атрымаў Міраслаў Паўлючुक з Гародчына. Рыхтавала яго настаўніца Ірына Юрчук. Тры першыя

месцы занялі: Гражына Галавачык з Кленікаў, Аня Главацкая з Орлі і Аня Засім з Ляшучоў. Тры другія месцы — Агата Сенькава і Аня Томчук з Бельскай беларускай школы і Роберт Гётцэн з Аўгустова. Тры трэція ўзнагароды атрымалі: Магда Міхальчук і Ёля Мішчук з Бельска, а таксама Ева Сапаяжынская з Курашава. Сярод вучняў з VI—VIII класаў ўзнагароду „Зоркі“ атрымала Ева Маркевіч з Бельскай беларускай школы. Тры першыя ўзнагароды атрымалі: Ева Заброцкая з Аўгустова, Святлана Касцючык з Кленікаў і Даротка Гіншт з Дубін. Тры другія месцы заваявалі: Аня Аксеньчук з Дубін, Ігар Карпюк з Бельска і Іра Евюк з Дашоў. Тры трэція месцы прызнаны: Дануце Асташэвіч з Аўгустова, Малгосі Пракапюк з Бельска і Гражыне Трафімюк з Трасцянке. У конкурсе выступілі таксама вучні сярэдніх школ Бельска. Першае месца журы прызнала Дарку Фіёніку, вучню сельскагаспадарчага тэхнікума ў Бельску, члену калектыву „Парнас“. Другое — Марку Тапалеўскаму з Беларускага ліцэя, а трэцяе — Кацярыне Малец, таксама з гэтага ліцэя. Вылучаліся таксама добрым выступленнем ліцэісты Ева Маслоўская і Яраслаў Іванюк. Добра выступіў Славамір Філіпюк, вучань механічнага ліцэя ў Бельску, ён беларускай мовы ў школе не вывучае.



Мікалай Панфілок — самы актыўны карэспандэнт і ахвярны прапагатаар „Нівы“. Фота архіў.

15 — На пленарным пасяджэнні Праўлення аддзела БГКТ у Орлі была разгледжана справаздача з дзейнасці аддзела ў 1986 г. і намечаныя напрамкі працы на 1987 год.

15 — У Варшаве адбылося пасяджэнне Рады культуры студэнтаў беларускай нацыянальнасці ЗПС. Вырашана было арганізаваць у сакавіку 1987 г. у Бельску З'езд беларускіх студэнтаў.

21 — Адбыўся пленум праўлення Бельскага аддзела БГКТ. Старшыня праўлення Васіль Ляшчынскі прадставіў справаздачу аб дзейнасці аддзела ў 1986 г. і праект плана дзейнасці ў 1987 г. У дыскусіі былі закрануты многія праблемы, да якіх аднёся сакратар ГП Віталій Луба. Пленум закончыўся прыняццём галоўных напрамкаў дзеяння аддзела ў 1987 г.

31 — ГП БГКТ арганізавала для членаў і сімпатыкаў Таварыства навагодні бал у зале спартыўнага клуба „Гвардыя“. Іграў вядомы калектыву „Дубіны“.

СТУДЗЕНЬ

10 — ГП БГКТ арганізавала ў зале „Гвардыя“ бал на павітанне Новага года ў старым стылі.

12 — У Варшаўскай галерэі „Тэст“ адбыўся вернісаж карцін Міколы Давідзюка.

13 — У зале Сакоўскага дома культуры адбыўся навагодні бал для членаў і сімпатыкаў БГКТ. Арганізатарам яго было Праўленне аддзела БГКТ у Саколцы.

17 — Варшаўскі аддзел БГКТ арганізаваў у Палацы культуры і навукі вялікі беларускі бал. Ігралі славетныя „Дубіны“ пад кіраўніцтвам Пятра Скепкі.

17 — Праўленне аддзела БГКТ у Дуброве Беластоцкай і праўленне гуртка ў Грабянях арганізавалі супольна для членаў і сімпатыкаў Та-

варыства навагодні баль у Грабянях.

18 — У Гданьскім клубе БГКТ адбылася сустрэча з Сакратам Яновічам.

20 — У ГП БГКТ адбылася сустрэча членаў секцыі культуры ГП з суарганізатарамі конкурсу „Беларуская песня 87“ і агляду тэатральных калектываў. Суарганізатары забавязаліся да фінансавай дапамогі і да папулярызавання гэтых мерапрыемстваў у сваіх асяроддзях.

20 — У Рыбаках (гм. Міхалова) адбыўся сход гуртка БГКТ. Удзельнічаў у ім намеснік старшыні ГП БГКТ К. Майсеня. Прысутныя вырашылі арганізаваць народны фестываль у Рыбаках і перадалі ў фонд пабудовы музея ў Гайнаўцы 5000 злотых. На сходзе былі прыняты ў БГКТ 10 новых членаў.

21 — Галоўнае праўленне БГКТ наведаў Ігар Пятроўскі, дырэктар Гродзенскага абласнога тэатра. Гродзенскі госць рэжысраваў у Беластоцкім драматычным тэатры імя Аляксандра Венгеркі п'есу Юрыя Бондарава „Выбар“.

23 — Адбылося пасяджэнне Прэзідыума Праўлення аддзела БГКТ у Беластоку. На пасяджэнні была прынята праграма дзейнасці аддзела да канца бягучай кадэнцыі, а таксама абмеркавана правядзенне раённага агляду конкурсу „Беларуская песня-87“ у Беластоку.

24 — У Беластоцкім тэатры ім. А. Венгеркі адбылася польская прапраэм'ера п'есы Юрыя Бондарава „Выбар“. Ставіў яе гродзенскі рэжысёр Ігар Пятроўскі, а сцэнаграфію апрацаваў таксама гродзенец Кірыла Чамякоў.

26 — У Гайнаўцы адбылося пасяджэнне Прэзідыума ГП БГКТ, на якім разглядаліся пытанні навучання беларускай мовы ў школах горада Гайнаўкі і падрыхтоўкі да пабудовы Музея помнікаў беларускай культуры і рэвалюцыйнага руху.

31 — Сабраліся ў Гданьскім клубе члены гуртка БГКТ. На сходзе была прынята справаздача з выканання плана працы гуртка за 1986 год і зацверджаны план працы на 1987 год.

ЛЮТЫ

2 — Прэзідыум Праўлення аддзела БГКТ у Саколцы на сваім пасяджэнні абмеркаваў магчымасці арганізавання харваго калектыву ў Саколцы.

2—8 — 30-цісэбавая група настаўнікаў актывістаў БГКТ і Таварыства польска-савецкай дружбы пабывала на экскурсіі ў сталіцы БССР, г. Мінску.

5—6 — У Белавежы прайшлі сустрэчы з Сакратам Яновічам. Першага дня пісьменнік выступіў з дакладам

на тэму „Беларусы ў Польшчы“ для членаў гуртка экскурсаводаў ПТТК. У другім дні аўтар „Загонаў“ сустрэўся з чытачамі ў памяшканні асяродка „Сучасная гаспадыня“.

10 — На пасяджэнні бюро Гарадскога камітэта ПАРП у Гайнаўцы быў праведзены аналіз падрыхтоўкі да пабудовы Музея помнікаў беларускай культуры і рэвалюцыйнага руху. Бюро звярнулася да гарадскіх і ваяводскіх улад пра фінансавую дапамогу для гэтай інвестыцыі.

15 — У Гайнаўскім доме культуры „Гурнік“ адбылася першая частка раённых элімінацый конкурсу „Беларуская песня 87“.



Галіна Якімюк — салістка калектыву „Дубіны — 2“.
Фота архіў.

кая песня '87“. Выступалі салісты і калектывы, якіх рэпертуар складалі фальклорныя песні.

15 — Адбыліся раённыя элімінацый конкурсу „Беларуская песня 87“ у Беластоку.

21 — У Доме культуры ў Сямяцічах адбыліся раённыя элімінацый конкурсу „Беларуская песня 87“.

22 — У Бельску і Дуброве Беластоцкай прайшлі элімінацый конкурсу „Беларуская песня 87“.

22 — У Гайнаўскім доме культуры „Гурнік“ адбылася другая частка раённых элімінацый конкурсу „Беларуская песня 87“. Выступалі спевакі з сучаснымі беларускімі песнямі.

22 — Адбыўся сход гуртка БГКТ у Гарадку. На сходзе былі прыняты новыя члены і зацверджана праграма далейшай дзейнасці.

24 — У гонар 69-й гадавіны Савецкай Арміі адбылося ў Мілейчыцах урачыстае пасяджэнне, у якім прынялі ўдзел палітычна-адміністрацыйныя ўлады гміны, афіцэр Савецкай Арміі і ветэраны II сусветнай вайны. Мастацкую частку падрыхтавалі школьнікі з Мілейчыц.

25 — У Варшаўскім клубе БГКТ выступіў з дакладам беларускі савецкі літаратуразнавец і паэт Алег Лойка. Дакладчык гаварыў аб працы Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта, доследах бела-

рускіх вучоных, пераўтварэннях у СССР, чытаў свае вершы.

26—28 — На Беласточчыне знаходзіліся беларускія вучоныя: праф. Алег Лойка і мовазнавец праф. Леў Шахун. Пабывалі яны ў Польшчы па запрашэнню Варшаўскага ўніверсітэта. Разам са старшынёю ГП БГКТ, загадчыкам Кафедры беларускай філалогіі д-рам А. Баршчэўскім вучоным наведалі Бела-вежу, сустрэліся з вучнямі беларускіх ліцэяў у Гайнаўцы і Бельску, а таксама з жыхарамі Орлі і Крывой. У суботу, 28 лютага, госці прынялі ўдзел у адкрыцці конкурсу „Беларуская песня '87“ у Беластоку.

28 — У Беластоцкай філармоніі прайшоў цэнтральны агляд конкурсу „Беларуская песня '87“. У ім выступіла 16 салістаў, 7 дуэтаў, 5 вакальна-інструментальных і 26 вакальных калектываў. У катэгорыі фальклорных неапрацаваных і падрыхтаваных без інструктара песень першае месца заняў жаночы калектыв з вёскі Чаромха, два раўназначныя другія — жаночы калектыв „Дружба“ са Старога Корніна гм. Дубічы-Царкоўныя і дуэт Раіса Тынявіцкая і Лідзія Янчук з Беластока, два раўназначныя трэція — Аляксандр Гумяняк з Агароднікаў гм. Сямяцічы і калектыв „Рабіна“ з вёскі Грабяні гм. Дуброва, адзнача-

ны калектыв „Дваранкі“ з хутароў Хільмоны гм. Новы Двор. У фальклорнай апрацаванай песні занялі: першае месца — мужчынскі хор з Рыбалаў гм. Заблудаў, другое — Эльжбета Рыжык, вучаніца Бельскага беларускага ліцэя, трэцяе — жаночы калектыв з Дашоў гм. Кляшчэлі. У фальклорнай па-сучаснаму аранжыраванай песні занялі: першае месца — мужчынская група Гайнаўскага беларускага хора, два раўназначныя другія — капэла з карагодам з Дубін і калектыв „Крынічка“ з Бельска, два раўназначныя трэція — калектывы: змешаны з Беластока і жаночы з Орлі, адзначаны — калектыв „Бярозкі“ з Кнарыдаў гм. Бельск і саліст Валодзя Сахарчук з Бельскага беларускага ліцэя. У сучаснай песні без аранжыроўкі занялі: першае месца — калектыв „Тыневічанкі“ з Тынявіч гм. Нарва, другое — дуэт Валяціна Леўчук і Ніна Савіцкая з тых жа Тынявіч, трэцяе — Мікалай Лопух з Орлі. У сувязі з вялікай колькасцю выкананых на высокім узроўні твораў журы вырашыла кваліфікаваць у катэгорыі сучаснай аранжыраванай песні ў некалькіх групах. Сярод салістаў два раўназначныя месцы занялі Аля Дубец з Беластока і Міхась Артышэвіч з Кляшчэляў, другое — Люба Гаўрылюк з Беластока, трэцяе — Ірына Гаданьчук з Гданьска. У дуэтах і малых калектывах:

важ: першае месца — трыо Душпастырства праваслаўнай моладзі з Беластока ў складзе Аля Дубец, Міраслава Кішкель і Багдан Пура, другое — дуэт Люба Гаўрылюк і Аля Дубец з Беластока. У вакальна-інструментальных калектывах: першае месца — калектыв „Васілёчкі“ з Бельскага дома культуры, другое — калектыв з Гайнаўскага дома культуры, трэцяе — калектыв „Дубіны“. У вакальных калектывах: два раўназначныя першыя месцы — „Дзявочыя ноткі“ з Бельскага ліцэя і калектыв Душпастырства праваслаўнай моладзі з Беластока, два раўназначныя другія — „Жаваранкі“ з Гданьска і жаночая група Беластоцкага беларус-

кага хора, два раўназначныя трэція — хоры з Гарадка і „Чарамшына“ з Чаромухі, адзначаны „Цаглінкі“ з Ляўкова гм. Нараўка. Галоўную ўзнагароду конкурсу „Беларуская песня '87“ атрымаў Міхась Артышэвіч за выдатна праспяваную „Зорку Венеру“ і „Жыў на свеце Лявон“, а таксама за шматгадовую ахвярную працу з беларускімі харавымі калектывамі. Спецыяльную ўзнагароду „Нівы“ за найлепшае сольнае выкананне народнай песні атрымала Э. Рыжык, а спецыяльная падзяка была выказана М. Ігнацюку і П. Нявінскаму за стварэння імі ў беларускай народнай традыцыі дзве балады, якія спяваў на аглядзе калектыв з Рыбалаў.



Калектыв з Нараўкі. Злева: Ліля Рубчэўская, Аля Кабаць, Зіна Пацэвіч, Зіна Каліноўская, Ліля Дамброўская і Вольга Закройшчык. Фота архіў.

САКАВІК

1 — У зале Беластоцкай філармоніі пад мастацкім кіраўніцтвам Сяргея Лукашукі з двума канцэртамі выступілі лаўрэаты конкурсу „Беларуская песня '87“.

5 — На 66-м годзе жыцця раптоўна памёр Аляксандр Рафаловіч, член Галоўнага праўлення БГКТ, інспектар ГП у Саколцы.

5 — У Бельску адбыўся раённы агляд школьных тэатральных калектываў.

9 — У клубе БГКТ у Бельску Падляшскім была арганізавана Гміннай управай вечарына з нагоды Міжнароднага дня жанчын.

10 — З нагоды Міжнароднага дня жанчын для ўшанавання харыстак з „Васілёчкаў“ у клубе БГКТ была наладжана ўрачыстая вечарына.

18 — Адбылося пасяджэнне Прэзідыума Грамадскага камітэта пабудовы музея помнікаў беларускай культуры і рэвалюцыйнага руху ў Гайнаўцы, на якім разглядаліся справы будовы музея. Папоўнены склад Прэзідыума. Абавязкі намесніка старшыні камітэта даручана Уладзіміру Петручуку, які замясціў Мячыслава Охнё (выехаў ён з Гайнаўкі). Вырашана было склікаць у чэрвені г.г. агульны сход членаў камітэта.

19 — У Сяміцічах адбылося пасяджэнне Праўлення ад-

дзела БГКТ. Члены Прэзідыума заслухалі інфармацыю аб зменах у лікавым стане членаў у паасобных гуртках, ацанілі ход раённых элімінацый да конкурсу „Беларуская песня '87“ і разгледзелі выкананне плана даходаў за 1986 год.

20 — На пасяджэнні Прэзідыума ГП была праведзена ацэнка конкурсу „Беларуская песня '87“. Прэзідыум высока ацаніў мастацкі ўзровень конкурсу і выказаў усім удзельнікам і арганізатарам сардэчную падзяку. У далейшай частцы пасяджэння разглядалася выкананне фінансаванага плана ГП за 1986 год, інфармацыя аб працах пры пабудове Музея помнікаў беларускай культуры і рэвалюцыйнага руху ў Гайнаўцы, а таксама інфармацыя аб арганізацыйным стане БГКТ.

22 — Адбыўся II Ваяводскі з'езд ПРОН у Беластоку. У новавыбраную Раду Ваяводскую ПРОН увайшлі таксама дзеячы БГКТ д-р Янка Зенюк — намеснік старшыні ГП, Віталій Луба — сакратар ГП, Міхась Вішанка — старшы інспектар ГП, Сяргей Путка — член Прэзідыума Праўлення аддзела ў Сяміцічах. Д-ру Янку Зенюку даручана абавязкі намесніка старшыні Ваяводскай Рады ПРОН і дэлегата на II Кангрэс ПРОН у Варшаве.

23 — Адбылося пасяджэнне Прэзідыума Праўлення аддзела БГКТ у Орлі, на якім



„Сто хвароб“ С. Яновіча ў пастаноўцы калектыву з Паўлаў.
Фота С. Грынявіцкага.

разглядаліся справы правядзення ў найбліжэйшым часе сходаў гурткоў БГКТ і беларускага народнага фестыву ў Малініках.

25 — На пасяджэнні Прэзідыума Праўлення аддзела БГКТ у Бельску вырашана арганізаваць Дзень беларускай культуры ў рамках святкавання Дзён Бельска. Актывісты бельскага аддзела пачалі падрыхтоўчыя працы з мэтай стварэння новых гурткоў БГКТ у горадзе.

25 — У доме культуры імя Кастуся Каліноўскага ў Гарадку адбылася аўтарская сустрэча Васіля Петручука.

28 — На з'ездзе ПРОН у Варшаве ў састаў Варшаўскай рады ПРОН была выбрана Анна Кандрацюк — прадстаўнік варшаўскага аддзела БГКТ.

30 — У Беластоку адбылася метадычная канферэнцыя настаўнікаў беларускай мовы з беластоцкага раёна. Канферэнцыю падрыхтавала і вяла мгр Тамара Русачык — метадычны інструктар.

КРАСАВІК

1 — У Гайнаўцы адбыўся сход гарадскога БГКТоўскага актыву, прысвечаны пабудове беларускага музея.

2 — У Варшаўскім клубе БГКТ адбылася сустрэча з вядомым этнографам Міколам Лобачам, які выступіў з дакладам на тэму этнаграфіі Беластоцчыны.

5 — У клубе БГКТ у Бельску адбыўся чыгальніцкі конкурс. ГП БГКТ і рэдакцыя „Нівы“ арганізавалі яго з мэтай папулярызацыі творчасці беларускіх пісьменнікаў. У конкурсе прыняло ўдзел 19 асоб. Два першыя месцы заваявалі вучаніцы Агульнаадукацыйнага ліцэя імя Б. Тарашкевіча ў Бельску: Эльжбета Бэзюк і Ева Навіцкая. Другія месцы здабылі Анна Мушыц з Беларускага ліцэя ў Бельску і Крыстына Місеюк з Беларускага ліцэя ў Гайнаўцы, а трэція месцы — Эльжбета Маслоўская, Іялянта Дзмітрук і Яраслаў Іванюк — усе з Беларускага ліцэя ў Бельску.

6 — У Гайнаўцы, у пачатковай школе № 3, адбылася раённая метадычная канфе-

рэнцыя настаўнікаў беларускай мовы. Канферэнцыю падрыхтавала і вяла мгр Тамара Русачык — метадычны інструктар па гэтаму прадмету.

9 — У Варшаўскім клубе БГКТ адбылася літаратурная вечарына, прысвечаная жыццю, дзейнасці і творчасці Казіміра Сваяка (Кастуся Стэповіча). З дакладам выступіў д-р Аляксандр Баршчэўскі.

15 — У Беларускім агульнаадукацыйным ліцэі імя Браніслава Тарашкевіча ў Бельску група вучняў уступіла ў рады БГКТ. На ўрачыстым сходзе членскія білеты уручыў старшыня Бельскага аддзела БГКТ Васіль Ляшчынскі.

25 — У гмінных асяродках культуры ў Дубінах і Кляшчэлях адбыліся раённыя элімінацыі школьнага конкурсу „Беларуская песня '87“.

27 — Адбылося пасяджэнне Прэзідыума ГП БГКТ, на якім разглядаліся праблемы навучання беларускай мовы ў школьным годзе 1986/87.

28 — У Бельску адбыліся раённыя элімінацыі конкурсу „Беларуская песня '87“. У элімінацыях удзельнічала 38 вучняў — пераможцаў школьных аглядаў.

МАЙ

2 — Гайнаўскі гурток БГКТ і маладзёжны калектыў „Дубіны“ арганізавалі грамадскі пачын пры пасадцы лесу. Даход перадалі ў фонд пабудовы Беларускага музея.

3 — У Маладзёжным доме культуры ў Беластоку адбыліся раённыя элімінацыі школьнага конкурсу „Беларуская песня '87“.

8 — Нашы літаратары Сакрат Яновіч і Зося Сачко сустрэліся з вучнямі Беларускага агульнаадукацыйнага ліцэя ў Бельску. У тым самым дні Сакрат Яновіч быў таксама госцем вучняў пачатковай школы № 3 у Бельску.

8—10 — У палацы культуры і навукі ў Варшаве адбыўся II Кангрэс Патрыятычнага руху нацыянальнага адраджэння (ПРОН). У састаў Рады краёвай ПРОН выбраны Аляксандр Баршчэўскі — старшыня ГП БГКТ.

9 — У Гарадоцкім доме культуры імя Кастуся Каліноўскага праходзіў раённы агляд аматарскіх тэатральных калектываў. Самадзейнікі з Паўлаў ставілі п'есу С. Яновіча „Сто хвароб на аднаго чалавека“, а калектыў з Беластока — пастаноўку „Шчаслівая лавачка“.

10 — У Доме культуры чыгуначніка ў Чаромсе адбыўся раённы агляд аматарскіх калектываў. Выступілі тры



„Ніва“ на першамайскім парадзе ў Беластоку ў 1987 г.

Фота С. Грынявіцкага.

драмгурткі: з Семяноўкі з п'есай У. Галубка „Суд“, з Паўлаў з пастаноўкай „Было гэта ў 1941 г.“ паводле рамана В. Быкава і тэатр паэзіі „Парнас“ з Бельска са спектаклем „Вясёлыя жабракі“ паводле Р. Б'ёрнса. На фінальны агляд закваліфікаваліся калектывы з Паўлаў і Бельска.

— З нагоды Дня Перамогі ў Мілейчыцах адбыўся вялікі мітынг на могільніку савецкіх воінаў. Удзельнічалі ў ім таксама прадстаўнікі СССР, рабочыя, ветэраны і афіцэры Савецкай Арміі і сям'я аднаго з загінуўшых салдат.

13 — На пасяджэнні Прэ-

зідыума Праўлення аддзела БГКТ у Дуброве-Беластоцкай абмеркавана план культурных мерапрыемстваў на вясенне-летні перыяд.

14 — У Сяміцічах адбылося пасяджэнне Прэзідыума Праўлення аддзела БГКТ. Тэмай пасяджэння была ацэнка падрыхтоўкі аддзела да адзначэння Дня беларускай культуры (22 мая 1987 г.).

16 — У Бельскім доме культуры прайшоў цэнтральны агляд „Беларуская песня '87“ для школьнай моладзі. Вынікі агляду наступныя: **Салісты:** Група 0—III класаў: I месца — Агнешка Камінская з Кляшчэляў, II — Крыстына Семянок з Храбалоў.

Група IV—VIII класаў: I — Артур Паўлік з Райска, Адам Жарначук з Рыбалаў, Іаанна Барташэвіч з Кляшчэляў; II — М. Аліфер са Старога Ляўкова, М. Вярбіцкая з Нараўкі, М. Пракашук з Пашкоўшчыны; III — Э. Заброцкая з Аўгустова, Т. Назарук з Гародчыны. **Малыя вакальныя групы.** 0—III класы: дуэты: I — К. і І. Семянюк з Храбалаў; II — Каліноўскі — Харкевіч з Нараўкі; IV—VIII класы: I — дуэт Зубрыцкіх з Нарвы, дуэт Богуш — Коппа з Беластока; II — дуэт Шэратуха — Ваўрэнюк з Дубяжына; трыо з Аўгустова, дуэт М. Такаюк — І. Евюк з Дашоў; III — дуэт Аліфер — Сухадола са Старога Ляўкова. **Вакальныя і вакальна-танцавальныя калектывы.** 0—III класы: I — калектыў з Кляшчэляў і „Жучок“ з Бельска; IV—VIII класы: I — „Нашы дзеці“ з Бельска; II — „Дубіны“ і калектыў „Беларусачкі“ з Дашоў. **Хоры.** I — хор са Старога Ляўкова. **Узнагароду „Зоркі“** атрымала Агнешка Камінская з Кляшчэляў. Старшыня ГП БГКТ А. Баршчэўскі зафундаваў прыватную грашовую ўзнагароду для школы ў Пашкоўшчыне.

17 — Адбыўся пленум Праўлення аддзела БГКТ у Дуброве-Беластоцкай, на якім ацэнена культурна-асветная дзейнасць Аддзела ў гэтым годзе і намечаны напярэдні дзейнасці да канца бягучага года.

— У Доме культуры ў Дуброве-Беластоцкай адбыўся агляд фальклорных аматарскіх калектываў. Калектыў з Грабянёў ставіў „Вечарыну“, а з Беластока — „Ажаніся-весьліся“.

18 — На пленарным пасяджэнні сабраўся Гарадскі аддзел БГКТ у Гайнаўцы. Вырашана арганізаваць беларускі фестываль у горадзе ў чэрвені г.г.

21 — З нагоды Дня дзеяча культуры аўтар „Пожні“ Васіль Петручук быў ушанаваны ўзнагародай дырэктара Аддзела культуры і мастацтва Ваяводскай управы ў Беластоку.

— Праўленне Аддзела БГКТ у Сямяцічах арганізавала сустрэчу прадстаўнікоў сямяціцкіх прадпрыемстваў з мэтай уключэння іх у ажыццяўленне ідэі пабудовы Беларускага музея ў Гайнаўцы.

22 — У рамках VI сямяціцкіх дзён (16—24.05.1987 г.) БГКТ арганізавала Дзень беларускай культуры. У той дзень беларускія пісьменнікі „белавежцы“: Алесь Барскі, Сакрат Яновіч і Васіль Петручук сустрэліся з вучнямі сярэдніх і пачатковых школ, а таксама з дарослымі — з членамі і сімпатыкамі БГКТ. Вечарам хор Гарадскога аддзела БГКТ у Беластоку выступіў з канцэртамі ў Сямяцічах і Чорнай-Сярэдняй.

24 — Пасяджэнне Праўлення аддзела БГКТ адбылося ў

Саколцы. Быў прыняты план правядзення культурных мерапрыемстваў у бліжэйшым часе.

25 — У Храбалах і Райску адбыліся аўтарскія сустрэчы Сакрата Яновіча.

31 — У Беластоку адбыўся фінальны агляд самадзейных тэатральных калектываў. Калектыў з Паўлаў ставіў „Сто хвароб на аднаго чалавека“. драмгурток з Беластока —



Рышард Казбярук у ролі стоража Мірона ў п'есе У. Галубка „Суд“.
Фота архіў.



Народны музыка Пётр Юшкевіч са Збуча.
Фота архіў.

„Ажаніся-весьліся“, а тэатр „Парнас“ — „Вясёлыя жабракі“. Узнагароджаны былі ўсе калектывы. За найлепшыя індывідуальныя ролі ўзнагароды „Нівы“ атрымалі Вера Харытанюк з Паўлаў і Віталь Байгус з Беластока.

— У Чыжыках (гм. Гайнаўка) адбыўся сход гуртка БГКТ. Намеснік старшыні ГП К. Майсеня паінфармаваў аб працы ГП БГКТ і аб пабудове Музея. Пяць асоб запі-

салася ў члены Грамадскага камітэта пабудовы музея. Прысутныя перадалі ў музейны фонд 8 тысяч злотых.

ЧЭРВЕНЬ

1 — Прадстаўнікі БГКТ (Валянціна Ласкевіч, Вера Валкавыцкая і Віталій Луба) адбылі сустрэчу з членамі Прэзідыума Таварыства тэатральнай культуры (ТКТ) у Беластоку. Былі абмеркаваны магчымасці супрацоўніцтва ТКТ з БГКТ у дасканаленні беларускага тэатральнага руху.

3 — Прэзідыум Праўлення Гайнаўскага аддзела БГКТ прыняў план культурных мерапрыемстваў. На чэрвень запланаваны танцавальны вечар у Дубінах і фестывал у Гайнаўцы.

— Аддзел БГКТ у Бельску арганізаваў „Беларускі дзень“. У беларускай пачатковай школе і ліцэі з вучнямі сустрэліся журналісты „Нівы“. У Бельскім доме культуры выступілі школьныя лялечныя тэатры. У клубе БГКТ наладжана выстаўка абраднага пецыва і экспанатаў у будучы Беларускі музей. Падвечар адбыўся канцэрт калектыву „Нёман“ з Гродна.

4 — Гістарычная секцыя ГП БГКТ арганізавала чарговую сустрэчу для ўсіх, хто цікавіцца беларускай мінуўшчынай. Навуковы супрацоўнік Філіяла Варшаўскага ўніверсітэта ў Беластоку мгр Антон

Мірановіч прачытаў лекцыю на тэму „Беларуская нацыянальная свядомасць на Беластоцчыне“.

6 — Аўтар „Пожні“ Васіль Петручук (кандыдат у члены Саюза польскіх пісьменнікаў) сустрэўся з вучнямі пачатковай школы ў Трасцяныцы.

11 — Адбылося чарговае пасяджэнне Прэзідыума ГП БГКТ. Асноўнай тэмай была ацэнка выканання прапаноў супольнага пасяджэння прэзідыумаў Вазводскай рады ПРОН і ГП БГКТ ад 26 чэрвеня 1986 года. Прэзідыум ГП прыняў таксама праграму святкавання 70ай гадавіны Вялікай Кастрычніцкай сацыялістычнай рэвалюцыі.

— Праўленне літаб'яднання „Белавежа“ абмеркавала план адзначэння юбілею 30-годдзя (1988) беларускага літаратурнага руху ў Польшчы.

— Адбыўся чарговы з'езд карэспандэнтаў „Нівы“.

12 — Намеснік старшыні Рады Дзяржавы Тадэўці Шэляхоўскі прыняў пяцісабовую дэлегацыю ад Прэзідыума ГП БГКТ і Грамадскага камітэта пабудовы Музея помнікаў беларускай культуры і рэвалюцыйнага руху. У яе склад уваходзілі: Аляксандр Баршчэўскі, Янка Зенюк, Канстанцін Майсеня, Ян Войцюк і Віталій Луба. У час сустрэчы былі прадстаўлены патрэбы беларускага аматарскага руху, выдавецкай дзейнасці Таварыства і пабудовы Музея ў Гайнаўцы.



Мужчынская група Беларускага беларускага хору на Свяце беларускай культуры ў Беластоку ў 1987 г. Фота архіў.

14 — У Гайнаўцы і Малініках (гм. Орля) адбыліся беларускія народныя фестывалы.

20 — У пачатковых школах у Орлі, Малініках і Пашкоўшчыне адбыліся сустрэчы з Сакратам Яновічам.

21 — У Гайнаўскім доме культуры прайшоў агульны сход членаў Грамадскага камітэта пабудовы Музея помнікаў беларускай культуры і рэвалюцыйнага руху ў Гайнаўцы. Сход прыняў пастановы аб актывізацыі збору грашовых сродкаў і экспанатаў і аб паскарэнні пабудовы.

22 — Беластоцкі ваявода Мар'ян Галя прыняў дэлегацыю ГП БГКТ. У склад яе ўваходзілі: Аляксандр Баршчэўскі, Янка Зенюк, Канстанцін Майсеня і Віталій Луба. Многа ўвагі падчас сустрэчы было адведзена пабудове Беларускага музея ў Гайнаўцы, выдавецкай дзейнасці і ама-

тарскаму руху.

25 — У рэдакцыі „Нівы“ адбыўся сход пярвічнай партыйнай арганізацыі ПАРП пры ГП БГКТ. Галоўнай тэмай сходу быў мэцэнат БГКТ і „Нівы“ над беларускім літаратурным рухам у Польшчы. Удзельнічалі ў ім літаратары „белавежцы“ і прадстаўнікі ваяводскіх улад: Эдвард Беляк — намеснік кіраўніка аддзела навукі, культуры і асветы Ваяводскага камітэта ПАРП і Валянціна Казімерчык — прадстаўнік Аддзела культуры і мастацтва Ваяводскай управы ў Беластоку.

28 — Юбілей 30-годдзя адзначала Літоўскае грамадска-культурнае таварыства. У Пуньску адбылося урачыстае пасяджэнне Галоўнага праўлення ЛГКТ. Ад імя БГКТ віншаванні і пажаданні склаў сакратар ГП Віталій Луба.

(вл)

Чакае твайго ўкладу!

Рушыла пабудова Беларускага музея! Зазылі празрыстымі шыбамі новенькія вокны, аграмадную пустэчу будынка падзялілі сталёныя канструкцыі, столь, сценкі на ўтульныя залы, кабінеты, пакоі, абнавіўся дах. На ўпарадкаваным падворку заяснела горка свежага жвіру, засвяцілі стусы цагліны...

Дагэтуль Грамадскі камітэт пабудовы Музея, які ўзначальвае вядомы на Беласточчыне актывіст БГКТ і гаспадарчы дзеяч Канстанцін Майсеня, падрыхтаваў за кошт каля 5 мільёнаў злотых поўны камплект архітэктурна-тэхнічнай праектнай дакументацыі, па яго даручэнню шмат будаўнічых прац выканала Гайнаўскае будаўніча-мантажнае аддзяленне Ваяводскага саюза сельскагаспадарчых кааператываў „Сялянская самапомач“, многа зроблена ў грамадскім пачыне гайнаўскай моладзю, дзеячамі і сімпатыкамі БГКТ, жыхарамі Гайнаўкі і навакольных мясцовасцей. Але гэта толькі пачаткі.

Паводле цяперашніх цэнаў першы этап пабудовы будзе каштаваць каля 89 мільёнаў злотых і яго завяршэнне ў бліжэйшыя гады дазволіць запачаткаваць рэгулярную культурна-асветную дзейнасць Музея. Другі этап і поўнае заканчэнне пабудовы будзе патрабаваць больш за 56 мільёнаў злотых. Так, кошты аграмадныя...

Дагэтуляшні збор ўзносаў і ахвяраванняў не перавысіў 10 мільёнаў злотых і 3600 долараў, а патрэбы пабудовы аграмадныя. Але Грамадскі камітэт пабудовы ўпэўнены, што беларусы ў Польшчы і па-за яе межамі не паскупяцца ахвяраваннямі — грашмі, сваёй працай у грамадскім пачыне, пошукамі і зборам экспанатаў — на свой Музей. І гэтая добрая воля і шчырая ахвота ўжо відаць па тым, як хутка расце колькасць звычайных членаў Грамадскага камітэта пабудовы Музея, якія абавязаліся штогод рэгулярна ўплочваць на Музей па 1200 злотых, а таксама падтрымліваючых чле-

наў, што ўплочваюць розныя сумы ў польскай і замежнай валюце на рахункі пабудовы. Усе ахвяравальнікі ўпісваюцца ў Памятную кнігу пабудовы Музея.

Кожная залатоўка, уплочаная на рахунак:

Bank Spółdzielczy w Hajnówce, Nr konta 905217-1922-132 і кожная колькасць замежнай валюты, унесена на рахунак:

Narodowy Bank Polski I Oddział w Białymstoku, Nr rachunku walutowego 5018-24325-151-6787

— гэта Твая каштоўная і пажаданая цаглінка ў гмах Музея помнікаў беларускай культуры і рэвалюцыйнага руху.

Паўстае храм помнікаў беларускай культуры і ён чакае Твайго ўкладу!

**Ці ты ўжо набыў
цаглінку на Музей?**

АРЛЯНСКІЯ НАСТАЎНІКІ — АКТЫВІСТЫ

Аддзелы БГКТ былі пакліканы нанова пасля X з'езда Таварыства ў 1984 годзе. Займаюць яны ў структуры нашай арганізацыі важнае месца. Аддзелы з'яўляюцца прамежкавым звяном паміж Галоўным праўленнем і гурткамі, яны — арганізатары і інспіратары грамадска-культурнай дзейнасці на беларускай ніве на сваёй тэрыторыі. Зараз працуе 17 аддзелаў БГКТ, сярод іх вылучаецца сваёй дзейнасцю аддзел у Орлі.

Пакуль гаварыць пра сённяшні дзень арлянскіх БГКТ-оўцаў, нельга не ўспомніць пра тыя з'явы і тых людзей, якія пачыналі беларускую дзейнасць у 50-тыя гады. Ужо ў 1949 годзе паўстаў у Орлі харавы калектыў, які амаль сорок год працягвае сваю дзейнасць, папулярнызе песні беларускага і братніх народаў. Хор даваў канцэрты ў многіх мясцовасцях Беластоцчыны, быў у Шчэціне, выступаў на Сусветным фестывалі моладзі і студэнтаў у Варшаве ў 1955 годзе. Заслужаным дырыжорам хору быў Радзівон Агіевіч, а балалаечным аркестрам, які ўжо, на жаль, не існуе, кіраваў Рыгор Качынскі. Здаўна ў арлянскім хоры спяваюць Марыя і Мікалай Лопухі, Яўгеній Балю, Аляксандр Кубаеўскі, Марыя Адзіевіч, Сцепаніда Савіцкая, Яўгенія Хаміцкая. Многія гады звязана з хорам Вера Валкавыцкая, якая працуе ў гміннай святліцы.

Калі ў 1956 годзе ўзнікла БГКТ, адразу таксама стварыўся гурток у Орлі. Праца на ніве захавання і развіцця беларускай культуры ўзнялі перш за ўсё настаўнікі. Сярод заснавальнікаў беларускага грамадска-культурнага руху ў гэтым асяроддзі, між іншым, былі: Мікалай Нестэровіч, Мікалай Ляшчынскі, Ніна Война, Таццяна Шайкоўская. Арлянскае БГКТ-оўскае асяроддзе заўсёды было даволі актыўнае. Тут добра вялася праца ў гуртках, паспяхова праводзіліся культурна-асветныя мерапрыемствы. Гэтая актыўнасць мела рашаючы ўплыў на станаўленне нацыянальнай свядомасці мясцовага грамадства, прывівала маладым людзям любоў да роднай мовы, традыцыі і культуры, станавіла іх дзеячамі Таварыства. У гэтым асяроддзі вырасталі сыны Мікалая Ляшчынскага — Васіль і Юрка, вядомыя нашыя дзеячы. Васіль Ляшчынскі зараз працуе дырэктарам Беларускай пачатковай школы ў Бельску-Падляшскім і з'яўляецца старшынёю Бельскага аддзела БГКТ. Яго брат Юрка — студэнт Варшаўскага ўніверсітэта, дзеяч студэнцкага беларускага руху, сурэдактар „Прысутнасці“ — студэнцкай

старонкі ў „Ніве“. У гэтым асяроддзі здабываў вопыт у грамадскай дзейнасці Аляксей Карпюк, які цяпер працуе дырэктарам Беларускага ліцэя ў Бельску-Падляшскім і з'яўляецца членам Прэзідыума ГП БГКТ.

Вядучую ролю ў дзейнасці арлянскага гуртка БГКТ адыгрывала група настаўнікаў-беларусаў. У 1974 годзе гэтую групу папоўнілі Ніна і Анатоль Мартыновічы, вядомыя нашыя дзеячы, якія да гэтага часу працавалі ў школе ў Вілянове ў былым Сяміціцкім павеце. У 1984 годзе паўстала магчымасць паклікаць аддзелы БГКТ у гарадах і гмінах. Арлянскія актывісты вырашылі стварыць аддзел у сваёй мясцовасці. У апошні дзень сакавіка 1985 года з удзелам старшыні ГП БГКТ д-ра Аляксандра Баршчэўскага прайшла канферэнцыя, якая паклікала да жыцця 16-асабовае праўленне Арлянскага аддзела. Старшынёю быў выбраны настаўнік беларускай мовы, а зараз дырэктар пачатковай школы ў Пашкоўшчыне Янка Добаш. Аддзел БГКТ у Орлі ахоплівае сваёй дзейнасцю тэрыторыю Арлянскай гміны. Налічвае ён 12 гурткоў, у якіх больш за 830 членаў. У кіраўніцтва праўлення аддзела ўваходзяць таксама і настаўнікі: Таіса Кацэйка, Анатоль Мартыновіч, Анна Шыманская, Яўгенія Тхараўская, Таццяна Шайкоўская і Ніна Гаўзэ.

Дзейнасць Арлянскага аддзела БГКТ даволі актыўная і можа быць прыкладам для іншых. Дзякуючы адпаведнай працы актывістаў БГКТ няма ў Арлянскай гміне праблемаў з навучаннем беларускай мовы. Усе беларускія дзеці наведваюць урокі роднай мовы. Заняткі вядуць высокакваліфікаваныя настаўнікі. Трэба ўспомніць, што ў школах гміны Орля працуе восем настаўнікаў — выпускнікоў Кафедры беларускай філалогіі Варшаўскага ўніверсітэта.

Школы — асноўная база культурна-асветнага жыцця ў вясковым асяроддзі. На ўсіх урачыстасцях — школьных, дзяржаўных і грамадскіх — выступаюць вучнёўскія калектывы, у рэпертуары якіх знаходзяцца вершы і песні на беларускай, польскай і рускай мовах. Моладзь з усіх школ прымае ўдзел у арганізаваных БГКТ конкурсах. Ужо тры гады паспяхова дзейнічае школьны драматычны гурток у Пашкоўшчыне пад кіраўніцтвам Янкі Добаша. Ва ўсіх школах працуюць гурткі любіцеляў беларускай мовы, а ўсе вучні з'яўляюцца чытачамі і падпісчыкамі „Нівы“.

Арлянскі аддзел БГКТ вядомы ў сваім асяроддзі як арганізатар культурных мерапрыемстваў для насельніцтва, а перш за ўсё — беларускіх народных фестываляў.

Арганізаваліся яны ў Орлі, Міклашэве, Малінніках і Шчытах. На фестывах выступалі перад публікай самыя вядомыя беларускія калектывы. Пастаянная форма — гэта аўтарскія сустрэчы з „белавежцамі“. Амаль усе літаратары пабывалі ў арлянскіх вёсках — у школах і клубах, дзе сустракаліся з сардэчным прыёмам з боку чытачоў.

Жывыя кантакты арлянскіх дзеячоў з савецкімі людзьмі. У грамадскай свядомасці захоўваецца глыбокая, удзячная памяць аб савецкіх салдатах, якія вызвалілі нашыя землі з-пад гітлераўскай акупацыі. У ваколіцах Орлі ў час II сусветнай вайны загінула нямала чырвонаармейцаў. Члены БГКТ, школьная моладзь апякуюцца магіламі савецкіх салдат на арлянскім могільніку. Імёны загінуўшых у баях войнаў прысвоены школам у Малінніках і Вульцы-Выганоўскай. Кожны год арганізуюцца ўрачыстасці з нагоды Дня Савецкай Арміі і Дня Перамогі. У гэтых святкаваннях прымаюць удзел грамадзяне СССР, якія працуюць у Польшчы, прыязджаюць таксама госці з Савецкага Саюза. У Орлі гасцяваў, між іншым, Іван Кужыльный з Чаркасаў (Украінская ССР) — брат Мікалая Кужыльнага, які загінуў у 1944 годзе ў Вульцы-

Выганоўскай. Яго імя прысвоена мясцовай школе.

У канцы лютага 1987 г. пабывалі ў Орлі і ў Крывой беларускія вучоныя: літаратуразнавец, паэт і крытык праф. Алег Лойка і мовазнавец праф. Леў Шакун з Мінска. Кантактаў з савецкімі людзьмі было больш і заўсёды яны прымаюцца з вялікай сардэчнасцю, выклікаюць шчырую цікавасць у грамадстве.

Актыўнасць арлянскіх дзеячоў не абмяжоўваецца толькі нашым Таварыствам. Працуюць яны паспяхова ў ПАРП, прафсаюзах і іншых грамадскіх арганізацыях. Раднай Ваяводскай рады нарадавай у Беластоку з'яўляецца заслужаная настаўніца Таіса Кацэйка, а інспектар асветы і выхавання Анатоль Мартыновіч старшынствуе Гміннай радзе нарадавай. Падобных прыкладаў можна было б прывесці яшчэ больш, але справа не ў тым, каб пералічваць грамадскія абавязкі паасобных дзеячоў. У заключэнні трэба адзначыць, што ў Арлянскім адзеле БГКТ вядучую ролю адыгрываюць настаўнікі. Яны — галоўны фактар паспяховай дзейнасці на беларускай ніве. Такіх настаўнікаў-актывістаў хацелася б пажадаць кожнаму аддзелу БГКТ.

Віталій Луба

АДЫШЛІ АД НАС

ЛІДЗІЯ БЯЛЕЦКАЯ
(ШУРА)

Шырокія кругі жыхароў горада Беластока і Беластоцчыны бліжэй пазнаёміліся з Лідзіяй Бялецкай у 1960 годзе, калі яна стала старшынёй Галоўнага праўлення БГКТ. Павяла тады высокаідэйную і прынцыповую работу на багатых нацыянальна-рэвалюцыйных традыцыях, якія ў даваенныя часы

пашыраліся па ўсёй былой Заходняй Беларусі.

Л. Бялецкая выйшла з гэтых традыцый рэвалюцыйнай працы і барацьбы, была ля самых крыніц іх. Сама вяла гэтую барацьбу. Была дзеячом і рэвалюцыянерам па прызначэнню і ўсё жыццё прысвяціла змаганню. Ніколі не адступіла, не расчаравалася,



заўсёды ішла па раз абранай дарозе. Праходзіла праз найбольшыя цяжкасці і выпрабаванні, ніколі не пахіснулася — заўсёды аставалася чалавекам верным сабе і таварышам, свядомым барацьбітом за нацыянальную і сацыяльную роўнасць і справядлівасць.

Нарадзілася Лідзія Бялецкая 11 лютага 1911 года ў сям’і сезоннага рабочага ў Бельску, на Дубічах. Бацька браў розныя заняткі па вёсках і мястэчках, якія толькі трапляліся. Сама Ліда пайшла на сезонныя заробкі ў 14 год жыцця. Гэта былі бурлівыя часы ў былой Заходняй Беларусі: пачаў шырока разгортвацца рэвалюцыйны рух, паўстала Камуністычная партыя Заходняй Беларусі, Камуністычны саюз моладзі Заходняй Беларусі, Грамада і іншыя прагрэсіўныя арганізацыі.

У сваёй біяграфіі Л. Бялецкая (партыйны псеўданім — Шура) сціпла расказвае: „У 1928 г. я ўступіла ў Камуністычны саюз моладзі Заходняй Беларусі ў Бельску і з таго часу пачала прымаць актыўны ўдзел у рэвалюцыйным руху. У 1931 г. уступіла ў рады КПЗБ у Бельску і ў тым жа годзе была абрана сакратаром ячэйкі, а потым членам Гарадскога камітэта КПЗБ у Бельску“.

У дакументах захаваліся ўспаміны вядомага на Бела-

сточчыне дзеяча рэвалюцыйнага падполля Фёдара Савіцкага, ён піша, што Л. Бялецкая разгарнула тады шырокую прапагандысцкую работу: „Пісала і друкавала лістоўкі і першамайскія адозвы, якія я ад яе браў і распаўсюджваў“. І яшчэ аб Л. Бялецкай: „Вялікі вартасны дзеяч КПЗБ і нязломны барацьбіт за справу рабочага класа і сацыялізму“.

Аляксандра Бергман (партыйны псеўданім — Зіна) успамінае: „Сустрэла я Лідзію Бялецкую ў 1933 г. у Беластоку, куды яе выклікалі паведаміць, што пасылаюць яе ў Цэнтральную партыйную школу КПЗБ у Мінск на Беларусі. Л. Бялецкая была тады сакратаром Раённага камітэта КПЗБ у Бельску, а я — упаўнаважаны ЦК КПЗБ на Беластоцкую акругу. У беластоцкім актыве тав. Бялецкая вылучалася як энергічны сакратар райкома“.

Гадавую партыйную школу ў Мінску Лідзія Бялецкая закончыла ў 1934 г. І зноў выписка з яе біяграфіі: „Цэнтральны Камітэт пакінуў мяне ў БССР як партыйны рэзерв. Жыла я ў Бабруйску і працавала на тэкстыльнай фабрыцы. Вечарамі вучылася ў школе і закончыла дзевяць класаў. Пасля роспуску Камуністычнай партыі Польшчы была вывезена ў лагер у Казахстан, потым на Урал. Разам была там 5 год і 6 ме-

сяцаў... У 1948 г. у Омску памерла адзіная мая дачка, а ў 1954 г. памёр мой муж“.

У 1956 г. Л. Бялецкая вярнулася ў Беласток і стала працаваць кіраўніком Беластоцкай метэаралагічнай станцыі (на такой жа станцыі яна працавала ў Омску ў 1950—56 г.г.). Адначасова адразу ўключылася яна ў партыйную работу: была сакратаром пярвічнай партыйнай арганізацыі, няштатным членам Ваяводскай камісіі партыйнага кантролю, дэлегатам II З’езда ПАРП.

З 1960 па 1962 г.г. працавала старшынёй Галоўнага праўлення БГКТ, у 1963 г. пайшла на заслужаную пенсію.

Узнагароджана Кавалерскім Крыжам Ордэна Адраджэння Польшчы і іншымі адзначэннямі.

Памерла Лідзія Бялецкая 17 красавіка 1987 года.

У нашых сэрцах застаецца Лідзія Бялецкая жывы як прынцыповы і ахвярны дзеяч за народную справу.

Вера Валкавыцкая

ЛЮБІЛА РАБІЦЬ ДАБРО

Пані Аня, як усе Яе звалі, з Беларускаім грамадска-культурным таварыствам падружыла з самага пачатку існавання нашай арганізацыі. Была добрым духам Беластоцкага гарадскога аддзела Таварыства. Любіла працаваць і са старэйшымі і з маладымі. Была ініцыятарам стварэння пры Беластоцкім аддзеле БГКТ „клуба сеньёра“. Дзякуючы Яе намаганням адзін дзень у месяцы пажылыя члены БГКТ збіраліся ў Таварыстве, гаварылі па-беларуску, спявалі беларускія песні, успаміналі перажытае, пілі чай, часам арганізавалі танцавальную вечарыну. З „сеньёраў“ вырас тэатральны калектыў, хор, салісты — яны высока цэняцца ў дзейнасці ўсяго нашага Таварыст-



ва. Вельмі любіла пані Аня маладых. Старалася гуртаваць беларускую моладзь у Таварыстве, уключаць у яго дзейнасць. Як бадайная маці, збірала Яна маладых, дапамагала ім арганізаваць сходы, вечарыны, экскурсіі, балі. Частавала духмяным чаем, змешаным з пяці гатункаў, свае нарыхтоўкі пячэннем, запрашала гурбу маладых у сваю кватэру на абед або вячэру, Была прыцэлем беларускай моладзі.

Памятаю, як аднойчы Яна затрымала мяне на вуліцы і з радасцю заявіла: „У нас у клубе адсвяткавалі новае вяселле! Гэта ўжо мая пятая пара беларускіх маладажонаў“. Вельмі цешылася Яна, калі маладыя знаёміліся і падбіраліся ў пары якраз у беларускім клубе. Лічыла гэта важнай дзейнасцю на беларускай ніве, і мела рацыю. Пані Аня многа ўвагі і сіл аддавала дзецям. З яе дапамогай адбываліся слаўныя і смакавітыя беларускія ёлкі для малых.

— Гэта быў добры чалавек, — кажуць ведаўшыя яе людзі. — Яна любіла рабіць дабро, большае ці меншае, абы толькі дабро...

Ці можна выказаць лепшы ўспамін аб пані Ані?

У ліпені мінулага года яна яшчэ была на Свяце беларускай культуры ў беластоцкім амфітэатры, бо заўсёды любі-

ла быць там, дзе адбывалася што-небудзь па-беларуску, дзе спявалі родныя песні, гаварылі на роднай мове. Яна сваю цеплыню чэрпала з беларускай дзейнасці і сваёй цеплынёй абдорвала ўсіх вакол.

Анна Амбражэй-Кананчук нарадзілася 3 верасня 1924 года ў вёсцы Пянькі, што ў Міхалоўскай гміне, вёсцы слаўнай сваёй беларускай дзейнасцю яшчэ ў міжваенны час. Уся сям'я была высокаасвядомая, прагрэсіўная, актыўная і ахвярная ў грамадскім жыцці. Аня, вярнуўшыся з прымусовых работ з Нямеччыны, пачала працаваць у Беластоку, але ўвесь час не парывала лучнасці з роднай вёскай, сваімі людзьмі. Старалася, як толькі змагла, дапамагаць ім у клопатах, складаных справах ва ўстановах. І ўсё гэта бясплатна, таксама як і за трыццаць год працы ў БГКТ яна не ўзяла ні граша. Была шчырым і ахвярным дзеячом.

Выбіралі Яе ва ўлады Таварыства — была членам ПП БГКТ і да апошніх дзён верным членам праўлення Беларускага гарадскога аддзела БГКТ.

Памерла Анна Амбражэй-Кананчук 7 верасня 1987 года.

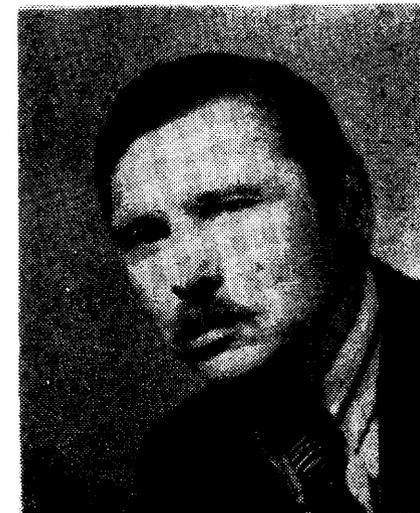
Памяць пра Яе — чалавека вялікага сэрца і дабрыні — застаецца ў нас назаўсёды.

Вера Валкавыцкая

ЮРКА ГЕНЮШ

Памёр на пяцідзесятым годзе свайго жыцця. У беларускай памяці застаўся ён перш за ўсё як пісьменнік з небанальным, нямым талентам. Яго паэтычная проза вельмі арыгінальная, своеасаблівая. Творчы почырк Генюша адразу апазнавальны, што прадвызначае яму трывалое месца ў гісторыі літаратурнай культуры беларусаў.

Пісьменніцкі лёс Юркі Генюша непарыўна звязаны са станаўленнем і развіццём „Нівы“ і Беларускага грамадска-культурнага таварыства, у дзейнасці якога прымаў пасільны ўдзел. Дэбютаваў на старонках нашага тыднёвіка, змяшчаючы 20 кастрычніка 1963 года апавяданне „Прыкметы“. Пісаў таксама сцэнічныя творы, асабліва для школьнай сцэны. Займаўся і публіцыстыкай, рэагуючы такім чынам на надзённыя справы і праблемы эпохі. Усё, што напісаў, вылучаецца ўражлівай эмацыянальнасцю, а ў першую чаргу трывогай за маральнае здароўе чалавека, якому нялёгка даецца сучаснасць з усімі яе складанасцямі, як у сферы этыкі і маралі, так і ў рэгіёнах палітыкі, гаспадаркі, грамадскага побыту.



Нарадзіўся Юрка Генюш 21 кастрычніка 1935 года ў мястэчку Зэльва Ваўкавыскага павету ў сям'і лекара. Яго маці, Ларыса — народжаная Міклашэвіч — гэта выдатная беларуская паэтка.

Па трагічных для сям'і Генюшаў абставінах, Юрка гадаваўся без бацькоў, асеў жыць у Беластоку, дзе заснаваў свой дом.

Пахаваны на праваслаўных могілках, што ў Петрашоўскім квартале горада.

**СА СЛОВА САКРАТА ЯНОВІЧА
над трупною Нябожчыка
23 лістапада 1985 года.**

Усіміпаважаная Радзіна, Родзічы, і шаноўныя сабраныя! Дазвольце мне сказаць пару слоў ад імя свайго, сябрыны... У гэты пануры лістападаўскі дзень, у вялікім смутку праводзім мы ў вечнасць Юрку Геніюша, беларускага літаратара. Ён пакінуў свой выразны след у нашай культуры. Цяжка ўсведамляць нам тое, што Яго ўжо няма ў жывых. Сталася гэта так неспадзявана, і так балюча, бо ж у такі малады ашчэ век! Юрка пражыў ня-

АЛЯКСАНДР РАФАЛОВІЧ

Належаў да пакалення, якое з поўнай самаадданасцю стварала новую гісторыю краіны і Беластоцчыны — гісторыю народную, сацыялістычную. Належаў таксама да тае свядомай нацыянальнай групы людзей, якія з радасцю і актыўна будавалі Беларускае грамадска-культурнае таварыства і яго тэрытарыяльную структуру — аддзелы ў Саколцы і Дубровне і шматлікія гурткі БГКТ па вёсках.

многа летаў, калі чалавек у свае пяцьдзесят дасягае якраз зеніту ўласных духоўных магчымасцяў. Нашай маладой культуры вельмі патрэбен кожны талент, тым больш гэтак арыгінальны, якім лёс абдарыў пакойнага Юрку Геніюша (...)

Будзем памятаць пра Яго, шанаваць зробленае ім, дбаць пра належнае Яму месца.

Вечная Табе памяць, Юрка!

З 1952 г. жыў і працаваў у Саколцы і ад узнікнення БГКТ у 1956 г. стаў і астаўся да смерці верным і свядомым прадстаўніком, актывістам, дзеячам і прапагандарам беларускай культуры і дзейнасці на беларускай народнай ніве. Амаль бесперапынна быў членам Галоўнага праўлення БГКТ, працаваў у камісіях ГП. Звездаў многія вёскі Сакольшчыны і Дуброўшчыны, арганізуючы мастацкую самадзейнасць, бе-

ларускія імпрэзы, прапагандуючы „Ніву“, абуджаючы заміланасць родным.

Калі ў 1982 г. А. Рафаловіч адыйшоў на пенсію, не спыніў свае працы для беларускасці, не змог спыніць! Ад ранняй вясны 1982 г. стаў інспектарам ГП БГКТ на Сакольскі раён, увесь свой час і сілы прысвячаючы цяпер гэтай адной — беларускай працы.

Яго сэрца раптоўна перастала біць 5 сакавіка 1987 года.

Багатая і цікавая біяграфія ў А. Рафаловіча. Нарадзіўся 1 лютага 1921 г. у вёсцы Вярхлес былога Сакольскага павета ў сялянскай сям'і, якая складалася з 11 чалавек — было іх сем братоў і дзве сястры.

За часоў савецкай улады ў гадах 1939—41 працаваў у народнай міліцыі ў Ломжы. Тады ўступіў у камсамол і стаў кандыдатам КП(б)Б. У час акупацыі фашысты яго некалькі разоў арыштоўвалі і ўрэшце рэшт вывезлі ў канцлагер. Ён усё ж уцёк. Злавілі яго і пасадзілі ў Кенігсбергу ў турму. Наздзекваўся, зноў укінулі ў канцлагер, але і адтуль А. Рафаловіч зноў, але ўжо ўдачна, уцёк. Сустрэкае Чырвоную Армію і ўступае ў яе. Пасля вызвалення едзе на Каўказ, там заканчвае вайсковую



службу ў 1947 г. і вяртаецца ў родны Вярхлес.

З 1952 г. А. Рафаловіч — член ЗСЛБ. Працаваў таксама павятовым сакратаром гэтай сялянскай партыі і быў нястомным яе дзеячам Вучыўся ў партыйнай школе ў Любліне, карэспандэнцыйна закончыў сельскагаспадарчы тэхнікум у Беластоку.

Быў чалавекам, які добра ведаў жыццё і ніколі не адступаў перад цяжкасцямі.

Чэсць Яго памяці!

Вера Валкавыцкая

НАШЫ БРАТЫ — НАШЫ СУСЕДЗІ

„ПАЧЭСНЫ ПАСАД
МІЖ НАРОДАМІ“
РАЗМОВА З А. ГАРДЗІЦКІМ

Пытанне: Аляксей Кузьміч, Вы працуеце ў Саюзе пісьменнікаў Беларусі, дзе займаецеся пытаннямі ўзаемасувязей літаратур. Мне хочацца задаць Вам некалькі пытанняў пра сучасныя міжнародныя сувязі беларускай літаратуры.

Адказ: З прыемнасцю адкажу. Я нарадзіўся на Брэстчыне, якая, як вядома, мяжуе з Любліншчынай і Беласточчынай. Дарэчы, мой бацька ў маладосці працаваў на Беласточчыне лесніком. Некалькі год таму, будучы ў Польшчы, я шукаў тое ўрочышча, аднак, на жаль, не знайшоў. Я хачу сказаць, што нягледзячы на мяжу, у нас шмат супольнага, агульнага. Але давайце вернемся да Вашых пытанняў.

Пытанне: Як цяпер выдаецца беларуская літаратура за мяжой?

Адказ: У апошнія гады інтэнсіўна пашыраліся сувязі беларускай літаратуры з замежнымі літаратурамі. За мяжой наглядаўся рост цікавасці да твораў беларускіх пісьменнікаў, павялічылася

колькасць выданняў нашых кніг, асабліва ў краінах сацыялістычнай садружнасці.

Яшчэ гадоў дваццаць-дваццаць пяць таму лічылася нормай нашага літаратурнага жывецца, калі за год ва ўсіх замежных краінах выходзіла шэсць—сем кніжак беларускіх пісьменнікаў. Цяпер толькі ў адной Балгарыі выпускаецца штогод пяць кніжак. Каб не быць галаслоўным, прывяду спіс кніг пісьменнікаў Беларусі, апублікаваных у гэтай братняй краіне ў 1981—1985 гадах: „Карнікі“ Алеся Адамовіча, „Блакадная кніга“ Алеся Адамовіча і Данііла Граніна, „У вайны не жаночы твар“ Святланы Алексіевіч, „Залатыя струны“ Максіма Багдановіча, „Трафейная труба“ Рыгора Барадуліна, „Золак, убачаны здалёк“ Янкі Брыля, „Знак бяды“ Васіля Быкава, „Суд у Слабадзе“ Віктара Казько, „Дзікае паляванне караля Стаха“, „Чазенія“, „Паром на бурнай рацэ“, „Чорны замак Альшанскі“ Уладзіміра Караткевіча, „Другі варыянт“ Анатоля Кудраўца, „Выбра-

ныя творы“ Янкі Купалы і Якуба Коласа, „Як я быў вундэркіндам“ Уладзіміра Машкова, „Найдорф“ Івана Пташнікава, „Ваўчыца“ Барыса Сачанкі, „Восеньскі ўспамін“ Міхася Стральцова, „Плач перапёлкі. Апраўданне крыві“ Івана Чыгрынава, „Вазьму твой боль“ Івана Шамякіна, зборнік аповяданняў на вясковую тэму „Пад пошум дубоў“. Пачатак 1986 года прыслаў першую ластаўку — сафійскае выдавецтва „Навука и искусство“ выпусціла літаратуразнаўчую працу Ніла Гілевіча „Верная вялікім заповітам“.

У Чэхаславакіі штогод выходзяць тры-чатыры кніжкі беларускіх аўтараў, у ГДР — адна-дзве, у Венгрыі — адна.

Літаратурная крытыка не вельмі любіць статыстыку, якая, сапраўды, не можа быць доказам мастацкай вартасці твораў. І ўсё ж у даным выпадку статыстыка несумненна сведчыць пра ўвагу да беларускай літаратуры ў краінах сацыялістычнай садружнасці. Такой увагі сярод замежнага чытача наша літаратура ў сваёй гісторыі яшчэ не мела. Хачу назваць кнігі, якія выйшлі за апошняе пяцігоддзе ў братніх краінах. Гэта дапаможа нам стварыць сваеасаблівы малюнак, паводле якога можна ўбачыць, хто з пісьменнікаў Беларусі і якія іх творы там выдаюцца.

У Чэхаславакіі выйшлі: „Карнікі“ Алеся Адамовіча (два выданні — на славацкай і на чэшскай мовах), „Я з вогненнай вёскі...“ Алеся Адамовіча, Янкі Брыля, Уладзіміра Калесніка (на чэшскай), „Блакадная кніга“ Алеся Адамовіча і Данііла Граніна (два выданні — на славацкай і чэшскай мовах), „Апошняя сустрэча“ Янкі Брыля (на чэшскай), „Пайсці і не вярнуцца“ (два выданні — на славацкай і чэшскай мовах), „Скрыжаванні“ (на славацкай), „Воўчая зграя“ (на чэшскай) Васіля Быкава, „Сінявочка“ Аляксея Дударова (на славацкай), „Цвіце на Палесці груша. Высакосны год“ Віктара Казько (на чэшскай), „Чорны замак Альшанскі“ Уладзіміра Караткевіча (на чэшскай), „Так лёгка крочыш“ Петруся Макаля (на славацкай). „Вяртанне ў малодосць“ Івана Навуменкі (на славацкай), „Час вяртання“ („Мсціжы“) Івана Пташнікава (на чэшскай), „Гандлярка і паэт“ Івана Шамякіна (на чэшскай). У першым паўгоддзі 1986 г. выйшла на чэшскай мове аповесць Васіля Быкава „Знак бяды“.

У ГДР — „Блакадная кніга“ Алеся Адамовіча і Данііла Граніна, „Альпійская балада“, „Пайсці і не вярнуцца“, „Знак бяды“ Васіля Быкава, „Дзікае паляванне караля Стаха“ Уладзіміра Караткевіча, „Карабейнікі“ Арнольда Каштанава, „Раданіца“ Анатоля Кудраўца.

У Венгрыі — „Карнікі“ Алеся Адамовіча, „Блакадная кніга“ Алеся Адамовіча і Данііла Граніна, „Пайсці і не вярнуцца“ Васіля Быкава, „Суд у Слабадзе“ Віктара Казько, „Як я быў вундэркіндам“ Уладзіміра Машкова.

Пытанне: А як справы з выдаваннем беларускай літаратуры ў Польшчы?

Адказ: У Польшчы за гэты час выйшлі: „Чужая бацькаўшчына“ Вячаслава Адамчыка, „Блакадная кніга“ Алеся Адамовіча і Данііла Граніна, „Воўчая зграя“, „Сотнікаў“, „Пайсці і не вярнуцца“ Васіля Быкава, „Рэха пад Беластокам“ Сямёна Букчына, „Аддаеш назаўсёды“ Міхася Герчыка, „Так спявае дудка тая“ Якуба Коласа, „А хто там ідзе?...“, „Выбраныя творы“ Янкі Купалы. Як бачым, у сярэднім выходзяць дзве кніжкі за год. Сёлага пакуль што мы атрымалі аповесць Янкі Брыля „Золак, убачаны здалёк“ выпушчаную ў Кракаве.

Я не магу не сказаць тут пра Лодзінскае выдавецтва, яго ўклад у развіццё беларуска-польскіх літаратурных узаемасувязей. На пачатку сямідзесятых гадоў акрэслілася творчае супрацоўніцтва паміж беларускімі пісьменнікамі і лодзінскім асяроддзем літаратараў, лодзінскімі выдаўцамі. Вынікам гэтага супрацоўніцтва з’явіўся выпуск

Лодзінскім выдавецтвам больш за дзесятак кніг беларускіх пісьменнікаў у перакладзе на польскую мову. Яны стаяць у мяне на паліцы ў храналагічным парадку: „Беларускія вершы“ — 1971, Янка Брыль „Глядзець на траву“ — 1971, М. Багдановіч „Выбраныя творы“ — 1973, „Мае мядзведзі і іншыя беларускія аповяданні“ — 1974, Максім Танк „Выбраныя вершы“ — 1974, Алесь Адамовіч „Народжаная ў полымі“ („Хатынская аповесць“) — 1975, Іван Пташнікаў „Лонва“ — 1975, Уладзімір Караткевіч „Блакит і золата дня“ — 1976, Іван Шамякін „Снежныя зімы“ — 1977, Янка Брыль „Ніжнія Байдуны“ — 1979, Данута Бічэль-Загнетава „Ты — гэта ты“ — 1981, Янка Купала „А хто там ідзе?“ — 1981, Якуб Колас „Так спявае дудка тая“ — 1982. Кажуць, што выйшаў яшчэ зборнік вершаў Максіма Танка для дзяцей, але яго я не маю і ў нашай прэсе нічога не чытаў пра яго.

Мы заклапочаны тым, што нашыя кантакты з Лодзю могуць пайсці на спад. Мы вельмі засмучаны смерцю шчырых і адданных сяброў беларускай літаратуры: Яна Гушчы, Мацея Канановіча, Ігара Сікірыцкага. Яны вялі вялікую работу па перакладу нашай літаратуры ў Польшчы, актыўна прапагандавалі яе. Нас хвалюе, ці вырасла ў Лодзі маладая змена.

Зразумела, кнігі беларускіх пісьменнікаў выходзяць у Варшаве, паступова далучаюцца да выпуску твораў нашых мастакоў слова выдавецтвы Кракава, Вроцлава, Любліна... Варшаўскі часопіс „Літаратура на свеце“ адзін з сваіх нумараў прысвяціў беларускай літаратуры.

Пералік выданняў, які я зрабіў па асобных краінах, думаю, уражвае. Па колькасці замежных выданняў беларуская літаратура, вядома, не лічачы рускай, займае адно з вядучых месцаў сярод літаратур савецкіх нацыянальных рэспублік.

Пытанне: Чым тлумачыцца ўвага да выдання твораў беларускай літаратуры?

Адказ: Тут ёсць, як кажуць, агульныя і канкрэтныя прычыны. Паміж савецкім народам і народамі сацыялістычных краін склаліся братэрскія адносіны, якія працягваюцца ва ўсіх сферах жыцця, у тым ліку ў галіне культуры. Калі ў першыя пасляваенныя дзесяцігоддзі ў гэтых краінах ішоў працэс актыўнага знаёмства пераважна з рускай савецкай і класічнай літаратурай, то цяпер адбываецца больш глыбокае асваенне і літаратур народаў СССР.

Што да беларускай літаратуры, то яна заявіла пра сябе „ўсяму свету“ (М. Багдано-

віч) перш за ўсё ваеннай прозай. Наша літаратура гаворыць пра вайну праўдзіва, глыбока асэнсоўваючы яе горкія і пераможныя часы, аддаючы вялікую даніну памяці загінуўшых. Памятаць пра мінулае дзеля будучага — вось адзін з яе дэвізаў. У сваіх творах яна ставіць важныя праблемы веку. Пытанне ставіцца так: калі чалавецтва хоча выжыць, то яно не павінна забываць пра трагедыю Хірасімы і Нагасакі, Сангмі і Хатыні, пра ахвяры блакаднага Ленінграда. Тым самым наша літаратура становіцца актыўным змагаром за мір.

Ці не таму даволі часта выдаюцца ў замежных краінах такія кнігі, як: „Я з вогненнай вёскі...“ А. Адамовіча, Я. Брыля, У. Калесніка: „Хатынская апавесць“ А. Адамовіча, „Блакадная кніга“ А. Адамовіча і Д. Граніна.

Французскі часопіс „Францыя — СССР“ у майскім нумары за 1985 змясціў артыкул Ірэны Сакалагорскай „Памяць вогненных год“, у якім справядліва сказана: „Нягледзячы на тое, што вайна закончылася сорак год таму назад, савецкаму народу яна нанесла такую траўму, што вайна застаецца ў яго памяці, у яго жыцці і таму займае такое важнае месца ў яго гісторыі, у яго літаратуры“. Яна называе імёны савецкіх пісьменнікаў, якія

напісалі выдатныя творы аб вайне. Сярод кніг беларускіх пісьменнікаў аўтар выдзяляе „Я з вогненнай вёскі...“ „Блакадную кнігу“, апавесці Васіля Быкава. А ў анатацыі да апавесці „Знак бяды“ В. Быкава, выпушчанай у ГДР, гаворыцца: „Гэта належыць да самых парадаксальных паваротаў гісторыі, што пра вайну пішуць тыя людзі, самае глыбокае перакананне якіх — мір.“

Савецкая літаратура на гэму Вялікай Айчыннай вайны займае ў свеце перадавыя ідэйна-мастацкія пазіцыі ў даследванні духоўнага стану чалавека на вайне. Беларуская літаратура як састаўная яе частка ў многіх выпадках дасягае вышынй мастацкага абагульнення, даступным самым развітым літаратурам свету. Напоўненая антываенным пафасам, беларуская савецкая літаратура набывае сэнна асабліва палітычнае і духоўнае значэнне ў святле задач барацьбы за мір. Ставячы важныя, я сказаў бы, глабальныя праблемы веку, яна тым самым фактычна сама сябе ставіць упоравень з іншымі літаратурамі свету, упісвае сябе ў сусветны літаратурны працэс, бо любая літаратура перш за ўсё павінна заявіць пра сябе, сказаць сваё слова, а тады ўжо крытыка будзе мець падставу гаварыць пра яе, як пра адну з тых ручаін, з якіх утвара-

ецца сусветная літаратурная плынь.

Трэба адзначыць, што наша літаратуразнаўства мае паасобныя работы, прысвечаныя як непасрэдна творчым кантактам, так і тыпалагічным даследаванням беларускай літаратуры з літаратурамі іншых народаў, асабліва славянскіх. Але беларуская крытыка пакуль што амаль не супастаўляе працэсы ў нашай літаратуры са з’явай еўрапейскай ці сусветнай літаратур. Тут добры прыклад паказваюць нам сябры з сацыялістычных краін. Прыяду некалькі цытат.

Гаворачы пра кароткі, але змястоўны жыццёвы і творчы шлях Максіма Багдановіча, аўтар прадмовы да кнігі паэта, балгарскі крытык Сімяон Уладзіміраў неяк натуральна пароўноўвае яго арыгінальную творчасць і перакладчыцкую дзейнасць з творчасцю забітага фашыстамі ў 1925 годзе трыццацігадовага балгарскага паэта Геа Мілева. Гэтае параўнанне Сімяон Уладзіміраў абгрунтавае так: „Як і балгарскі паэтрэвалюцыянер, Максім Багдановіч усё жыццё імкнуўся засвойваць самае лепшае, створанае іншымі народамі. І ён, як і Геа Мілеў, у адзін і той жа час перакладаў творы Верлена і Верхарна. Як і Геа Мілеў, Багдановіч марыў аб тым часе, калі беларуская паэзія загучыць на еўрапейскім узроўні...“. Прад-

мову балгарскі даследчык заканчвае думкай аб сапраўды еўрапейскім і сусветным значэнні паэзіі Максіма Багдановіча, які „застаўся назаўсёды ў святой троіцы беларускай паэзіі разам з Янкам Купалам і Якубам Коласам. І ўсё спасцігнуў сам, таму што паэты самі становяцца святымі ў храме слова. Ніхто іншы, акрамя іх саміх, не можа ўвянчаць іх залатым арэолам неўміручасці“.

Папулярызатар беларускай літаратуры ў Чэхаславакіі, прафесар Карлава універсітэта Вацлаў Жыдліцкі надаўна прадставіў чытачу сваю новую працу — пераклад на чэшскую мову кнігі прозы Янкі Брыля „Апошняя сустрэча“, у якую ўключаны аповесці „Золак, убачаны здалёк“, „Ніжнія Байдуны“, „Апошняя сустрэча“ і апавяданне „Галя“. У пасляслоўі Вацлаў Жыдліцкі называе Янку Брыля выдатным апавядальнікам ізначае, што „Ніжнія Байдуны“ разам з „Золакам, убачаным здалёк“ прадстаўляюць навейшую аўтараву творчасць, якая заслугоўвае ўвагі і з іншага пункту гледжання: сведчыць пра змены ў інтэлектуальным жыцці пісьменніка, аб пераўтварэнні зместу. Няма сумнення, што тут адбіліся ўражання і перажыванні, звязаныя з працай над кнігай „Я з вогненнай вёскі...“, у якой Брыль разам з Адамовічам і Калеснікам сабраў

сведчанні пра фашысцкае людазабойства на Беларусі і з вуснаў людзей са спаленых вёсак, якія перажылі сваю смерць. „Ніжнія Байдуны“ ў пэўным сэнсе адпачынак ад цяжару той тэмы. Як некалі Рамэн Ралан пасля „Жана Крыстафа“ даў волю „гальскай весялосці“ ў „Кала Бруньоне“, так Янка Брыль пасля кнігі „Я з вогненнай вёскі...“ адхінуўся ад жахаў масавых забойстваў і напоўніў здаровым смехам „Ніжнія Байдуны“.

Пытанне: Як пачынаецца знаёмства з беларускай літаратурай у замежных краінах?

Адказ: Калі сустракаешся з замежнымі перакладчыкамі і цікавішся, як яны прыйшлі да перакладу нашай літаратуры, то часта чуеш адказ: „Пасля знаёмства з прозай Быкава“. У жнівеньскім нумары часопіса „Иностранная литература“ за 1984 год пад рубрыкай „Савецкая літаратура за мяжой“, змешчаны рэдакцыйны артыкул, у якім сказана: „Васіль Быкаў, паводле звестак ЮНЕСКО, апублікаваных і ў нашым друку, з’яўляецца адным з самых чытаемых у свеце пісьменнікаў“. Паводле дадзеных Кніжнай палаты СССР на сённяшні дзень у свеце выйшла каля 230 выданняў гэтага нашага народнага пісьменніка рэспублікі, у тым ліку ў Беларусі 26 выданняў. Амаль штомесяц выходзіць

кніга Васіля Быкава ў свеце. Сітуацыя з перакладамі твораў пісьменніка складваецца зайздросная: аўтар яшчэ завяршае рукапіс, а замежныя перакладчыкі просяць яго, каб найхутчэй атрымаць твор, хоць у карэктуры, каб не пераняў хто іншы. Так толькі адна аповесць „Воўчая зграя“ выдавалася на Кубе, у Даніі, ЗША, Нідэрляндах, Польшчы, Румыніі, Чэхаславакіі, Югаславіі, Японіі.

Дарэчы, у замежных краінах усё часцей узнікае патрэба пазнаёміць чытача з усёй творчасцю Васіля Быкава. Дзеля гэтага практыкуецца выпуск твораў пісьменніка ў некалькіх тамах. У Японіі выходзіць шматтомнае выданне твораў савецкіх пісьменнікаў аб Вялікай Айчыннай вайне. У гэтым выданні творчасць Васіля Быкава будзе прадстаўлена двухтомнікам, які выйдзе ў бліжэйшыя гады. У друку паведамлялася, што ў Балгарыі і ГДР у 1976—1977 гадах былі выпушчаны двухтомнікі твораў беларускага празаіка. У мінулым годзе кельнскае выдавецтва „Раль-Ругенштайн“ (ФРГ) — у гэтым выдавецтве выйшла таксама „Хатынская аповесць“ Адамовіча — выпусціла збор твораў Васіля Быкава ў двух тамах.

Уяўляе цікавасць пасляслоўе Лолы Дэбюзэр да быкаўскага выдання ў ФРГ, дзе яна імкнецца раскрыць асаблівасці творчасці пісьменніка.

У прыватнасці, яна піша: „Калі чытаем творы Быкава адзін за адным, можна лёгка пераканацца ў тым, што сапраўды існуюць „быкаўскія героі“ і „быкаўскія сітуацыі“... Яго аповесці можна было абазначыць адным суцэльным цыклам, які ўяўляе сабой закончаны мастацкі свет, сістэму чалавечых адносін і пастаноўкі праблем. Гэта „сістэма“ базіруецца на быкаўскім прынтцыпе: як чалавек застаецца чалавекам нават у самай жорсткай барацьбе, што з’яўляецца найглыбейшай крыніцай стойкасці і слабасці чалавека... Творчасць Быкава прасякнута думкай, што чалавек ва ўсялякай сітуацыі павінен паставіць сябе перад адказнасцю. Пісьменнік хоча паказаць, як рэагуе чалавечая асоба ў выпадку, калі яна пераможана абставінамі, што яна можа прадпрыняць супроць гэтых акалічнасцей. Таму ў кожным яго творы герой трапляе ў жыццёвую сітуацыю, калі за ім больш не стаяць ні загад, ні калектыў, ні канкрэтнае заданне, а ён застаецца адзін на адзін са сваімі перакананнямі, ідэаламі і ўяўленнямі. У такіх сітуацыях чалавек стаіць перад надзвычай асабістым, першародным рапшаннем. У большасці выпадкаў гэты выбар паміж жыццём і смерцю“.

Як усё вялікае, значнае, творчасць Васіля Быкава стала набыткам сусветнай літа-

ратуры, сусветнай культуры. Духоўны вопыт народа на вайне... Раскрываючы яго пачынаецца глыбока, праўдзівая, беларуская літаратура, дагэтуль малавядомая ў свеце, сёння ўсё больш заважае давер у замежных выдаўцоў і чытачоў.

На сучасным этапе ў замежнага чытача пачынае ўзнікаць цікавасць наогул да духоўнага вопыту нашага народа, да яго мінулага і сучаснага. Спашлюся на выказванні замежнай крытыкі. У прадмове Сімяона Уладзімірава да Балгарскага выдання кнігі Уладзіміра Караткевіча „Паром на бурнай рацэ“ гаворыцца: „Уладзімір Караткевіч не проста любіць гісторыю, яго творчая мэта — уваскрэсіць мінулае свайго народа, і ажыццяўленню гэтай мэты ён аддае ўвесь свой талент і нястрымную фантазію. У апавяданні „Барвяны шчыт“ ён развівае ідэю аб тым, што чалавек не можа жыць у рамках вызначанага яму прыродай часу, які абмежаваны датамі яго нараджэння і смерці. Чалавек жыве і тым, што засталася яму ад дзядоў і чым прасякнута ўся яго свядомасць, і тым, што прыйдзе пасля яго і што здзейсніць яго мары“. Крытык выказвае перакананне, што У. Караткевіч у хуткім часе будзе адным з самых любімых балгарскімі чытачамі пісьменнікаў (у Балгарыі за апошнія пяць га-

доў выйшла чатыры кнігі беларускага пісьменніка). Дарэчы, першым пазнаёміў замежнага чытача з творчасцю гэтага пісьменніка Ян Гушча, які пераклаў на польскую мову кнігу апавяданняў „Блакит і золата дня“. Яшчэ адно выказванне. Доктар Д. Б. Дхаван у прадмове да выдання „Анталогія беларускай паэзіі“ (1985), што выйшла ў Індыі на мове каннада, зазначае: „Гэта анталогія ўзрушыла розумы і сэрцы нашых маладых паэтаў, яны будуць натхніены тым шляхам, які прайшоў беларускі народ, Беларусь — адна з раўнапраўных рэспублік Савецкага Саюза, першай сацыялістычнай дзяржавы“.

У краінах, дзе яшчэ не глыбока асвоена наша літаратура, знаёмства з ёю часта пачынаецца і са зборнікаў, анталогій.

У мінулым годзе выйшла ў Індыі анталогія беларускай паэзіі на мове каннада. І вось атрыманы новы прыемны падарунак гэтай краіны — зборнік твораў беларускіх сучасных паэтаў на мове хіндзі. У яго ўключаны вершы Максіма Танка, Пімена Панчанкі, Дануты Бічэль-Загнетавай, Рыгора Барадуліна, Генадзя Бураўкіна, Анатоля Вярцінскага, Ніла Гілевіча, Сцяпана Гаўрусёва, Анатоля Грачанікава, Васіля Зуёнка, Янкі Сіпакова.

Пад эгідай ЮНЕСКА вый-

шлі анталогія паэзіі „У краі паэтаў“ (Францыя), анталогія беларускага апавядання (Канада), а таксама кніга Івана Навуменкі „Янка Купала і Якуб Колас“ (Францыя).

У Манголіі, дзе і раней выдаваліся творы нашай літаратуры, выйшлі „Аповяданні беларускіх пісьменнікаў“, у Англіі — анталогія беларускай паэзіі. У В’етнаме апублікаваны кнігі „Альпійская балада“, „Пайсці і не вярнуцца“ Васіля Быкава, „Дзікае паляванне караля Стаха“ Уладзіміра Караткевіча, у Партугаліі — „Сотнікаў“ Васіля Быкава. У 1984—1985 гадах зноў пачалі выдавацца кнігі савецкіх аўтараў у Кітаі, з беларускіх — выйшлі кнігі Васіля Быкава, Івана Мележа, Івана Шамякіна.

У анталогіях, зборніках, у перыядычным друку замежных краін змяшчаліся паасобныя творы многіх беларускіх пісьменнікаў. Сярод апошніх такіх выданняў назаву адно — зборнік лірыкі савецкіх паэтэс „Планета ласкі“, выпушчаны ў Празе на чэшскай мове. У гэты зборнік уключаны творы Эдзі Агняцвет, Раісы Баравіковай, Ніны Загорскай, Еўдакіі Лось, Ніны Мацяш, Ніны Тарас, Яўгеніі Янішчыц.

Шытанне: Кнігі на замежных мовах выходзяць у Мінску і ў Маскве...

Адказ: Часопіс „Советская літаратура“, які выходзіць у Маскве на замежных мовах, прысвяціў беларускай літаратуры свае выпускі на англійскай, венгерскай, іспанскай, нямецкай, польскай, французскай мовах.

У маскоўскіх выдавецтвах „Прогресс“, „Радуга“, у мінскім „Юнацтва“ на замежных мовах выйшлі кнігі Янкі Купалы, Якуба Коласа, Янкі Брыля, Васіля Быкава, Івана Шамякіна, Алеся Адамовіча, Рыгора Барадуліна, Івана Чыгрынава, кнігі для дзяцей і юнацтва Петруса Броўкі, Максіма Танка, Васіля Віткі, Артура Вольскага, Алега Лойкі, Паўла Марціновіча, Алеся Якімовіча і інш. Выдавецтва „Юнацтва“ выпускае літаратуру на 12 замежных мовах, у тым ліку на польскай. За пяць год выпушчана 82 назвы тыражом больш за 3 млн. 600 тыс. экзэмпляраў. Кнігі высылаліся ў большасць краін Еўропы (Бельгія, Галандыя, Фінляндыя, Францыя, ФРГ і інш.), у Аўстралію, у краіны Азіі і Лацінскай Амерыкі.

Прарочыя словы Янкі Купалы пра тое, каб „свой пачэсны пасад між народамі“ Беларусь займала, сёння збываюцца.

Размаўляў А. Баршчэўскі

ЗНАЎЦА ВЯЛКІХ ТРАДЫЦЫЙ

Сярод сучасных савецкіх вучоных, якія займаюцца даследаваннем культурнай спадчыны беларускага народа, выдатна вылучаецца асоба Арсеня Сяргеевіча Ліса. Дасканаласць ведання гістарычных фактаў, глыбокая пранікнёнасць у грамадскія працэсы і з'явы мінулага, надзвычай тонкае адчуванне асаблівасцей эпохі, высокая культура і даступнасць выкладу — вось толькі некаторыя адметнасці яго работ. У кругу зацікаўленняў А. С. Ліса знаходзіцца перш за ўсё блізкі нам, беларусам Беласточчыны, прагрэсіўны грамадска-культурны рух у былой Заходняй Беларусі, яго дзеячы. Чаму вучоны заняўся якраз гэтай дзялянкай? Ці часам не ўзрасло ў яго зацікаўленнях зерне, пасеянае яшчэ ў дзяцінстве ў роднай хаце?

Нарадзіўся А. С. Ліс 4 лютага 1934 г. у вёсцы Вёткава, што каля Смаргоні на Гродзеншчыне, і ўсё яго дзяцінства і юнацтва прайшло там у атмасферы народнай і гістарычнай заходнебеларускай традыцыі. У 1956 г. ён скончыў філалагічны факультэт Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта ў Мінску, затым

настаўнічаў, працаваў рэдактарам у выдавецтве, вучыўся ў аспірантуры пры Інстытуце мастацтвазнаўства, этнаграфіі і фальклору Акадэміі навук БССР. У гэтай жа заслужанай для беларускай культуры ўстанове А. С. Ліс з 1962 г. стаў працаваць навуковым супрацоўнікам і працуе да сёння. З вельмі плённымі вынікамі.

У 1966 г. А. С. Ліс паспяхова абараняе дактарат.

З-пад пера А. С. Ліса выйшлі кнігі: „Браніслаў Тарашкевіч“ (1966), „Мікола Шчакацін“ (1968), „Пётра Сергіевіч“ (1970), „Пякучай маланкі след: Нарыс творчасці Язэпа Горыда“ (1981), „Вечны вандроўнік: Нарыс пра мастака Язэпа Драздовіча“ (1984), дзесяткі артыкулаў на розныя істотныя пытанні па гісторыі беларускай культуры. Адначасова ён вельмі інтэнсіўна працуе над збіраннем і вывучэннем беларускага фальклору і таксама з выдатнымі рэзультатамі. А. С. Ліс публікуе мноства ўласных запісаў твораў вуснай народнай творчасці з усяе Беларусі, змяшчае шэраг нарысаў пра жніўныя, восеньскія, талочныя песні, выдае манаграфію „Купальскія пес-

ні“ (1974), удзельнічае ў напісанні калектыўнага падручніка для студэнтаў „Беларуская народна-паэтычная творчасць“ (1979), складае зборнік „Беларускія народныя песні“ (1970), тамы „Жніўныя песні“ (1974) і „Восеньскія і талочныя песні“ (1981) у зборы „Беларуская народная творчасць“ і інш.

Віншуючы А. С. Ліса з усім калектывам беларускіх фалькларыстаў — складальнікаў манументальнага 30-тамовага збору „Беларуская народ-

д-р Арсень Ліс
БССР

ная творчасць“ — з Дзяржаўнай прэміяй БССР у галіне навукі за 1986 год, я папрасіў яго пра выказванне аб сабе і свой шлях у беларусазнаўства для „Беларускага календара“ і запытаў, над чым ён цяпер працуе.

Арсень Сяргеевіч у адказ даслаў у „Беларускі календар на 1988 год“ вось гэты цікавы нарыс, яму я даў заглавак „Вытокі“.

М. Гайдук

ВЫТОКІ

Адкуль прыйшоў да працы ў беларусазнаўстве, да пісання па-беларуску?

Відаць-такі зерне цікавасці да роднага свету прарасло ў душы і знайшло нейкі выраз у слове насамперш у роднай хаце. Нарадзіўся ў колішняй Заходняй Беларусі. Праўда, мала яе заспеў, той, даўнейшай, даваеннай. Меў пяць гадоў, як яна знікала ў мяне на вачах. Польскія каляны, уцекачы з Варшавы (аднаго дня яны засялілі ўсю вёску) і мае землякі (тады якраз капалі бульбу), адны з насцярогай, а другія з адкрытай цікаўнасцю падбіралі афішкі, што шчодро сыпнулі самалёты з зоркамі на папу, бульбянае поле перад вёскай. З дзіцячым імтэтам ловячы

тыя лятучыя лісткі, не ведаў, што ў іх і што было ў гэі, ранейшай Беларусі, якую афіцыйна настойліва звалі „крэсамі вхаднімі“. Але вобраз гэнага жыцця пазней, праз гады, не раз мне вярталі памяць бацькоў, сваякоў, суседзяў і людзей сутраканых на сцежках фалькларыста-збіральніка. Маладосць маці і бацькі прыпала на 20-я гады і яны, бацькі, былі павойму заангажаваны ў тым, што дзеялася на заходнебеларускіх землях у свой час. Маміны старэйшыя браты даспелі ў гады Рэвалюцыі. Два найстарэйшыя з іх, Якуб і Іван, былі на франтах першай сусветнай вайны. Налезылі да розных партый. Самы старэйшы, Якуб, быў са-

ццял-дэмакрат. Пазней загінуў недзе ля Полацка ў грамадзянскую вайну. Падстаршы Іван належаў да левых эсэраў. У 1917 г. быў на савецкай рабоце ў Вільні, пазней, да 1937 года, дзесь у Расіі. Маці ўспамінала, што, сабраўшыся ў хаце, яны не раз гораца спрачаліся. Трэці брат яе, Васіль, выпускнік Маладзечанскай настаўніцкай сямінарыі, спачатку не належаў ні да якой партыі. Але восенню 1917-га, калі мясцовыя хлопцы тварылі Ашмянскі павятовы камітэт (уком) і ён пайшоў за старэйшымі, быў абраны сакратаром. Затым скончыў курсы краскома ў Магілёве, ваяваў у дывізіі Яна Гамарніка. Пасля паўгадовых вайсковых курсаў у Маскве быў сакратаром ваеннага аташэ савецкага пасольства ў Іране, пазней працаваў у контрразведцы, аж да 1938 г. Пабачыў рознага. Толькі праз спорага паўвеку, у 1976 годзе, прыехаў быў зірнуць на бацькаўшчыну. Прыехаў аж з Магадана. Сабраліся разам з самым малодшым братам Сцяпанам, які таксама не вяртаўся дамоў, як пайшоў у верасні 1939 года на польска-нямецкую вайну: асеў наўсягды ў Кіргізіі.

Дзядзька Сцяпан без адукацыі. Але ўспадкаваў ад свайго бацькі, майго дзеда па матчынай лініі Юстына здольнасць да сталарнага рамства; і яшчэ, мабыць, ад

свайго маці, маёй бабы Агаты, голас ды любоў да песні.

З першага яго прыезду да нас, мне, тады дзевяцікласніку, запомніўся яго арліны профіль, знешне быў падобны на дзеда, і спеўны, звонкі голас. Спяваў дзядзька Сцяпан не толькі ў застоллі, пры бяседзе, а і для сябе. Залезшы асеннімі доўгімі вечарамі на печ, падпіраючы голай галавой стол.

Цяпер, сабраўшыся ўпершыню разам (Сцяпану было толькі дзесяць, як Васіль быў апошні раз дома), браты дзяліліся перажытым. Здаралася, спрачаліся аб цане перажытага кожным: былі ў розным становішчы былы савецкі разведчык і колішні польскі салдат, затым палонны.

Маці мая, ужо прыгнечаная ношай гадоў, нездароўем, роздумна-сумна ківала галавой: „Палітыка, палітыка...“ Успаміналіся ёй старэйшыя браты часоў маладосці, сястра Марыся, якая аднаго дня пайшла праз „зялёную граніцу“ на Усход, куды яе паклікаў Алесь Салагуб. Ён пасля Лукішскай турмы, Віленскай беларускай гімназіі, якую ледзь скончыў з-за арыштаў, заняволання, у 1927 годзе ўцёк у Саветы і адтуль час ад часу падаваў голас лістамі, прысылкай фотаздымкаў з сынам і Марысяй, нарэшце, кніжкі — адзінай кніжкі сваіх вершаў, выдадзеных у Мінску. Цяпер ду-

маю, як яна магла трапіць праз граніцу: быў бы ёй яўны крымінал, абвінавачванне пануючага ў нас тады санацыйнага рэжыму. Але ж былі 20-я гады.

Маці шмат якія з тых Салагубавых вершаў ведала напамяць. Мне з вуснаў яе рана запомніўся верш:

У астросе седзячы гады
Чаго тут братка не скаштуеш,
Чаго, чаго, а ўжо вады,
Хоць утапіся, не шкадуюць.
На ранку ўстанеш — чорнай
кавы
З цабэрка ў міску наліюць,
Хоць крыху смак яе гаркавы,
Але у горы й слёзы п'юць...

Можа, не надта мудрагелістыя былі тыя Алесевы вершаваныя радкі. Але ў сэрца пакалення маіх бацькоў біла іх суровая праўда, вынесена з-пад допытаў дэфензівы, з-за лукішскіх кратаў:

Чуеце, жэбры ламаюць,
Костак разносіцца хруст, —
Хочуць, каб мы не спазналі
Вольнай сваю Беларусь.

Да некаторых маці, яшчэ будучы дзяўчынай, падабрала мелодыі і спявала іх. Асабліва хораца ў яе выходзіла песня-раманс „Помніш пару красавання“.

Помніш пару красавання,
Шэлест буйных каласоў,
Ты падарыла каханне,
Першы дзівочасці сон.

Гэты верш Алесь Салагуб прысвяціў мацінай старэйшай сястры Марысі і падарыў ёй яго ў рукапісе. Маці ўспамінала, як гэта было. Алесь часта прыходзіў у Яневічы, асабліва ў час канікулаў, калі вяртаўся з Вільні ў свае Зарудзічы. Абудзе вёскі былі недалёка адна ад другой. Улетку Алесь ішоў на прастркі праз Бабрыну (невялікі засценак), сенажаці, дзе вольна, адзінока стаялі старыя дубы. Часам з Алесем прыходзіў нехта з сяброў: Валодзя Шчасны (Цароўскі), Васіль Сідаровіч. Прыносілі гітару. Тады выносілі ў сад, расцілалі дамацканую поцілку пад яблыняй, воддаль ад пчол, каранікі з якімі стаялі скрозь, нават на сцежцы да гумна. Спявалі, дэкламавалі. Часам, рабілі прагулянку аж пад Паніззе. Пасля аднаго такога спацыру (якраз красавала жыта і поле пахла хлебам і небам) Алесь перадаў Марысі лісток з вершам... З гадамі ў вуснах маці светла-зажурана гучалі асабліва апошнія словы таго Алесева раманса:

Моладасць светлай імглою
Дзесь адляцела ў нябыт,
Як ветрам развейны мроі,
Як хваляй нязвязаны плыт.

Наогул, дзякуючы ўспамінам маці Алесь Салагуб і яго таварышы, найперш Васіль Сідаровіч з Свіцы, беларускі гімназіст, мастак, чые малюнкi змяшчала нават славуцяя

„Маланка“, важак ваколічнай моладзі Валодзя Шчасны (Цароўскі) былі для мяне з падлеткавых год хатняй легендай.

Падрастаючы, шмат чуў вершаў ад старэйшага мамінага брата, дзядзькі Грышкі. Сыпаў ён імі пры любой нагодзе. Адукацыю меў сціпную: у суседніх Міхнічах скончыў царкоўна-прыходскую школу. Здаецца, гэта была і ўся яго навукa. Але памяць меў на здзіў. Да надрукаванага слова, калі гэта было жывое слова, ішло ад жыцця, цягнуўся ўсёй душой.

У часы Беларускай сялянска-рабочай грамады, або проста Грамады, чытаў аднавяскоўцам, што збіраліся ў святочныя дні на вуліцы, „Маланку“, „Беларускую ніву“, „Народную справу“... Быў сакратаром Янеўскага гуртка БСР грамады.

Маці ўспамінала: прыйшлі паліцыянты, збіраліся рабіць вобьск. Грышка сунуў у рукі ёй спіс вясковых актывістаў з партыйнымі грашовымі складкамі і шапнуў уцякаць. Выбегла на дрывотню і стаяла разгубленая, потым ткнула паперы між палення, складзенага ў рад. Аднак жа спіс давалося аддаць. З ім ахоўнікі парадку прыхапілі і сакратара ды тры месяцы пратрымалі на Лукішках. А час быў веснавы, сяўба, і хоць ворнага поля ў Дудкаў было

няшмат, дзед Юстын наракаў: „І гэты ў палітыку палез. Дапалітыкаваліся. А гэтым абы за што, толькі б забраць сяўца ад зямлі“.

Дзед Юстын, бацька пяцярых сыноў і пяцёрх дочак, некалі быў лесніком. Цяпер жа глядзеў адно пчол, крыху сталараваў — мог адштукаваць, пане мой, брычка. У палітыку ж не ўдаваўся былы салдат руска-японскай вайны. У гаспадарцы пакладаўся на старэйшага сына, дзядзьку Грышку, а ў гадаванні дзяцей раней на жонку. Пры вушаку, праўда, павесіў бізун для постраху. Але ніколі яго не здымаў для ўжытку. Сам жыў як бы збоку, у другім канцы хаты, дзе было адно акно, стаяў варштат, была печка-грубка. На століку пры ложку ляжала пару старых, зачитаных кніг. Была сярод іх, пэўна, Біблія, бо зяця свайго, майго бацьку, дзед Юстын, памятаю, частаваў не толькі кілішкам і мёдам, але і расказами, аналогіямі з старых пісанняў, згадаў біблейскія сюжэты. Яны мне, хлапчуку, здаваліся гістарычнымі апавяданнямі.

Юстынавых сыноў гадаваў час. Старэйшыя, не пытаючыся ў бацькі, рынуліся ў рэвалюцыю і цяпер былі недзе далёка ў свеце. Што думаў пра іх дзед Юстын — цяжка сказаць. З часам у хату прыйшло з Алесем Салагубам, яго сябрамі, ужо новае пакален-

не. Прыйшло размовамі пра сацыяльную справядлівасць, палітычны ўціск, з думкалетуценнем пра Беларусь. Яно было далекаватым пастарэламу Юстыну. Дарма, што бачыў першую рускую рэвалюцыю: нарадзіўся ж яшчэ за пару год да адмены прыгону, паншчыны.

Дзядзька Захарка, родны брат мастака Васіля Сідаровіча (за ім была замужам маміна сястра Надзя), зрэзь часу таксама нешта успамінаў з давенных часоў. Расказваў, напрыклад, як да Васіля на равах прыезджалі хлопцы, каб загазаць яму дэкарацыі да самадзейнага спектакля. А мастак тым часам абіваў з сямейнікамі на таку галоўкі лёну. Рабілася гэта ўручную, пранікамі. Заказчыкі дэкарацыі для прадстаўлення садзіліся на Васілёва месца пры снапах лёну, а ён ішоў ім маляваць заднік для сцэны, рэкламны шчыт.

Будучы ў дзевятым класе, аднойчы летам мне давалося з дзядзькам Захаркам ехаць у Маладзечна. Як канём, дык дарога і няблізкая — нейкіх дваццаць чатыры кіламетры. Ехалі старым гасцінцам, што лёг у прысадах старых бяроз. Справа, у сіняй смуге, узвышаліся ўзгоркі. Там былі Сівіца, Беніца, пра якія гаварыў дзядзька, час ад часу падварушваючы коней лейцамі. З той дарогі найболей запомніўся дзядзькаў расказ

пра сходзі ў іх вёсках. Выступалі на іх гімназісты, хлопцы-камсамольцы. Гаварылі пра зямлю, несправядліва падзеленую, пра цемнату, у якой паны хочучь трымаць народ дзеля сваёй карысці, клікалі запісвацца ў Грамаду, тлумачылі, як пісаць пра ўсе крыўды свае ў Беларускай газеты ў Вільні. Відаць, вельмі шчыра і горача прамаўлялі хлопцы, бо некаторыя жанкі не стрымалі слёз.

Пад мернае парышванне воза, шлёпанне конскіх капытоў па дарожным пыле, дзядзька Захарка расказваў пра беларускіх паслоў Тарашкевіча, Рака-Міхайлоўскага, Мятлу, Валашына, якія тады ў Заходняй Беларусі былі моцна паддалі надзеі селяніну на зямлю і волю. Імёны чатырох грамадзкіх лідэраў, паслоў у Сейм, даводзілася чуць не раз ад самых розных людзей: адным даводзілася чуць іх на мітынгах, іншыя запомнілі іхнія выступленні ў сейме. Запомнілі як адважных і цвёрдых абаронцаў народнага права, клапатароў пра долю рабочага-бедака.

Рака-Міхайлоўскага помніць і мой бацька, бачыў яго ў роднай хаце. Пасол, будучы з сям'ёй на летнішчы ў суседняй вёсцы Міхнічы, заходзіў да яго бацькі, майго дзеда Пятрака. Быў разам з сынам Рагвалодам, дачкой

Рагнедай і Рачыхай, грачанкай, з якой ажаніўся ў Федосіі, калі вучыўся там у настаўніцкім інстытуце. Дзед Пятрок часам ездзіў у Вільню, прывозіў адтуль літаратуру, якая нелегальна расходзілася па вёсках. Паміраючы маладым, у пяцьдзесят з лішнім, пытаўся ў старэйшага сына Янкі: „Ці скора прыдуць Саветы?“ Янка Ліс, самы старэйшы бацькаў брат, быў членам КПЗБ, грамадаўскім сакратаром ў роднай вёсцы Вётхава, што побач з Залессем Міхала Агінскага. Янку судзілі ў Вільні за камуністычную дзейнасць. Я не застаў у хаце свайго дзядзькі з бацькавага боку. Засталіся рэшткі яго бібліятэкі, тапчан, зроблены яго рукамі. Маці ўспамінала (яна прыйшла ў бацькаву хату, калі Янка вярнуўся з Лукішак), што не спяшаўся ўцякаць за мяжу, нудзіўся перад далёкай, невядомай дарогай. Але што было рабіць: меў поўнае паражэнне ў правах на 10 год, а значыць, ніякай надзеі на інтэлігентную работу. Спадзявацца ж на гаспадарку, у якой было тры сыны і дачка, а зямлі ўсяго тры з палавінай гектары, таксама не даводзілася. І ён, як дзесяткі тысяч заходнебеларускіх хлопцаў і дзяўчат, падвучаных (у большасці была, прынамсі, сярэдняя адукацыя), пайшоў на Усход. Услед за старэйшым, аднае ночы, падаўся праз „зялёную граніцу“ і сярэдні Пе-

тракоў сын Жэня. Яму ўдалося ацалець і ў 30-я, і ў вайну, але памёр таксама даволі рана, маючы сорак восем, у горадзе Асіпенка над Азоўскім морам. Бацька застаўся на гаспадарцы пры маці. Разы два падпольшчыкі, уважаючы на сямейную традыцыю, клікалі яго на сход, давалі заданні (вешаў чырвоны сцяг на Першамай пры гасцінцы). Адным словам, хадзіў у кандыдатах ці сімпатыках, як тады называлі.

Тым часам Кампартыю Заходняй Беларусі, як і ўсёй Польшчы, нечакана распуцілі. А неўзабаве Гітлер пачаў заваёўваць Еўропу, напай на Польшчу, і бацьку забралі на фронт.

У вайну з фашыстамі наш кут (паўднёвая Смаргоншчына) можа не так быў здраваны, як іншыя землі. Як бы была гэта маленькая кампенсцыя за тое, што ў першую сусветную вайну тут тры гады стаяў фронт і было сапраўднае пекла. За апошнюю вайну з нашай радні мы не далічыліся толькі дзядзькі Колі Германа — гадаванца Алеся Салагуба. На самым пачатку вайны ён быў уданы аднавяскоўцам як камсамolec, сакратар сельсавета ў 1939—1941 г.г.

Летам 1944-га, па выгнанні немцаў, бацька мой уладкаваўся на чыгунку і прарабіў на ёй дваццаць сем гадоў. Занятасць бацькі на дзяржаўнай службе, відаць, яшчэ бо-

лей паспрыяла таму, што я рана далучаўся да сялянскай працы. У адзінаццаць год мы з маці заворвалі на зіму пожні. А ў сем я спрабаваў лічэйшую гаспадарчую работу — прыбіваў жыта: баранаваў за бацькам, які ішоў наперадзе з сяўнёй, сеючы збожжа. Пазней, заняўшыся зборам і вывучэннем беларускага фальклору, я, здаецца, душой адчуў яго земляробчую сутнасць і вобразнасць. Да гэтага часу, акрамя поту, мазалёў сялянскай працы, бачу, усведамляю і яе паэзію.

Раз ужо загаварылася пра цікавасць да фальклору, то трэба сказаць, што яе абудзіла маці. У маладзейшыя гады яна часта спявала. Зграбае сена на каралевіцкай сенажаці і штось спявае. Даўней спявала пры калаўроце, шыючы. Ды пры любой рабоце. Бывала, прыеду з Мінску (уж вучыўся ва ўніверсітэце), бягу з цягніка і, перш чым ступіць на парог, зазірну ў акно. Сядзіць на эдлі, скрабе бульбу і ціха ківаецца ў такт песні. Ведала шмат беларускіх народных, перанятых ад сваёй маці, спявала рускія рамансы, дарэчы, некаторыя ў прыстойным польскім перакладзе. Яшчэ студэнтам першага курса запісаў ад яе тоўсты сшытак песень, рамансаў — беларускіх, літаратурнага паходжання, больш за ўсё на словы Косткі Буйлянкі і Алеся Салагуба. Дыпломную работу пісаў

на тэму „Паэзія Янкі Купалы і народная песня“. З ёй як з аўтарэфератам паступаў і ў аспірантуру пры Інстытуце мастацтвазнаўства, этнаграфіі і фальклору АН БССР. Праходзіў яе ў прафесара Гутарава. Бараніў дысертацыю па народна-рэвалюцыйнай паэзіі Заходняй Беларусі 20-х—30-х гадоў. Фактычна ж разглядаў духоўнае жыццё той пары шырэй, у большым аб'ёме. Быў падтрыманы св.п. Рыгорам Раманавічам Шырмам і адным з былых кіраўнікоў КПЗБ Мікалаем Арахвам.

Збіраючы паддаследны матэрыял, крыху пахадзіў па колішній Заходняй Беларусі. Сярод капэзэбэўцаў і былых грамадаўцаў сустрэў нямала цікавых людзей. Па маладосці не веў дзённікавых запісаў. З шкадаваннем думаю, як упусціў грамадскакарысны матэрыял: маглі быць цікавыя штрыхі да партрэтаў паасобных людзей, а таксама да агульнага вобразу эпохі. Але на той час мяне захапілі постаці буйныя, глыбокія, маштабныя, што былі паказаліся на духоўным гарызонце Беларусі пачатку стагоддзя, „апосталы 20-х“, як іх называе на элегічнай ноце ў сваім „Жніве“ Алесь Баршчэўскі. А калі казаць канкрэтна, то, перш-наперш, Браніслаў Тарашкевіч, Усевалад Ігнатоўскі, Антон Грыневіч, Язэп Драздовіч. Імён гэтых усё больш па меры таго, як па-

глыбляешся ў айчынную гісторыю, культуру, навуку.

Неяк са студэнцкіх гадоў быў не абыякавы да лёсу творчых людзей, іх жыцця, спадчыны. І гэта безадносна да таго, к якому народу яны адносіліся, у які час жылі, змагаліся, тварылі. Узрушалі мяне радыёперадачы пра Глінку, Грыга (о, гэтыя пранізваючыя сэрца мелодыі, дзе роздум і парыву пачуцця зліліся ў дзіўнай гармоніі!), Шапэна. Як адкрыццё ўспрыняў мастацкія біяграфіі Леанарда да Вінчы, Бетховена, Талстога, напісаныя Рамэнам Раланам.

Былі тытаны. Думка вяртала, аднак, да родных загонаў. Постаці тых, хто рупіўся на іх дзеля добра паспалітага, самі ішлі ў свядомасць. Непакоілі яе. Ці былі волаты духа? Хто ведае. Большасць з тых сейбітаў разумнага, добрага, вечнага не рэалізавалі сябе да канца. На перашкодзе стаў зменлівы час, здрадныя, фатальныя абставіны. Тарашкевічу было трыццаць сем, як за ім замкнуліся дзверы буржуазнай турмы. Далей была дарога пакут і жорсткіх выпрабаванняў. Максіму Гарэцкаму сорак шэсць. Усеваладу Ігнатоўскаму, Уладзіславу Галубку крыху болей. Колькі яшчэ маглі сказаць, зрабіць, здолець.

Пры чытанні кніг пра таленавітых, дастойных людзей розных часоў і розных наро-

даў, на сімфанічных канцэртах думка настойліва вярталася да аднаго: „Маглі. Таксама маглі. Не паспелі... Не далі? Попел Клааса, кажучы словамі Шарля дэ Кастра, стукаў у сэрца. У віленскіх архівах, перыёдыцы 20-х гадоў напаткаў шмат звестак пра Драздовіча, Тарашкевіча, Шырму... Зрабіўшы першы накід дысертацыі, пайшоў па сцежках маіх будучых герояў. Радзіма Я. Драздовіча, Антона Грыневіча — Дзісеншчына — паланіла прыродай і людзьмі, дала шмат светлых перажыванняў. „Вандроўнік за марай“ (пра мастака Язэпа Драздовіча), „Песня прасілася ў свет“ (пра кампазітара, збіральніка і выдаўца беларускага музычнага фальклору Антона Грыневіча) — першыя мае нататкі ў часопісе „Польмя“.

Даніну захаплення інтэлектам і мужнасцю Браніслава Тарашкевіча, змагара і асветніка, стараўся аддаць у першай сваёй кнізе, выдадзенай у 1966 годзе. Шкадную, што шырэйшая грамадскасць сёння не ведае публіцыстычнай спадчыны гэтага вялікага сына свайго народа, яго палымяных, высокаталенавітых экспромтаў-прамоў перад дэпутатамі Сейма. Гэта ўзор палітычнай мудрасці, досціпу, слоўнага майстэрства. Адным духам напісаўся эцюд пра Міколу Шчакаціхіна, па сёння непераўзыйдзенага заснавальніка беларускай навукі

пра мастацтва. У эцюдзе пра Пётру Сергіевіча імкнуўся раскрыць яго арганічна беларускае скіраванасць творчасці.

Зараз б'юся над феноменам братаў Гарэцкіх; яны здолелі падняць такую глыбу і ў літаратуры і ў навуцы, што задумваешся: дзе прэтэндэнт падобнага ў нас, ці ёсць ён?

Шырокае поле ў нас працы. Вялікі абавязак перад мінулымі і перад будучымі

Леў Мірачышкі

ЯКУБ КОЛАС І ПОЛЬСКАЯ КУЛЬТУРА

У сям'і Міхала Казіміравіча Міцкевіча, бацькі будучага паэта, як і наогул сярод карэннага насельніцтва Паўночна-Заходняга краю царскай Расіі другой паловы XIX — пачатку XX стагоддзяў, пашыралася традыцыя глыбокай пашаны да прагрэсіўнай польскай культуры. Гэтаму садзейнічалі спецыфічныя абставіны пасля падаўлення паўстання 1863 года ў Беларусі і Літве, якія будзілі сацыяльную і нацыянальную самасвядомасць простага люду і яго цікавасць да перадавой грамадскай думкі суседніх і іншых народаў. Асаблівай папулярнасцю карысталася імя Адама Міцкевіча (1798—1855), вялікага польскага паэта, магчыма, нават далёкага крэўнага беларускай міцкевічаўскай радні.

пакаленнямі. Добры вецер перамен над Краінай. Шырэюць грамадскія гарызонты. Моладзь цікавіцца ўсё болей вытокамі, шукае духоўнай апоры ў культурных, гістарычных традыцыях. Хоча будаваць сваімі рукамі, з веданнем ўсяго і верай. У добры час! Шчаслівай дарогі. Няхай хутчэй прыдуць маладыя сейбіты.

Арсень Ліс

Патрыятычная творчасць Адама Міцкевіча рабіла ўплыў на ўсе краёвыя літаратурныя таленты. Невялікі графічны партрэт польскага паэта работы наваградскага мастака Казіміра Мардасевіча распаўсюджваўся ў шматлікіх копіях мясцовых рысавальшчыкаў. Па сямейнаму паданню такі партрэт у рамачцы з пазалочанай абводкай вісеў на сцяне і ў бацькоўскай хаце будучага беларускага паэта. Знамянальна таксама і тое, што яго падаравала Кастусю Міцкевічу — будучаму Якубу Коласу — хросная маці, „пані Аксеня“, жонка работніка лясніцтва. Як дарагую рэліквію ў сям'і захоўвалі томік „Балад і рамансаў“ польскага паэта. Яго любілі чытаць бацька Міхал і дзядзька Антош Кастуся

Міцкевіча, а з часам і ён сам.

Моцнае ўражанне на ўсіх „тутэйшых людзей“ рабілі творы (польскія і беларускія) Уладзіслава Сыракомлі (Людвіка Кандратовіча, 1823—1862) сваёй дэмакратычнай накіраванасцю, у якіх шырока бытавалі мясцовыя прымаўкі, прыказкі і крылатыя словы, выказваліся патрыятычныя пачуцці да роднага краю, шчырае спачуванне абяздоленаму чалавеку, гучаў пратэст супраць прыгнятальнікаў і вандалізму.

Родныя Якуба Коласа высока цанілі і любілі творчасць Марыі Канапіцкай (1842—1910), якая праўдзіва паказвала сялянскую нядолю, і Генрыка Сянкевіча (1846—1916), у прыватнасці яго наведу „Янка-музыкант“.

Якуб Колас з высокай годнасцю працягваў сямейныя традыцыі і традыцыі сваіх землякоў глыбокай павагі да польскай культуры, услаўляючы іх у многіх сваіх творах і ў выступленнях на сходках і мітынггах. Адама Міцкевіча, напрыклад, ён лічыў нашым добрым спадарожнікам у новым часе. З ўзрушанасцю гаварыў паэт пра кроўныя духоўныя сувязі народаў — братоў, суседзяў, якім ніхто не перашкаджае плённа развівацца і ўзбагачацца.

Дзякуючы старанням Станіслава Фурманіка і Зофіі Русіньскай здабыткам польскай культуры сталі аповесці Яку-

ба Коласа „У палескай глушы“ і „Дрыгва“, перакладзеныя імі на польскую мову і выдадзеныя яшчэ ў пачатку 50-х гадоў. Вельмі прыхільна быў сустрэты польскімі чытачамі зборнік выбраных твораў Якуба Коласа пад назвай „А так сьпева дудка міла“, які ўбачыў свет у Лодзінскім выдавецтве да 100-годдзя з дня нараджэння народнага паэта Беларусі (1982). У зборніку былі змешчаны асобныя яго лірычныя вершы і фрагменты паэмы „Новая зямля“ ў перакладах Тадэвуша і Дароты Хрусьцялеўскіх і Бажэны Клёг-Гагалеўскай. Цікава, што творчасці Якуба Коласа сярод польскай грамадскасці, як засведчыў нядаўна варшаўскі гісторык-славіст Анджэй Сліш, стала ўзрастае, бо прывівае высокародныя братэрскія пачуцці да беларускага народа, яго духоўнай спадчыны.

Творы Якуба Коласа зрабілі глыбокае ўражанне на многіх дзеячоў польскай навукі і культуры. Так, вядомы паэт Юзаф Озга-Міхальскі, член Дзяржаўнай рады ПНР, намеснік старшыні Галоўнага праўлення Таварыства польска-савецкай дружбы на старонках часопіса „Край Рад“ (1982, № 31) зазначыў, што Якуб Колас стварыў паэму „Новая зямля“ — эпічны твор аб сялянскім лёсе, роўны якому цяжка знайсці ў сусветнай літаратуры. Багатая беларуская народная лексіка

паэмы, рэалістычнае адлюстраванне вясковага жыцця далі падставу яму сказаць, што людскія думкі найлепш выказваюцца на сваёй роднай мове. „Дзякуючы таму, — працягваў Юзаф Озга-Міхальскі, — што размаўляем на мностве розных моў, свет багацейшы. Тым больш у сацыялістычнай Айчыне, дзе неабмежаванае, гарманічнае развіццё нацыянальных культур і моў вынікае з прыроды новага грамадскага ладу. Пры такіх абставінах беларуская мова, на якой гаварылі Купала, Колас, Мележ, Быкаў, Караткевіч, вырасла да моў сусветнай літаратуры“.

Значная заслуга ў папулярызацыі творчасці Якуба Коласа ў Польскай Народнай

Міхаіл Стэльмах

ЯК ЖЫВЕ СЕЛЯНІН У САВЕЦКАЙ БЕЛАРУСІ

Яшчэ некалькі дзесяцігоддзяў таму назад амаль усю сельскагаспадарчую вытворчасць давалі ў Беларусі невялікія гаспадаркі. Было так: што ні вёска, то калгас або саўгас. З часам, у выніку ўзбуйнення, іх колькасць зменшылася, а вытворчыя магутнасці навалічыліся. Але асабліва вялікія перамены ў сельскай гаспадарцы рэспублікі адбыліся ў апошнім часе. Наступіў якасна новы

Рэспубліцы належыць супрацоўнікам Кафедры беларускай філалогіі Варшаўскага ўніверсітэта. Яны шырока прапагандуюць спадчыну народнага паэта Беларусі ў сваіх навуковых працах, якія публікуюцца нават у замежных выданнях.

Вывучэнне жыццёвага і творчага шляху Якуба Коласа ў кантэксце яго сувязей з польскай культурай яскрава сведчыць, што гэта спрыяе пашырэнню духоўных гарызонтаў славянскіх нацыянальных культур, служыць іх плённаму узаемадзеянню і ўзбагачэнню, дружбе брацкіх народаў і агульначалавечай справе на карысць міру і прагрэсу.

Леў Мірачыцкі

Мінск, 25 кастрычніка 1987 года.

ву. Ужо сёння новыя і рэарганізаваныя гаспадаркі даюць, напрыклад, каля дзесяці працэнтаў мяса ад агульнарэспубліканскага аб'ёму гэтай прадукцыі.

У гэтым артыкуле расказаецца пра ўзнікненне і першыя крокі саўгаса-камбіната „Белавежскі“ Брэсцкай вобласці (знаходзіцца ён па-суседску з нашай Беласточчынай).

Яшчэ да нядаўняга часу ўрочышча Марцылін было самым неўраджайным месцам у Камянецкім раёне Брэсцкай вобласці. Насельнікі навакольных вёсак назвалі яго „чортавай“ зямлёй. І невядома, доўга ці не, жыла б гэтая назва, калі б не наш бурлівы час, час вялікіх пераўтварэнняў. Неўраджайнасць гэтай зямлі хвалявала гаспадарчыя органы вобласці. І вось паявілася ідэя. На „чортавай“ зямлі вырашылі заснаваць новы саўгас-камбінат, пабудоваць там самы вялікі на Брэстчыне жывёлагадоўчы комплекс адкормлівання свіней. Планавалі пабудоваць яго за шэсць год. У Камянецкім раёне ўпершыню прадбачвалася такое аграмаднае будаўніцтва — трэба было перапрацаваць дваццаць шэсць мільёнаў рублёў дзяржаўных капітальных укладанняў.

Сакавіцкім днём 1981 года, як толькі з поля пачаў сыходзіць снег, на месцы будуча-



Юрый Мароз — дырэктар саўгаса-камбіната „Белавежскі“

га саўгаса-камбіната быў убіты першы калочак. І адразу пабудова разгарнулася з вялікім размахам. У хуткім часе аб'ект атрымаў ганаровае званне — Усесаюзная ўдарная камсамольская пабудова.

9 мая 1985 года, у дзень 40-годдзя Вялікай Перамогі над фашысцкай Германіяй, да маладых будаўнікоў, якія толькі што цалкам закончылі працы на адказным аб'екце, прыехалі ветэраны Вялікай Айчыннай вайны. У адну вялікую раку народнага свята зліліся святкаванні багавога гераізму і працоўнай перамогі савецкіх людзей.

Сёння гэта ўжо гісторыя. Нядаўняя, але слаўная. Мо-



Адна з вуліц „Белавежскага“

жа таму ўсе без выключэння, з кім мне даводзілася тут сустракацца, з якімсьці ўнутраным гонарам разгортвалі перада мной яе свежыя старонкі.

Юрый Мароз, дырэктар саўгаса-камбіната, працаваў пры пабудове жывёлагадоўчага комплекса амаль з самага пачатку. Чалавек ён малады, энергічны. Грамадскае меркаванне пра яго: усебакова адукаваны спецыяліст. У 32-гадовым узросце ўзначаліў пабудову. А сёння ўзначальвае і гаспадарку. Назвалі саўгас-камбінат „Белавежскі“. У гонар гістарычнай Бelay вежы, што знаходзіцца

ў Камянцы, якая дала назву недалёкаму адсюль, шырока вядомаму ва ўсёй краіне дзяржаўнаму запаведніку — Белавежскай пушчы.

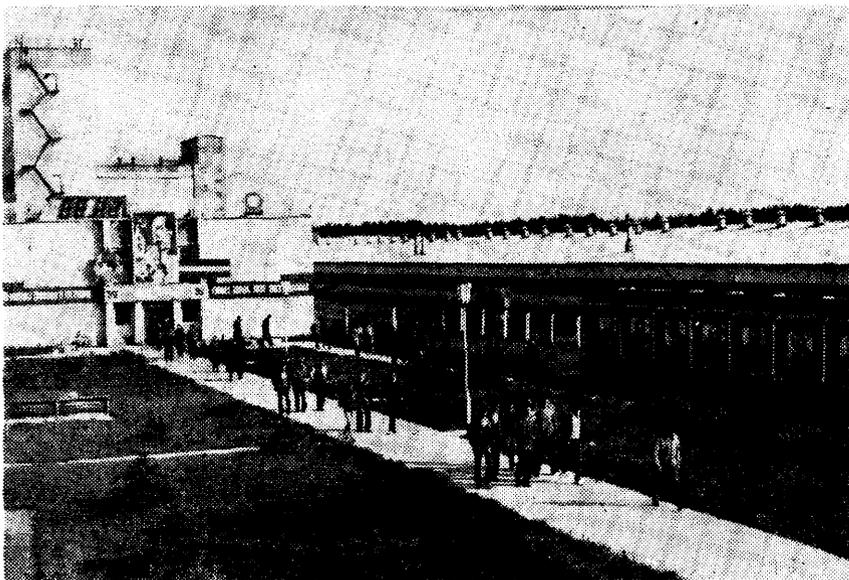
Аўтарытэт маладога дырэктара ў калектыве „Белавежскага“ сёння высокі і пэўны. Раней ён быў лепшым студэнтам на факультэце Беларускага інстытута механізацыі сельскай гаспадаркі. Яму прапанавалі астацца на выкладчыцкую работу ў сваёй вышэйшай школе, ён мог стаць вучоным, як некаторыя яго аднакурснікі. Аднак Юрый Мароз пажадаў заняцца практычнай работай па спецыяльнасці. Яго эруды-

цыя і ўсебаковасць адукацыі адразу выявілася падчас нашай размовы, якую дырэктар вёў, не выпускаючы з рук алоўка і вымовай лічбаў тлумачыў свае словы.

— Што такое жывёлагадоўчы комплекс? — паўтарыў пастаўленае мною пытанне. — Коротка — гэта прамысловасць на вёсцы. Арганізуецца на ўзор гарадской фабрыкі і займаецца вытворчасцю мяса на прамысловай аснове. Гэта якраз той шлях у развіцці жывёлагадоўлі ў краіне, які быў ухвалены нядаўнім XXVII з'ездам Камуністычнай партыі Савецкага Саюза. У параўнанні са звычайнай калгаснай або саўгас-

най фермай комплекс прадстаўляе сабой якасна новую ступень арганізацыі працы рабочых, тэхналогіі адкорму жывёлы. У комплексах гадуюць жывёлаў дзесяткі, а то і сотні разоў болей, чым у фермах. Стварэнне ў вёсцы такіх аграпрамысловых прадпрыемстваў дазволіць істотна павысіць эфектыўнасць жывёлагадоўлі.

„Белавежскі“ разлічаны на адкорм 108 тысяч свіней у год. У ім магутная кацельная, шматлікія будынкі для жывёлаў, кармацэхі, слесарныя майстэрні і г.д. — усяго болей сотні самых разнастайных будынкаў. У сярэднім прадукуе ён 200 штук кормні-



Галоўны ўваход у жывёлагадоўчы комплекс



У сталовай для рабочых жывёлагадоўчага комплекса

каў у дзень. Гэта складае каля 30 тон мяса. Сваёй велічынёй „Белавежскі“ далучыўся да трох другіх самых вялікіх свінагадоўчых комплексаў Беларусі. Асноўная адметная якасць такіх жывёлагадоўчых комплексаў — гэта высокі ўзровень механізацыі і аўтаматызацыі. Электроніка стала неад'емнай часткай іх тэхналагічнага абсталявання. Складаныя працэсы догляду жывёлы — нарыхтоўка корму, кармленне, утрыманне неабходнага мікраклімату ў памяшчэннях і г.д. — кіруецца з аўтаматычнага пульта.

На „Белавежскім“ працуе

болей шасцісот чалавек з 8-гадзіннай працягласцю рабочага дня. Рабочыя складаюць трэцюю частку ўсяго калектыву — 216 чалавек: слесары, электрыкі, аператары і г.д. Іменна аператар і ёсць на комплексе галоўнай фігурай. Адзін чалавек гэтай спецыяльнасці даглядае сёння больш за чатыры тысячы жывёлаў. Для параўнання — працаўніца звычайнай фермы неспецыялізаванай гаспадаркі даглядае ў дзесяць разоў менш свіней. Ці гэта не адлюстроўвае ўзровень арганізацыі працы і забяспеча-

насьць тэхнікай сучаснага сельскага індустрыяльнага прадпрыемства?

Трэба заўважыць, што яно яшчэ не набрала поўнай вытворчай моцы. Аднак яго ўдзел у нарыхтоўцы мяса ўжо цяпер роўны дваццаці шасці калгасам і саўгасам, або інакш — усім вясковым гаспадаркам Камянецкага раёна.

Разам з жывёлагадоўчым комплексам у адлегласці трох з паловай кіламетраў ад яго паўстаў жыллёвы пасёлак „Белавежскі“. Яго архітэктурны выгляд стваралі будаўнікі з Брэста, паводле праектаў якіх жыллё будзецца на розныя густы. Тут і „блокі“ з дваццацю чатырма



Мікола Конюх — рабочы механізаванай часткі жывёлагадоўчага комплексу ў сваёй кватэры. У вольны ад працы час захапляецца разьбой у дрэве і выпальваннем.

кватэрамі, і двухкватэрныя вілы і дамы для адной сям'і. Усе яны прыняліся і адобраны жыхарамі іншых мясцовасцяў вобласці і краіны.

Цяпер ў пасёлку жыве каля тысячы чалавек — прадстаўнікі дзесяці нацыянальнасцей Савецкага Саюза: беларусы, рускія, украінцы, літоўцы, малдаване і іншыя. Большасць іх — гэта ранейшыя будаўнікі саўгаса-камбіната. З многіх бакоў СССР ідуць лісты ў „Белавежскі“, а на канвертах іх стаіць назвы многіх яго вуліц: Фрэсцкая, Сонечная, Паркавая...

Пабудова пасёлка яшчэ не закончана, але ўжо сёння прадбачаюцца яго контуры ў форме круга. У цэнтры —



Здымак на памятку

парк, вялікі бярозавы гай, дрэўцы якога нагадваюць постаці маладых гаспадыняў „Белавежскага“. Трэба адзначыць, што сярэдні ўзрост тутэйшых жыхароў — дваццаць дзевяць год. Кожная новая сям'я, якая тут пасяляецца, адразу атрымлівае і новую кватэру.

Пасёлак, які толькі год таму назад быў нанесены на карту Беларусі, будзецца і добраўпарадкаваецца. Мой прыезд туды выпаў на цёплыя дні вясны — усяго другой у яго гісторыі. Даслоўна на вачах вырастала новая вуліца „Белавежскага“ — дзсяткі вілаў глядзелі на свет

яшчэ незашклёнымі вокнамі. Будучыя яе гаспадароў пакуль што тут не ведалі. Яны прыедуць на работу ў саўгаскамбінат з іншых мясцовасцей нашай краіны як закончыцца пабудова кватэраў. А цяперашнія жыхары каля абжытых дамоў рыхтавалі клумбы для кветак — чатыры тысячы руж прывезлі ў саўгаскамбінат. Іх пасадзяць так каля дамоў у пасёлку, як і на жывёлагадоўчым комплексе. Уяўляю, якім прыгожым становіцца „Белавежскі“ ўлетку, калі цвітуць ружы...

Міхаіл Стэльмах
Фота Міхаіла Жылінскага

д-р Аляксандр Баршчэўскі

КАСТУСЬ КАЛІНОЎСКІ

(ДА 150-АЙ ГАДАВІНЫ
З ДНЯ НАРАДЖЭННЯ)

Да постаці Кастуся Каліноўскага будуць вяртацца ўсе пакаленні свядомых беларусаў, незалежна ад таго, калі яны паявляцца на нашай зямлі. Выключная пальмянасць характару, ахвярнасць у барацьбе, вера у будучыню, нянавісць да ворагаў і любоў да роднага краю — усё гэта складаецца на сілут чалавечка-барацьбіта, які будзе на працягу стагоддзяў прыгожым сімвалам вернасці і аддання Айчыне.

Кастусь Каліноўскі нарадзіўся ў вёсцы Мастаўляны 2-ІІ-1838 года. Яго дзяцінства прамінула ў мясцовасці Якушоўка, у якой бацька Кастуся купіў невялікі зямельны маёнтак. Якушоўка знаходзіцца блізка Свіслачы, якая была характэрным для тагачаснай Гродзеншчыны скупішчам розных нацыянальнасцей і прафесій. Жылі тут беларусы, яўрэі, палякі, трапляліся таксама рускія чыноўнікі і татары. Квітнела ў Свіслачы рамяство, якое знаходзілася перад усім у руках яўрэйскай беднаты.

Стракатасцю характарызаваліся таксама мясцовыя веравызнанні: праваслаўныя, католікі, іудзеі. Таксама мог трапіцца і вызнавец магаметанізму або пратэстантызму. Уся гэта нацыянальная і рэлігійная мазаікаватасць не магла не мець уплыву на маладога Кастуся Каліноўскага, які на працягу дзесяці гадоў (1846—1855) вучыўся ў Свіслацкай гімназіі. Няма сумненняў, што ўжо ў тым часе сутыкнуўся ён з праявамі беларускай сялянскай галечы, якая нібы мора, залівала ўсю тагачасную Гродзеншчыну і, зразумела, усю Беларусь.

Закончыўшы гімназію, Кастусь Каліноўскі накіроўваецца ў Маскву, дзе жыве яго брат Віктар. У Маскве знаходзіўся ён каратка. Досыць хутка пераехаў у сталіцу Рускай імперыі — Пецяярбург. Без большых цяжкасцей паступіў ён на юрыдычны факультэт Пецяярбургскага ўніверсітэта. Апынуўся такім чынам у зусім новай, невядомай сабе дагэтуль, атмасферы. Свіслач была мястэчкам сонным і ма-

ленькім, напаўнялася крыкліваасцю толькі ў кірмашовыя дні. Пецяярбург — аграмадны горад — сталіца ста народаў ў палове XIX стагоддзя ў нічым не нагадваў спакойнай прыстані самазадаволенай рускай знаці. У гэтым часе дзейнічаюць у ім многія вышэйшыя ўтановы, буйна развіваецца літаратурнае жыццё, усё большую дынаміку праяўляе ўзрастаючы рабочы клас, актыўную вучоныя, літаратурныя крытыкі, філасофы, афіцэрска і ўрэшце, так званыя, іншародцы. Хто гэта такія і адкуль яны ўзяліся? Пецяярбург дзейнічаў, як магніт, не толькі на рускіх. Прыязджалі ў горад выхадцы ўсіх народаў, якія ўваходзілі ў склад Рускай імперыі. Найчасцей прадстаўнікі розных нацый аб'ядноўваліся ў нацыянальныя грамады-калоніі. Адною з найбольш вялікіх і дынамічных была ў Пецяярбурзе польская калонія. Складалася яна з рабочых, афіцэраў, студэнтаў, літаратураў, чыноўнікаў і арыстакратаў, якія любілі пабавіць час у сталіцы імперыі. Зразумела, што не магло быць гутаркі аб нейкай адной ідэалогіі калоніі, якая складалася з прадстаўнікоў такіх розных прафесій і грамадскіх класаў. Аднак у выпадку польскай калоніі можна гаварыць аб адной ідэі, якая ў большай ці меншай ступені аб'ядноўвала заўсёды і ўсюды амаль усіх палякаў, пасля вядомых падзеяў Польшчы. Была гэта

думка аб незалежнасці Польшчы. Праўда, гэта думка выступала ў розных варыянтах, аднак істота яе зводзілася да аднаго: Польшча павінна мець сваю ўласную дзяржаву. А вядома, што рэалізацыя такой ідэі не магла ажыццявіцца без змагання з існуючай рускай сістэмай.

Кастусь Каліноўскі паходзіць з польска-беларускага этнічнага пагранічча, таму ён пацягнуўся ў бок польскіх групавак і падлягаў іх уплывам. Калі шукаем крыніц уздзеяння на маладую думку дапытлівага юнака — Кастуся Каліноўскага, дык мусім адзначыць і ўздзеянне рускага радыкальнага руху. Маю на думцы так званую рускую разначынную дэмакратыю, якую прадстаўлялі такія выдатныя дзеячы рускай нацыі, як: Дабралюбаў, Чарнышэўскі, Пісараў, Бялінскі і — перад усім — Бакунін і Герцэн. Гэтыя два апошнія дзеячы знаходзіліся ў эміграцыі і, карыстаючыся, між іншым, кніжнымі і газетнымі выданнямі, слалі ў Расію свой гнеўны антыцарскі голас. Голас гэты несумненна даходзіў і да маладога Каліноўскага. Тым больш, што і Бакунін і Герцэн не раз узнімалі пытанне не толькі пра незалежнасць Польшчы, але пасля і справы самавызначэння беларусаў, літоўцаў і ўкраінцаў.

Шукаючы вытокаў ідэалогіі Каліноўскага мусім мець

на ўвазе, таксама, беларускі антыпрыгонны рух. Трэба памятаць аб тым, што на канец XVIII і пачатак XIX стагоддзяў прыпадае росквіт феадалізму ў Рускай імперыі. Руская імперыя, загарнуўшы, між іншым, і беларускія землі, у найменшай ступені не палепшыла лёсу беларускага народа. Эксплуатацыя сялянна была ў гэтым часе даходзіла да пачварнай кульмінацыі. Нічога Руская імперыя не дала беларусам у аспекце духоўным. Не толькі не ўвяла яна ў жыццё беларускіх элементаў, але дазволіла на беспрыкладную паланізацыю асветы ў Беларусі.

Разгул памешчыцтва ў Беларусі мусіў давесці да сялянскіх бунтаў, якія выбухалі раз за разам у розных закутках Беларусі. Зразумела, што Кастусь Каліноўскі, які ўтрымоўваў лістоўны кантакт з Радзімай, дасканалы быў запазнаны з характарам і памерамі сялянскага антыфеадалнага руху.

На пераломе 1860 і 1861 гадоў, пасля заканчэння Пецярбургскага універсітэта, Каліноўскі вярнуўся ў Беларусь. Быў ён зусім другім чалавекам у параўнанні з юнаком, як пяць гадоў таму назад пакідаў Гродзеншчыну. Мінулы час заострыў грамадскія канфлікты, над краінай віселі два прывіды: прывід сялянскай рэвалюцыі і прывід польскага паўстання. Калі-

ноўскі свядома рыхтаваўся, як да першага, так і да другога гэтых гістарычных актаў.

Трэба сказаць, што тагачасная Беларусь не мела самастойнай інтэлектуальнай, палітычнай і грамадскай сілаў, якія маглі б нанесці істотную шкоду магутнасці рускай дзяржавы. У такой сітуацыі ўсе з тых беларусаў, якія ўзнімаліся супраць царызму, мусілі шукаць саюзнікаў. Гаворачы другім словам, павінны яны былі далучацца да рухаў больш арганізаваных і дынамічных.

Такім рухам быў тады, несумненна, рух польскі. Нічога затым дзіўнага, што з ім звязаў свой лёс Кастусь Каліноўскі. Адзін з важакоў польскага студзеньскага паўстання Агатон Пілер у кнізе „Historia Powstania Narodu Polskiego”. Paryż 1867 г., успамінаючы свае перадпаўстанцкія і паўстанцкія сустрэчы з Каліноўскім піша, што быў ён уражаны канцэпцыямі Каліноўскага. Паводле яго ідэі, будучае антыцарскае паўстанне павінна было быць паўстаннем чыста сялянскім. Гэта значыць, паўстаннем, скіраваным у аднолькавай ступені як супраць царызму, так і супраць памешчыкаў, якія, як вядома, у Беларусі былі памешчыкамі амаль выключна польскімі.

Свае ідэі Каліноўскі гарача прапагаваў у гэтак званым

„Камітэце руху“, які ўзнік у Вільні з мэтай падрыхтоўкі паўстання. Цэнтральныя паўстанцкія ўлады з Варшавы, у якіх перавага мелі прадстаўнікі польскага памешчанства і арыстакратыі, не маглі пагадзіцца з такім станам. З гэтай прычыны „Камітэт руху“ быў разгромлены і на яго месца пакліканы да жыцця „Камітэт, загадваючы правінцыямі“. Ужо ў самым назове новага арганізму выступалі экспансіўныя тэндэнцыі. Вынікалі яны з таго факту, што Літва, Беларусь і Украіна трактаваліся не як самастойныя нацыі, а толькі як правінцыі Рэчыпаспалітай.

Вядома, што на гэтай глебе дайшло да сур'ёзных разыходжанняў паміж прадстаўнікамі польскіх паўстанцкіх улад і Герцэнам, які ў часе размоў з прадстаўнікамі гэтых улад выразна дамагаўся акрэсленай дэмакратычнай пазіцыі ў справе ліквідацыі паншчыны і ў справе права да свабоднага выбару гістарычнага лёсу для літоўцаў, беларусаў і ўкраінцаў.

Ідэя гэта была вельмі проста, ясна выказана ў адным з артыкулаў Герцэна, змешчаным у славутым „Колоколе“: „У сучасных умовах вельмі цяжка даведацца, чаго жадае Літва, Беларусь і Маларасія, прыгнёт рускага ўрада не дае ім найменшай магчымасці выказацца, і гэты ж прыгнёт прымушае іх змешваць усё рускае з урадавым“, і далей:

„Скажам разам з палякамі: быць Літве, Беларусі і Украіне, з кім яны хочучь, або ні з кім, каб толькі волю іх пазнаць, не фальшыбую, але сапраўдную“. (А. Герцэн „Полное собрание сочинений“ пад рэд. Лепкі, т. XV, стар. 516).

Можам не сумнявацца, што Каліноўскі падзяляў герцэнаўскія погляды на гэту справу і таму не магло не быць канфлікту з варшаўскімі паўстанцкімі ўладамі, якія рабілі ўсё, каб новая Польшча адрадзілася ў тых межах, у якіх яна існавала да 1772 года. Аднак група Герцэна цвёрда дамагалася ад паўстанцкіх улад права народаў на самавызначэнне. І толькі тады, калі паўстанцкія ўлады забавязаліся даць такое права няпольскім народам, гэта значыць галоўным чынам літоўцам, беларусам і ўкраінцам, Герцэн і яго прыхільнікі паўстанне падтрымлівалі. А гэта права было апублікавана на старонках „Колокола“ ў форме дэкларацыі, у якой, між іншым, гаварылася: „...Імкнемся да адраджэння Польшчы ў даўніх межах, пакідаючы за народамі, пражываючымі ў гэтых межах, гэта значыць літоўцамі і русінамі, свабоднае права выбару аб'яднання з Польшчай, або вырашэння свайго лёсу згодна з сваёй воляй“. Досыць цяжка сказаць, колькі ў гэтай дэкларацыі было шчырасці. Вядома, што даміную-

чая ў паўстанцкіх уладах групоўка „белых“ рабіла ўсё ў тым напрамку, каб новая Польшча была копіяй Польшчы старой.

Каліноўскі, будучы прыхільнікам свабоды народаў, іх фэдэралістычнага аб'яднання, не мог не перажываць балюча экспансіўных тэндэнцый з боку „белых“. Што мог супрацьставіць гэтым тэндэнцыям? У сэнсе асабістым — усё, у сэнсе арганізацыйным — вельмі мала. Справа ў тым, што беларускі сялянскі патэнцыял быў сапраўды вялікі, але беларуская арганізацыйная патэнцыя вельмі мізэрная. У такой сітуацыі Каліноўскі мусіў падпарадкавацца варшаўскаму цэнтру. Калі б паступіў інакш, астаўся б па-за паўстанцкімі радамі. У такой сітуацыі пасля разгрому „Камітэту руху“ Каліноўскі воляй-няволяй далучыўся да „Камітэту, загадваючага правінцыямі“ і быў назначаны ваенным камісарам на Гродзеншчыну. Няма сумненняў, што дасканалейшага выбару быць не магло. Ніхто так, як ён, не ведаў гэтых зямель Беларусі і ніхто, як ён, не мог так ускалыхнуць іх на выпадак паўстання. Акунуўшыся ў гарачую перапаўстанцкую атмасферу, Каліноўскі пабачыў, што ўсё тут скамплікаванае і цяжкае і што нялёгка будзе падняць усю сялянскую масу супраць царызму. А чаму? Хаця б таму, што „белых“

не мелі выразнага, адназначнага і дэмакратычнага вырашэння сялянскага пытання. Па-другое, таму што ў паўстанцкіх уладах вядучую ролю адыгрывалі прыгнятальнікі беларускага селяніна — польскія памешчыкі.

Па-трэцяе, таму што царскія ўлады ўмела выкарыстоўвалі кансерватызм сялянскай масы і абяцалі селяніну болей, чым абяцалі паўстанцкія ўлады. Урэшце таму, што праваслаўная царква, моцна звязаная з царскім урадам, рабіла ўсё, каб беларускі селянін не толькі быў па-за паўстаннем, але рознымі спосабамі дзейнічаў супраць яго.

Усё гэта і склалася на параўнаўча абмежаваны ўдзел сялянскіх мас у паўстанні. Дарэчы, працэнтна польскія сяляне ўзялі ўдзел у паўстанні менш, чым сяляне беларускія. Прычын было некалькі. Адна з іх — гэта паводзіны Каліноўскага, які быў, можа, адзіным сапраўды паслядоўным, важнаком сялянскага тыпу ў гэтым паўстанні.

Ужо ў канцы 1863 года паўстанне пачало гаснуць. Многія з віленскіх кіраўнікоў паўстання былі арыштаваны. Каліноўскі як самы здольны з тых, хто быў на волі, становіцца фармальным кіраўніком паўстання на Беларусі. У гэты час асабліва блізка зыходзіцца ён з Малахоўскім. Адзін і другі лічаць, што Літва і Беларусь павінны кіра-

вацца ў паўстанні сваімі ўласнымі інтарэсамі. Ужо цытаваны Агатон Гілер прыводзіць вельмі красамоўны прыклад, які сведчыць аб тым, што ў „Камітэце, загадваючым правінцыямі“ кіпела незадаволенасць палітыкай Варшавы: „Пасля сказанага мною, — піша А. Гілер, — усе згадзіліся, што прычына бяздзейнага знаходзіцца ў Варшаве“, а Малахоўскі крыкнуў: „Досьць гэтай пасіўнасці, Варшава не разумее нашых патрэб, мы самі павінны раіцца над добром Літвы. Мы ўсе тут сабраныя вырашылі ліквідаваць гэту залежнасць, якая нас губіць“. Гаворачы так, ён кінуў на стол пячатку, на якой, апрача герба Літвы, былі выразаны словы „Камітэт, кіруючы Літвой“.

Ужо нягледзячы на тое, што Гілер лічыў такі крок праявай сепаратызму і здрады, прыхільнікі Малахоўскага і Каліноўскага не ўступілі.

Зразумела, што крок гэты не мог мець ужо большага ўплыву на сітуацыю паўстання. Паўстанне выразна хілілася да ўпадку. Каліноўскі стараўся ўвайсці ў кантакт з рэвалюцыйнай рускай арганізацыяй „Зямля і воля“. Аднак і гэта не магло ўжо мець пераломнага значэння. Рускія войскі з кожным днём узмацнялі націск. Паўстанцы трацілі імгэт. Было вядома, што на іх баку праўда, але перамога на баку царскай арміі. Каліноўскі абраў геніяльную

форму канспірацыі. Хаваўся ён у Вільні вельмі блізка кватэры генерал-губернатара Мураўёва. Праўдападобна мог бы тут хавацца вельмі доўга, хто ведае, быць можа меў шанцы выратаваць жыццё. Аднак, на перашкодзе стала здрада. Выдаў яго царскім уладам адзін з супрацоўнікаў. Першага студзеня 1864 года Каліноўскі быў арыштаваны каля дзвярэй сваёй кватэры.

Следства цягнулася два месяцы. Праводзілася яно ў клімаце фізічных і духоўных мук. Тут Каліноўскі праявіў выключную мужнасць. Не выдаў сваіх таварышаў і не адрокся ад сваіх поглядаў. Напісаў, што такую здраду лічыў бы праяваю найбольшай ганьбы. Дваццаць другога сакавіка 1864 года быў выведзены і пастаўлены пад шыбеніцай на Лукішскім пляцы ў Вільні. Захоўваўся годна і горда. Калі быў чыганы смяротны прысуд, палемізаваў з яго паасобнымі сцвярджэннямі. Паміраў з горда ўзнятай галавою. Меў усяго дваццаць шэсць гадоў. Пакінуў на беларускай зямлі не толькі сляды сваіх воінскіх дзеянняў, але і славетную газету „Мужыцкая праўда“, „Ліст спад шубеніцы“ і верш „Марыська чорнаброва“.

Колькі ж мог бы зрабіць добрага і выключнага, калі б не мусіў гінуць на парозе жыцця!

Аляксандр Баршчэўскі

УСПАМІНЫ З БЕЛАРУСКА-РУСКАЙ ГІМНАЗІІ

Успаміны пра беларуска-рускую гімназію ў Беластоку, якая працавала ў 1944—1946 гг., для мяне святыя і жывыя па сённяшні дзень.

Звестка пра ўтварэнне гэтай школы прыйшла ў вёску Масаўляны ў кастрычніку 1944 г. Мяне паведаміў пра гэта Яўген Зарэцкі, мой траюрадны брат з тае ж вёскі. З ім і з Нінай Габец (Казлоўскай) з вёскі Дубляны мы рушылі за дзевяць кіламетраў пешкі да вёскі Вераб'і і адтуль спадарожнай савецкай машынай — у Беласток. Гэтае першае падарожжа было асабліва цяжкае, бо на нагах у мяне былі туфлі з сырамятай скуры, яны да крыві сцерлі мне пяткі. Затое школа, хоць у мізэрным будынку на вуліцы Кіеўскай, цёпла прыняла нас у свае абдымкі.

Што скіліла мяне выбраць якраз гэтую школу? Само сабою зразумелае — бацька мой беларус, маці руская родам з Казані (Смірнова), да таго я раней вучылася ў савецкай школе.

У нашай невялікай гімназіі (каля 100 чалавек) пераважала моладзь з навакольных вёсак. Яна жадала ведаў, навукі, бо тры гады мы ўжо не вучыліся — была акупацыя.

У школе было крыху старых савецкіх падручнікаў па рускай мове, матэматыцы, фізіцы, біялогіі. Спыткаў не хапала, і мы замест іх карысталіся разнастайнымі старымі канцылярскімі бланкамі, яны з аднаго боку былі прыгодны для запісу. Ніякіх прадметных кабінетаў, нават асноўных дапаможнікаў не было. Была толькі зухаватая, хоць і паўгалодная, моладзь ды дасканалы педагогічны калектыў, яшчэ болей бедных, чым мы, сялянскія дзеці, адданых сваёй справе настаўнікаў. Хоць потым я закончыла педагогічны ліцэй у Беластоку, затым факультэт рускай філалогіі Варшаўскага ўніверсітэта і нямала ў сваім жыцці прайшла розных педагогічных курсаў, але яны ўсе разам не далі мне столькі, колькі жывы прыклад сапраўдных настаўнікаў з тае гімназіі.

Маёй любімай настаўніцай была Анна Пятроўна Цімафеева. Яна выкладала польскую мову і біялогію. Вучыла не толькі сваіх прадметаў, але і жыцця. Адзін яе ўрок па анатоміі пераканаў мяне на ўсё жыццё, наколькі шкоднае для жаночага арганізма курэнне. Яе бездакорны знешні выгляд прымушае мяне і



Перад канікуламі — на памятку

цяпер „падцягвацца“, калі я іду на заняткі са студэнтамі рускай філалогіі беластоцкага філіяла Варшаўскага ўніверсітэта ці Беластоцкай медыцынскай акадэміі. Яна сваім асабістым прыкладам паказала, як настаўнік павінен пакідаць усе свае асабістыя клопаты за дзвярыма класа. У сямідзесятых гадах, калі я захаплялася педагогічнымі прыёмамі і метадамі В. А. Сухамлінскага, я адразу ўспамінала сваіх настаўнікаў, якія ўжо тады ажыццяўлялі ў практыцы яго ідэю, што навучанне — гэта не толькі перадача ведаў настаўнікам дзіцяці, а ў першую

чаргу гэта — чалавечыя да яго адносіны.

Якім знаўцам свайго прадмета быў Сцяпан Бліноў! Праўда, дэвіз яго быў не надта ж пахвальны: „Перад адзінкай усё бляднее“. Але ён патрапіў перадаць нам прыгажосць і глыбіню рускай літаратуры. Цудоўна сам дэкламаваў пазію, ствараў нам магчымасці выказаць свае думкі на розныя свабодныя тэмы. Вельмі патрабавальны ў адносінах да граматыкі, ён прышчэпіў і нам, сваім выхаванкам, высокія вымаганні ў адносінах да такой багатай мовы, як руская мова. Ён прыгадаў нам думкі на гэ-

тую тэму М. Ламаносава, І. Тургенева, У. Маякоўскага.

Бельмі далікатная і таксама закаханая ў свой прадмет — спевы — была (і ёсць, бо жыве ў Беластоку) Людміла Іванаўна Панько. Яна многа радасці ўнесла ў наша школьнае жыццё, бо не толькі вяла дасканалыя ўрокі, але таксама хор. І мы з пачуццём і асаюдай спявалі навучаныя ёю песні: „Люблю наш край, старонку гэту...“, „Вітаем мы вас, госці дарагія...“, „Мы — кавалі з юнацкім духам...“, „Смело, товарищи, в ногу...“ і мноства іншых. Праўда, хлопцы на яе занятках крыху свавольнічалі, як гэта звычайна бывае, а яна чырванела і саромелася за іх. І цяпер, сустракаючы яе на вуліцы, я пераўтвараюся ў вясёлую дзяўчынку з тае гімназіі.

Асабліва прывабнай была настаўніца нямецкай мовы Яўгенія Каваленка. Сама выхаванка Інстытута шляхетных паненак яна дасканала ведала свой прадмет. І хто патрапіў аддзяліць пачуццё нянавісці да нямецкіх акупантаў ад заняткаў па нямецкай мове, той апанаваў і гэтую мову.

Беларускую мову выкладаў сам дырэктар школы Субоцін. Ён паклаў асновы навучання нашай роднай мове, якая не надта рознілася ад мовы жыхароў вёсак з наваколля Беластока. Ён абуджаў і падмацоўваў пачуццё нацы-

янальнага гонару, гэта паспрыяла затым развіццю і пачуццю інтэрнацыяналізму.

Выдатнымі педагогічнымі Аляксандр Аляксандравіч Корзун. Гэта быў майстар свае справы. Нягледзячы на такія люты, галодны год, легка апрануты, ён патрапіў унесці ў клас столькі радасці, цяпла і гумару, навучаючы самым цяжкім прадметам: матэматыцы, фізіцы, лацінскай мове. Праўда, іншымі прыёмамі, але падобна як слаўны сучасны савецкі матэматык Віктар Шаталаў, не знаходзіў няздольных да гэтых прадметаў. Мы вучыліся без дрэнных ацэнак. Тлумаччы заданні ці матэматычныя правілы, ён па нашых вачах пазнаваў тых, хто не разумее. Тады выклікаў да дошкі, бліжэй і тлумачыў індывідуальна. За нашы дрэнныя адзнакі ён перажываў болей, як мы. Часам і яму даводзілася паставіць двойку, але тады ён хваляваўся і крычаў, а вучань перажываў не столькі ад дрэннай адзнакі, колькі ад таго, што настаўнік усхваляваўся.

Аднойчы ён узяў мяне да дошкі. Я нешта сказала недарэчнае, а ён на тое: „Дзяўчо глупствы пляце і не смяецца“. Калі я неяк выпуталася, выправіла памылку і села на лаўку, зазвінеў званок. На маё здзіўленне настаўнік падышоў да мяне і перапрасіў: „Прабачце, Лідзія Пятроўна, я пагарачыўся...“ У яго была дасканалая па-



Гімназісткі (злева) Лідзія (З арэцкая) Стадулка і Клаўдзія Суравец.

мяць. Ён усіх нас, чалавек дваццаць пяць, за два тыдні ўжо называў па імю і бацьку. А сустраўшы сваіх вучаніц на вуліцы кланяўся здалёк, заўсёды выпярэдзваючы нас. Знешні выгляд яго быў нецікавы: невысокі, лысы, у акулярах, у глуха зашпіленай тужурцы (мабыць з-за ўбоства не відаць было каўнерыка кашулі). Але затое які багаты быў яго ўнутраны свет! Ён патрапіў на сваіх уроках стварыць маральны камфорт, такую атмасферу, у якой пабуджаў да дзейнасці рэзервы чалавечага мозгу. Яго асабовасць гэтак уздзейнічала на нас, што мы здабывалі

з саміх сябе значна больш, чым калі яго не было. Многія матэматычныя тэарэмы і правілы я памятаю і па сёння, тое самае і з лацінскімі словамі.

У тых неймаверных варунках (благая, пакарэжаная дошка, а замест крэйды — белая глінка, якой бялілі сценны) вучыў ён таксама парадку, дакладнасці і эстэтыкі. Аднойчы, калі я запісала на дошцы перыметр трохкутніка АВС (Р АВС), ён падышоў да мяне і наглядна прадставіў: „Лідзія Пятроўна, калі б да вашай гэтай прыгожай суекенкі (а яна ў мяне была адна-адзіная ды чырвоная, і мне

было сорамна, што я не маю гімназіскай формы) краўчы-ха прышыла б вось такі гузік (і ён накрэсліў кола на ўсе мае грудзі), то, пэўна, усе хлопцы з Беластока збегліся б і смяяліся б з вас. Таму калі Р — перыметр „сукенка“, то гузічкі павінны быць маленькія: Р АВС. Іншым разам, вылічыўшы „х“, які я доўга шукала, узяла ды абв'яла яго рамкай: $8 \cdot x = 25$. Ён запытаўся: „Калі ў вас ёсць каханы Валодзя, і вы яго здымку памесціце сярод цёткаў, бабулек і іншых родзічаў, ці ён тады будзе ўздзейнічаць так, як тады, калі б гэтая здымка вісела асобна?“
І я на ўсё жыццё запамятала, што ў рамкі трэба браць толькі „х“: $8 \cdot x = 25$.

Гэта толькі мае асабістыя ўспаміны пра дац. А. Корзуна. Ён ніколі па слова ў кішэню не лез і заўсёды трапляў у дзесятку, гумарыстычна раскрываў матэматычныя законы.

Такімі засталіся на ўсё жыццё ў маёй памяці мае лепшыя настаўнікі, бо вучылі яны з вялікім уздымам і з глыбокім ідэйным перакананнем.

А якія былі вучні? Як я ўжо раней заўважыла, вучні беларуска-рускай гімназіі — гэта ў пераважнай большасці былі беларускія сялянскія дзеці. Ужо не дзеці, а юнакі і паненкі, якія прагнулі ведаў, грамадскай дзейнасці. Таму большасць з нас уступіла ў самы перадавы ў той

час Związek Walki Młodych. Нам усім блізкая была палітыка маладой Народнай Польшчы, усім адпавядаў лозунг падчас выбараў — „Тры разы так“. У гімназію мяне прынялі ў другі клас, але ў канцы навучальнага года дзесяці вучням нашага класа настаўнікі запрапанавалі прайсці праграму трэцяга класа за летнія вакацыі. Гэта нас вельмі ўсцешыла, бо мы і не думалі пра адпачынак: які ж ён у вёсцы? Мы вучыліся адчайна, цалкам акунаючыся ў свае заняткі. Памятаю, настаўнікі баяліся за нас, прапанавалі рабіць перапынкі і не браць усяго так шчыра „ў голаў“, каб часам „вум на разум не зайшоў“.

І не памыліўся настаўніцкі калектыў, выбіраючы нашу групу, бо ўсе мы належна засвоілі матэрыял III класа і перайшлі ў IV. Такім чынам дагналі сваіх старэйшых сяброў.

Нельга сказаць, што мы адно толькі вучыліся, мы вельмі разумна адпачывалі. Усе хлопцы гралі на розных інструментах і цягалі іх заўсёды з сабой. Падчас перапынкаў паміж урокамі пад іх музыку мы добра танцавалі, гулялі ў розныя калектыўныя гульні. Хлопцы далікатна заляцаліся да дзяўчат, але не хадзілі такімі сталымі парамі, як сённяшняя моладзь. Нам якраз было весела тады, як мы ўсе былі разам. Часта ладзілі у школе танцавальныя вечары, ставілі п'есы бе-



Другі клас са сваімі настаўнікамі.

ларускіх аўтараў. Незабыўнай для мяне была роля Паўлінкі ў аднайменнай п'есе Я. Купалы. Я адчувала сябе сапраўднай акцёркай: роля мне цалкам адпавядала, я жыла на сцэне. І нічога дзіўнага: маім партнёрам быў наш прыгажун Уладзімір Мялешка — вельмі цікаўны хлопец, матэматык. Пасля мы „Паўлінку“ ставілі ў вёсцы, здаецца, ў Белявічах каля Гарадка. Ехалі тады мізэрным конікам, дакладней — ішлі ды папіхалі воз. Толькі перад самай вёскай усе селі на воз і з гары ўкаціліся туды. Ды наогул тады мы былі ўсе іншымі. Памятаю па сённяшні дзень

блакітныя вочы Валодзі Юзвюка і яго цудоўныя, крыху хвалістыя русыя валасы і колер твару, як у маладзенькай здаровай дзяўчыны. Прыгожы і мужны быў Пётр Шыманскі, які з-за няшчаслівага кахання выехаў у СССР. (Цяпер, здаецца, жыве ў Гродне). Ён — лекар. Але самым прыгожым быў Яўген Гурскі — у яго, як мне здавалася, усе было дасканалое. Прывабным, добрым хлопцам і дасканалым сябрам быў Яўген Зарэцкі. Яго бацька — гэта мой хрышчоны бацька. Да вайны ён працаваў настаўнікам. З-за „неблаганадзейнасці“ яго кожны год перакідвалі са школы ў школу.

Ён, Раман Флоравіч Зарэцкі, быў першым маім настаўнікам, ён даў мне правільнае накіраванне ў жыццё. На жаль, яго выдалі нямецкім акупантам і тыя ліквідавалі яго. Самым высокім, моцна складзеным і дакладна сшытым быў Назарка (імя не памятаю). Высокі і сімпатычны, з прыгожым почыркам і ўменнем маляўніча ўпісвацца ў дзюбочыя альбомы быў Уладзімір Лавіцкі. Валодаў асаблівым гумарам і не даваў спакою сяброўкам нават на здымках наш Лісоўскі. Адносна ж дзяўчат, дык на мой густ самымі прыгожымі ў II класе былі Галя Жук і Зіна Клімовіч. У абедзвюх былі вялікія, блакітныя вочы, толькі адна была невысокага росту, а другая — наадварот. Самай маладзенькай і далікатнай была Ялена Блінова — дачка нашага русіста. Усіх хлопцаў зачаравала прыгажуня Ліля Бакаушына. А дчайнай дзяўчынай, надта ж сумуючай па сваёй айчыне, СССР, была Генрыета Шымчук. Яна часта ездзіла са мной у Мастаўляны і цэльмі гадзінамі знаходзілася ля рэчкі Свіслачы, якая аддзяляе Польшчу ад СССР. Нашым маладым „палітруком“ лічылася вучаніца першага класа Вера Шалай, якая потым стала выдатным партыйным дзеячом. Ужо тады яна вылучалася сціпласцю, гладзенька прыгосвалася. Болей блізкія сабе хлопцы і дзяўчаты ладзілі частыя вячоркі

ў болей вузкім коле сяброў. Вось здымак: я ў сярэдзіне. Дзіўна тое, што нашы хлопцы, хоць і заляцаліся да сваіх сябровак па гімназіі, але з іх не заснавалася ніводная сямейная пара. Відаць, мы былі яшчэ надта ж маладымі, і перад намі былі высокія імкненні. Большасць з нас потым здабыла вышэйшую адукацыю, многія сталі настаўнікамі: Галя і Яўген Жук, Галя Лісоўская, Тамара Савіцкая, Клаўдзія Суравец (цяпер Аўрук), Генрыета Шымчук, Мікалай Герасімюк, Ліля і Мікалай Бакаушыны, Уладзімір Альховік, Уладзімір Мялешка; інжынерамі: Яўген Зарэцкі, Яўген Дзякоўскі, Сяргей Анціпюк, Яўген Гурскі і іншыя; эканамістамі: Ялена Міхальчук (цяпер Назарук), Ніна Коўшык (цяпер Касакоўская); партыйным дзеячом стала Соф'я Літвін; вядомым лабарантам — Раіса Кісляк і г.д.

Да сённяшняга дня моцнае сяброўства ў мяне з К. Суравец, Р. Кісляк, С. Літвін. Нам пашанцавала: мы жывём у адным квартале Бела-стока. У Таварыстве польскіх русістаў я і зараз працую разам з Галінай Лісоўскай (цяпер Госцік). Мы абедзве — члены Ваяводскага праўлення гэтага Таварыства, я — намеснік старшыні, яна — бухгалтар.

І не чуваць, каб хто-небудзь з нас сышоў з правіль-

нага шляху, „звіхнуўся“. Большасць з нас — пенсіянеры або людзі, як кажуць, паясенінску „адыходзячыя“. Вось таму і хацелася б пакінуць пасля сябе які-небудзь след.

Але жыццё такой дасканалай школы разгарэлася яркаватым полымем не надоўга. Ужо ў чацвёртым класе не стала з намі лепшых нашых настаўнікаў А. Корзуна, С. Блінова, А. Цімафеевай. Са слязьмі развіталася з імі на вакзале болей чуллівая група моладзі, уручаючы на дарогу харчы, бо ж гэта быў галодны ваенны час. Цяжка было ім пакідаць нас на паў-

дарогі, але абавязак перад сваёй дзяржавай накіраваў іх у СССР. Сын А. Корзуна, напрыклад, быў інжынерам, закончыў адбудову мастоў на нашай тэрыторыі і вяртаўся адбудоўцаў свой, не менш пацярпеўшы край ды забраў з сабой бацьку. Гэта быў пачатак ліквідацыі гімназіі...

У гадах 1944—45 мы ездзілі дамоў за харчамі спада-рожнымі савецкімі машынамі, а ў 1946 годзе ўжо быў адбудаваны чыгуначны транспарт і мы „зайцамі“ ездзілі, часценька савецкімі таварнымі цягнікамі, якія вязлі ў наш бок жыта, а назад вярталіся з пустымі вагонамі, у якіх мы



На развітанне аднае з прыватных вячорак.

і сядзелі. Невыгода была вялікая, хоць, праўда, машыніст запавольваў ход, але не затрымліваў цягніка, і мы перад граніцай выскаквалі з вагонаў, але ніхто не ламаў ног. Адночы зімой нам не ўдалося паехаць дахаты, і мы ўвесь тыдзень елі адну ячменную кашу без акрасы.

Памятаю, ад недадання і непатрэбнага чакання ў слабенькай вопратцы на спадарожную машыну я захварэла вострым ангінам. Лена і Ніна не вельмі клапаціліся пра мяне, пайшлі ў школу. Прышоў Пеця Міхальчук, паглядзеў на мяне, палаючую тэмпературай, злітаваўся і кажа: „Уставай, пойдзем да доктара“. Я з цяжкасцю паднялася з ложка, захутала хусткай як мага цяплей голаў і пайшла з ім. Але ён сам не ведаў, дзе шукаць лекара, і цягаў мяне па засыпаных снегам вуліцах надарма. Мне было не пад сілу, а ён бег перадам, я ж цягнулася за ім. Насустрач нам ішоў маленькі маладзенькі савецкі салдацік. Убачыў ён, што іду я плачучы, пашкадаваў мяне і кажа: „Не плач, ён вернецца...“ Гэта ж было зімою 1944 года.

Шмат было такіх трагічных момантаў у той памятны ваенны год. Але ж на вуліцы Міцкевіча вісела карта франтоў, на якой кожны дзень перасоўваліся сцяжкі, яны абазначалі наступленне

на захад савецкіх і польскіх войск. І гэта дадала неймавернай моцы для далейшай барацьбы.

Але ж я затрымалася на тым, што ў нашай школе не стала лепшых нашых настаўнікаў. Былі спробы знайсці педагогаў на іх месца, але, на жаль, іх было мала ў Бела-стоку, ды да таго ніхто не спяшаўся вучыць у такой гімназіі. Польскую мову замест Анны Цімафеевай пачала весці гісторык, эlegantная Зінаіда Барысаўна, але замест А. Корзуна не прыйшоў ніхто і ніхто яго не заступіў. Мы пачалі на сваю руку шукаць настаўнікаў, бо ў канцы года нас чакаў экзамен па фізіцы і матэматыцы. Мы з Нінай Коўшык некалькі ўрокаў узялі ў настаўніка Курьлішына, але плата за іх была нам не па кішэні. Нашыя сябры дамовіліся са свяшчэннікам і пачалі браць прыватныя ўрокі ўсім класам у прыскаркоўным будынку. Вясной Ніна Коўшык і Назарка паехалі здаваць экзамен ў Бельск-Падляшскі. Куратар Квапінскі запрапанаваў нам здаваць экзамен ў польскіх гімназіях. Аднак уся засвоена намі матэматычная, фізічная і іншая тэрміналогія была беларуская або руская і гэта складала дадатковую цяжкасць. Я асабіста пайшла да куратара і папрасіла яго дазволіць мне здаваць экзамен па фізіцы і матэматыцы ў прысутнасці візітара ма-

тэматыкі Абухоўскага, які ведаў рускую тэрміналогію. І вось я разам з сябрамі ў Бельску. Там нас сардэчна прыняў дырэктар Беларускай гімназіі Яраслаў Васілевіч Кастыцэвіч. Там мы з Назаркам і Коўшык яшчэ два тыдні бралі прыватныя ўрокі ў матэматыка Уладзіміра Львовіча Тымінскага і фізікі — у Нікановіча. Гэта былі не толькі дасканалыя настаўнікі, але і людзі. За сваю цяжкую працу яны не ўзялі ад мяне і тае саланіны, якую я прыцягнула ў Бельск за 100 вёрст, бо ж не было чым плаціць. А падрыхтавалі так нас, што я, напрыклад, здала экзамен перад суровым візітарам на „добра“.

Такім чынам наша Дзяржаўная беларуска-руская гімназія ў Бела-стоку вяскою 1946 года спыніла сваё існаванне. Мы былі пакінуты на волю лёсу. Аднаго жадання вучыцца, каб трапіць у польскіх гімназіях, было мала. Мы з

Н. Коўшык накіраваліся да вядомага бела-стоцкага паланіста доктара Трачэўскага, каб ён нас падрыхтаваў па свайму прадмету да прыёмнага экзамена ў педагагічны ліцэй. Ён нас папытаў пра тое-сёе і сказаў: „Хутчэй на маёй далоні вырастуць вола-сы, чым вы паступіце ў польскі ліцэй... Мне не пад сілу вас падрыхтаваць“. Памятаю, што мы ішлі вуліцай Грунвальдзкай і плакалі. Аднак не страцілі надзею і не адмовіліся ад далейшай вучобы. Стала нас рыхтаваць да экзамену студэнтка Ніна Краскевіч, і яна здолела падвучыць нас настолькі, што з 12 здаючых у ліцэй, здалі мы дзве — Клаўдзія Суравец і я. А ў той жа час з польскіх гімназіях у ліцэй прымалі без экзаменаў. Але мы ўсё ж былі ўжо ў ліцэй і там паплыло зусім іншае жыццё.

Лідзія Стадулка
Рэпрадукцыя здымкаў
М. Алькоўскага

УСПАМІНЫ І МАРЫ

(З выступлення на ўрачыстым пленуме ГП 2.ІІІ, 1986 г. у Беластоку з нагоды ХХХ-год дзя БГКТ і „Нівы“)

Удзельнікі ўрачыстага пленума Галоўнага праўлення не выбачылі б мне маўчання. Як ні як, але з 30 год існавання БГКТ амаль трэцяя частка прыпадае на маё сакратарванне ў яго Галоўным праўленні, а апошнія гады, з невялікім перапынкам, прайшлі ў супрацоўніцтве з Таварыствам і „Нівай“.

Уключыўся я ў дзейнасць Таварыства свядома, як выпускнік Беларускай гімназіі ў Беластоку (1944-1946 гады) і Беларускага універсітэта ў Мінску (1951-1956 гады). Проста, пачаў пісаць у „Ніву“ аб нявыкарыстаных гаспадарчых рэзервах Беласточчыны і можа быць таму хутка трапіў у склад Праўлення прамыслова-гаспадарчага прадпрыемства БГКТ „Бэтэска“, якое таксама, як і Таварыства, вельмі энтузіястычна пачынала сваю дзейнасць, але патрабавала дапамогі. Тут, недзе ў сакавіку 1960 года, старшыня ГП Уладзімір Станкевіч раскажаў пра клопаты з рахункаводствам у ГП БГКТ і я нараіў яму бухгалтара Настаўніцкай Студыі ў Беластоку, дзе я працаваў. І Галена

Мялешка працавала потым тут каля 25 гадоў. Добры галоўны бухгалтар, а такім яна была — гэта вялікая дапамога ў працы ўсёй арганізацыі.

Той жа У. Станкевіч запрапанаваў і мне перад ІІІ з'ездам (1960 г.) працу ў ГП БГКТ, а той жа з'езд выбраў мяне сакратаром. Здавалася, што ў Таварыстве існуе ідэальная атмасфера, але ўжо перад з'ездам я быў ашаломлены кароткатрывальмі супярэчнасцямі, падзеламі на лагеры і звычайным з'едлівым крытыканцтвам, якія былі выкліканы пачуццёвым заангажаваннем у справы нацыянальнай меншасці і БГКТ. Усе гэтыя з'явы з бегам часу злагодзіліся, але зусім не пакідаюць нашага асяроддзя і да сёння.

Характэрнай рысай дзейнасці БГКТ у шасцідзiesiąтыя гады было працягванне ўжо выпрацаваных у першае пяцігоддзе напрамкаў: павелічэнне ліку членаў, развіццё аматарскага руху, дапамога школам з беларускай мовай навучання, дасканаленне супрацоўніцтва з грамадска-

культурнымі арганізацыямі, паляпшэнне матэрыяльнай базы дзейнасці.

Гэтыя дасягненні разбудзілі новыя запатрабаванні насельніцтва на канкрэтныя культурна-асветныя мерапрыемствы. Пачала вакол Таварыства мацней гуртавацца інтэлігенцыя. Акрэсліць патрэбы лягчэй, але вырашаць іх у тыя гады было цяжка. Я не належаў да вядомых людзей, я пачаў шукаць дапамогі сярод старых дзеячоў: Піліпа Кізевіча, Яраслава Кастыцэвіча, Мікалая Лебядзінскага, Уладзіміра Станкевіча, Васіля Літвінчыка, Васіля Дзюна і іншых. У выніку дзесяткаў сустрэч удалося ўладкаваць многа спраў з уладамі, школамі, клубамі. У апера тыгўнай дзейнасці я адразу разлічваў на малады актыў: Аляксандра Баршчэўскага, Віктара Шведа, якіх бязлітасна выкарыстоўваў у праводжанні аўтарскіх сустрэч, а таксама Юрку Валкавыцкага, Кастуса Майсеню, Вінцука Склубоўскага, Міхася Хмялеўскага, Юрку Туронка, Мікалая Гайдука, Сакрата Яновіча, Мацея Канапацкага, з якіх частка склала моцную лектарскую групу. Арганізатарскую працу праводзілі Уладзімір Навіцкі, Аляксандр Рафаловіч, Уладзімір Раеўскі, Юрка Бусловіч, Кастусь Масальскі, Анатоль Мартыновіч, Сяргей Крэйза, Аляксандр Іванюк і іншыя.

Нельга не ўспомніць добра-звучлівых Таварыству працаў-

нікоў Ваяводскага камітэта ПАРП: І сакратара Аркадзя Лапшэвіча і кіраўніка Адміністрацыйнага аддзела КВ ПАРП Уладзіслава Канстанчука, намесніка міністра Міністэрства унутраных спраў Зыгфрыда Шнэка, сакратароў павятовых камітэтаў ПАРП: Мікалая Самоціка, Яна Дзенісюка, Юзэфа Пяхоўскага, а таксама старшынь нацыянальнай камісіі Ваяводскага камітэта Стэфана Нядзведзкага і Збігнева Дамброўскага.

Новыя абставіны і новыя формы дзейнасці патрабавалі адпаведных умоў. Фінансавыя магчымасці БГКТ былі заўсёды мізэрныя. Фінансавыя сродкі мы заўсёды атрымлівалі ад міністэрства, крыху са свайго дзейнасці і з „Бэтэска“ якой спачатку таксама вылося не найлепш. Арганізацыйныя справы ўладкоўвалі кіраўнікі і інструктары аддзелаў. З прыемнасцю ўспамінаю Сакрата Яновіча, Любу Раманюк, Мікалая Лобача, Віктара Буру, Міхася Вішанку. Узаемна дапаўняючыся, мы зрабілі не мала. Цяжка нават коратка схарактарызаваць усе тагачасныя формы дзейнасці.

Вельмі высокая цаніў я выдавецкую дзейнасць, якая пачынала толькі нараджацца на пасляваеннай Беласточчыне. Беларускае таварыства, менавіта, пачало выдаваць першыя беларускія календары, якія ад 1960 года пераўтварыліся ў салідныя, ста-

лья гадавікі. Выйшлі: першы, хоць і сціплы, зборнік паэзіі „Рунь“ і першыя паасобныя аўтарскія публікацыі Дзядзькі Левана і Алеся Барскага, а таксама першы літаратурны альманах членаў літаратурнага аб'яднання „Белавежа“ і першы навуковы зборнік членаў і сімпатыкаў навуковага гуртка. Кожнаму выданню спадарожнічала шмат працы і клопатаў — не было ў нас вопыту. Але трэба было накіраваць у выдавецкую справу яшчэ больш сіл і сродкаў і лік выданняў падвоіць. Таварыства зараз налічвае каля 50 уласных выданняў, але незалежна ад гэтага ўжо пачынае таптацца на месцы. А трэба памятаць, што абмежаванне гэтай дзейнасці раўназначна з заняпадам працы літаратурнага аб'яднання, навуковага гуртка і лектарскай групы. Згуртаваныя вакол гэтых арганізацыйных адзінак актыў уносіў значнае ажыўленне ва ўсю статутную дзейнасць БГКТ. У мае гады тэлевізія ўсходняй Беласточчыны яшчэ не ахоплівала, каўбойскія фільмы не ўсіх цікавілі, а вось на аўтарскіх сустрэчах, лектарскіх гутарках залы былі перапоўненыя народам.

Мы часта разважалі, што новага даць насельніцтву. За цяжкія грошы купілі дасканалую імпортную кіноапаратуру, дамовіліся з Домам савецкай культуры ў Варшаве ў справе пазычання ў ім кінафільмаў і пачалі іх показ-

ваць у школах, клубах, а нават улетку на сценах стадолаў. Адзін толькі беларускі фільм „Чырвоная лісце“ быў паказаны больш за 300 разоў. Хутка мы сарыентаваліся, што перад фільмам трэба ўвесці гутаркі на цікавачую нас і насельніцтва тэматыку, можна прадаваць выданні БГКТ, прапагаваць „Ніву“, пераказваць розныя звесткі ад улад іншых арганізацый.

Такія ж мерапрыемствы праводзіліся перад канцэртнамі эстрады „Лявоніха“, аб чым цяпер мала ўспамінаецца. Яе праграма прываблівала шмат насельніцтва, а мы без цяжкасцей стваралі цэлую абалонку розных дадатковых мерапрыемстваў. Калі нават не хапала лектара, яго абавязкі пераймаў кіраўнік эстрады. Выконваў гэта дасканалы Васіль Кардзюкевіч.

Не магу паўстрымацца, каб не ўспомніць пра арганізаванне экскурсій у Варшаву, Беласток, Белавежу, Кентшын уласным, можа ўжо не найлепшым аўтобусам ЗІС. Асабліва папулярнымі былі яны сярод школьнікаў.

Названыя вышэй напрамкі працы давалі каля 500 імпрэзаў у год. Не заўсёды ўкладваліся мы фінансава ў сабекоштах, але іх аграмаднае грамадскае ўздзеянне на асяроддзе цяжка перацаніць. Члены БГКТ, асабліва настаўнікі, былі зацікаўлены ў рэалізацыі статутовай дзейнасці Таварыства, узбагачанай канкрэтнымі мерапры-

емствамі.

Былі, зразумела, хібы і клопаты, асабліва з даездамі ў адлеглыя вёскі, а таксама арганізацыйнага характару, за якія даводзілася перапрашаць арганізатараў і насельніцтва.

Усведамлялі мы сабе, што разбудзілі на такія імпрэзы вялікія запатрабаванні насельніцтва, але задаволіць іх не зможам і, што гэта — абавязак адпаведных мясцовых уладаў і ўстаноў. Спачатку прасілі пра дапамогу, а пасля давалі да прыняцця вядомай „Uchwały nr 62/66 Prezydium WRN w Białymstoku z dnia 29 XII.1966 w sprawie ustalenia kierunku działania zainteresowanych organów administracji państwowej w zakresie pomocy dla ludności mniejszości narodowościowych”.

(Пастанова апублікавана ў „Беларускім календары на 1968 год“). На час маёй працы ў Таварыстве прыпаў толькі пачатак яе рэалізацыі.

Са справамі асветы на роднай мове былі перыяды таксама поспехаў як і няўдач. Заўсёды было лепш на Гайнаўшчыне і Бельшчыне, дзе нацыянальная свядомасць высокая і добрая дзейнасць БГКТ. На Сакольшчыне, а нават у былым Беластоцкім павеце — усё наадварот. Сваю мову жыхары пачынаюць паніць тады, калі яе трацяць. Таварыства дзейнічала тут таксама нейкімі толькі ачагамі, рэшта тэрыторыі аставалялася не кранутай. Цяжкасці ў

школе вырашаюць настаўнікі, і ў тых мясцовасцях (Гарадок, Баброўнікі, Міхалова, Паўночны Востраў і іншыя), дзе наладзілі мы з імі супрацоўніцтва, вялікіх перашкод не было.

У развіцці аматарскага руху трэба падкрэсліць масавае паўстаўанне драматычных гурткоў. Значна менш было ў пасцідзесятыя гады харавых, дэкламатарскіх ці танцавальных калектываў. Сведчыць гэта аб жывучасці гэтай традыцыйнай формы самазаспакаення культурных запатрабаванняў асяроддзя на базе дапамогі настаўнікаў і самародных талентаў. Пасля паявіліся сапраўдныя дырыжоры, здольныя пакіраваць самадзейнасцю, і асноўнай формай сталі харавыя калектывы. У эпоху тэлебачання гэта непаўторная з'ява. У гэтым вялікая заслуга БГКТ.

Успамінаючы добрыя бакі дзейнасці Таварыства, крануць таксама трэба заняпад калектыву песні і танца ў Беластоку. Калектывы гэты не меў сапраўднага дырыжора і харэографа. Лічыў я на дапамогу Яна Куляшэвіча, які захапіў усіх удзельнікаў калектыву некалькімі рэпетыцыямі, але на стала працаваць з ім не захацеў. Выкарыстоўваліся пабыўкі на Беласточчыне спецыялістаў з БССР. Імкнуліся мы ўладкаваць у адпаведных вышэйшых школах БССР некалькі чалавек з нашага асяроддзя. Выдаткі на калектывы павялічваліся, а лік

канцэртаў зменшыўся да некалькі ў год. Паявілася думка выдзялення з яго складу найлепшых (Ніна Свентахоўская, Аляксандр Каліноўскі, Ліля Гайдук, Янка Крупа) і разам з новымі кандыдатамі стварэння эстраднай групы, якая пасля займела назву „Лявоніха“. Каб яна ўзмоцніла канцэртны калектыўу песні і танца. Гэта выклікала незадавальненне членаў калектыўу, у выніку чаго хістка і так дысцыпліна працы ў ім яшчэ пагоршылася. Таму Прэзідыум ГП перадаў яго Гарадскому аддзелу БГКТ. Адначасна быў рэактыраваны Гарадоцкі калектыў і былі зроблены захады ў справе сарганізавання калектыўу ў Бельску Падляшскім, г.зн. цяперашніх „Васілёчкаў“. Эстрада нам удалася — заваявала яна Беластоцчыну. Але за няўдачы з калектывам пры ГП былі ў мяне прыкрасці і прымаў я іх на ўласны рахунак таму, што Беласток павінен мець добры беларускі калектыў.

На заканчэнне варта крыху памарыць. Нехта ўжо падлічыў, што БГКТ адбыло патрэбных і непатрэбных дзесятак з’ездаў, сотні пленумаў, тысячы пасяджэнняў Прэзідыума ГП і праўленняў аддзелаў. А каб хоць у адным годзе зменшыць іх лік да паловы і выкарыстаць той час на абслугоўванне гурткоў, на працу якіх мы доўгія гады скардзіліся! Было б звыш

1000 дасканалых сходаў гурткоў у год. Было б удзячнае насельніцтва, адпачыў бы таксама сам актыў ад узаемазнага павучання ў вузкім сваім кругу, вышукоўвання нерэальных прапаноў ці слухання самахвальскага красамоўства. Першы я дэкларую падвойны ўдзел у гэтым.

Марыцца мне і тое, каб пасля заканчэння рамонту будынка БГКТ, гаспадаром новага клуба сталася моладзь. Згуртуецца яна хутка ў гэтым асяроддзі, калі ў клубе будуць багатыя формы дзейнасці. Раней цікавай працай быў народны ўніверсітэт. Дакладчыкаў для яго знойдем. Паклікаць да жыцця музыкальны і танцавальны гурткі. Наладжваць выстаўкі мастацтва, чытальніцкія і дэкламатарскія конкурсы. Часцей праводзіць сустрэчы з пісьменнікамі, пасламі ў Сейм ПНР; болей арганізаваць канцэртаў запрошаных мастацкіх калектываў. І, вядома, як мага часцей наладжваць танцавальныя вечарыны.

Марыцца, хоць можа не зусім рэальнае, павялічэнне выдавецкай дзейнасці БГКТ, хутчэйшае адкрыццё для наведвальнікаў музея ў Гайнаўцы, павялічэнне культурна-асветных мерапрыемстваў у вясковым асяроддзі.

У. Юзвюк

НА НІВЕ АСВЕТА І КУЛЬТУРЫ

ПАКУЛЬ СЦЁПКА СТАЎ СЦЯПАНАМ

Сцяпан Копя. Я з немалым здзіўленнем даведаўся нядаўна пра тое, што родам ён не з Гарадка, але з далёкіх адсюль Маліннікаў, якія магчыма адшукаць на геаграфічнай карце Беластоцкага краю толькі тады, калі ведаеш, дзе знаходзяцца Кляшчэлі (гэта блізка ад іх). Чамусьці быў я ўпэўнены ў тым, што ён з Гарадка якраз! І як цяпер разумею, таму так у мяне склалася, бо Сцяпана

Копя я бачу неразлучна са слаўным гарадоцкім хорам, заўсёды поруч з — паўлегендарнай ужо нам — Нінай Мушыńskiej. А яшчэ і таму, відаць, што ў Сцяпана беззаганнае беларускае маўленне, якое бессумненна цяжэй далосся яму як палешуцкаму хлопцу. Калі ён мне сказаў, што з Маліннікаў родам, я замоўк і прыгледзеўся да яго, думаючы спачатку, што — альбо не дачуў я, альбо жар-



тануў Сцяпан, от так сабе, каб свабодней нам гаварылася. Справа ў тым, што таленты не нараджаюцца на пустым месцы. Музыканы талент у Копы мусіў мець нейкую народную глебу, на якой ён вырас, а жа ж пра Маліннікі нічога не чуў я ў тым сэнсе, каб быў там хор добры ці іншы спявацкі калектыў з шырокай вядомасцю.

Сцяпан — гэта пасляваеннае дзіця, гэта мужчына, пра якіх жанчыны кажуць: ужо не малады, але і не стары. Яму далёка за сорок, але і далёка да пяцідзесяці гадоў. Ён у тым узросце, калі чалавек вельмі многа можа — ёсць жыццёвы і прафесійны вопыт, ёсць і сілы, мацата ёсць рэалізаваць задуманае, рэалізаваць не абы-як, але максімальна, на ўсю выцяжку. Гэта добры ўзрост.

— Ці ты, Сцяпане, думаў калі пра тое, адкуль у цябе столькі замілаванасці да спеву і музыкі набралася? — запытаў я ў яго.

І ён адказаў мне:

— А што тут думаць: даўней у Малінніках нават глухія любілі спяваць!... Жартую, вядома, аднак у гэтым маім жарце ёсць адна праўда, адзіноўсенная і сумная нам цяпер праўда: калісьці ўсе спявалі, і не было так вельмі важнае тое, як яны спявалі, важнае было, што любілі спяваць, любілі пабыць пазтам. Гэта была вялікая духоўнасць, хоць і просценькая ў сваёй сутнасці...

Я і Сцяпан загаварыліся, мы засядзеліся, нас гняло тое, што ідуць часы, у якія, як здаецца, тая духоўнасць, а за ёю і мараль перастаюць мець значэнне, адыходзяць яны ў архаічнасць. А калі так, дык што будзе абазначаць назва: чалавек? Што гэта будзе такое? Што гэта за звер будзе?! У гутарцы са Сцяпанам Копам усё паўтаралася слоўца „было“ (раней было, калісьці было, тады было, і да таго падобнае). Калі было, значыць: няма! Няма ў сённяшніх Малінніках спеваў, няма вярткаў, няма погаласу дзяўчат на лаўках пад платамі з пунсовымі півонямі, вярцінямі. Няма, каб спявалі тут, як калісьці, да самоткае бяспамяці, да самазабыцця чароўнага, лірычнага, паэтычнага. Цяпер спяваюць, калі панавіваюцца, ды якія гэта спевы?! Гэта крыкі нейкія, усё роўна што лаянкі пад мелодыю! Людзі пабагацелі. Людзі падзічэлі. За іх тэхніка спявае, тэлевізар вішчыць, гамана бесталковая.

Як Сцяпан Копа стаў музыкантам? Быў у Малінніках дырэктар школы, асоба нетэйтэйшая, неяк з французскім прозвішчам — Мансюль, Мансуль, так ці не так, няважна. Важнае вось што: той чалавек збываў гармонію, пра што даведаўся Сцёпка, вучань тады, і яго бацька даведаўся, хоць дакладна невядома, хто першы. Але напэўна вядома тое, што Сцёпку надта хаце-

лася займаць тую гармонію, яна снілася яму начаі, ён мала не расхварэўся ад тае ахвоты. І бацька сказаў: „Куплю гармонію! Хоць няма за што, але куплю, чуеш!“ І бацька паехаў узімку на заробкі, на вырубкі лесу недзе пад Голдапам, у колішнія прускае бязлюддзе, ў якім прымалі на работу кожнага, хто заявіўся, ці на тыдзень, ці на месяц, ці на ўсё жыццё. Так Сцёпку Копу дасталася ў рукі першая гармонія. Ён іграў на ёй не сціхаючы, аж-но скручвала яго, і нічога не выходзіла, ані „Глэмбока студзенка...“, ані „Шла дзевэчка...“, абавязковыя мелодыі, бо сваіх, беларускіх, не цанілі ў тую чудную пару беларускага спявання ў вечаровых Малінніках. Цэнім тое, пераважна, што ўжо страцілі.

Сцёпка цягаў мех гармоні, аж пот вочы яму заліваў, і не мог надзівіцца-надзівацца, чаму гэта аніак не даецца яму ігранне, замест якога чуваць адно скрыгат якісьці, чартовіна балотная! А бацька, тым часам, махаў сякераю ў голдапскай глухамані, зарабляючы грашыскі на гэты Сцёпкаў інструмент, каб ён згарэў! Сцёпка пападаў у адчай, ён плакаў ад злосці і маліў гармонію, каб яна, урэшце, захацела, мілая, зайграць у ягоных руках, у яго слабых ручках проста дзіцяці, бо нізкарослымі былі тадышнія хлопцы, заганяныя на гаспадарцы, замораныя не панс-

кай ежаю. Снягі сплылі, прыляцелі жаўрукі, і бусел з бусліхаю, і запахла вясно ў палях, тады бацька вярнуўся з паняверкі заробнай, сеў за стол капусту гарачую есці, узяў лыжку ў руку і сказаў Сцёпку з гармоні, якая амаль засланыла яго ўсяго: „Ну, сыне, зайграй“. А сын, як бы ўмлеў. Трохі пакратаў пальчыкамі па клавіятуры, праклінаючы ў душы той дзень, калі дастаў гармонію, а найбольш кляў сны тыя неразумныя; як зайграў, дык бацька і есці не пачаў, ускочыў на ногі, і Сцёпка гатоў быў шмыгануць з хаты, куды вочы панясучы, але ж як ты пабяжыш з такою гармоніяй паўпудоваю... Гутарка бацькі з сынам адбылася такая, што Сцёпка ў той жа дзень, яшчэ да вечара, наўмеўся рыпацець усенькія тыя халерныя „дзевэчкі“ і „студзенкі“. Здарыўся проста чуд, гармонія зайграла ў толк, Сцёпка зайграў і свет цэлы зайграў!

Хутка прыйшлі да Сцёпкі кавалеры з Шарнёў, што пад Орляю, прасіць малога Копу, каб пайграў ён на іхняй пагуляныцы. Ого, нашага Сцёпку напросілі, наш Сцёпка заробіць грошы, хвалілася братам сястра. Танцы ў Шарнях адбыліся даволі спакойна, без мардабою, і можа заслуга ў гэтым акурат Сцяпана Копы: іграў ён там, як за авёс, рук не пакладаючы, усю ноч аж да ранку, полькі, вальсы, і

тыя „дзевэчкі“, каб яны свету не бачылі! Думаў, што ўпадзе, страціць памяць, так намагаўся ён у гэты свой пяршуткі заробак. Далі яму за ноч грання... дваццаць чатыры злоты, за якія мог купіць, пэўна, паўлітру якую, але не купіў, прынес іх урачыста дахаты, маці-бацьку. Трыццаць гадоў таму назад.

Непісьменнасць Сцёпкі была цалкавітай. Ён умеў іграць, але не чытаць ноты, гэтае музычнае пісьмо, усё роўна як той, хто ўмее гаварыць, але не ўмее пісаць, не ведае літар. Гэта — уменне таксе — называюць культурай. Даўно вядома, што без культуры можна жыць. Праўда, без культуры, без кніжак, не будзеш развівацца, аднак пражыць жыццё пражывеш, і хлеб свой зжуеш, абы рукі для работы былі і галава суктак на карку сядзела, тырчэла. Сцяпан Копа закончыў малінніцкую школу, і па модзе таго часу, паступіў у сярднюю — у Беларускі ліцей у Бельску. Бельск не за гарамі, даяздажай туды па навуку з Маліннікаў. Не адзін ён гэтак рабіў, багацце ды заможнасць у вёсцы толькі яшчэ з'яўлялася час ад часу разам з рэформамі Гамулікі. Не сядзелі без хлеба, але і каўбасамі не раскідаліся. Дзяўчаты хадзілі скромна, пра выдраватасць пакуль не мелі паняцця, а хлопцы больш, чым цяпер, думалі пра тое, каб як хутчэй пайсці на

свой хлеб, сыйсці з шыі бацькоў.

Сцяпан Копа вучыўся і зарабляў, і дапамагаў у гаспадарцы, а як жа. Музыкант заўсёды будзе мець хлеб і да хлеба, нават у найгоршую акупацыю ці ў іншую якую бяду, бо людцы хрысціянца і жэняцца, трэба ім музыкі, бо без музыкі могуць быць хрэсьбіны, але каб вяселле, то ніхто не чуў і не бачыў такога вяселля. Ну, над магілаю музыка непатрэбная, гэта адзіная падзея ў жыцці чалавека, калі не клічуць музыканта. Копа іграў па вяселлях, яго ўсюды хацелі, ён не быў фанабэрысты, як нейкія бельскія паўжулікі, але згодлівы, працавіты, мацней думаў пра тое, як дагадзіць людзям, а не пра тое, як аблупіць з іх астатнюю скуру, набольш грашыскаў тых. Так сказаць, развіваўся, ды якое гэта было развіццё тое: полькі, вальсы, факстроты, танец маладым, танец сватам, танец старшаму дружбанту... Вясельны музыкант — гэта не Шапэн, нават і не піяніст ці скрыпач, гэта чарнарабочы музыкі, яе пралетарый, калі не што горшае, маючы на ўвазе тую ж непісьменнасць, беспаняцце ў магчымасцях гукаў высокага тону. У Копы аказалася зашмат таленту, каб ён мог доўга ўтрываць у ролі вясельнага грайлы перад п'янай публікай з кілішкамі. Трываў, каб сабе дапамагчы, і бацькам, і каб грошы мець

на „купныя“ нагавіцы.

У Рыгораўцах вяселле зацягнулася да панядзелку, а ў панядзелак трэба быць у школе, сядзець за партаю і слухаць настаўніка гісторыі, або рашаць задачы на ўроку матэматыкі, або пісаць класную работу па беларускай мове пад зоркім вёкам незабыўнага Ільі Бэрната, гэтага ўкраінца, які некалькі пакаленняў маладабеларусаў навучыў сцяною стаяць за роднае, за беларускае! Сцёпка кажа матцы, што бяда, што заробку шкода, што калі паедзе з вяселля ў школу, то на вяселлі зробіцца скандал, зазлуюць, не заплацяць, а ў школе абавязкова трэба быць, бо ж хіба можна не быць... Гэткія сумненні меў ён дваццаць пяць гадоў назад, чвэрць веку таму, і сам цяпер усміхаецца, калі ўспамінае іх, бо ж ён — настаўнік у бела-стоцкай школе і бачыць, як вучні адносяцца да сучаснай школы і да яго. Адносіны такія, што ў настаўнікі ніхто не хоча ісці. Але тады, калі яшчэ жыў Яраслаў Васільевіч, гэта значыць: дырэктар Беларускага ліцея ў Бельску, быць настаўнікам лічылася вялікім гонарам. Да дырэктара зайшла маці Копы не так, як сённяшнія мацяркі крыклівыя. Яраслаў Кастыцэвіч сказаў Копісе: як Сцяпану не сорамна слаць матку сваю з так нягоднай просьбаю! Урокі — гэта святая справа, важней за школу ёсць толькі бацькаў дом і нічога больш!

Яраслаў Васільевіч Кастыцэвіч быў знаўцам чалавечага лёсу. Сцяпан Копа валокся з Рыгораўцаў, збалванелы непраспанымі ночамі і прымітыўнай музыкай, напэўна трымаў сам у сабе шмат злосці і разам страху, а на ўроках у той памятны панядзелак прасядзеў з рэшткамі сіл; малады быў, даў рады. Потым зразумеў, што стары і добры дырэктар даў яму ўрок абавязковасці і пачуцця ўласнага гонару. Раз ты — вучань, дык будзь ім! Раз ты даў слова, дык стрымай яго. Не стрымаеш, не ўшануеш іншых, дык хутка і сябе перастанеш шанаваць, сплывеш у балота, прападзеш за нішто. Гонар — гэта рэлігія культуры, без гонару культура — гэта выдумка, гэта цьрк і смехата. Гэта прапажа чалавека ў чалавечку.

Ці шмат дае маладзёну сярдняя адукацыя? Не, няшмат. Але відаць гэта пасля, ужо ўпачатку дарослага жыцця, калі натыкаешся на праблемы, пра якія і не чулася ад настаўнікаў; родны дом больш вырашае, лепей рыхтуе. Беларускі дом таго часу меў, аднак, жаклівы мінус менавіта, я маю на ўвазе непісьменнасць ягоную. Непісьменнасць не ў прама-лінейным разуменні гэтага паняцця: непісьменны дваццаціга стагоддзя ўмее чытаць і пісаць, тым не менш ён застаецца непісьменным. Мож-

на быць нават інжынерам ці магістрам і, адначасова, быць непісьменным. У разуменні непісьменнасці мы не выйшлі яшчэ з дзевятнаццатага стагоддзя, калі народ глядзеў на літары як на панскую забаўку. Быць непісьменным — гэта значыць не ўмець думаць, гэта значыць не чытаць кніжак (сучасная дэфініцыя непісьменнага — гэта чалавек, якому хапае тэлевізара і, час ад часу, газеты якой). У Сцяпане Копе Беларускай ліцэй падліквадаваў музычную непісьменнасць, прывучыў яго чытаць элементарныя ноты, алфавіт музыкі. Яго запісалі ў вучнёўскі аркестр, славуты на ўвесь Бельск аркестр, без якога не магло адбыцца аніводнае публічнае свята накшталт першамайскай дэманстрацыі. Спёпка хадзіў апошнім у гэтым аркестры, адбіваючы рытм на бубнавым інструменце. Малы быў, то і падыходзіў у гэты астатні рад; высокія крочылі наперадзе. Затое быў ён найпершы, калі грэба было ладзіць школьную танцуюльку: не знаходзіліся роўныя яму ў ігры на акардэоне, на якім набіў ён руку па вяселлях і хрэсьбінах у малініцкай ды арлянскай ваколіцы. З раскошнай заядласцю даваў духу, ажно дзяўчынятам лыдкі дзеравянелі ад бясконцага дрыгання ў танцах, а хлопцы прэлі ў касцюмах (тады прыйсці лахманом на забаву лічылася ганьбаю, мода хадзіць пала-

таным — гэта радасць дзяцей пакалення „Нівы“). А тая просьба яго цераз сваю матку, якую паслаў ён да дырэктара Кастыцэвіча, нязменна ўспаміналася яму, бы зубны боль ўсё роўна або брыдкае нешта, чым не хваляцца. Сцяпан Копа не цацкаўся са сваім здароўем, зрэшты, маладыя і не думаюць пра здароўе, бо маладыя ёсць немяротныя. Калі канчаў ліцэй і дастаў у рукі атэстат сталасці, зрабіў матуру, як гэта гаворыцца ў нас на польскі лад, — ужо не Спёпку з чацвертага класа, але Сцяпана Копу з дыпломам даросласці ў кішэні запрасіў у кабінет сам Яраслаў Васільевіч, які правёў з ім па-арыстакратычнаму непаспешлівую гутарку, у час якой словы вымаўляліся паволі і дакладна, са смакам, а не паплебейску балбатліва. Дырэктар дзякваў яму, спецыяльна дзякваў за пажавныя адносіны да ліцэя, за тое, што ані разу не расчараваўся ў ім. За абавязковасць падзякваў ён, гэты слаўны беларус, які не памыляўся вызнаючы, што без маралі няма інтэлігентнасці, а без асабістай годнасці няма чалавека і нацыі.

Век жыві і век вучыся. Чорт падкусіў Копу паступіць у далёкую школу, у школу з тэхнічным профілем і ажно ў паморскай Піле. Ну які з яго тэхнік быў бы ці нейкі механік шмаравозны, калі ў душы ягонай анёлы

спявалі і трубы вечечныя ігралі!? Кінуў ён тую матору і шрубцы, французскія ключы і швайсапараты, ды драпануў у Беласток. Трохі як дзёрцір, а трохі як ашалелы ад бязвыйсця драмаў ён у тлуме пасажыраў таннага вагона ў брудным купэ; злічваючы чарговыя станцыі, а пыхцеў паравоз невymoўна марудна праз прывіслянскія раўніны ды мазурскія пагоркі з азёрамі ў далінах. Упаткаў там незнаёмца, які, ад нудоты хутчэй, загаварыў да яго, каб час гэты падарожны нека пракаратаць, усе газеты папрачытваўшы, якія набраў быў на дарогу дальнепутную. А Сцяпан Копа, як кожны беларус, без разбору шчыра прызнаўся ў сваіх хістаннях, у гэты раз шчасліва: той нараіў яму стаць на кватэру ў Беластоку і спрабаваць зрабіцца студэнтам музыкі у тутаўшай Настаўніцкай студыі. Сцяпану ў тую драматычную вясну паловы шасцідзiesiąтых гадоў наогул шанцавала — у студыі заявіўся ён да Эдварда Гойліка, выкладчыка і кампазітара, і віленскага беларуса, неабходна дадаць тут. Гэта была сустрэча з пасланцом сапраўднай музыкі, гэта была другая вялікая ўдача Копы пасля першай, калі бацька сякераю зарабіў на гармоню яму. Калі на гэтую гармоню павалілася не адна сасна і яліна ў пушчы за Голдапам, у айчыне Эрнста Віхерта, аўтара „Лясоў і лю-

дзей“, кніжкі, чытаючы якую сімфонію чуеш.

Не толькі сусветная гісторыя, калі яна паўтараецца, падобная на пародыю. Гэтак жа і ў гісторыі аднаго чалавека, у яго любові: першае каханне — гэта ўзнёслае малітва, а другое такое — курам на смех. Яно, зрэшты, не бывае, але мы часам гаворым пра яго, прадчуваючы аднак жа, што гэта фальшыўка, сурагат. Камедыя, як казалі яшчэ нядаўна, а цяпер кажуць гыркліва: альфонс. У Сцяпана Копы паўталася не меў месца, хоць здавалася, што апынуўся ён блізка таго, зацясаўшыся невядома чаго ў непрылюдную яму Пілу. Ён, бягучы па шырокім гасцінцы мастацтва, зблытаў дарогу на ростанях, не туды быў пабег ды зараз жа вярнуўся, адбегшыся ўсяго да павароткі. У Беластоку, у студыі з музыкай Эдварда Гойліка, пачалася як бы музычная „матура“, яе здабыванне. Праўда, нявыкрутка была без вяселляў, без акардэоннага найміцтва на падбеластоцкія забавы, на якіх плацілі панкі ганаровей, чымсьці толькі што пакаштаваўшыя дабрабыту падбелавежаўскія аніматары гулянак, донжуаны даволі бяслаўнай „Гайнаванкі“. Студэнт Копа мусіў зарабіць сам на сябе, на цэлае гэтае сваё студэнцтва. Бацька, нават у сталінскі час, не кваліфікаваўся ў кулакі, дык можна сабе ўявіць,

колькі ён мог дапамагчы сыну ў старэючыя свае леты; сякераю даваў рады гакаць адно дрывы на падворышчы рубуючы, і то азіраўся на далкатнеючую далонь артыста Сцёпкі, якому хадзіць за плугам было раўназначнае з катастрофаю ў яго музычных практыкаваннях, у чуллывай размове з інструментам. Піяніст, які возіць гной, гэта не піяніст, гэта гора і слёзы.

Ён, як тыповы прадстаўнік першага ў нас пакалення творчай інтэлігенцыі, дабіўся хлеба з назаўсёды пагрубелымі рукамі хлебароба, з загарам на твары сейбіта ў палетках, з натуральнаю цягаю, каб працавацца. Гадаваны ў заполлі, яму мроілася заснаваць сваё жыццё пасярод блакітных азёраў і пад пушчай шумлівай, на грыбным узлесі, поблізу ўрочышчаў палаяўнічкіх і затокаў рыбных. Закончыўшы студыю, ён папрасіўся туды і накіравалі яго ў зааўгустоўскае Барглова. Гэта была памылка, але калі б мы не дапускалі іх, дык што нам было б вядома пра ўдачы? Ад Барглова таго адгаварыў яго. ледзь не гвалтам, гайнаўскі інспектар асветы Себяшук, яшчэ адзін добры анёл у Сцяпанавым жыцці-быцці. Інспектар зачпіў за балючую ў ягонаі душы струну, за патрыятызм. Цябе гадавалі тут і выхавалі, і ты будзь тут, мы забедныя і заслабья на прэзенты іншым! Себя-

шук накіраваў Сцяпана Копу ў Трасцянку, у тую трасцянскую школу, будынак якой, мабыць, памятае (ён яшчэ стаіць!) часы расійскія, калі гэта даўжэзная вёска славілася сельскагаспадарчай школай і недалёкае мястэчка Нарву нярэдка называлася Нарвай каля Трасцянікі... Себяшук, які ўмеў абараняць беларускае, тандэтна не клеячы з сябе змагара, ведаў, што робіць, кіруючы Сцяпана ў вёску, у гняздоёе жывога фальклору, а ў шасцідзсяты гады зусім жывой народнай культуры. Міграцыя ў гарады, абмешчаненне сялянства толькі яшчэ пачыналася, па хатах сядзела моладзь і было з кім ладзіць хор і да хору, так сказаць. Копы, аднак, не вельмі каб энтузіястычна ўспамінае той трасцянскі свой перыяд, хоць выехаў быў туды з маладым энтузіязмам. Мне і не дзіўна, што было яму там цяжка. Ён уваходзіў у жыццё дарослых, і гэтае ўваходжанне заўсёды апякае. Заўсёды застаюцца пухіры на целе душы ад сутыкаў з рэальным светам, калі мары спрабоўваеш пераўтвараць у яву. Мастак, як дзіця, уміг адчувае лухту, жыве вострым інстынктам маралі, імкнем да праўды. А праўда — гэта самая даргая і рызыкаўная мара, за праўду людзі нярэдка плацяць сваім жыццём, таму не кожнаму яна даступная. Сцяпан і па сёння бачыць вачыма памяці тую далёкую трас-

цянскую імпрэзу для дзяўчат і хлопцаў, якую арганізуюваў быў у завейны карнавал, будучы пераконаным у тым, што гэта дастойная адчаю справа ў далейшым ажыўленні заглуклага культурнага жыцця. Ён аддаў на яе ўсе свае грошы, узбіраныя бадай ці не на матацыкл, і каб хто хоць дзякуй яму за тое сказаў (хутчэй наадварот здарылася). Жальбы ў ім паляхапа ды, усё-такі, з перспектывы гэтутыкі часу ён разумее, што нічога асабліва прыкрага не ўпаткала яго ў Трасцяніцы: нармальна, што ў нас ненармальна, кажуць часам рэзонныя зласліўцы, не здагадваючыся сусветнай ісціны аб тым, што каб перамагла сумленнасць трэба дапамагчы ёй тэхнікай выйгрышу. Мала мець рацыю, трэба ўмець удадатак давесці да яе ажыццяўлення, а гаворачы мовай навукі: мэта і спосабы яе рэалізацыі.

Недзе ў шэсцідзсят сёмым годзе з'явіўся ў Трасцяніцы колішні „нівавец“, Мікалай Матэйчук, ужо дырэктар Дома культуры імя Кастуся Каліноўскага ў Гарадку. Кольку можна папракнуць у шматлікіх грахах, акрамя таго, што меў ён адменны нюх, на вярсту прадчуваў талент у чалавеку. Візіт яго быў лёгка расшыфраваць: змануць Копу ў гадацкую школу, падкупіць і местачковай кватэрай з санітарнымі выгодамі, прыдбаў-

шы такім чынам мастацкага кіраўніка як след слаўнаму хору Ніны Мушыńskiej, і не толькі гэтаму хору, зрэшты. Насоўвалася эпоха, у якую гаворка пра высокія ідэі падмацоўвалася канкрэтамі асабістай карысці. Але Сцяпан Копы ўсвядоміў усё тое значна пазней, а тады, у тую гутарку з Мікалаем Матэйчукам і яго нейкім памагатым да суполкі, ён проста пакрыўдзіўся на трасцянскі малады люд ды ўхапіўся за Матэйчукавую прапанову як за шанц падшукаць сабе болей спрыяльнае сваім намерам асяроддзе, што ні трохі не прычыла ўстаноўкам Себяшукі быць сабою і служыць сваім.

Пераезд у Гарадок стаўся векапымным яму. І хоць ён даўно ўжо пакінуў і гэтую мясцовасць ды назаўсёды асеў жыць у Гарадніах, што за агнямі вялікага Беластока, ажаніўся і пабудоваў там сабе вялізны дом з садам ды агародам, аднак у Гарадку часты з яго госць. Штогыздзень, а калі трэба, то і дватры разы, на Сцяпана Копу чакаюць у тым жа Даме імя Каліноўскага гарадоцкія спявачкі і спевакі. Гэтак ужо больш дзсятці, ці нават пятнаццаці, гадоў; калі б цягнула яго туды адна плата, ён пашукаў бы сабе грошай на месцы і напэўна лепшых, як гэта зазвычай у горадзе, дзе заробкі чамусьці нязменна вышэйшыя за местачкова-

вясковыя. Ён, можа сам пратое не ведаючы, усё паўтарае той паўзабыты шарнёўскі варыянт, калі зайграў для грошай, але і не для грошай, за дваццаць чатыры злоты за ўсю ноч музыкаў!

Культура трымаецца на энтузіястах, кажа польскі міністр культуры. С. Копа прызнаўся неяк: было б шмаг лепей, калі б культурную дзейнасць не абюракрацілі, культуру проста закіравалі, як каня можна заездзіць! Гаворым пра дэмакратычнасць, гаворым пра аднаўленне альбо і рэвалюцыйнае аднаўленне нашага грамадскага жыцця, але я, пішучы пра Сцяпана Копу, не хачу і баюся быць дакладным у рэляцыі пра яго сённяшняе праблемы. Гэтакі страх — гэта ганьба 1987 ці 88 гадоў, але і з ганьбаю трэба жыць: Сцяпана заелі б, калі б я расказаў, чаму ён цяпер марыць пра тое, каб на рэнту якую ўцячы, так: уцячы. Яшчэ не стары, а ўжо змораны, а ўжо з рукамі, якія самі апускаюцца... Не, Сцяпане, ты яшчэ папрацуеш, паслужыш народнай справе! Не такі ты слабы, як можна было б падумаць, слухаючы цябе і гле-

дзячы на твой змучаны твар. Гэта ж ты натхніў Яся Крупу, каб ён плюнуў на ўсе абразлівасці ды вярнуўся весці беларускі народны тэатр у Беластоку. Ты, ці не ты? Ты! І вялікае дзякуй табе за гэта!

У Беластоку непачаты край беларускай работы на культурнай ніве. Па законах эканомікі, у гэты ж Беласток сцякаецца беларуская стыхія ад Дубровы і Саколкі, ад Крынак і Гарадка, ад Бельска і Гайнаўкі, з-пад Мілейчыц ды Сямяціч. На беларускія фестывы сыходзяцца ў амфітэатр тысячы або і за дзесяць тысяч чалавек; на беларускія канцэрты ў філармоніі амаль сварацца за білеты, зусім не дарэмныя, а дарагія, вельмі дарагія ў сэнсе сумы грошай. Так ад нядаўнага часу, раней так не было, і самая думка ўсенароднага беларускага свята ў горадзе нікому не прыходзіла ў галаву, а калі і прыходзіла часам, дык на міг нейкі, як мара пра шчасце недасягальнае... Гэта знакі новай беларускай сітуацыі. Гэта заклік рабіць яшчэ больш, Сцяпане.

Усяляк спраўджаюцца людзі, кожны па-свойму нама-

гаецца пакінуць свой трывалы след пасля сябе, каб не было сорамна паміраць, каб не было шкада, што пражыў без сэнсу ды невядома на што... Каб дзеці і ўнукі словам добрым успомнілі, і каб людзі, таксама. Пакаленне Сцяпана Копы, як і маё пакаленне, старэйшае сваімі даваеннымі яшчэ нарадзінамі, — гэта пакаленне вялікай працы, нясціханага высілку. Сцяпан, як і падобныя яму, маючы за спіною паўпісьменных бацькоў і скромны над скромнымі быт, дабіўся вышэйшай адукацыі самому сабе і грамадскай патрэбнасці. Ён не жыве дзікім жыццём эгаіста. Мастак — гэта чалавеклюб, а ў адказ на лобоў не так часта кідаюць у цябе каменем, як хацелася б таго некаторым ненавіднікам. Жыццё Сцяпана Копы патрэбнае не толькі яго жонцы ды дзецям, сыну і дачцэ, але і дзесяткам або і сотням закаханых у беларускую песню ды музыку ў Беластоцкім краі. Багаты душою, ён дае больш, чымсьці бярэ. Высока вырас па-над духоўнай галотаю.

— Нашто было табе будаваць той мураваны асабняк у Гараднянах? Ты ж меў дзе жыць, меў акуратную кватэру? — стаўлю я пытанні Сцяпану і ён уміг ловіць падтэкст гэтых пытанняў: страціў жа столькі часу ды сілаў на тое будаванне, замест даразшты пранікнуцца музыкай

і місіяй песенна-музычнай культуры сярод тутэйшых беларусаў.

— Трэба было, і зусім не лішне, — адказаў ён мне, спачатку як бы нервова. — І ты ж нямала будаваўся, і не шкадуеш таго, слухна лічачы, што гэткае будаванне дае пачуццё сацыяльнай бяспечнасці, незалежнасці ад „панскай клямки“, на выпадак якой бяды з атрыманнем работы. Мастак павінен быць заможны, бо калі ён бедны, то выкарыстоўваюць яго хто хоча, хто дасць яму зарабіць сякі-такі грош. Тады ён перастае быць мастаком, робіцца рамеснікам, паслугачом... Робіць так, каб купілі яго работу, а я ўжо не мушу так рабіць, я ўжо магу ставіць свае варункі... Бясклебіца мне не пагражае.

Ці калі расказваў ён сыну і дачцэ пра сваё дзяцінства і маладосць? Наўрад. Яны і не выслухалі б яго да канца, бо ім ўявілася б усё тое байкаю, а байкі слухаць — дарослыя яны, каб на байкі вушы свае развешваць. Розніцы паміж беларускімі пакаленнямі менавіта аж такія вялікія, што адно аднаго амаль і не разумеюць, так хутка гісторыя піхае нас дапераду, што ледзь нагамі мы перабіраем, каб не ўпасці ніцма. І сам добра памятаю, як слухаў я ў маленстве ўспаміны маёй бабулі Палоссі пра паншчыну, пра цівуна ў крынкаўскім двары, які бізуном паласаваў хрыбет

за няхуткі прыход на паншчыну. Бабуся расказвала так пра сваю матулю, маю прабабку, і слёзы ёй каціліся з вачэй, а мне, падшыванцу, чамусьці смешна рабілася... Раскажы, Сцяпане, свайму сыну, як ты іграў за тых дваццаць чатыры злоты ў Шарнях. Думаю, што сын твой гэтак жа расмяецца, і ты не вытлумачыш ды не ўтлумачыш яму, што ігра на гармоні тады не лічылася за работу, а за забаўку, за якую і так зашмат грошай далі шарнёўцы. Работа — гэта тады, калі гной трасеш у полі або арэш і сееш, або лес валіш. У вёсцы гаварылася пра горад: мы на гультаёў робім! (Дзіўна: цяпер як бы ўсюды горад настаў і хлеба колькі!).

Твае дзеці маюць усё — і камфорт асабняка, і пакоі, і аўтам сваім ездзяць (ну, ты іх увіхаешся. А ты, ты, Сця-святкуткі, і выезды ды раз'езды, і так без канца ты каля іх увіхаешся. А ты, ты, Сцяпане Копа, што ты меў у іхных гадах, га? Вось тая, потна выпрацаваная, розніца паміж нашымі пакаленнямі, якая дазваляе нам па-купа-лаўску людзьмі звацца, але і прадонне непаразумеласці ўзнікла, бескантактнасці. Наступным пакаленням не будзе так вельмі лепей як іхнім бацькам, спакайней будзе і таму напэўна разумней, чым дагэтуль. Будзе часу для розуму. Нездарма рэвалюцыі параўноўваюць з бурамі, а

бура прыходзіць і адыходзіць, мінае. Настае спакой і ціш у прыродзе, зноў вяртаецца гармонія, зноў музыка жыцця замест бубнаў наступу.

Позняя была вясна 1987 года, маразы трымалі аж да каляндарнага яе пачатку. Потым пайшлі дажджы. У адзін з такіх дажджлівых адвячоркаў, у ранні красавіцкі змрок, убачыў я Сцяпана Копу на сваёй беластоцкай вуліцы. Ён кудысьці трухаў, як гэта ў яго зазвычай. Няма часу, Скраце! — але мы крыху пагаварылі. Ішоў ён на рэпетыцыю хорыку Гарадскога аддзела Беларускага таварыства ў Беластоку. — Можна было б зрабіць сапраўдны хор, але мужчын мала. Можна ў Беластоку не адзін такі хор арганізаваць, — сказаў ён мне. І я з ім горача развітаўся. Копа пабег. Я глядзеў яму ўслед, мутна думуючы, чаму гэта жанчыны ахвотней спяваюць за мужчын. У чым гэта справа? Якая тут зноў таямніца? Мужчынам — што? — грашоўе перашкаджае, дзяляцтва? Мужчыну, бы буслу, няма калі „клекатаць“, бо жаб трэба насіць?.. А яшчэ ў інфляцыю такую, у крызіс і беганіну за тым, каб утрымаць хоць тое, чаго нажыў за сорок пасляваенных гадоў... Можна так, а можна і не? Можна прычына ў чым іншым, пра што не ведаем, а не ведаем, бо не думаем пра тое? Хто яго ведае, чорт іх душу ведае...

Пайшоў я дамоў пад гэтым, але дробным дажджом. Прамок я без парасона. Сыпаў і сыпаў дождж і мне раптам зрабілася нека светла на душы: я чамусьці не звярнуў адразу ўвагу на тое, што Сцяпан быў поўны рухавасці — у Гарадку вядзе ён хор, у Беластоку вядзе, і яшчэ мог бы весці, і хоча павесці яшчэ і трэці, і, відаць, будзе гэты трэці, як не з беларускіх студэнтаў, то, мабыць, са школьнікаў ці ліцэістаў... Будуць гэта хоры Сцяпана Копы. І

што — не можа быць так, што каторагасці году адбудзецца ў Беластоцкай філармоніі канцэрт хораў Копы? Як свет светам, новыя думкі спачатку заўсёды здаваліся неверагоднымі, як неверагодным уяўлялася Сцяпану, што калісьці не толькі зайграе на гармоні, але і музычную адукацыю скончыць, і хорамі будзе кіраваць. І выйдзе ў лік самых шанаваных людзей у нашай беластоцкай айчыне. І пісаць пра яго будуць!

Сакрат Яновіч



Хор са Станіі Чаромха. Злева направа: А. Ігнацюк, Л. Сяевіч, Н. Шыкула, А. Бядуля, Р. Вашкавяк, М. Кандрацюк, Акампаніятар В. Леанкевіч.

НА СУТЫКНЕННІ СВДОМАГА І НЕСВДОМАГА

Мікола Давідзюк — сын шырокіх і нізкіх хатак беларускай Беласточчыны, які ў сваіх пошуках затрымаўся сярод глухіх мураў і тысячаў чужых твараў у горадзе



Лодзі. Размову правялі мы ў ягонаў майстэрні, якая знаходзіцца на апошнім паверсе высокага дома, дзесьці паміж маўклівым небам і гамоннай зямлёй...

— Не, як і ў большасці школ. Але калі я там вучыўся, тады настаўнікам быў Анатоль Корзун. Гэта ён захаваў мяне да працы ў галіне мастацтва. Ён паказаў мне рэчы, якія цяпер выглядаюць нармальнымі, але тады яны былі зусім новымі.

— А раней?

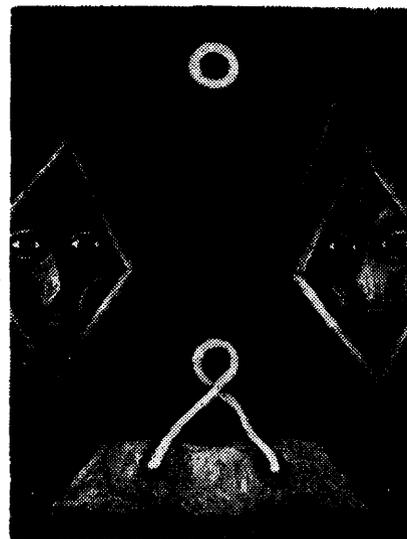
— Ну, маляваў я заўсёды, як памятаю. Думаю, што раней пачаў маляваць, як гаварыць. Маляваў і ў пачатковай школе, але ніколі не думаў пра тое сур'эзна. Было гэта для мяне, от, такой забаўкай.

— У вясковым асяроддзі мастацтва ніколі не лічылася сур'эзнай справай.

— Зразумела, што не. Таксама і мой бацька быў супраць майго рашэння паступіць у школу мастацтваў. Бацьку яму сын інжынерам ці афіцэрам.

— А чаму вы выбралі якраз Лодзь?

— Скажу праўду: крыху пабаяўся з'яваць ў Варшаў-



Жоўтая пятля.

скую, ці Кракаўскую акадэмію. Уявіце сабе маё псіхічнае становішча — хлопец з маленькай вёсачкі ідзе ў свет вучыцца ў мастацкую школу, супраць усіх і баіцца, проста, канфрантацыі з „разумнейшымі“ сябрамі з горада. Потым аказалася, што хоць і выпадкова, але выбраў я добрую школу. Трэба ведаць, што была гэта адзіная мастацкая школа ў Польшчы, не здаманаваная капістамі. Прафесарамі былі ў большасці члены былой авангарднай мастацкай групы, сябры і супрацоўнікі або вучні Стшэмінскага. Школа адклікалася да традыцыі Баўхаўза. І не было ў ёй нічога, з такога тыповага для акадэміяў культуры „расклістанага вешчун“.

Была гэта поўнасьцю сучасная школа з добрай агульнай атмасферай, гэта справа вельмі важная. Будучы ўжо студэнтам, даведаўся я, што некаторыя мае сябры з вялікіх гарадоў і лепш пайнфармаваныя выбралі свядома якраз лодзінскую школу з увагі на яе мастацкую праграму.

— Як вы адчувалі сябе ў сутыкненні з імі падчас экзаменаў?

— Першая сустрэча дала пачуццё ўласнай вартасці. Хапіла глянуць на працы некаторых сяброў.

— І так сталіся вы студэнтам Вышэйшай школы мастацтваў у Лодзі.

— Менш-больш. Потым былі гады вучобы, калі я



Шэрабэжавы.

перш за ўсё многа працаваў. У апошнія гады навукі былі ў мяне добрыя настаўнікі, і яны якраз вырашылі вельмі многа ў маім далейшым мастацкім развіцці.

— Не было ў вас асаблівых праблем з акліматызацыяй у новым асяроддзі?

— Не, наадварот. Усё ішло гладка і хутка. Быў я тады малады, а і большасць маіх аднакурнікаў была, як і я, не з Лодзі. Я хутка ўвайшоў у новую рэчаіснасць, стараючыся, аднак, ніколі не загубіць уласнай індывідуальнасці. Гады вучобы ўспамінаю з вялікай прыемнасцю, хаця часам нялёгка было пражыць і часта трэба было выбіраць паміж тым, ці з'есці абед, ці куніць фарбы. Ну і найчасцей выігрывалі фарбы.

— І адразу пасля атрымання дыплама вы сталі працаваць асістэнтам?

— Не. Два гады працаваў я ў даследчым прадпрыемстве дызайнерам. Жыў у якіхсьці даволі дзівосных кватэрах і стараўся не перастаць маляваць, хаця не заўсёды хапала сіл і часу.

— Так што можна сказаць: прапанова стаць асістэнтам у школе мастацтваў, была вельмі шчаслівай?

— Сапраўды, гэта быў шчаслівы выпадак.

— Малады мастак, толькі пачынаючы, не мае, здаецца, вялікіх шанцаў выжыць са сваёй творчай працы, а рамантычны тып галадаючага,

але незалежнага артыста ўжо крыху аджыў сябе.

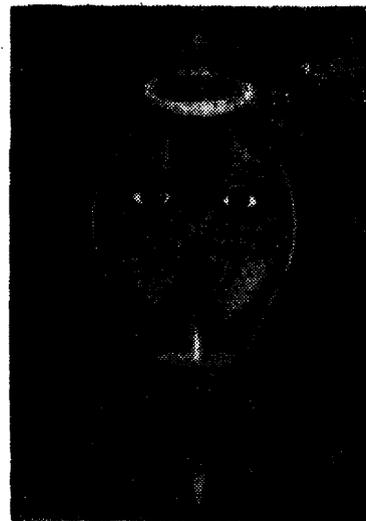
— Такіх шанцаў не мае часта і старэйшы мастак. Не існуе ў нас, практычна, мастацкі рынак. Не купляюць карцін музеі. Становішча гэтае дрэннае, і напэўна не ўплывае карысна на развіццё самога мастацтва. Колькі маладых, таленавітых людзей, якім у пэўным моманце не хапіла сіл, губляецца ў жыцці?!

— Пасада, якую вы атрымалі, забяспечвае вам быт і вы можаце цалкам прысвяціць сябе мастацтву.

— Добра сказана: забяспечвае быт, але толькі быт. Асноўныя яго патрэбы. А што датычыць прасвячэння сябе мастацтву цалкам, дык гэта гучыць проста смешна. Пра-



Анпрофас.



Зашпілены.

ца ў школе, сям'я, штодзённыя клопаты забіраюць большую частку часу і псіхічных сілаў.

— Ці жыццё ў такім вялікім горадзе мае якісьці непасрэдны ўплыў на творчасць?

— У маім выпадку якраз не. Хіба толькі такім чынам, што свет, у якім чалавек жыў, заўсёды неяк на яго ўплывае.

— Я думаў пра што другое. Лодзь — гэта спецыфічны горад. Тыповы твор капіталізму. Перад вайной мастакі польскай авангарды шукалі тут свядома месца для сваіх эксперыментаў, шукалі тут новага гледача з пралетарыята, які не быў бы тым „кансерватыўным філістрам“.

— Разумею, але я не шукаў тут гледача. А тое, што

знайшоў, — гэта больш пачуццё пагрозы, небяспекі, ад якой уцякаю, хаваючыся ў сценах маёй майстэрні.

— Майстэрня — гэта свайго роду схованка?

— Так. І не ведаю я, як мог бы жыць без яе.

— Але ж педагагічная праца, сям'я, — яны ж таксама даюць нейкую сатысфакцыю?

— Немалую. Асабліва цягну сабе пастаянны кантакт з маладымі людзьмі, аднак важнае тое, што тут робіцца.

— Тут, у гэтых цесных чатырох сценах, паўстаюць карціны. Тут жывуць дзеля таго, каб выехаць на нейкую выстаўку і потым вярнуцца сюды зноў.

— Так гэта выглядае...

— Гэта гучыць крыху горка, але калі глянуць у ваш



Прафілеваны.

каталог... у вас было шмат выставак.

— Так. Першая яшчэ ў 1969 годзе, зараз пасля дыплама. Ну і потым, сапраўды іх крыху назбіралася.

— У тым ліку многа персанальных і пераважна ў Лодзі. Ці маюць яны для вас асаблівае значэнне?

— Напэўна. Кожная выстаўка — гэта форма кантакту з гледачом. Тут, у майстэрні, карціна паўстае ў ізаляванасці. Гэта справа вельмі асаблівая. І толькі на выстаўцы яна ўваходзіць у кантакт з гледачом — аб'ектывізуецца. Для мяне гэта вельмі важны вопыт, які часам даволі беспардонна правярае мае ранейшыя ўяўленні. Дазваляе глянуць, як быццам, звонку. Асабліва цягну сабе якраз выстаўкі ў Лодзі. У канцы канцоў існую тут у нейкім асяроддзі, якое з бегам часу сталася і маім.

— Але ў адрозненне ад большай часткі нашай „інтэлігенцыі“, вы не атоесамліваецеся з ім цалкам.

— Гэта справа пэўнай дыстанцыі, як рэзультат немагчымасці поўнай ідэнтыфікацыі з асяроддзем, як і з яго ідэаламі ці імкненнямі. Такое становішча стварае акрэсленыя праблемы і пагрозы. Неабходнасць абароны свайго духоўнага „я“ вядзе да ўнутранай, пастаяннай мабілізацыі, ці нават барацьбы. Мае гэта свае плюсы і мінусы. За плюсы трэба па-

лічыць сам факт існавання такой дыстанцыі, якая наогул мастаку патрэбна, а за мінусы — пастаяннае пачуццё адчужанасці.

— А якія пачуцці ў вас пасля выстаўкі ў Беластоку?

— Скажу адкрыта: дрэнныя. Вельмі цяжка там нешта рабіць.

— Публіка?

— Публікі дакладна не ведаю, але асабліва дрэннае ўражанне пакінулі людзі, якія прафесіянальна займаюцца папулярызаваннем мастацтва. Бескампетэнтнасць іхняя і абьякавасць. Вюракратычная ананімнасць! Усюды на гэтак званай правінцыі справа выглядае падобна, але Беласток асабліва не мае добрай маркі сярод мастакоў. Меў я магчымасць пабачыць, што гэта не беспадстаўна. Для прыкладу, святло ў тых беластоцкіх „салёнах“ не толькі дрэннае, але проста скандальнае. На маю заўвагу пані дырэктар адказала, што так было за папярэдніх дырэктараў і нікому гэта не перашкаджала, дык чаго тут спадзявацца якраз ад яе?

— Але на такое становішча мае ўплыў і агульны ўзровень мастацкае адукацыі. Ён у нас усюды невысокі, а ўжо на Беластоцчыне асабліва.

— Гэта праўда. Справа мастацкай адукацыі стаіць дрэнна. Ужо музычная культура наогул вышэйшая.

— А вашае мастацтва не вельмі лёгкае для ўспрыняц-

ця. Яно здаецца мне вельмі асабістым.

— Я думаю, што кожнае мастацтва, калі яно сапраўднае, яно вельмі асабістае. Мастацтва пачынаецца там, дзе канчаецца банальнасць, банальнасць відавочнасці.

— Але яно мае яшчэ і сваю мастацкую форму.

— Форма павінна супадаць са зместам, а гэта вырашае сам аўтар. Калі я яшчэ быў студэнтам, мой прафесар кляміў мяне за экспрэсіянізм. А трэба ведаць, што не быў гэта добры час для таго напрамку — не тая мода. У модзе была якраз абстракцыя. Калі б мне самому трэба было б акрэсліць форму маіх карцін, дык гаворачы найбольш каратка: гэта супрацьстаўленне дынамічнага наогул колеру статычнай кампазіцыі. Карціна — гэта не выразак рэчаіснасці, а акрэсленая і ізаляваная цэласнасць. Яна існуе сама ў сабе, са сваёй унутранай логікай і парадкам. Калі гаварыць пра колер, дык ён у мяне цесна звязаны з тэктонікай карціны. Вырашаю яго на аснове дынамічнай раўнавагі паміж танамі цёплымі, ці часам гарачымі з аднаго боку і танамі халоднымі — з другога. Справа святла выглядае падобна, але незалежна ад гэтага карціна павінна мець і сваё ўнутранае святло, ці

нейкую ўнутраную энергію. Кампазіцыя маіх карцін пераважна статычная, цэнтральная (на восі) і сіметрычная, хаця часам сіметрыя тая, як быццам бы, парушаная. Карціна мае свой правы бок і левы бок, верх і ніз, цэнтр і ўскраіны. Дык не толькі геаметрычны цэнтр, які можна змерыць, але і свой гравітацыйны цэнтр, які вызначаецца толькі інтуітыўна. Усё гэта мае сваё мастацкае значэнне, бо для прыкладу хаця б, па-другому дзейнічае блакіт у верхніх партыях карціны, а па-другому — ў ніжніх. Да ўсяго тут сказанага хачу, аднак, дадаць ізўную засцярогу. Творчы працэс, менавіта, у сваёй сутнасці адбываецца заўсёды інтуітыўна, хаця кантралюецца вопытам і ведамі. Здзіўна, аднак, ён на сутыкненні свядомага і несвядомага. Дазваляе якраз усвядоміць несвядомае, і таму можам сказаць пра мастацтва, што апрача іншых выконвае яно і пазнавальную ролю.

— Ці гэты працэс адбываецца ў поўнай ізаляванасці?

— Так мне здаецца, бо толькі тады паўстае нешта сапраўднае. У іншым выпадку гэта толькі маніпуляцыя сродкамі.

Гутарыў **Валянцін Сельвесюк**

Літаратурны палетак

ДА 30-ГОДДЗЯ „БЕЛАВЕЖЫ“

У 1958 годзе пачало сваю дзейнасць Беларускае літаратурна-мастацкае аб'яднанне „Белавежа“. У сувязі з яго 30-годдзем рэдакцыя „Беларускага календара“ звярнулася да „белавежцаў“, якія ўваходзяць у Саюз польскіх пісь-

меннікаў, з прапановай выказацца на яго старонках пра тое, якую ролю адыграла і адыгрывае БГКТ, „Ніва“ і аб'яднанне „Белавежа“ ў іх творчасці. Ніжэй змяшчаем дасланыя выказванні.

Віктар Швед

ІМПУЛЬСЫ МАЁЙ ТВОРЧАСЦІ

Мая вучоба ў беларускай дзесяцігоддзі ў Орлі (1939 — 1941), цяжкая праца на гаспадарцы ў вёсцы Мора ў часы гітлераўскай акупацыі, а затым пасля вызвалення вучоба ў Гайнаўскай і Бельскай беларускіх гімназіях (1944—1946) — гэта першы перыяд майго жыцця як свядомага беларуса і пачатак маёй літаратурнай творчасці. Так у дзесяцігоддзі як і ў гімназіях, з'яўляючыся рэдактарам школьных насценгазет, змяшчаў я ў іх свае беларускія вершы. Настаўнікі спева пісалі музыку да маіх слоў і пасля нашы песні выконвалі

школьныя хоры. У 1940 годзе са спыткам сваіх вершаў быў я накіраваны на алімпіяду дзіцячай творчасці ў Бельск-Падляшскі.

Выезд у Варшаву восенню 1946 года, вучоба ў Акадэміі палітычных навук, затым на факультэце журналістыкі Варшаўскага ўніверсітэта, прафесіянальная праца пад час вучобы, заснаванне сям'і, а потым сямейныя непаладкі — усё гэта поўнацю праглынула мой час і не дазволіла здзяйсняць маіх літаратурных мараў. Пакінуўшы сваё роднае беларускае Мора, я апынуўся ў моры польскім,

у зруйнаванай сталіцы, у новым абсалютна асяроддзі, да якога штодзённа адаптаваўся.

Выключнае значэнне ў маім жыцці мела пакліканне ў лютым 1956 года Беларускага грамадска-культурнага таварыства і яго друкаванага органа „Нівы“. У першых нумарах нашага роднага часопіса прачытаў я першыя літаратурныя спробы маіх пазнейшых сяброў па пяру, што з'явілася імпульсам майго літаратурнага адраджэння. Не выпадкова першы мой друкаваны ў „Ніве“ верш меў загалоўак „Я — беларус“. У гэтым вершы я выказаў сваё крэда, якому астаўся верны на ўсё жыццё:

Я — беларус і гэтым
ганаруся.
Усім душу сваю магу
адкрыць:
Ніколі і нідзе не адракуся,
Што беларусам жыў і буду
жыць.

Знайшоў я кантакт з ініцыятыўнай групай заснавальнікаў Аддзела БГКТ ў Варшаве і стаў адным з яго актывістаў. Доказам таго, што БГКТ і „Ніва“ адыгралі ў маім жыцці выключную ролю, з'яўляецца той факт, што на пачатку 1957 года быў я ўжо штатным журналістам „Нівы“, а ў сакавіку 1958 года на II зездзе БГКТ ў Беластоку выбралі мяне сакратаром Галоўнага праўлення нашай арганізацыі.

У той час згуртавалася ўжо ў „Ніве“ даволі вялікая група пачынальнікаў беларускай літаратуры ў Народнай Польшчы. Заіснавала патрэба паклікання да жыцця беларускай творчай арганізацыі. Гэтую патрэбу выказаў я ў артыкуле „У згуртаванасці сіла“, змешчаным на старонках „Нівы“. Заснавалі мы арганізацыйны камітэт. Сябра Пятро Ластаўка апрацаваў статут, а я з сябрам Мацеем Канапацкім, журналістам „Нівы“ і літаратурным крытыкам, апрацавалі даклад на арганізацыйны з'езд, які адбыўся ў чэрвені 1958 года. На з'ездзе было паклікана да жыцця Беларускае літаратурнае аб'яднанне, якое пасля далучэння да літаратараў мастакоў атрымала сённяшні назоў Беларускае літаратурна-мастацкае аб'яднанне „Белавежа“. Старшынёй нашай творчай арганізацыі быў выбраны сябра Георгі Валкавыцкі. Выбар гэты быў вельмі трапны, бо сябра Валкавыцкі меў тады найбольшую з нас літаратурна-тэарэтычную падрыхтоўку — закончыў Літаратурны інстытут імя М. Горкага ў Маскве. Прыходзіў ён усім „белавежцам“, а таксама і мне, з вялікай дапамогай у шліфоўцы слабых тады яшчэ нашых літаратурных твораў. У пазнейшыя гады многія „белавежцы“, у іх ліку таксама і я, папоўнілі свае веды ў галіне беларускай мовы і літаратуры вучобай на Кафед-

ры беларускай філалогіі Варшаўскага універсітэта. Некаторыя з нашых сяброў закончылі Дзяржаўны ўніверсітэт у Мінску, або рускую ці польскую філалогію ў вышэйшых навучальных установах Польшчы. Маём ужо ў нашай творчай арганізацыі сяброў з доктарскімі дысертацыямі, так як наша жыццё, у тым і літаратурнае, ставіць перад намі ўсё большыя вымогі. Аб нашым творчым росце найлепш сведчыць той факт, што ўжо восем „белавежцаў“ прыняты ў Саюз польскіх пісьменнікаў. Нашае найбольшае дасягненне — гэта выдзеныя Беларускамі таварыствам літаратурныя кніжкі паасобных аўтараў, на аснове якіх прымаюць нас у Саюз польскіх пісьменнікаў, а таксама літаратурныя альманахі і літаратурныя часткі ў беларускіх календарых. Нашы літаратурныя здабыткі падсумоўваюць таксама 335 дагэтуль выдзеных літстаронак у „Ніве“ і некалькі тысяч аўтарскіх сустрэч, праведзеных „белавежцамі“ ў беларускім асяроддзі на Беласточчыне. Я асабіста правёў звыш тысячы такіх сустрэч. Чакаю цярдліва на выданне маіх паэтычных зборнікаў „Вяртанні“ для дарослых і „Вясёлка“ для дзяцей, таму што мае раней выдзеныя кніжкі ўжо поўнаасцю разыйшліся і няма з чым ездзіць на сустрэчы. Цешыць мяне, што на працягу трох апошніх год „Ніва“ на-

друкавала каля 250 маіх вершаў, амаль палова з іх — гэта вершы для дзяцей, такія патрэбныя нашым школьнікам.

Мой кантакт з нашай арганізацыяй — Беларускамі грамадска-культурным таварыствам — жывы, пастаянны і нязменны. Найлепшыя свае гады, роўна палову свайго дагэтуляшняга жыцця, прысвяціў я поўнаасцю арганізацыі, працуючы штатна і грамадска, заўсёды знаходзячыся ва ўладах. Актуальна з’яўляюся членам Прэзідыума Галоўнага праўлення БГКТ. Многа вершаў прысвяціў я актывістам Таварыства. У адным з іх сцвярджаю:

Мы — згуртаваныя,
Мы — аб’яднаныя,
Матчынай моваю
І роднай песняй.

Нас, актывістаў і членаў БГКТ сапраўды аб’ядноўвае наша родная мова і песня, наша беларуская матэрыяльная і духовая культура. Павінны мы пастаянна захоўваць, вывучаць, прапагаваць і пашыраць ўсё роднае, што нас спалучае, узбагачае і павышае нашу годнасць, нашу нацыянальную прыналежнасць да беларускага народа, у карысць якога павінны мы штодзённа ахвярна працаваць.

Дзейнасць БГКТ як у люстры адбіваецца на старонках яго органа — „Нівы“. Даклады, пастановы і справаздачы са з’ездаў і пленумаў, інфармацыі з штодзённага жыцця аддзелаў і гурткоў Таварыства, фэстыны і конкурсы — усё гэта знаходзіць сваё месца амаль у кожным нумары часопіса. З „Нівай“ ад першага яе нумару я зжыўся, як з верным сябрам. Чытаю яе дакладна і чакаю на кожны свежы нумар, як на хлеб штодзённы. Скамплектаваў амаль усе гадавікі часопіса. Цешыць мяне, што хіба найшырэй з усіх „белавежцаў“ прадстаўлена на старонках „Нівы“ мая літаратурная творчасць. У „Ніве“ надрукавана больш, чымся ўвайшло ў мае паэтычныя зборнікі. Знайшла тут адлюстраванне, таксама, і мая сатырычная творчасць. Мала хто ведае, што запачаткаваў я калісьці ў „Ніве“ сатырычную арцель Андрэя Самася і пад такім псеўданімам друкаваў свае сатырычныя вершы. Аб маіх адносінах да „Нівы“, да яе супрацоўнікаў і чытачоў, сведчыць найлепш тое, што прысвяціў я ім многа сардэчных слоў у сваіх вершах. У адным з іх я так глыбока веру ў плённыя дасягненні часопіса, у аграмадную ролю, якую спаўняе „Ніва“ ў нашым беларускім асяроддзі на Беласточчыне і ва ўсёй краіне:

Сейбіт, ты зможаш многага
дабіцца,
Зярняты поўнай жменяй
рассявай,
А ніва нам, павер, закаласіцца
І прынясе багаты ураджай.

У „Ніве“ шырока прадстаўлены дасягненні ўсіх членаў Беларускага літаратурна-мастацкага аб’яднання „Белавежа“, якое святкуе сваё трыццацігоддзе. Трэба аб’ектыўна сказаць што мы, беларускія празаікі і паэты ў Народнай Польшчы, выраслі на палетках „Нівы“ і дзякуючы ёй сталіся пісьменнікамі. Калі б нехта з „белавежцаў“ хацеў гэтаму запярэчыць, адносна сябе магу з поўным перакананнем сказаць, што толькі дзякуючы БГКТ і „Ніве“ я стаў паэтам, членам Саюза польскіх пісьменнікаў. Дасягненні нашага беларускага літаратурнага руху ў Народнай Польшчы на працягу яго мінулага трыццацігоддзя несумненныя. Назіраецца аднак у нашым літаратурным руху і з’ява адмоўная: недахоп у некаторых „белавежцаў“ скромнасці, выяўляецца зазнайства. У сваім вершы „Наш Парнас“ я так сцвярджаю: расселіся мы на Парнасе, з нас кожны на вялікасць хворы. Верш канчаецца парадай:

Пара з Парнасу нам
сыходзіць,
Штодзень жыць у народнай
гушчы.
Інакш памрэм мы у народзе,
Заглохнем ў Белавежскай
пушчы.

І гэтым якраз пажаданнем,

Сакрат Яновіч

ЦІ БЫЎ БЫ Я БЕЗ „НІВЫ“?

Арганізаваў Беларускага грамадска-культурнага таварыства і тыднёвіка „Ніва“ ў 1956 годзе вырашыла маю пісьменніцкую творчасць, было дзе друкавацца! Ужо 13 мая таго ж года дэбютаваў я апавяданнем „Гнілое ў здаровым“, вельмі слабым, калі гляджу на яго цяпер, з гэткай далечыні. Першая публікацыя аўтара рэдка бывае ўдалай, спелай, калі ён малады (я быў тады дваццацігадовым юнаком). З’явіліся ў тую пару і іншыя аўтары, памятаю: Вацік Асіповіч, які падпісваўся псеўданімам Андрэй Сошка, быў Мікалай Матэічук, Вера Леўчук, потым Зося Бусловіч, і яшчэ нехта, каго ўжо забыў праз столькі часу. Ніхто з нас не меў адпаведнай адукацыі, усе мы былі самавукамі з мізэрнай літаратурнай свядомасцю, хоць некаторыя і мелі за сабою сярэдняю адукацыю (я — тэхнічную, іншыя —

каб мы не толькі адчувалі сябе беларусамі, а ў першую чаргу, каб мы былі беларусамі ў змесце сваіх літаратурных твораў, хачу закончыць свае выказванні на парозе нашага трыццацігоддзя.

Віктар Швед

агульную). У беларускай літаратуры ды і наогул у літаратуры разбіраліся мы не больш, як тыя абітурыенты, якім абы экзамен здаць і атэстат сталасці ў рукі атрымаць. Мала читалі, а яшчэ менш думалі. Нашым літаратурным богам тады лічыўся Георгі Ваўкавыцкі, шэф маладзюсенскай „Нівы“ і магістр маскоўскага Літаратурнага інстытута імя Максіма Горкага. Я ўвесь млеў, чакаючы ягонаў ацэнкі майго чарговага твора! Не толькі адзін я так рэагаваў — думкі Ваўкавыцкага пра верш ці апавяданне кагосьці з нас доўга паўтараліся намі, а хвалёным зайздросцілі аж да болю вантробы. Прымітывізм нашага духоўнага свету быў настолькі прымітыўным, амаль першабытным, што рэканструкцыя яго проста ашаламляе! Як гэта мы і выраслі на такіх аблагах? У нас не было і гістарычнай свядо-

масці, мы добра не ведалі нават пра тое, хто нашым дзедам быў. Кастусь Каліноўскі — гэта было, практычна, усё, што мы ведалі пра мінулае Беларусі; недзе пачулі пра Скарыну, хтосьці змог сказаць пару слоў пра Тарашкевіча, а беларускія традыцыі Беласточчыны — акрамя Каліноўскага і яго „Мужыцкай праўды“ — цям’яна лучыліся з паўлегендарнай Грамадою ды Камуністычнай партыяй Заходняй Беларусі, трохі дзеячоў якіх акурат уцалела і яны заходзілі ў нашу рэдакцыю, час ад часу (Піліп Кізевіч, Сымон Кузьмін, Кастусь Сідаровіч, Васіль Літвінчык, Васіль Дзун). Але гэта не былі людзі, якія шмат ведалі, яны былі перыферыяныя.

Не было беларускай нацыянальнай інтэлігенцыі, ну, каб адзін такі інтэлігент дзе знайшоўся! Тыя адукаваныя беларусы, з якімі я і мы сутыкаліся, у лепшым выпадку кваліфікаваліся ў паўінтэлігентны з фрагментарнай арыентацыяй у беларускай культуры або з думкай на ўзроўні польскага матуральнага класа з прадметам беларускай мовы. Гэтую нашу сітуацыю з паловы пяцідзясятых гадоў трапна заўважыў і назваў варшаўскі пісьменнік беларускага паходжання Эўгеніюш Кабатц: адсутнасць жывой т у т э й ш а й вялікай беларускай нацыянальнай традыцыі за нашымі плячы-

ма, ніхто пра яе нам і не заікнуўся, сядзелі мы з галавою ў фальклоры і ў палітычных рэмінісцэнцыях тыпу „Ад веку мы спалі і нас разбудзілі, Сказалі, што трэба рабіць...“

Ваўкавыцкі напэўна не памыляўся, настойліва рэкамендуючы нам чытаць кнігі Янкі Купалы, Якуба Коласа, Змітрака Бядулі, Кузьмы Чорнага. Ён, відаць, і сам тое ж рабіў, на хаду вучачыся беларускай культурнай мовы, без якога як жа мог быць галоўным рэдактарам адзінага ў тадышняй Польшчы беларускага часопіса... Беларускаю адукацыю мела толькі Вера Леўчук, а пасля Зося Бусловіч, якая паступіла на работу ў рэдакцыю некалькі гадоў да ўтварэння „Нівы“, быў Якуб Куршэль, сям-так начытаны дзядзька з Сукавічаў, што калі Крынак маіх. Здарылася гэта, здаецца, на царкоўным фэсце ў Самагрудзе, але ўжо не памятаю, як і калі дакладна. Пакінуў ён на мне вялікае ўражанне перш за ўсё таму, што пісаў ён на нашай мове. Свае вершы я пачаў ствараць даўно, будучы вучнем малодшых класаў крынкаўскай школы. Вядома, па-

польску. І па-хляпцоўску ваенныя, пра Сталінград і пра ўсякія франты-вайскі, дасылаючы іх у... „Рольнік польскі“. І хоць, першы і другі класы, у якія я хадзіў пасля вайны, былі пакуль што беларускімі, беларускай нацыянальнай свядомасці яны не маглі мне даць, замалы я быў дзеля таго. Жыў у традыцыйным паняці „мы — рускія“, быццам у колішнім Вялікім княстве Літоўскім... У маёй маці знаходзіліся дзве тоўстыя, старыя кніжкі, Пушкіна і Лермантава, падораныя ёй удавою лесніка з засценка Барсуковіна, адкуль і сама яна родам. Яна пачытвала іх, у яе радзіне кніжка не лічылася панскай непатрэбшчынаю, яе родны дзядзька Аляксандр Жукоўскі асабліва задаваў тон культурнасці як былы расійскі гімназіст. Калі я крыху дарос да таго, каб сёе-тое зразумець у тых кнігах, сваю паэтычную музу хляпчука перагнаў на прасторы „російскай словесности“. І тут ўзняўся першы мой канфлікт у сферы культуры: мая школьная нарачная, якой я прысвячаў гэтыя свае рускія вершы, абсмяяла іх, будучы яна пераконанай у тым, што ўвесь культурны свет гаворыць і піша толькі па-польску, пакідаючы рускую мову мужыкам ды ўсёй іншай цемнаце, неўдалоце. Быў гэта канец саракавых гадоў, калі на вясковых музыках нават сямікласніцы набіраліся ганьбы размаўляць з кавале-

рамі на мове маткі-бацькі. Славуты цяпер беларускі комплекс прыніжанаці тады пускаў першыя свае атрутныя парасткі. Іначай, праўдападобна, не магло і быць ва ўмовах існавання беларускай гутаркі як хатняй усяго, не далей як да бліжэйшых платоў, хлява, стадолы і поля, ну, торг у Крынках у чацвяргі гудзеў сваёй гаманою. Заядала і заядае нас правінцыянальнасць, лёкайская спадчына паншчыны. Каланіяльная псіхалогія, якой куды цяжэй пазбыцца, чымсьці самога каланіялізму, аказваецца. Я і сёння сустракаю сяброў дзяцінства, якія проста бягуць ад мяне прэч, ведаючы, што загавару да іх нашым словам (трагіка-камічныя сітуацыі перажываю я ў такіх выпадках, калі еду аўтобусам у Крынкі: каля мяне робіцца адразу прасторна, быццам каля хворага заразаю!). Мы ўсе яшчэ ў XIX стагоддзі Багушэвіча.

Свядомым беларусам я стаўся ў Беластоку, у выніку сутыкнення з польскай стыхіяй; па законе кантрасту. У Беластоку ўсё было мне іншае, чужое, і ежа, і спосаб жыцця, і баўленне свабоднага часу, і манеры, ну, усе і ўсё. Смутака па Крынках быў велізарны! Загасаў ён ува мне надта паволі, магчыма і таму, што бацькоўскі дом мой не быў так па-курнаму бедны, як у маіх сяброў, не перажываў я пералому ў дабрабыце, не глядзеў на свет з

пазіцыі вечнага пастуха. Сацыяльныя ўмовы, як вядома, вырашаюць базу духоўнага аблічча, што заўважана аж у антычныя эпохі (я раздумваў аб тым, як гэта адзін Рым-горад глынуў сваёй латынскога хацеў і калі хацеў з навакольнага яму варварскага свету?!). Мачыха Гісторыя пазначыла беларускае слова знакам галоты, таму беларуская культура адраджалася і жыве як лішняе дзіця ў багатай сям'і Еўропы. Сучасны дабрабыт нарэшце можа даць ёй далейшую перспектыву, але ці дасць?

Жывучы вучнем у тым жа Беластоку, задрыпаным пасля страшнае вайны, я пабачыўся з крынкаўскім чалавечкам тут, з Кастусём Клімуком, гадзіннікавым майстрам пры грашах і ў акуратным гарнітуры. Ён, нягледзячы на сваю элегантнасць, чуўся беларусам. І патрыётам беларускага слова, літаратуры і культуры нацыі. З'явілася перада мною і больш такіх, з Клімуковых знаёмцаў — Кастусь Сідаровіч, таксама „зэгермайстар“, той самы Сідаровіч. Паэзія Куршала здалася мне ўжо сярмяжнай і бяздарнай у параўнанні з дэкламацыямі Клімука, у першую чаргу „Новай зямлі“. Гэта тады я пачаў хадзіць у кнігарні і шукаць кніжак на беларускай мове.

Іншыя эпизоды тых часоў апісаны ў папярэдніх, выданых „Беларускага календара“. Маю я на ўвазе не толькі

свае публікацыі. Існуе знакамітая — Г. Ваўкавыцкага „Як прарастала Ніва“... Прышоў я ў „Ніву“ не зусім „ззялены“, зрэшты і прыняты і я быў на работу ў яе рэдакцыі як адразу перакладчык на беларускую мову, (м.ін. перакладаў усю публіцыстыку Аляксандра Амільяновіча, які не ўмеў і не хацеў умець пісаць па-беларуску: дарэчы, не ён адзін). З першай дзейнасцю „Нівы“ звязаны ў мяне добрыя ўспаміны пра ўтварэнне літаратурнага аб'яднання, названага пасля „Белавежаю“. На двары стаяў парк дзень, надзеля 8 чэрвеня 1958 г. На ранішнюю гадзіну спрасіў Ваўкавыцкі ўсіх, хто дагэтуль надрукаваў у нашым тыднёвіку хаця б вершык. Сыйшліся мы ў канферэнцыйную залу на трэцім паверсе „Дома друку“, у якім рэдакцыя знаходзіцца і па сёння (тую залу перапрабаві ўжо на пакоі бухгалтэрыі прэс-выдавецтва). Сабралася нас тады не так шмат, але і нямала. Гэта было мне перажыванне мала ў чым меншае, чымсьці Арганізацыйны з'езд БГКТ два гады назад. Мы ўпершыню такім гуртам загаварылі пра літаратуру, пра яе сутнасць і тайніцы. Гаварылі па-аматарску, бы нейкія спевакі на імянінным застоллі пра... оперу, трымаючы ў руках першапачатковы „Літаратурнай старонкі“ з найбольшымі тэкстамі. Індывідуальныя кніжкі нікому з нас і не сніліся; думалі пра альманах,

які і выйшаў праз год, „Рунь“ (у яго загалюку традыцыйна скромны намёк на стан нашай творчасці, на яе ўсяго каліўцы, што ледзь выгтыркнুলіся на свет белы, на сонца культуры). Уласнай кніжкі — „Загоны“ — я прычкаў праз адзінаццаць гадоў пасля, ажно ў 1969ым. Ухвалена адзіна слухную стратэгію: вучыцца нам трэба! У аб'яднанні, акрамя Ваўкавыцкага, ніхто не быў у сілах хаця б раз выступіць з гутаркай наконт варштата літаратара, добра і не ведалі, што гэта такое. На щчасце з'явіліся ў Беластоку мінскія выкладчыкі беларускай мовы і літаратуры, якія вялі заняткі на беларускай філалогіі Завочнай настаўніцкай студыі. Жыва выступаў перад намі літаратуразнавец В. Тарасаў, сур'ёзныя веды па нашай роднай мове даў М. Бірыла; потым бывалі М. Лазарук, М. Жураўскі. Узнікла, так сказаць, літаратурная школка. Зазнайства, непазбежнае, як хваробы ў дзіцяці, нагнала нас неўзабаве, мяне — здаецца — найпазней, як таго, хто прабуе літаратурнага лёсу, сам будучы непісьменным у аб'ёме гуманітарных навук, гісторыі літаратуры перш наперш (я пачынаў быць студэнтам тае ж Студыі, дабіўшыся дазволу Міністэрства асветы, каб паступіць туды з дыпламам далёкага ад мастацтва тэхні-

ка-электрыка). Без падтрымкі БГКТ я ніколі не стаў бы ім, а затым — і не закончыў бы Варшаўскага універсітэта. Са сваім негеніяльным талентам і пазбаўлены класічнай адукацыі не даў бы рады зрабіць у творчасці ўсё тое, што ўдалося мне, паступова фармуючыся ў пісьменніка, дай Бог, каб сярэдняй рукі. Сёння за мною каля пятнаццаці выдадзеных кніжак, — у БГКТ раптам адна ўсяго! — і часам аж не верыцца, што столькі ўжо іх выпусціў я ў людзі, на такую ці сякую долю, ну, у руках чытачоў.

Азіраючыся назад бачу, бы вярстовыя слупы на маім пісьменніцкім шляху, — і Якуба Куршала з Кастусём Клімуком, і Ваўкавыцкага з „Нівай“ яшчэ да архаічнасці сялянскай ды з „Белавежай“ непісьменнай у сапраўдным пісьменстве, і тлумныя пакоі кіраўніцтва Беларускага грамадска-культурнага таварыства з яго маладым энтузіязмам, без якога адны штаты не выпраменьваюць з сябе нічога больш, апрача штомесячных выплатаў грошай... І як у свеце, які лічым адзінствам раю з пеклам, так і ў маім жыцці ўсяго было патроху, аднак прыкрага ці нават пякельнага значна менш ў маёй жыццёвай суме. Ну, як у жыцці, якога заўсёды шкада, калі яно прамінае.

Сакрат Яновіч

Васіль Петручук

ЯК Я СТАЎ ПІСАЦЬ

Беларусам я сябе адчуваў заўсёды, дзе б не жыў і дзе б не працаваў. Маю на ўвазе, вядома, сваё дарослае жыццё. Пры тым, аніякія крутыя павароты палітычнага характару не змянілі мяне, хаця я ў іх браў непасрэдны ўдзел як афіцэр. Не перамяніла мяне і польскамоўнае асяроддзе, у якім я жыў і працаваў. А вось літаратурнай, беларускай, значыць — сваёй, мовы я не ведаў. Сам сабе скажу ганаровае слова: „малайчына“ за тое, што не забыў і па сённяшні дзень сваёй, грабавецкай, гаворкі — мовы маіх продкаў, якая захавалася ў сценах і на падворках маёй роднай вёскі, што ў Дубіцкай гміне. Зрэшты, ці ў Варшаве, дзе я служыў і працаваў, можна было вучыцца беларускай мове, калі чалавек не меў непасрэдных сутыкненняў з такімі ж, як сам? А на шуканне клубаў, калі яны нават існавалі, ці Кафедры беларускай філалогіі — не было часу, бо ж праца, навука і сям'я.

Але я ўсё ж астаўся самім сабой. Калі я дэмабілізаваўся з арміі, у маёй салдацкай кніжцы напісалі тое, што я сказаў: *narodowość — białoruska; język macierzysty — białoruski; znajomość języków obcych: polski, rosyjski.*

Вядома, што хваліцца тут няма чым, калі гаварыць аб маёй беларускай мове, таму што я яе горш ведаў, чым польскую і рускую, але беларусам астаўся і беларусам-самавукам.

І вось, калі мой лёс захацеў, каб я выехаў з Варшавы ў Беласток, тады і сутыкнуў ён мяне з „Нівай“. Я пачаў яе купляць і з дзяцінай цікавасцю чытаць, бо ж усё, аб чым у ёй пісалася, было мне блізкае. І хто як хто, але рэдакцыя „Нівы“ ведае, што ў мяне рагатая душа, якая не можа вытрымаць, каб камусьці і сабе таксама не дапячы. Хаця гэта няпраўда, бо толькі сам я ад усіх дастаю, а найчасцей маўчу, але вельмі прытым мучуся.

Ну і пачаў я пісаць маленькія нататкі: то кагосьці паляю, то пахвалю. Сам іх у рэдакцыю я і насіў. У рэдакцыі ў тых маіх нататках перакручвалі ўсё дагары нагамі, але найчасцей друкавалі. Хутчэй за ўсё, лічу — на адчэпнае чым з патрэбы. А я нерваваўся, што, маўляў, псуюць такія дасканалы матэрыялы.

Занёшы ў рэдакцыю сваё пісанне, аддаваў я яго сакратарцы, або машыністцы, а яны перадавалі Веры Валкавыцкай. Тады ў сакратарыя-

не працавала Марыя Федарук, якая і надалей працуе, ды Грына Троиц, а пасля яшчэ Вера Леўчук. Усе гэтыя дзяўчаты так на мяне напаселі, што не прабачылі ні адной памылкі ў беларускай мове, выказанай мною ў размове з імі. Я ім паддаўся, а яны смела, і за грош не саромеліся мяне папраўляць, хаця я за іх многа старэйшы. І гэта ўсё выйшла толькі для майго добра, бо хутка заўважыла мяне Вера Валкавыцкая і я стаў карэспандэнтам „Нівы“. Пасля нат займаў нейкія месцы сярод карэспандэнтаў і апынуўся ў іх авангардзе.

Памятаю, як на адным са з'ездаў карэспандэнтаў атрымаў я кніжку з рук В. Валкавыцкай з такім вась надпісам: „Дарагому карэспандэнту, Васілю Петручуку за тое, што так цудоўна навучыўся беларускай мове“.

Першым маім літаратурным творам на беларускай мове было, бадай, апавяданне „Закалядаваў“. І хіба гэта вызначыла мой далейшы шлях у пісанне. Пасля я пачаў пісаць фельетоны „З маёй званіцы“, над якімі шмат напранаваўся Юрка Валкавыцкі як галоўны рэдактар. Аднак, часам пахваліў нават і ён, чалавек, якому цяжка ўвалхнуць абы-што. Пасля пачалі паяўляцца на старонках „Нівы“ даволі прыхільныя выказванні калег-тарэспандэнтаў аб маёй творчасці. На-

прыклад, вась што напісаў Валодзя Сідарук: „... Тут ад сябе для прыкладу назаву В. Петручука і Г. Мароза. Гэтыя карэспандэнты мне найбольш падабаюцца. Яны сваёй карэспандэнцкай працай даказалі, чаго варты. Возьмем Петручука. Яшчэ нядаўна пісаў ён у „Ніву“ кароценькія інфармацыі з горада Беластока. Цяжка яму было выказацца на беларускай мове. А зараз яго фельетоны „З маёй званіцы“ гавораць самі за сябе. Багатыя зместам, багатая мова“.

Найбольшую бяду рэдакцыя мела са мною ў тым, што я вельмі часта туды заходзіў. Яны не ведалі, што я прагну паслухаць беларускай мовы і знайшоў там свой востраў, сваё прыстанішча. Яны паўрадніцку трактавалі мяне, як прасіцеля. Мне цяжка было гэта зразумець, хаця па сутнасці яны мелі рацыю.

Аднойчы, недзе ў сямідзесятых гадах, зацікавіўся мною Сакрат Яновіч, якога я сустрэў таксама ў рэдакцыі. Сакрат ужо чытаў мае нататкі, заступаючы В. Валкавыцкую, якая ў тым часе была ў водпуску. Ён падмовіў мяне напісаць кніжку. А калі беластоцкія літаратары вырашылі паклікаць да жыцця Літаратурны клуб Саюза польскіх пісьменнікаў, які арганізавалі ў 1976 годзе, я быў адным з яго заснавальнікаў. У 1979 годзе закончыў я сваю першую кніжку на беларус-

кай мове „Пожня“. На сённяшні дзень, а я гэта пішу 25 красавіка 1987 года, стан такі: мая кніжка „Ściernisko“ на польскай мове ўжо разышлася, прынамсі на Беласточчыне. І я з прыемнасцю адзін экзэмпляр уручыў С. Яновічу за намову напісаць яе і за догляд над напісаннем, а другі — Ю. Валкавыцкаму за клопаты ў выданні. А тая „Пожня“ на беларускай мове ляжыць недзе ў друкарні і ўсё яшчэ чакае папэры.

Алесь Барскі

МАТЧЫНАЕ

— * —

У табе
Расціла мая маладосць
Мае думкі
Удалыя і не удалыя;
Кожны дзень адкрываю
Тваю прыгажосць
І з брыдотай абвенчаны,
Лёсам і доляй,
Зрыфмаваны я тут
З Тваім характвом
Усё думаў
Паставіць пад ліпаю дом —
І да сёння паставіць
Не здолеў.
А ў свеце вялікім
Віталі мяне;
Віталі і шчодра,
Віталі і скромна,

Але толькі
У роднай сваёй старане —
Я небясклебны,
Я небыздомны.

— * —

У гэтым свеце — тых,
Хто хоча многа браць
І не даваць нічога,
Намнога больш, чым тых,
Хто аддае, не ўзяўшы.
Ды ты на факты гэтыя
Не спасылайся.
Старайся больш даваць
Другім,
Чымсьці бярэш
Ад іншых
І не чакай —
Апладысmentaў.

— * —

Дзе тыя Бандары?
Пытаць усё жыццё
Я буду,
У якіх мой бацька жыў
І мая маці.
О вечныя распяці,
І скрыжаванні!
З усіх маіх жаданняў
Хай споўніцца адно:
Маё акно ў сад,
Мой язмін пад акном.
Матчыныя вячэрнія

малітвы.

Не прагну бегатні па свеце,
Ні медалёў,
Ні ўзорчатых дыпламаў.
Усё аддаў бы я,
Каб толькі мог сказаць,
Вярнуўшыся
З чужых дарог:
— І зноў у родным доме!

— * —

Бандары для мяне
Аграмаднай Варшавай,
А я ў Бандарах
Малы і вялікі.
Там вецер прыклічу,
Здзьмухну пажар сонца,

Сакрат Яновіч

СКАРГА НА ГІСТОРЫЮ

Пішу я скаргу на Гісторыю,
бо яна нам, як пані тая вялікая!

А мы ж так верна ёй служым працаю потнай ды і адданнем цалюткім, і ўсенька,

І з хмары зялёнай
Пахучага сена
Спраду верш.

— * —

Зрабі, Айчына добрая,
Апошнюю паслугу:
З найбольшай глыбы
Тут даступнага граніту —
Са слова роднага

структуры —

Мне помнік выцешы.
Сялянскімі рукамі.
І хай цалуюць яго

промні

І вецер гладзіць
Чулымі рукамі.
— З чаго узніклі мы?
— Дакладна невядома.
— Чым станемся па смерці?
— Загадкава.

Прыход на свет
І адыход з жыцця
Ёсць клямрай

запаветнай,

Якую толькі лёс
Умее зашпіліць
І расшпіліць беспамылкова.

Алесь Барскі

ват і не прызнання банкетнага за тое ад яе мы чакаем, але каб ласкава хоць слоўца мілае пачуць на сконе дзён сваіх. Без абразы і з надзеяй шчыгра-сардэчнай пазіраем на палацы гэтыя ж светлавакonnныя, прадзедамі нашымі чорнарабочымі яшчэ ўзбудованыя тут, у якіх грывяць аркестры гадавінныя ды пабальнаму святкуюць дзеля векапомнасці ўдачы ўсё чужыя, аднак жа. Часам і мы возьмем ды закруцім польку „янку“ на радасць плебейскую ў наваселле новабагатае, і тады даверліва пэўнімся ў тым, што моцна пашанцавала людзіну таму нашаму якраз вылучыцца, нарэшце, на свет белы, калі скінулі спачатку хамут яму з шыі замуленай да лішаёў, а потым бізун цівунскі адабралі з рук падпанка ягонага. І здзіўляемся, што ніхто чамусьці не віншуе нас са шчаслівасцю гэтакай, ды і самі мы, бадай, — здогадам не дурня аб тым, што няма чым хваліцца, — тоімся з ёю ж патроху, бы з грашом нейкім дарагім, усё роўна што той,

хто спападаў быў выпадкам яго на тракце карэтамі ўезджаным.

І Гісторыя вось зусім не намерана перастаць быць паняй нам, можа, і добрай такою цяпер, як гэта некалі ў Беларусі бывала, і таму, здаецца, а чаго ж больш хацець?

Матачкай мы яе клікаць гатовы, па навыку кроўным ад дзецюкоў колішніх у світцы ды лапцях веквечна, і ад таго ж таксама крыўданне камяком расце мне ў горле, бо не надта каб справядлівай яна ёсць дзецям родным, а найменшанькае з іх, беларускае, даўно павінна да грудзей прытуліць, песню часу і яму праспяваць. Але дзе там, усё пра старэйшых думае, пра іх гэта клопат увесь яе без упыну, ды што лепшае ім жа падсоўвае, быццам жыць яны іначай не змаглі б.

Сэрца ад жалю паліць, а ў душы ные нешта нясцерпае, і свет клінам мне сыходзіцца.

Я поўны скаргаў на Гісторыю!

1985 г.

БАЦЬКАЎ ДОМ

Новы дом бацькі, хоць і гмахам здаваўся тады, галеў беднасцю. Пабудаваны быў, як і ўсе ў нас, майстраватай бесталаччу. Асядаў гадоў дзесяць, з поскрыпамі бэлек і тарарахам у вуглах; чара-

піцу на яго рабіў зусім прыдурак, затое танна. У пакоях з панскімі — для завідлівых — вокнамі і з вышыней як бы палацавай патыхала запушчанаасцю; шпалеры, наклееныя ў самым вялікім з іх,

трэскалі ды маршчыніліся на-кшталт дыдактычнай мінія-цюры альпійскіх гор — ба-чаных бацькам у нямецкую няволю, з якой гэта ён пры-нёс заядласць у сябе зажыць не па-тутэйшаму, прасторна і ў паўгарадскай выгодзе.

Такой будовы людзі нам не даравалі. Бацька так нічога і не закончыў у ёй.

Ён старэў, як свечка гасне (трохі і распіўся быў). А я, шчабятлівы характарам, па-ластаўчынаму выпярхнуў у бяспечны Беласток. Там сваіх ужо дзяцей гадаваў, і мора мне было па калені. І пасля смерці бацькі спатрэбілася гадоў і гадоў, і глыбокай ста-расці маці трэба было, каб уцяміць, што няскончаным домам нашым я павінен за-няцца. Магчыма, і таму так-сама, што ў мяне завяліся большыя грошы ды і сынам маім выраслым надкуль мець кватэру ў трэці польскі кры-зіс...

Насамперад апланаваў я зграбны плот. Гаварылася мне з майстрам, маладым, лёг-ка і прыемна (як з кожным, хто пабываў далёка і ў чу-жых). У прызабытай глушы бацькаўшчыны я мілаваў яго, бы героя нашага часу: малай-чына, ён першым вярнуўся да сваіх! Мы прыгожа ска-залі і пра беларускі патры-ятызм, напаследак адзін ад-наму. А плот ставіў ён по-тым, рыхтык як той Бяз-божнікавы Франак калісьці ксяндзу, аж ксёндз пачаў ду-

рыць галаву самому Богу ма-літвамі аб канцы гэтай рабо-ты.

Дубападобную панэль і мэб-лю я абачліва заказаў у бы-лым павятовым горадзе, у хвацкага столяра. — Будзе, проша пану, — адказваў ён мне праз цэлы божы год і ў другую вясну. Усякае наад-бывалася паміж намі і я — бяссоння нажыўшы — пры-знаў: з плотам, як ні як, па-шанцавала. Я дапамагаў сто-лярысе дзяцей ёй няньчыць і агарод праполваць, каб толькі не было яму чым вы-кручвацца перада мною, бра-кам спакою ад бяздарнасці бабы (знаёмцы не ўпаткалі мяне тут, то і ганьбы мне, лічы, няма). Столяр — ён дбайна не выдаваў сябе ха-лопам — кінуў усенька і зра-біў нават больш усяго таго, за чым я заходзіў, але тады, калі западозрыў мяне, што я дабіраюся да ягонай жонкі, зіркастай і рагатлівай гуль-тайкі (гэтым ён як бы падка-заў спосаб, якога я і спраба-ваў у гешэфтах сваіх паслей-шых з гідраўлікам ды дастаў у морду). Я мацней і мацней здзіўляўся мноству тае мэблі ўсюды, шыкоўнай не па-фаб-рычнаму! Хто ж гэта яе вы-рабляе?

З гідраўлікам жа звязаўся, бы вады напіўшыся, хітра і вопытна: рамяснюга, ведай, думае не столькі пра тое, што табе парабіць, але чаго і як не зрабіць, а грошай з цябе настрыгчы. Мы гарласта пілі

барыш ашуканцаў, ход з майго боку быў просты: гля-дзі, во, жыва з мяне аказія табе дзеля дарэмшчыны! Ён і дзюбнуў гэтую прынаду, яшчэ і матэрыял уласны дэклараваў мне, за які я яму тут жа задатак жменяй на стол паклаў. Прайграе той, хто ўзрадуецца, і хоць я ўжо спяваў за чаркаю, але шчыраваў ён, і таму верх потайны мой пакуль што быў.

Мантаж ваннай я ўпільна-ваў да апошняе шрубкі (гі-каўка ўрэшце знясіліла мяне ад перапоку з ім). Ён адбіваў-ся, калі я сцягваў яму з ног у пасцелі боты; начаваў, за-раза, тыдні тры. Уставіўшы радыятары ў пакоях, у пе-раджакоі і на кухні, і жалез-ную печку цэнтральнага, не-куды спльў ён мне з вачэй (яму не хапала дэталей і ён казаў: пашукаю добрага і не-дарагога злодзея). Я не браў гэтага ў галаву, напытваючы тым часам, дзе б мне бетон-шчыка наняць, каб пазбыцца граззя вакол дома і каб жа цэментавым тынкам арды-нарны фундамент прыхара-шыць. Згадзіў я такога ў са-мім Беластоку, трохі следам за падбеластоцкім гідраўлі-кам. І ў гэтым выпадку не абышлося без сакрэту — май-стар еў хлеб свой з венгер-скай кантрабанды, бетонамі займаўся для камуфляжу, ра-боту ён мэнчыў. Ён з'явіўся ў нашым доме як чацверты і маці не вытрывала са сваімі блягімі прадчуваннямі.

— Яны зарэжуць цябе, сы-нок!

Сказала яна, бы ў крыніцу гледзячы.

За ім, за гэтым варацілам, папрыбггалі, усё роўна што сабакі на спажыву, і той жа малады, каб яму я за плот даплаціў, бо грошы ўшалі і слаба са спекуляцыйнай дола-рамі, і столяр (папраўдзе: скупшчык золата цыганам) тую бабу сваю прыслаў, бо агледзеўся, што замала ўзяў з мяне, і гідраўлік знайшоў-ся. Гідраўліку нешта яўна не ўдаваўся продаж заезджа-ных фіяцікаў, якія набываў ён за бесцань і аднаўляў.

— Маразы ідуць, — загава-рыў, ледзь паспеў я развіц-ца на яго. — Вада, як вада, замерзне возьме ў цэнтраль-ным, калярыфэры патрэска-юць, і руры, а каштуюць яны, ой, каштуюць...

— Ты-ты, — ускіпеў я ад раптоўнага здогаду: ён ча-госьці не дарабіў назнарок!

— Лічыся пан са словамі, абразіш, дык гонар мой цяну зацэніць, прыкінуўшы зболь-шага, падвойную, калі што, — супьніў мяне гідраўлік.

Я аддаў ім усё, што меў і чаго не меў грашыма, і стра-шэнна запазычыўся. Я паха-ладзеў, я не думаў, я чагось-ці не разумею, я папаўся...

Прысніўся мне бацька, дзіў-на прысніўся: ён маўчаў і я маўчаў.

27 верасня — 13 лістапада
1986 г.

ЭЛЕГИЯ ПАКІНУТАГА ГНЯЗДА

Хаты вясковыя — гнёзды пакінутыя, якім не пачуць ужо галасоў маладых. Пад кашаль старэчы слухаць вам байкі пра лёс залаты сыноў, што ў чыноўніках ходзяць, і пра дочак замужжы панскія. А яны ж — не тыя птушкі, каб у старонне роднае вярнуцца. Пагінуць па свеце шырокім, паразлятаўшыся хто куды і нават туды, дзе ніхто не чакаў іх. Ім, аднак, хлебна ёсць там, на спадчыне той чужой, хоць — бывае — і зусім зязюльчынай. Куюць галасіста песню сваю шчасця

СКАЖУ ТАБЕ, БЕЛАСТОК

Пражыў ты нямала, але не наслухаўся столькі беларускага, што цяпер неспадзявана. У магнацкія пачаткі свае слова роднае ў цябе заглухала ў хацінах парабкоўскіх або ўсяго прарывалася яно марнай слязою ў крыўдаванні служанкі. А ў палацы тым хвалёным тваім баль за балем музыканіў, усё свята было ў пана з паняй, як бы нябёсы спаслалі ім рай... Ды бедным — грахі, і за грахі. Круціўся прадзед мой між анёлам і чортам, сяк-так перабіваючыся з духам да смерці супакойнай.

Ну, што мне тая слаўная твая даўніна, Беласток?!

Свет без паноў не можа

ад сытасці безайчыннай, здаволеныя над здаволенымі.

А вёску тваю няхай яма заваліць разам з мінулым яе нялюдскім ды працаю гаротнаю, з доляй горкаю і сварнёю без сціхання, з усімі зайздрасцямі яе ды праўдамі тымі і няпраўдамі!...

Унукі твае, хаціна ты хілая, кажуць і казаць будуць: не дай Бог пад страхом тваёю нарадзіцца!

1985 г.

быць (як і мужык без пагарды). Было іх і пасля — што ні фабрыка — то няволя, дык што ні фабрыкант — то царэвіч. А беларусу куды ж падзецца? Паратунку яму ні адкуль! Гаруй і гаруй — каб той, у каго грошы, больш багачца меў. І падпанку напакнёнаму дзеля пацехі над намі, а драбноце нахлебнікаў буржуйскіх ганьбу нашаму чалавеку па свеце шырокім учыняць. Каціўся рубель залаты, ды не ў твае рукі. Шумелі тратуары падфранцузаныя, ды нават і кроку не ступіў ты на іх. Грукацела тэхніка веку ды не ў тваю, беларусе, карысць, не тваю кішэню яна набівала.

Ужо звикся ты збоку стаць, бо і з чым табе гэта ў людзі падавацца? Дай Бог патрухаць хоць за імі неўпрыкмет, і не адагнаным, яшчэ і сабакамі нацкаваным... Час часоў вірыў на плошчах гарадскіх, дужаўся на барыкадах, і дурэў у войнах грымотных чужых з чужымі за чужое. А табе аплявуха за тое гістарычная даставалася, наморднік і голад, холад і паморак. Быў рады, калі пацярухі якое мог на хлеб сабе ў жорнах намалоць і за грашак нікудышні, як дурань, напрацавацца на гультая якраз пануючата.

Не магло ж усё тое не адмяніцца, не прамінуць.

Лёс не без справядлівасці, а люд не без долі. Сны народныя збываюцца. Што байкаю бывала, яваю сталася. Нам яшчэ б аднаго цуду ў падзеях трэба — дастойнасці бела-

ЭЛЕГИЯ БЕЛАРУСКАЯ

Ціха ты, Еўропа! — нацыя мая родная ўжо пры смерці, мову ёй адымае. І не трубі па ратунак, захварэла яна памужыцку невылечна. Няхай спакойна на той свет адыдзе, без пакутаў дарэмных, сябе і іншых не мучачы лішне. Даволі і так пажыла, ледзь з духам нарадзіўшыся, жыццё сваё пракаратаўшы сяк-так, з горам ды з бядою. Як неўдалота вясковы, яна найбольш сама сябе заядала; беднаму ўсё вецер у вочы, а багатаму чорт дзяцей калыша.

рускай! Народам іншым мы, бы дзівакі якія, што топчуць з балотам сваё. А хочам жа людзьмі звацца, як бы не разумеючы, што так паводзячы сябе — гэта немагчыма. Апраўдваемся: у спадчыну дасталі — галоту і цямотнасць, на чым жа тады будаваць гордасць, чым хваліцца? А я пытаю: без нашага ж няшчасця выраслі б тыя суседскія традыцыі даўней, якія як жа асляпляюць нас сучаснай сваёй развітасцю?...

Дык няхай красуецца свята беларускае на праменадах беластоцкіх — песні роднай лёт, мовы матчынай чароўнасць, чалавечнасць чалавека беларускага! І паставім мы помнік скібцы хлеба чорнага, самы беларускі з беларускіх помнікаў, і самы патрэбны цэламу чалавецтву.

1986 г.

Нацыя беларуская, ты, як бабуленька непатрэбная, калі ўнукаў пагадала, — дабрынь твая перастала даваць карысць. Задобрай ты была, занадта спагаднай і падатлівай у новы час, у які шануюць таго толькі, каго баяцца. Божамаці народаў ты, Беларусь, без права на быт рэальны, а ўсяго на легенду паклонную. Ікона не дае хлеба, таму не ўсе да яе моляцца.

Успамінаць Цябе будуць цёплым словам, як кожнага,

каму лёс выпаў скупы, незайздросны. Крыўда, аднак, не мінае такіх аж да канца, спасылаючы забыццё сусветнае.

Калі напэўна што пастаяннае і векапомнае, дык гэта — зло.

Сакрат Яновіч
снежань '86 — студзень '87

Віктар Швед

ВЫХАДЦАМ З ВЕСАК

Пазарасталі на палетках
Нашы юнацкія сляды.
На ўсё жыццё ў бетонных клетках
Зняволілі нас гарады.

Ходзім па гладкіх тратуарах,
Ездзім у клетках, як на здзек,
Жывём мы запаветнай марай:
Пражыць свой у раскошы век.

Няма тут роднае стыхіі,
Чым кожны ў вёсцы даражыў.
І гораду мы ўсе чужыя,
Горад таксама нам чужы.

У роднай вёсцы толькі госцем
Бываем, сум гняце, калі
Нам асталося свае косці
Злажыць у бацькавай зямлі.

ПРЫМАКІ

Было ў мінулым заўжды так:
Найбольшая бяда і сварка
Там панавала, дзе прымак
Ішоў на чужую гаспадарку.

Ды маем век цяпер такі,
Што трацім у сваё надзею,
І цінемся ўсе у прымакі
Мы да суседзяў-дабрадзеяў.

І надта згодны мы з усім,
І чуемся ўсе быццам дома,
І забываем нат аб тым,
Адкуль выводзімся і хто мы.
Калісь спытаюць: дзе ж такі,
Што беларусам жыў тут недзе?
Адказ пачуюць: — Прымакі
Усе цяпер яны ў суседзяў...

БУСЕЛ ВЕРНЫ БЕЛАРУСІ

Бусел з Афрыкі гарачай
Родную зямельку ўбачыў.
Зноўку з выраю вярнуўся
Да айчынай Беларусі.
Ён з бусліхай-прыгажуняй
Распазнаў гняздо на клуні.
Хутка ў буслоў цыбатых
Будуць дзеткі-бусляняты.
Дзеці вырастуць праз лета
І пакінуць свой палетак.
Прыляцяць увесну.

Бусел
Заўжды верны Беларусі.

ПТУШЫНАЯ ВЕСКА

На стройных бярозках
Птушыная вёска.

У птушыных хатах
Жывуць мамы, таты.

У хатах-гняздзечках
Сядзяць на яечках.

Потым у тых хатах
Растуць птушаняты.

І гушкае вецер
Птушыныя дзеці.

Ім вырастуць крылы
І будуць мець сілу

Адважныя птушкі
Пад воблакі гушкаць.

ПРАГУЛ

Як дамоў вярнуўся на змярканні,
Мама прывітала грозным зрокам:
— Сёння зноў у школе нараканні
На цябе былі, ты, абібок...

Каб нейк супакоіць сваю матку
Адказаў з гарэзлівасцю Коля:
— Гэта ж, мама, на мяне нападкі,
Сёння я зусім не быў у школе.

Віктар Швед

Мікалай Гайдук

Меркі майго дзяцінства**ШНУР**

Як з даўняга сну ўсплываюць часам у маёй памяці колішнія меры, якімі карысталіся мой тата, матуля, цёткі, дзядзькі і дзядзіны, бліжэйшыя і далейшыя суседзі.

Згадваецца, як татка, дзядзькі Міхал і Антон прымерваліся разам набыць шнур сенакосу, які прадаваўся па-суседску з нашым. Прыкідвалі яны так ды гэтак: як падзарабіць на яго, што з жывіны збыць і дзе б узяць пазыку. Пры тым усё цмокалі пра добрую ўкоснасць ды зручнае палажэнне таго кавалка. І засеў жа той шнур у маім дзіцячым ўяўленні так, што я бясконца надакучаў бацьку пытаннямі, колькі будзе таго сенакосу: ці як ад хаты да клуні, а мо як ад гасцінца да выгану? Бацька доўга і цярдліва растлумачыў мне дакладна, колькі даўжыні і шырыні таго сенакосу. Адночы ён на падворку віў з канаплянага валу прыцягу, і я зноў, у каторы раз, начапіўся да яго са сваімі роспытамі пра той шнур сенакосу. Бацька зноў вытлумачыў, якой велічыні той шнур, а калі я не сунімаўся са сваімі надакучлівымі пытаннямі, урэшце рэшт знерваваўся ды кажа:

— Зараз як гэтым во шнуром намераю табе па мяккім месцы, тады зразумееш і адчэпішся!

Вядома, я зараз жа адстаў, але з таго часу шнур мне явіўся даўжэзнай вяроўкай-прыцягай, якой абвязвалі тады і дзе-нідзе абвязваюць і цяпер навокал воз з сенам ці снапамі, каб не рас-трушваліся. І з таго часу маёй гульні на нейкі час стала мёрць уздоўж і ўпоперак той жа прыцягай наш урослы пахучым рамонам падворак, духмяны ад кропу агарод, цяністы садок. Выходзіла мне два, тры, пяць, а то і восем шнуроў-прыцягаў шырыні ці даўжыні. Урэшце гэтая гульня мне абрыдла і я цалкам пра яе забыўся.

Толькі амаль праз паўстагоддзя ад таго бласлаўленага часу майго дзяцінства, капаючыся ў нашай беларускай даўніне, я зразумеў прычыну тадышняга незвычайнага гневу на мяне майго бацькі — чалавека надзвычай цярдлівага і памяркоўнага. Справа ў тым, што старабеларускі шнур абазначаў даўжыню 48,7 метра, а нашай сядзібы было ўсяго якіх 40 метраў шырыні, гэта значыць няцэлы шнур. І то ж на хутары! А паверхні ўсё нашай „далоскі“ — 10 квадратных шнуроў (каля двух з паловай гектараў). Столькі „бацькаўшчыны“ ў спадчыне дасталася майму татку. І чаго дзівавацца, як моцна даражыў ён не толькі сваім няцэлым шнуром, але і яго прутом (даўжыня — 4,87 метра, плошча — 23,7 квадратных метраў), локцем (даўжыня — 65 см, плошча — 0,362 кв. м.), прудзікам (даўжыня — 48,7 см, плошча

— 0,237 кв. м), а нават цалем (даўжыня — 2,7 см, плошча — 7,3 кв. см). Пра валокі (плошча яе — 30 маргоў = 9 000 кв. пруты = 67 500 кв. локцяў = 21,36 га) уся мая радня магла толькі сніць, як пра незабыўны, казачны сон, аддалены ад іх за сямю гарамі ды за сямю марамі, куды ні вокам заглянуць, ні думкай сягнуць. На яве ж усе тры браты Раман, Міхал і Антон мусілі задаволіцца тады супольнай купляй шнура (каля чвэрці гектара) сенакосу.

НАЛОТАЎСЯ

Як усе тадышнія сялянкі, мая матуля круглы год „ваявала“ (як яна маўляла) з лёнам. Улетку яго палола, рвала, малаціла, слала; увосень — сушыла, церла, трапала, часала; узімку — прала; а напрудвесні — ткала; вясной жа — бяліла. Рабіла ўсё гэта сама, бо сяцёр у мяне тады яшчэ не было. І гэта ўсё яна паспывала зрабіць побач з мноствам іншай працы на гаспадарцы. З нас, мужчын — таткі і мяне — пры лёне яна падмогі вялікай не мела. Усяго толькі, што татка лён пасеяў, а я падчас яе ткання насукаў цэвак, або прытрымаў аснову, калі яна „накідала“ ў берда. Праўда, яшчэ даводзілася мне пільнаваць увесну, каб гусі ці куры не „патапталі“ разасланае для бялення палатно, бо птушыны гной надта ж палкі, пасля яго на матэрыяле заставаліся яскравыя белыя плямы.

Але ж не належаў я да надта паслухмяных, і са мной было болей клопату, чым тае дапамогі. То мякка насукаў цэўку і яна рассыпалася падчас ткання, то памыліўся ў падаванні нітак падчас накідвання ў берда і даводзілася маме перарабляць усё нанова, або сам бруднымі нагамі пабегаў па бялюсенькім палатне. Да таго мяне аж турзала як мага хутчэй вырвацца з хаты ды пабегчы да аднагодкаў-сяброў на адлеглыя хутары. Потым, калі мне прыбыло гадкоў, цягнула мяне павалэндацца па багне — як у нас называлі вялікія абшары тарфянікаў, што прасціраюцца ў шырокай даліне Супраслі паміж Міхалавам, Гарадком і ўрочышчам Імшар — і там паназіраць за птаствам, жывёламі, раслінамі.

І матуля неяк сама ўхітралася змагацца з усімі тымі жменямі, павесмамі, скруткамі, талькамі, губіцамі, паставамі — усе мы мелі ўдосталь самаробнай вопраткі, куфар быў перапоўнены звалькамі кужалю, у шафе ляжалі стусы пасцілак-перабіранак, абрусаў, прасцінаў і чаго толькі. А ў гаспадарцы ўдосталь было мяшкоў на збожжа, муку, бульбу, розных плахтаў ды радзён на воз і гулек на каня. І ўсё гэта з матуліных звітных рук.

Памятаю, аднойчы вярнулася яна з торгу ў Нізбодцы (бо так у нас тады называлася сённяшняе Міхалова, ад якога на наш

хутар было ўсяго вярста, і пачала вымаць з кошыка ды выкладваць на разасланую на кухонным стале газетку нешта загорнутае ў каляровыя паперкі. Выкладвала ды сама так да сябе ўголас згадвала:

— Ну, чорнай — тры лотаў, жоўтай таксама — тры, зялёнай — чатыры, сіняй — два, бурачковай — лот, чырвонай — два... Ой, — і яна падперла каляровымі пальцамі шчаку, — пра карычневую то я зусім забылася. Хоць бы я са два залатнікі ўзяла... Гэта ж узор на перабіранцы не выйдзе! Што ж, зноў трэба валачыся ў тую Нізбодку. І пайду ж...

І яна накідала на плечы хустку-канаплянку, брала кошык і кіравалася да дзвярэй.

— Мам, а твая шчака налотаваная! — крычаў я і падбягаў да яе.

— Якая там яшчэ „налотаваная“? — перапытвала яна.

— Ну, налотаваная! Ты глянь у люстэрка.

Маці падыходзіла пад люстэрка, што вісела высока на сцяне, прыглядалася ды смяялася сама з сябе. Умывалася і спяшалася ў мястэчка, бо „яшчэ жыдоўка з торгу звалачэцца і тады лазь па іхніх кучах ды шукай“.

Застаўшыся адзін у хаце, я, вядома, узяўся разбірацца ў фарбах, выпрабавуваць іх пальцам, языком. Калі матуля вярнулася, я быў увесь настолькі стракаты, бы гад пасцілка-перабіранка.

— Ну і налотаваўся ж ты! Адны вочы блішчаць, — усклікнула яна і давай на пліту настаўляць вялікі чыгун вады, каб неяк адкашэрыць мяне.

Я ж не сунімаўся:

— Мам, пакажы тое золата.

— Якое? — здзівілася яна.

— А што цяпер прынесла.

— Гэта ж не золата, а фарба, карычневая, — паясняла мама.

— А ты ж казалася: два золаты.

— Не „золаты“, а залатнікі, — смяялася яна. — Гэта мерка такая: у лоце тры залатнікі.

І яна ўносіла ў хату балею і рыхтавалася „адлотваць“ мяне з колераў.

Такія былі пачаткі майго знаёмства з колішнімі мерамі вагі. Толькі значна пазней удалося мне адкрыць, што даўнішні залатнік — гэта каля 4 грамаў, лот — 11,71 г, а 32 лоты складаліся на фунт (374,82 г), 40 фунтаў складалі камень або пуд (каля 15-16 кг), а 5 камянёў — беркавец (каля 75 кг), 6 пудоў — мэтр (каля 100 кг).

ВАЎКОЎ БАЯЦА...

Нястача зямлі гнала бацьку і дзядзькоў на заробкі. Дзе толькі запахла хоць бы зламаным грашом, там зараз жа і яны з'яўляліся. Усю зіму ездзілі „да вывозкі“ дрэва з рэштак колішніх дрымучых Блудаўскай і Свіслоцкай пушчаў. Вазілі „паперку“, „капальнякі“ ці „трачку“ на станцыі ў Жэдні і Валілах, або „мэтры“ — гнаць паравыя машыны ў навакольных фабрычках ці проста замажнейшым местачкоўцам на паліва. З гандлярамі, пераважна яўрэямі, „балаголілі“ (вазілі іх на кірмашы ды торгі) у Гарадок, Свіслач, Ваўкавыск, Бераставіцу, Крынкі, Нарву ды іншыя бліжэйшыя і далейшыя мястэчкі. Пры нагодзе самі везлі са свае гаспадаркі што-небудзь прадаць, але часцей за ўсё прыкуплівалі дахаты збожжа, парасяты, цялятка.

Найбольш даходным, аднак, лічыўся перавоз сыравіны (гану чаў, бавоўны, радзей — воўны), паўфабрыкатаў (нітак, сырога сукна ці іншых тканін), гатовых вырабаў (сукна, пледаў, палатна інш.) паміж паасобнымі фабрычкамі тады густа рассяянымі па ўсёй Беласточчыне (таксама і па вёсках, напрыклад, у Пясчаніках, Рабінаўцы каля Вейкаў і іншых) і на чыгуначных станцыі. Не было ж тады грузавых аўтамабіляў ці іншых цягачоў. Першай у нашай акрузе легкавой машынай ездзілі маладыя панічы-графы з маёнтку Геранімова. Усе перавозкі грузаў тады адбываліся гужавым транспартам, ці інакш кажучы — коньмі, запрэжанымі зімою ў сані, улетку жа ў вазы з акаванымі жалезнымі шынамі вузенькімі коламі. Дарог нават са жвіраванай паверхняй было надта ж мала, а пра выкладзеныя „косткай“ ці залітых асфальтам ніхто і не чуў. Усюды цягнуліся звычайныя палавыя „гасцінцы“, на якіх у сухую пару года вазы гразлі па восі ў сыпучым пяску, а ў мокрую — правальваліся ў гразкую топель. Праўда, паміж Беластокам і Міхаловам у 30-я гады быў пракладзены жвіраваны гасцінец — вялікая гордасць і слава Міхалова.

І ў тых часы трапілі ў маю памяць назвы адлегласці: стрэленне (60-70 метраў), стая (70-80 м), гоні (80-100 м), вярста руская (1060 м), значна радзей можна было пачуць пра нашыя, беларускія вёрсты: вялікую (каля 2.000 м) і малую (каля 1600 м), а таксама пра мілю (5 вёрстаў).

Памятаю, што ад нас у Беласток лічылася 30 рускіх вёрст з „гакам“, або 6 міль, 15 вялікіх або 20 малых нашых вёрст. У гэтую дарогу бацька выязджаў пасля першых пеўняў (перад поўначчу) і ранкам быў ужо ў Беластоку. Праўда, калі ехаў „палегцы“, г.зн. без грузу, то выязджаў нават па другіх, а то і трэціх пеўнях, а як з вялікім „таварам“ — то вырушаў, як толькі змерклася і тады ішоў пешшу побач воза, толькі часам з горкі пад'язджаў некалькі гоняў.

Вяртаўся ж ён наступнай ноччу амаль у тую ж пару, як выязджаў, і, вядома, калі „з таварам“, то ішоў побач воза. Мы з мамай заўсёды чакалі яго, пільна прыслухоўваючыся, ці не пацуюцца грукат калёс і такое жаданае, любое: „Но-о-о, гнеды! Варушыся, каб на цябе воўк...“

На гэты знак матуля пачынала тупаць каля пліты, каб нешта падагрэць ці падсмажыць згаладнелаю ды зморанаму бацьку. Я ж выбягаў яму на спатканне, ён спыняў каня, саскокваў з воза, браў мяне на рукі, знаходзіў у сваёй кужэльнай падарожнай торбачы смакавітую беластоцкую булачку ці жменю цукерак, частаваў мяне, і мы, седзячы абодва на возе, урачыста ўязджалі на падворах.

І тут усё замаруджвалася, запавольвалася, як быццам апушчанае ў празрыстую тонь, што лілася ад самага месяца. Татка няспешна распрагаў каня, той нага за нагу валокся ў стайню. На ланцугу павісаў бобік, намагаючыся лізнуць бацькаву руку. З ціхім скрыпам адчыняліся дзверы з хаты, і з-за іх выхілялася матуля ды няспешна клікала:

— Ходзь, Раман, бо вчэра стыгне...

Бацька ж, павольна пераступаючы зморанымі нагамі, нёс з клуні падпашак сена каню...

Так. Мы ўсе і ўсё навокал нас расслаблялася, бачачы, што гаспадар вярнуўся з падарожжа здаровы, у свой час і без прыгодаў.

Хоць — не! Пра прыгоды даведваліся мы з матуляй толькі тады, як бацька, пад'еўшы, скручваў з тытуню і бібулкі папяросу, прыкурваў яе ад пяцілінейнай лямпы, зацягваўся, кашляў і звяртаўся да мамы:

— Бач, Маня, зноў перапынілі і то ў тым самым месцы, на Займе.

— Хто? — З трывогай у голасе перапытвала мама, а я з адкрытым ротам застываў ад жаху і цікавасці.

— Ну, як гэта „хто“, вядома — ваўкі, — удакладняў ён. — Гоняў за дзве я прыўважыў: пабліскае нешта. От, думаю, здалося мне: на сон хіліць, то і ўваччу мільгаціць. Пад'язджаю бліжэй, на якое стрэленне — а як жа ж, ваўкі! Два. Пасярод дарогі стаяць: дзве пары вачэй зіхаціць. Конь храпе, у хамут б'е, бакамі на аглоблі навалываецца — зламаць іх наравіцца ды з возу вырвацца. Тут я і каня суцішаю, за цуглі трымаючы, ды на ваўкоў крычу: „Цюга! Цюга!“ А яны — ні з месца. Але ж, на шчасце, Васіль Якубаў пад'ехаў. Сталі мы салому паліць ды ў іх бок кідаць, і яны нехаця сышлі з дарогі ды, відаць, па-над рэчкаю ў бок вёскі падаліся.

Бацька моўчкі дакурваў самакрутку, маці цяжка ўздыхала, а я доўга не мог прыйсці ў сябе. Баяўся нават выглянуць у акно,

бо мне здавалася, што там, у начной цемры, адразу за шыбаю затаіўся воўк і толькі на тое чакае, каб глымануць мяне сваімі клькымі.

Я туліўся да бацькі, прасіў яго:

— Та-а-атку, не едзь больш у той Беласток...

Ён прыгортваў мяне да сваіх грудзей і ўсміхаўся:

— Нічога, сыноч, не будзе, — паедзем яшчэ не раз. Ваўкоў баяцца — у лес не хадзіць, — кажуць людзі. Кладзіся ўжо спаць.

Але я яшчэ доўга-доўга не мог заснуць, згадваючы пачутае ад розных людзей пра зласлівасць ваўкоў. І ўсю ноч яны трызіліся мне ў сне: я караскаўся ад іх на дрэва ды саслізтваўся проста ў адкрытыя іхнія пашчы, узлазіў на дах хаты і соўваўся адтуль ім пад ногі, толькі бяспечна адчуваў сябе на каленях у бацькі. А ён явіўся мне такі здаравенны, велічны, магутны. На самай жа справе мой бацька быў шчупленькім, сярэдняга росту мужчынам. Не вылучаўся нічым асабліва прыкметным. Хіба ж толькі тым, што твар у яго быў страшэнна знявечаны, бо ў дзяцінстве ён хварэў воспай, а ў дарослыя гады, калі пачаў займацца перавозам, конь ударыў яго капытам у твар і знявечыў яго. Але для мяне гэта быў і застаўся назаўсёды самы прыгожы, самы мілы і самы дарагі твар...

ШЧАСЦЕ

Не ўвесь час, вядома, людзі ў тых часы толькі корпаліся на сваіх гаспадарках ці цягнуліся ў заробкі. Вясною, пасля Вялікадня, ці ўзімку, у мясніцы, моладзь ладзіла „музыкі“, бо слова „забава“ прыйшло да нас і замацавалася ўжо пасля вайны.

Найбольш размоўныя ды бойкія дзяўчына і хлапец ішлі да гаспадара, у якога была прасторная свяцёлка, „прасіць хату“. Дамаўляліся не на грошы, бо хто б у тых часы наважыўся браць плату за хату! Ладзіліся на тым, што дзяўчаты пасля гульні пабеляць яе, памыюць падлогу і вокны, прыбярэць, а хлопцы забавязваліся трымаць парадак, каб не было бойкі, валтузіні, свавольстваў і калі нешта пашкодзіцца — выб'ецца шыба ці паломіцца столак — усё сваім коштам наладзіць, зробіць „як новае“.

У нашай вёсцы не было музыканта, таму даводзілася наймаць яго ў іншых мясцовасцях. На заплату яму хлопцы „скідаліся“ па некалькі грашоў, каб сабраць залатоўку-паўтары, а дзяўчаты давалі падвячорак і вчэру.

На „музыкі“ сыходзілася не толькі дарослая моладзь, але збягалася і ўся дзетвара ды задоўга да пачатку танцаў аблеплівала вокны, дзверы, усе закуткі хаты. Прыходзіла таксама некаль-

кі дарослых, нібы так сабе, з цікаўнасці, а фактычна, каб вельмі пільна прыглядзецца, як хто сябе паводзіць і потым пахваляць або асудзіць перад сваімі і чужымі. Вядома, гэтыя суджэнні цётка далёка не заўсёды былі справядлівыя. Аднак маладыя, як агню, баяліся такога абгавору, горш бацькоўскай ляянкі ці нават пабаяў. Зрэшты, калі маці ці бацька „сперазалі“ мяшалкай або паскам сына ці нават дачку, тыя занадта не перажывалі. Але калі па сяле пашла погаласка пра непрыстойныя паводзіны, такое страшэнна моцна балела, дакучала. Таму і стараліся ўсе паводзіць сябе належна.

Сталыя кавалеры, якія ўжо хадзілі на заробкі і мелі „свае“ грошы, загадзя, у таямніцы ад бацькоў, „скідаліся“ ўтрох ці ўчатырох і куплялі кручок гарэлкі. Кручок — гэта восьмая частка літра, або інакш 125 грамаў. Выпівалі „для рызыкі“ на пачатку „музыкаў“ і тады ўвесь вечар танцавалі, як ашалелыя. Пры тым знарок дыхаючы ды хукаючы дзяўчатам каля носа, каб тыя пачулі, што яны выпіўшы. Гэтым можна і варта было пахваляцца, бо ж не кожнаму хапала выдаткаваць 30 ці 50 грошаў на гарэлку, калі за такую суму трэба было паўдня капаць бульбу ў маёнтку.

Сямейныя людзі таксама час ад часу, пераважна ў мясніцы, ладзілі балы. Мужчыны складаліся на чвэртку, а жанчыны брадлі тое-сёе з закускамі. Выпівалі з аднаго кілішка: жанчыны толькі абмочвалі губы або і зусім не дакраналіся да гарэлкі, а мужчынам ледзь хапала на кілішку. Частаваліся пераважна хатняй работы ягадным віном, а калі хто меў пчолы — той ставіў пляшачку больш смакавітай сыты. Але колькі весялосці, жартаў, песень, было за гэтым небагатым застоллем!

Пасля, ужо ў дарослым жыцці, даводзілася мне бываць на вялікіх балах, гасцінах, афіцыйных і неафіцыйных прыёмах, на якіх ракой ліліся самыя дарагія замежныя большай ці меншай моцы напіткі, сталы ўгіналіся ад смакавітых закусак, ігралі славуць аркестры, спявалі выдатныя спевакі, але ні ў адных вачах я не заўважыў ніколі такога задавальнення і шчасця, якое свяцілася ў вачах маіх бацькоў, дзядзькоў і дзядзінаў, суседзяў падчас тамтых убогенькіх складчынных вечарын.

І сёння аніяк не магу акрэсліць, чым мерцьць чалавечы шчасце. А ці наогул можа быць на гэта якая-небудзь мерка?

ЯКОЙ БОЧКАЙ МЕРЫЛІ?

У маёй памяці піліпаўка запісалася доўгімі, ціхімі і цёплымі вечарамі. За вокнамі імглістая цемрадзь з перападамі то дажджу, то снегу. У хаце ж з адчыненых дзверцаў сцяноўкі, бо так у нас звалася печка-грубка, патыхала святлістай гарачынёй ад палкага бярозавага ці альховага жару. Я, прысеўшы на куцішкі ды захі-

ліўшыся рукою ад гарачыні і бляску, падкідаў у вогненнае жарадло сухія, звонкія палены.

Матуля дабраліва паўстрымоўвала маю старанлівасць:

— Радзей, сыноч, кладзі, а то двух бярэмяў на адзін вечар не стане! А што будзем рабіць зімою, калі цяпер, на зазімку ўсё выпалім?

А сама, паправіўшы knot у „газоўцы“, сядала да пука фасолі або бобу, што татка прынёс у хату яшчэ надвячоркам і паклаў побач сцяноўкі, каб прасох да вячэрняга лушчэння. Бацька, управіўшыся каля жывёлы, уносіў у хату кавалак абцясанага сухага бярозавага бярвяна, каб абрабіць яго на ворчык ці на некалькі галовак да грабель або накалоць ды настругаць да іх зубоў. Іншым разам уносіў два высушаныя пад паветкай моцныя і гладкія дубчакі: адзін даўжэйшы і танчэйшы, ляшчынавы, на цапільна, другі карацейшы і таўсцейшы, дубовы, на біяк ды ўвесь вечар майстраваў з іх новы цэп.

У піліпаўку матуля яшчэ не садзілася за калаўротак, а татка не браўся за малацьбу. Гэта быў час перадыху паміж летнімі і асеннімі палывымі работамі, калі ноч выганяла з хаты і ноч прыганяла ў хату, і зімовымі заняткамі ў хаце і падворку. Так, гэта быў час гаспадарчых падлікаў: што можна было збыць, бо прырадзіла ці прыгадавалася, а што набыць неабходна, бо не стае ў хаце ці на гаспадарцы.

У такія вечары часценька наведваўся да нас нехта з дзядзькоў — бацькавых братоў — або з бліжэйшых ці далейшых суседзяў.

Патрэсквалі ў сцяноўцы дровы, палусквалі ў маміных пальцах струкі фасолі ці бобу, папіскаваў пад татавай далонню гэблік ці свярдзёлак і ўлівалася ў гэты ўтульны пошум няспешная гаворка пра хутаранскія навіны і зараз жа сыходзіла на цэны збожжа. Так ужо тады вялося, што мерай вартасці ўсяго купленага і прададзенага, адзеленага ці пазычанага было збожжа, пераважна жыта. І чуліся надта дзіўныя для мяне розныя „асьміны“, „чвэрці“, „бочкі“.

— Тату, — не вытрымаў я аднойчы, — а бочка то якая яна: ці тая, што ў нас у каморы стаіць з атрубамі, ці тая, што ў сусеку ў клуні з сечкай, а мо тая, што пустая пад паветкаю?..

Пры гэтым я старанна прамінуў бочку на капусту, якая заўсёды стаяла ў сенцах. З ёй у мяне была не надта слаўная гісторыя. А ўсё адбылося так.

Мая матуля вельмі любіла гадаваць рознае птаства. Наш невялічкі падворчак штогод аж кішэў ад курэй, гусей, качак, індыкаў. Ну і вывеліся раз качаняткі — такія пухкія клубочкі, якія хадзілі на сваіх маленькіх ножках, як вялікія качкі, вядома, па-качынаму перавальваючыся з адной лапкі на другую. Любавалася імі мама, падабаліся яны таксама і мне. Я бегаў на-

вокал іх — то перапыняў, то падганяў. Мама гэтак маё гарцаванне не зусім было да спадобы.

— Сыннок, сущіся, — кажа яна, — няхай качачкі адпачнуць, а то ты іх на смерць пазаганяеш.

А мне гэтыя словы яшчэ прыткасці дадалі. І тут з-пад маіх ног не паспела адкаціцца самае найменшае качанё. Я не тое што наступіў на яго, але проста паслізгнуўся на яго далікатным цельцы ды сам пляснуўся на мураву. Маці войкнула, усплакнула па качаняці і са словамі нічога добрага мне не абяцаючымі пачала пад хлявом шукаць повад ці пута. Мне таксама шкада было беднай качачкі, але яшчэ болей стала боязна за ўласную скуру. Уцякаць не было куды, бо ўсе брамы ды брамкі мама трымала на моцнай заяззі, і я нырнуў у хату.

Звочыўшы ў сенцах у куце, напалову перакуленую бочку, мігам улез пад яе і наварнуў на сябе.

Матуля схадзіла ды ператрэсла ўсю хату і падстрэшак, але аніяк не магла мяне знайсці. Спачатку пагражала, што як дастане ў свае рукі мяне, то спусціць усю скуру, потым абяцала ўжо зрэзаць мне пэўнае месца так, што я месяц не сяду, затым мякчэла і паклялася, што год не пусціць мяне да сяброў. І так, як доўжылася мне пад бочкаю, гэтак мякчэла матуліна сэрца. Урэшце яна пачала мяне прасіць, каб я злітаваўся над ёю ды вылез са схоўка і раптам загаласіла: „А каб на іх ліха, на тыя качкі, то ж дзіця маё роднае запрапасцілася!..“ Ну, тады і маё сэрца не выгрывала: абярнуў я тую бочку і з плачам ды мальбой, што „болей не буду“, кінуўся маме на шыю. Божа, якія мы былі тады шчаслівыя!..

З таго часу я стаў больш беражліва ды ўважліва хадзіць каля птаства і нават не спрабаваў уцякаць ці хавацца ад належнага за свае розныя грашкі. Прымаў пакаранні, як непазбежны прысуд лёсу. Праўда, з гадамі кара ўсё меншала, хоць цяжар маіх грахоў непамерна павелічаўся.

І ў той піліпаўскі вечар на маё пытанне бацька падміргнуў мне ды кажа:

— Гэта столькі збожжа, сынку, што нават і пад капуснай бочкай не схавецца!..

Мы з мамай пераглянуліся і праглынулі гэтую татаву насьмешку таксама спакойна, як непазбежнасць лёсу. Тады татка ўважліва паглядзеў на мяне і пачаў тлумачыць:

— Бач, бочка — гэта мера збожжа. Бочкай лічыцца 19 пудоў пшаніцы, або 18 пудоў жыта, ці 15 пудоў ячменю, а таксама можа быць 10 пудоў аўса. У бочцы чатыры чвэрці або карцы, у карцы — дзве асьміны, у асьміне — дзве шаснаццаткі, у шаснаццатцы — чатыры з паловай гарцаў вялікіх, або дзевяць гарцаў малых. Во, якая тая бочка! Дзе ёй там да тае, што ў сенцах з капустаю стаіць...

І прыветна, цёпла ўсміхнуўся мне.

Вядома, я адразу не сціяміў усе гэтыя складаныя разлікі. Але татка быў добрым настаўнікам: амаль праз усю тую піліпаўку даваў мне розныя заданні: „Ну, скажы, колькі ў асьміне гарцаў вялікіх?“ або „А колькі ж то будзе ў карцы гарцаў малых?“ І хоць нас у школе вучылі важаць на грамы, кілаграмы, цэнтнеры ды тоны, я ведаў не толькі, што ў фунце каля 400 грам, а ў пудзе — 40 фунтаў. Зведаў нават і пра тое, што бочка бочцы ў меры няроўныя, бываюць: „селядзёўка“, „салінка“, „карцовая“, „шынквая“, „гаспадарская“, „віленская“, „кракаўка“, а нават — „каранковая“.

МЕРА ЧАЛАВЕЧНАСЦІ

Наша вёсачка была рассыпана на хутары. У нас не было вуліцы, дзе ў звычайных вёсках-вуліцоўках праходзіць большасць іхняга грамадскага жыцця. Не было азначанага канца вёскі і „канцовага“ крыжа на ім як святасці — своеасаблівага мясцовага алтара, перад якім свяцілі велікодную пасху, якому кланяліся кумы, везучы дзіця да хрысту, да якога вёска праводзіла нябожчыка і пад якім развіталася з ім. Жыццё старэйшых і моладзі нашай вёскі было больш звязана з мястэчкам ды местачкоўцамі — пераважна такой самай бядамай, як і мы. У Нізбодку хадзілі ў царкву і касцёл, школу, крамы, да шаўцоў і краўцоў, на торг, падзарабіць. І ўсё ж нашыя вясцоўцы трымаліся дружнай грамадой. Памагалі адзін другому ў рабоце і ў прыгодзе. Бралі кумаў ці дружыну ў вяселле пераважна са свае вёскі. Калі ж здаралася, што каго-небудзь з нашай вёскі хацелі чужыя набіць ці неяк інакш пакрыўдзіць, нашыя аднавяскоўцы згодна станавіліся гарой за свайго. І хоць, бывала, сварыліся і нават біліся паміж сабою за шкоду, за перааранае, перакошанае, за дзеці і за што толькі, але ніколі не бегалі са скаргамі адзін на другога ў паліцыю, да ўладаў, хоць і было да іх вельмі ж блізка. Былі, вядома, большыя ці меншыя заскарэлыя ўзаемныя прэтэнзіі, злосці ці нават ненавісці. Некаторыя дуліся ды не гаварылі паміж сабою цэлымі гадамі. Аднак падчас акупацыі, напрыклад, ніхто на нікога не данёс немцам пра перажоўванне былых савецкіх салдат, сувязі з партызанамі, патаемныя млінькі, калаціё свінней і шмат пра што іншае, за якое пагражала смерць, прымусовыя работы ў Германіі ці цяжкія пабоі. Гэта таксама была адна з меркаў, і то найважнейшая мерка, бо ёю мерылася чалавечнасць, пашана да чалавечай істоты.

Мікалай Гайдук

СУАЙЧЫННИКАМ

Калі з ўласнай волі
хто-небудзь з суайчыннікаў
адправіцца далёка на

чужыну,
хай сцеражэ, як зрэнкаў,
зерняткі пяску
з зямлі айчыннай,
якія асталіся

на падэшвах ботаў.

У дні трывогі,
а мо і паніжэння,
бяздушнасці, пагарды
яшчэ будуць іскрыцца,
як пыл крышталёвы
і як алмазы.

САД

Пакінутая зямля-карміцелька
пальны родзіць,
хоць пад цяжарам яе смутку
жыве яшчэ надзея.

А ўжо сад стары,
які здзічэў у адзіноцтве,
стаіць у снежным саване
акамянелы і халодны.

А вы ў час такі
хваліце тэя ночы,
што запалілі зоры,
быццам свечкі.

І свет увесь,
задумлівы, маўклівы,
які ў развіталым суме
прышоў кланяцца ў пояс.

*

*

*

Гэта вы
пакарылі раку,
накіравалі яе плынь
у свае вадасховішчы,
каналы і рэчышчы.

Гэта вы
паставілі палацы,
а цудоўныя агароды
аддзялілі ад нас
узорыстай кратай.

Нам — аддаеце сэрцы.
Нам — прадаеце словы.

Звініць, як апошні грош,
сардэчны вам гоман.

А мы, як калісьці,
штогод наградвесні
белім хаты —
наўкола роднае поле
і блакітныя далі.

Мы, як даўней,
мераем дарогі
ступнямі босьмі,
а дым ядлаўцовы
падпірае нябёсы.

ВОТЧЫНА

Столькі засталася ў нас
вотчыны,
колькі яе падымем
на чацвёрты паверх
жыллёвага корпуса.

Сёння жонка кажа:

— Прывязі крышку зямлі
чорнай
з матчыных агародаў —
пасадзім герань.

Няхай жыве хоць з намі
добрых успамінаў кветка.

ПАВЕДАМЛЕННЕ АБ ПРАПАЎШЫМ

Дваццаць гадоў таму назад
З сяла Глухое Ніжняе
Выйшаў малады мужчына
І дагэтуль не вярнуўся.

Трэба спадзявацца,
Што хварэе стратай памяці,
Змяніў імя і прозвішча
І напэўна — мову.

Калі хто-небудзь чуў аб ім,
Калі хто-небудзь яго бачыў
Ці знае месца знаходжання,
Просім, каб зараз, неадкладна
Паведаміў старога бацьку,
Які чакае сына.

Як цяпер завуць прапаўшага?
— Не ведаем...
Здымка з апісаннем выгляду?
— Не маем.
Падазравайце кожнага.

Юрка Баена

Алесь Батура

ДЗІЦЯНЁ ГОРКАЕ

Малюнак мінулага

(урывак з паэмы)

Рэчка мармыча ціхутка.
Ззяе.
Сонца цалуе
матылі, кветкі.
Паветра
пчоламі, чмялямі іграе.
У дубе крыкатых
шпак корміць дзяцей.
А бусел звысоку
любуюцца светам.
Побач
красуюць
збажыной палеткі...
Вясна шалее,
вясна цвіце.
Маладая пара,
пара маладых.
Салаўіных спеваў
з вечара да рання.
Пара надзей
і планаў грувасткіх,
закліканняў, пацалункаў,
кахання.

Ім якраз
па семнаццаць стукнула.
Канікулы!
Пара адпачынку,
свабоды пара.
З дзяцінства амаль
жылі блізка.
Можа
гэта дружба была
без вялікіх слоў.
Бо аднолькава іх
узрушала прыгожасць
наваколля,

да прыроды любоў.
Колькі разам блукалі
па лузе, па полі!
Пасля лес іх маніў
грыбоў процьмай і ягад.
Добра было ім з сабой.
Ды ніколі
пра каханне
не падумалі нават.

Сягоння яны
без згавору якогась
вышлі сонечным ранкам
праз луг да ракі,
і пайшлі без слоў
вузкай дарогай.
Сентыментальныя
два дзівакі.
Толькі яны,
толькі кветкі, птушкі,
ды сонца ў вочы,
ды гудзенне пчол.
Ветрык лагодны
студзіць, не тушыць
таго чагосці,
што раптам прыйшло....

Разбярыся,
хто тут правініўся:
можа сонца,
мо вецер,
мо пчолы.
Ён знянацку
руку яе зашчаміў
у сваёй.
Усё сцялося дзяўчо,
расшырыла

свае васількі,
зірнула на хлопца
іначай.
Засвяціўся ўвесь,
стаў іншы якісь.
І ён тое ж
у дзяўчыне ўбачыў.
Іскра нейкая
ў іх праляцела,
хмелем пракіпела ў крыві,
Пацалунак
няхітры, няўмелы
і ўсцешыў іх
і здзівіў.
— — Міхаська!
— Галіна!
— Што гэта?
Мой Божа!
— У сярэдзіне млосна,
у вачах туман...
І першы раз убачыў,
якая яна прыгожая:
які мілы твар,
які стройны стан,
якія
вялікія сінія вочы
(у іх цяпер быццам
кроплі расы).
Якія чырвоныя
вусны дзявочыя.
Цёмныя бровы,
як лён, валасы.

Галіна раней
мо не кінула б вокам,
які той Міхась
мілы, прыбабны,
які ўжо мужны,
які добры,
душою глыбокі...

Цешацца дзеці
сабою, жыццём,
сонцам і квеццём,
травой, лісцём,
пчолкай, чмялём,
матылькамі, шпакамі,
рэчкай блішчатай
з яе берагамі.
І ў іх усё спявае
адным пачуццём...
Цешацца дзеці
сабою, жыццём.

Між паху траў
так хораша ім!
Брыдуць і маўчаць —
ім слоў не трэба.
Усмішкі, позірккі —
ўсё аб тым,
што паслала
вясенняе неба.

А. Батура

сабе прысвячаю



пра мары
ці мары жывуць
ці толькі калышуцца
спяшаюць
і дзесьці пльвучь
а праўды
ці верьць у іх
і толькі
у трох словах сваіх
і крыва лічаць
на свае ногі

а сэрца дурное
ці бачыць усё
няпомнае
ці толькі
а найбольшае дно
а потым
ці варта святлець
апошняя зары
ці лепш ужо
з сабою не мець
ад'ехаць зямным карагодам

Зося Сачко

З цыкла „Дарожныя партрэты“



хто робіў цёлэ жыце —
нэконэчне лічыт грошы
жыўшы — як жэ нэ робіці?
жыўшы — як жэ нэ любіці?
іх поле выробянэ, як масло,

іх рукі пахнут хлібом
хоч нэ збірают —
на лавочках пуод плотом
— осанна



вершык бабці і внучці

з цвіета яблыні і чэрэшні
і з кованя шарэі зазулі
напоўняюцца сны
званы роскольшут воздух
і ўсе ўзнают

пока пальцём чытаеш
і нэ капнэ слёза на зёлёны
вэдэш за ручку
— в бэзові закружывся
чміель
3. Сачко
Вуорля, могілкі,
Вэлікдэнь 1986

мох

чміель

3. Сачко

Вуорля, могілкі,
Вэлікдэнь 1986

Традыцый, асяроддзе

НАШЫ НАЗВЫ

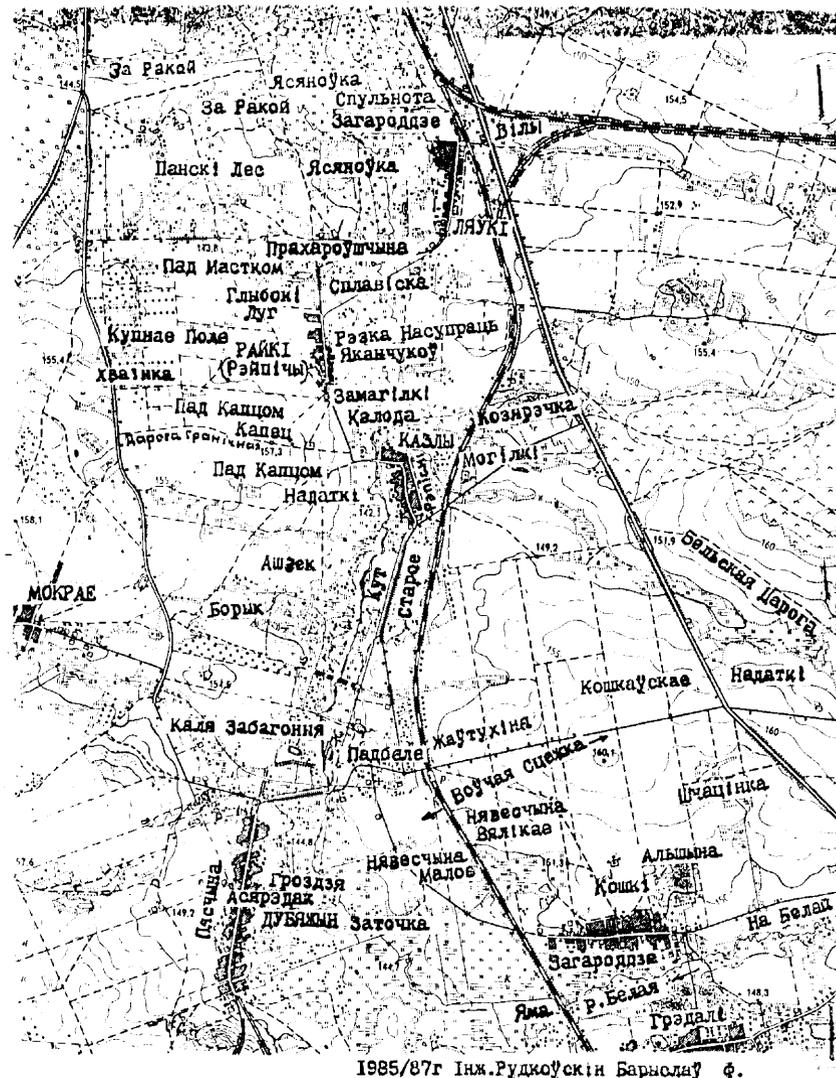
Тапаграфія дарог, урочышч і гідраграфічнай сеткі

Для нас, беларускага насельніцтва ў Польшчы, вельмі важна захаваць нашы назвы дарог, урочышч і гідраграфічнай сеткі. З гэтых элементаў заўсёды найбольш дзеялася, дзеецца і будзе дзеяцца на дарогах. Сэрца маё разрываецца ад жалю, калі бачу, як гэтак званія „землеўпарадчыкі“ па-зверску зніштажаюць старыя грунтовыя дарогі, а з ім і шмат нашай гісторыі. Не ўсе са мной згодны, але я маю таксама гарачых прыхільнікаў маіх поглядаў, між іншым, Міколу Гайдука, Сакрата Яновіча і іншых аднадумцаў. У сваёй кнізе „Беларусь, Беларусь“ С. Яновіч піша: „... у гэтай бацькаўшчыне кожную дарогу ці ўрочышча магчыма падняць да рангу гістарычных, хоць мясцовыя жыхары часта нічога пра тое не ведаюць“ (стар. 32).

Ваколцы сяла Ляўкі: 1. За Ракой, 2. Ясяноўка, 3. Спульнота, 4. Загароддзе, 5. Панскі Лес (Там, паводле мясцовага падання, жыў памешчык Дзержка, родам з Самары, палкоўнік царскай арміі, у адстаўцы), 6. Вілы (паміж разгалінаваннем чыгункі), 7. Прахароўшчына, 8. Пад Ма-

стком (інфарматыры: солтыс Валянцін Бурак, Андрэй Амелянюк, Марыя Мілешка, Пётр Парфенюк).

Ваколцы сяла Райкі (колішнія Рэйпічы). Звесткі падаў карэспандэнт беларускага тыднёвіка „Ніва“, выдатны грамадскі дзеяч, узорны гаспадар і добразычлівы чалавек Валянцін Семянюк, ён стаіць за тое, каб для гісторыі захаваліся назвы тутэйшых урочышч, дарог і гідраграфіі, бо ўсё гэта пацвярджае бытнасць усходніх славян на гэтых землях. Назвы: 9. Сплавіска, 10. Глыбокі Луг, 11. Купнае Поле, 12. Рэзка Насупраць Янчукоў, 13. Хваінка, 14. Пад Капцом, 15. Капец (вышыня 157,3 м над узроўнем мора), 16. Дарога Гранічная (Праходзіла каля Капца і аж да Дубяжынскай грунтоўкі). Падчас размовы з дырэктарам завода „Эльва“ ў Бельску-Падляшскім мгр Дзмітрыем Ігнаціюком, які родам з вёскі Казлы, я даведаўся, што назва „Гранічная“ ўзнікла ад таго, што гэтая дарога пралягала па мяжы землеўладанняў вёсак Казлы і Райкі. Гэтая маляўнічая грунтоўка ішла



1985/87г. Інж. Рудкоўскі і Баранолаў ф.

праз узгорак каля крыжы-помніка. Па ёй ён яшчэ бегаў, будучы падлеткам. Слухаў залівісты спеў жаваранка, цешыўся духмянасцю расуючага жыта. Адчуваў сябе, як

у раі на зямлі... І ўсю гэтую красу знішчылі „землеўпарадчыкі“. Ад іхняй рукі загінула прыгажосць прыроды і ўспаміны юнацтва. Смуткам вее ад усезнішчальнай дзей-

насці чалавека... В. Семянюк таксама з глыбокім жадемам гаварыў пра гэту дарогу: „Забіраюць усё тое, што было міла і дорага нам і нашым продкам“). 17. Замагілкі, 18. Калода, 19. Пад Канцом, 20. З другога боку ад Гранічнай дарогі (Поле належыць ужо да Казлоў. Тут капалі гліну ды мазалі ёю хаты на жоўтакарычневы колер — паведамляе В. Семянюк), 20. Кожарэчка (Невысыхаючы водацёк, што цячэ з боку сяла Спічкі, затым аляшынай, перасякае асфальтовую шашу і ўпадае ў рэчку Белую. Яго назва вельмі дарэчы. Тут часта сустракаюцца чародкі сарнаў, перабягаюць яны дарогу каля мосту. Назва колішняя, выступае на старых картах).

Ваколцы сяла Казлы: 21. Могілкі, 22. Рэпіскі, 23. Надаткі, 24. Ашзек (падаў Д. Ігнацюк), 25. Кут, 26. Старое (падаў А. Амелянюк), 27. Борык (колішняя тапаграфічная назва).

Ваколцы сяла Дубяжын: 28. Каля Забагоння, 29. Падбеле, 30. Жаўтухіна (Паходзіць ад прозвішча царскага генерала А. Н. Жаўтухіна. Пахаваны ён у Падбелі, яго грабніца была разбурана ў 1940 г.), 31. Песчына, 32. Гроздзя, 33. Асярэдак, 34. Заточка (Апошнія тры назвы падала Антаніна Антанюк), 35. Воўча Сцежка (Памятаю, быў позні зімовы вечар у лютым

1969 г. Холадна, траскучы мароз. Неба чыстае, усыпана зорамі. Вяртаўся я з сяла Кошкі. Там я правадзіў гутарку з сялянамі пра пабудову дарог і абмерванне палёў. Вяртаўся позна на чыгуначны паўстанак Падбеле. Там, каля сцежкі, рос тады вербалоз. Раптам я заўважыў, што на сцежцы сядзіць воўк і ўстаіўся ён на мяне свецячымі зіркачамі. Азірнуўся я навокал — другі воўк сядзіць за чыгуначным насыпам, у бок сяла Дубяжын. Я нацу пры сабе заўсёды нож з лязом даўжынёй каля 25 см і шырынёй 5 см — страшэнная зброя і на звера і на бласлава чалавека. Прымацаваў я нож да рукі і пачаў ім махаць перад сабою. Стальная паверхня ляза заблішчэла ў святле месяца, і драпежнік адступіў, цераз чыгунку падаўся да свайго сябра. Абодва ваўкі пайшлі па другім баку чыгуначнага насыпу, аж да дзічкі, што расце каля паўстанку. З-пад грушы паднялася чародка курапатак. Ваўкі павярнулі на дубяжынскія могілкі, мабыць, пайшлі на Храніборы. Паляўнчы А. Валосік, рэнтгенолаг з Бельска-Падляскага, у размове са мною пацвердзіў існаванне гэтай Воўчай Сцежкі.), 36. Бельская Дарога (Гэта была вельмі рухлівая і папулярная грунтоўка, яна скарачала адлегласць з Тапчыкал у Бельск. З ёю звязаны розныя здарэнні і асабістыя ўспаміны людзей. Ёю быў добры даезд

на палі і лугі. Але ж прышла славуная камацацыя і зліквідалі гэтую каштоўную палоску зямлі. Цяпер кожны гаспадар робіць сам сабе дарогу. Стала іх мноства, бо без таго нельга жыць і гаспадарыць. Гэтакія бяда-дарогі занялі вялікі шмат зямлі, а самыя не маюць ніякай вартасці. Колішняя Бельская Дарога была ўкатана, роўная са сцякавымі кветкамі па баках. Цяперашнія дарогі-самаробкі калдобістыя ды вядуць усе яны ў тупік. Бельская Дарога ўсё яшчэ існуе на ранейшых картах і яна — наглядны доказ злачынства „землеўпарадкаў“. Гэта ж яны, каб аблягчыць сабе лічэнне і абмерванне, нарабілі столькі шкоды гаспадарам, зніштожылі мясцовую традыцыю. Вялікі сум у хыхароў Тапчыкал па Бельскай Дарозе — палосцы зямлі, што сотні год дабром ім служыла). 37. Кошкаўскае, 38. Надаткі, 39. Нявесчына Вялікае, 40.

Нявесчына Малое, 41. Шчацінка, 42. Альшына, 43. Сяло Кошкі, 44. На Белай, 45. Загароддзе каля Кошак (Запіс ад І. Мойсіка).

Рака Белая: 46. Яма на рацэ Белай, каля чыгуначнага маста. Там за памяці навакольнага насельніцтва ўтапілася 4 мужчыны і 2 жанчыны. Яма раней была вялікай глыбіні — 5-6 м. Вада ў ёй віравала і вельмі хутка распаўлялася з ахвярай. Людзі тапіліся падчас купання або наўмысна. Жыхарка с. Грэдалі, Варка М., з-за рэўнасці і іншых непаладак з мужам пайшла ночу і ўтапілася. Кажуць, што ціхай ноччу ад Ямы чуваць гукі, быццам нехта мые бялізну. Часам таксама плач ды прарэзлівыя галасы даносяцца (сказалі: Вольга Пракапюк з в. Грэдалі і І. Мойсік з в. Кошкі), 47. сяло Грэдалі.

Інж. Барыслаў Ф. Рудкоўскі
Карта аўтара

Мікола Лобач

ВАДА

Вада — многастацевае таямнічае рэчыва, цікавая з'ява прыроды. Яна найлепшая і найвярнейшая сяброўка чалавека і ўсяго жывога — крыніца жыцця, загадка жыцця і неадлучны яго спадарожнік, але адначасова і найвялікшая варожая сіла, капрызная і небяспечная сваім сляпым шаленствам. Гэта грозная стыхія. Неаднаразова выклікала розныя катаклізмы, якія пагражалі жыццю і маёмасці людзей, была прычынай не адной чалавечай трагедыі, нават змяняла воблік значных абшараў зямлі. Ва ўсіх сваіх відах аказвала ўвесь час уплыў на фарманне аблічча зямлі, на якой мы зараз жывем.

З даўніх часоў была адмысловым аб'ектам культу, так па прычыне сваіх уласцівасцяў ажыўляць і ачышчаць усё, здольнасці да самаачышчэння, як і па сваёй грознай натуре. Мабыць і таму, таксама, што яе нястача прыносіць значна больш шкоды, чым яе неўтаймаваная натура. У час паводкі патрапіць бяздумна гуляць усім, што сустракае на сваёй дарозе: так рэшткамі зруйнаваных дамоў, як і цэламі сваіх ахвяр.

Дзякуючы прысутнасці вады нашае асяроддзе напоўнена ўсімі праявамі жыцця. Яе недахоп у час кароткатрывалай засухі прыносіць значныя шкоды, азначае бяду, а ў час доўгатрывалых засухаў — смерць усяго жывога. Адсутнасць вады прычыняецца да таго, што нават ураджайныя землі замяняюцца ў пустыні.

Не што іншае, як вада дапамагла старажытным егіпціянам заўважыць кругазварот жыцця. Рэгулярныя разлівы Ніла прывялі іх да высновы аб цыклічнасці з'яў прыроды. Дзякуючы назіральнасці ўстанавілі яны, што разлівы Ніла адбываюцца заўсёды ў час акрэсленага палажэння зорак. З таго часу перыяды жыццядайных разліваў можна было прадбачаць. Тут недзе бярэ свой пачатак адзін з першых, даволі дасканалых календароў, паводле якога можна было вылічваць не толькі час разліваў Ніла, але і іншыя з'явы, якія паўтараліся ў прыродзе.

Няма сумнення, што біблейскі легендарны рай знаходзіўся там, дзе былі спрыяльныя водныя ўмовы для жыцця чалавека, а славыты патап называўся сусветным таму, што водная стыкія па неўстаноўленых прычынах знішчыла жыццё на той жа вялікай тэрыторыі.

Вада патрапіць ажыўляць, але і ўмее таксама ўсмерціць.

Відаць, дабро і зло — адвечныя спадарожнікі нашага існавання, рысы, уласцівыя ўсёй прыродзе.

У сувязі з такой зменлівай натурай вады, людзі лічылі, што сілы, якія кіруюць вадой, трэба задобрываць ахвярапрынашэннямі.

Магічная сіла вады выклікала складанія пачуцці захаплення і боязі, што прывяло да абагатварэння яе — крыніц, ручаёў і рэк, азёр і мораў. Абагатварэнне, перакладзенае на мову міфаў, засяляла пабярэжжы вод рознымі істотамі дэманічнага характару.

Культ вады праяўляецца амаль ва ўсіх старажытных народаў абодвух паўшар'яў, што адлюстроўваецца ў іх паданнях, звяччях, абрадах і рэлігійных вераваннях, у малітвах і ахвярах. У пантэоне амаль усіх народаў адно з важнейшых месц займаюць багі і бажаствы вады, воднай стыкіі. З вады паходзіць цудоўная прыгажуня Афродыта — грэцкая багіня.

Славянскі лік вадзяных дэмонаў складаецца часткова з не-

акрэсленых бліжэй духаў воднага паходжання, якія сваю сілу праяўляюць у вадзе, а часткова паходзяць з душ раптоўна або заўчасна памершых, пераважна тапельцаў.

Якраз ім, а не вадзе, ахвяроўвалі дары, хаця і не зусім ясна, ці не было спроб „кармлення“ стыкіі.

У час паводкі, засухі, падарожжа па вадзе, ля млыноў, пры будове грэблі ці мосту кідалі ў ваду хлеб, соль, курэй, ягнят і іншыя рэчы. Існуе вераванне, што не ратуюць тапельцаў, каб не аслабіць вады.

Яшчэ ў XVI стагоддзі архіепіскап Макарыў жаліўся Івану Грознаму; „Людье во многих русских местах обычая держакхуся от древних прародителей. Суть же скверны молбища их реки и блата, источники (жерела) и озера. Поклоняхуся яко богу и жертву приношаху кровную: волы и овцы и всяки скот и птицы“.

Паводле беларускага этнографа А. Е. Багдановіча (бацькі паэта Максіма Багдановіча) „воіны Святаслава, пасля пахавання загінуўшых у бітве таварышаў, кідалі ў хвалі Дунаю пеўняў...“ (А. Е. Багдановіч, Пережитки древнего мирозозерцания у белоруссов, Гродно, 1895, с. 19).

Сярод беларусаў найбольш была пашыраная вера ў вадзянікоў і русалак. Вадзянікі — гэта істоты поўныя злосці, якія хапаюць і топяць людзей, уцягваючы іх у віры. У сваю чаргу русалкі, пераважна вадзяныя ўзімку, а лясныя і палявыя ўлетку, выводзяць з дзявочых душ. Прыгожыя, голыя, з распушчанымі валасамі, прыбраныя ў вянкі з зёлкаў. Танцуюць пры маладзіку на палянах, вабяць і загазытваюць на смерць людзей.

Памятаю, як у маёй вёсцы страшылі дзяцей „патапленікам“, каб баяліся яны вады, а каб не бегалі летам у жыта пасялялі ў ім „русаўку“.

Вада, як магільны ачышчальны сродак вельмі часта выкарыстоўваецца ў народных абрадах гадавога цыкла. Ёю сустракаюць нованароджаных і развітваюцца з адыходзячымі з гэтага свету. Пахаваўшы нябожчыка, людзі мыюць рукі і кропяць вадой у хаце. Гэты абрад ачышчэння вадой замыкае чалавечае жыццё.

Варта тут яшчэ прыгадаць адзін прыгожы звычай — нельга пераступаць камусьці дарогу з пустым начыннем. Ён мае на мэце запэўніць іншаму чалавеку ўдачу. Выводзіцца ён, несумненна, з той тэрыторыі, дзе вада была скарбам, а пустое вядро — сімвалам няшчасця, бяды. Народны этыкет не дазваляў жадаць камусьці кепскага.

У беларусаў распаўсюдзіўся ён на ўсё парожняе, пустое і трывалае па сённяшні дзень у форме этыкету, які сведчыць аб

добразычлівасці народнай душы. Але гэта несумненна другаснае ў адносінах да „воднага“ радаводу такога звыччаю.

Вада — адно з найважнейшых і найбольш распаўсюджаных хімічных спалучэнняў, якое вызначаецца бесперапынным абаротам у прыродзе. У атмасферы яна абнаўляецца за 10 сутак, у рэках — за 12 сутак, у акіянах за 3 тысячы год, пад зямлёй за 5 тысяч год, а ў ледавіках за 8 тысяч год.

Складае яна адну з геасфер і займае звыш 2/3 паверхні Зямлі, знаходзіцца ў выглядзе вадзяной пары ў атмасферы, лёду — у ледавіках, а таксама ў скалах зямной кары і ў шэрагу іншых постацяў у звязаным стане.

Навукай устаноўлена, што жыццё зарадзілася ў вадзе, развілася ў вадзе і вада з'яўляецца для яго асяроддзем. Яна на працягу мільёнаў гадоў звязвае этапы развіцця жыцця і яго падтрымлівае. Ёсць жывыя арганізмы, для якіх адзіным асяроддзем, у якім могуць яны жыць, з'яўляецца вада. Якраз у звычайнай вадзе, па сутнасці, заключаецца ўся вялікая таямніца жыцця.

Погляд пра тое, што жыццё паўстала з вады, і вада ёсць першым пачаткам і сутнасцю ўсяго, распаўсюджваў звыш 600 год да нашай эры грэцкі філосаф Фалес Мілецкі.

Вядома, што ў сухой зямлі зерне можа ляжаць сотні год і не прарасце, але калі толькі ўбярэ ў сябе ваду — ажывае.

Вада ёсць адным з асноўных рэчываў у кожным жывым арганізме, а па колькасці займае ў ім першае месца. Для прыкладу, у клетках чалавечага цела па аб'ёму знаходзіцца амаль 80 працэнтаў вады. Неяк дзіўна, што прысутнасці вады, у нармальна-умовах, мы амаль не заўважаем, а калі пачынаем заўважаць — гэта азначае, што штосьці не зусім добрае спадарожнічае нашым суадносінам з вадой.

У нашым клімаце мы амаль не ведаем, што такое сапраўдная смага. Калі гаворым: калодзеж, крыніца, ручэй, рака, ставок, возера, мора, акіян, дождж, град, снег, лёд, іней, пара, воблака, хмара, лужа ці балота — не вельмі задумоўваемся над тым, што гаворым аб вадзе. Толькі ў час смагі ўсе гэтыя паняцці спалучаюцца ў адзінае — вада. Ёсць краіны, дзе здабыццё вады для задавальнення смагі раўняецца „быць ці не быць“.

Засуха і смага — равеснікі жыцця, і для чалавека аднолькава такія ж страшныя, як і ў дагістарычных часы. У наш час, праўда, на засуху знаходзяцца, у нейкай ступені, сродкі, каб лагодзіць яе вынікі, але на смагу няма лякарства — здаралася і здараецца, што некалькі глыткоў вады можа вырашыць аб жыцці і смерці.

Ведаючы гэта, багацеі за некалькі глыткоў вады гатовы былі аддаваць усё сваё багацце, часта для здабыцця яе ахвяроўвалі жыццё. Чалавек можа даўжэй жыць без ежы, чым без вады.

Прамерная страта вады выклікае парушэнне абмену рэчываў. Смага выклікае пакуты страшнейшыя, чым голад.

Для прыкладу, калі жывы арганізм страціць многа сваіх тканкавых запасаў тлушчу і бялкоў, не прападзе, але калі страціць звыш 10% вады — неадкладна гіне.

У арганізме дарослага чалавека ў сярэднім знаходзіцца 50 літраў вады, што складае каля 70 працэнтаў яго вагі. У спако-ту страта вады даходзіць да 6-8 літраў вады ў суткі, у іншых умовах арганізм траціць адпаведна менш. Сталае змяншэнне вады ў арганізме патрабуе рэгулярнага папаўнення страты ў харчаванні і ў напітках.

Абысціся без папаўнення вадой, жывы арганізм не можа. Фізіялагічныя патрэбы жывых арганізмаў у вадзе можа задаволіць толькі вада. Яе нельга нічым замяніць, як, напрыклад, ежу ў час голаду.

Устаноўлена, што ўбытак з чалавечага арганізма 5 працэнтаў вады выклікае выразнае адчуванне смагі і аслабленне фізічнай спраўнасці, без 6-8 працэнтаў чалавек становіцца паўпрыгтым, страта 10 працэнтаў выклікае моцную смагу і няздольнасць да фізічнай дзейнасці, паяўляюцца галюцынацыі, а пры страце 12 і больш працэнтаў кроў становіцца такой густой, што сэрца не можа яе перапампоўваць у крывяносных сасудах і без лекарскай дапамогі чалавек можа ўмерці. Змяншэнне на 15-20 працэнтаў выклікае неадкладную смерць.

Абагульняючы, варта адзначыць, што вада акружае нас, змяшчаецца ў нас, напаўняе ўсё жывое і дзякуючы гэтаму магчымы абмен рэчываў. Вада з'яўляецца неабходным элементам унутранага асяроддзя ўсіх жывых арганізмаў, уваходзіць у са-стаў клеткавых і тканевых вадкасцяў як растваральнік многіх рэчываў і сродак іх пераносу, дзякуючы чаму магчымым з'яўляецца ўсваенне арганізмам гэтых рэчываў.

Такім чынам, чалавечага існавання нельга ўявіць без вады, яна ў ім займае адно з асноўных месц. З даўніх часоў яе лічылі найвялікшым скарбам.

Неабходна дадаць, што вада чалавеку неабходная не толькі для задавальнення фізіялагічных патрэб; чалавечае жыццё на-поўнена вадой як паўнаводная рака. Вада — старая і штодзён-ная спадарожніца чалавека.

* * *

Колькасць жыццядайнай ці смерцяноснай вады залежыць ад пагоды.

Пагода з даўніх часоў была чалавеку загадкай. Яна можа быць сябрам і ворагам. Сябрам — тады, калі шчодро і своечасова арашае палі дажджом, не шкадуе цяпла і святла, ворагам — калі ўсё адбываецца наадварот і насылае яна град, працяглыя

дажджы ў час збору сена і збожжа, засуху ў час арання, сяўбы і росту раслін.

Аб чым гавораць зараз людзі, нават гаспадарчыя і палітычныя дзеячы, публічна, калі не маюць аб чым гаварыць? Зразумела, хваляць або ганяць пагоду. Пры чым адносяны да пагоды ў наш час даволі суб'ектыўныя. Селянін даўно трапна заўважыў: „Дождж падае не тады, калі просяць, але тады, калі жнуць і косяць“. Вядома, якія беды і страты прыносяць кепская пагода ў час сенакосы ці жніва і колькі трагедый — шалёныя выбрыкі пагоды. Гараджанін наракае бяздумна якраз тады, калі не пячэ сонца ў вольныя ад працы суботу і нядзелю. Усё гэта ў нейкай ступені акрэслівае бездапаможнасць чалавека перад з'явамі прыроды. Калі б можна было рэгуляваць пагоду, была б магчымасць адначасова дагадзіць і селяніну.

Пагода і ападкі хвалявалі чалавека з даўніх часоў. Людзі заўсёды хацелі ведаць, як вада і паветра будуць паводзіць сябе заўтра, паслязаўтра, праз месяц і ўвесь год. Незалежна ад таго, што астралагі прадказвалі пагоду паводле палажэнняў зорак, а багасловы тлумачылі засуху ці паводку божым гневам, людзі штораз лепш разумелі, што ў катле для нарыхтоўкі пагоды ўдзельнічаюць сонца і зямля, суша і мора, горы і рэкі, хмары і вятры.

Не так цяжка было прыйсці да вываду, што м'нулагадовы снег — гэта сённяшняя вада, а сённяшняя вада — заўтрашняя вада, і што вырасце на ўвільгатнелых палях.

Горш было са зразуменнем механізму паўстання пагоды, але і гэта прыходзіла з часам. Дапамагала тут назіральнасць чалавека.

Нічога здзіўнага, што справа пагоды, ад якой у такой вялікай ступені ўзалежнены быў ураджай, так моцна хвалявала і займала нашых продкаў. Была гэта, без перабольшання, справа жыцця і смерці. Засухі або вельмі мокрыя леты выклікалі голад, што павялічвалі смяротнасць, асабліва сярод дзяцей.

Чалавек да нашага часу не ў сілах устрымаць буру або загадаць дажджу: „Перастань!“, як у дзіцячым звароце да дажджу:

„Дожджык, дожджык перастань,
Мы паедзем на Ярдань
Богу маліцца...“

Можна мала сумнявацца ў тым, што гэта нейкі абломак язычска-хрысціянскай малітвы дарослых, каб аказаць уплыў на дождж.

Так склалася ў прыродзе, што чалавек змагаецца з ёю пры дапамозе яе самой. Каб схвацца ад дажджу і буры, чалавек навучыўся будаваць дамы. Дах над галавой — найлепшая ахова ад слаты. Печы ў дамах перамаглі холад. Вось тут і выратавала

чалавека сапраўднае і роднае дзіця начы — дрэва, з якога меў будаўнічы матэрыял і дровы.

Зразумела, усе рацыянальныя прадказанні адносяцца да пагоды на працягу дня, прадбачанай раніцы, або пагоды на заўтра ці бліжэйшыя дні.

У прадвясненні пагоды важнае месца займае месяц, асабліва гэтак званыя „змены“ і палажэнне сярпа маладзіка. Рацыянальныя сувязі тут не ўстаноўлены, хаця сам месяц мае ўплыў на некаторыя з'явы на зямлі.

Да найбольш распаўсюджаных прыкмет у прадвясненні пагоды трэба аднесці наступныя:

— Аблокі і хмары, з якіх людзі варажылі аб будучай пагодзе, але часта на іх аснове прадвясчалі;

— Паркась у летні дзень;

— Агонь і дым;

— Паводзіны жывёл, напрыклад, свінні носяць у лычах салому, пеўні спяваюць у неадпаведных часах, ластаўкі нізка лятаюць, рыба плёскаецца;

— Пах кветак;

— Раса;

— Вясёлка;

— Зарніцы, або ціхія бліскавіцы;

— Выразнасць разыходжання гукаў;

— Бурбалкі на паверхні луж;

— Кроплі вады на саланіне;

— Адвільгатнелы табак;

— Адчуванне рэўматыкаў.

Адна жанчына сцвярджала, што пагоду можа акрэсліць па шэрсці ўласнай каровы. Незалежна ад таго, што чалавек разумеў сваю слабасць у аказванні ўплыву на пагоду існуе аграмадная колькасць, да нядаўна яшчэ надта жывучых, культавых і магічных практык, якія мелі на мэце выкліканне або ўстрыманне дажджу. Усе спосабы і сродкі ўздзеяння на пагоду ірацыянальныя, часта іх паходжанне не зусім яснае. Заснаваны яны на ахвярапрынашэнні, задобранні і імітацыі.

Каб выклікаць дождж бралі ваду з трох або сямі калодзежаў, моўчкі няслі яе на поле і там разлівалі. З гэтай жа мэтай у калодзежы сыпалі сванцоны мак, мох, крадзенья збаны, кідалі ў рэчкі і азёры бароны або брамы, цягнулі на полеліпаць, відаць таму, што ён нагадваў лодку.

Ад засухі стараліся забяспечыцца, ставячы на магілье тапельца адкрытую бутэльку з вадай, якую час ад часу напайвалі.

Хмары спрабавалі разгнаць асвечаным на Юрыя або на Зеленец зямлем ці кідаючы ў агонь коці з пасхі.

Ад вады залежыць у значнай меры ўся матэрыяльная куль-

тура чалавецтва, нават можна адважыцца сцвердзіць, што вада аказала ўплыў на развіццё культуры, навукі і тэхнікі. Ужо першабытны чалавек бачыў у вадзе неабходны і першародны фактар свайго быту. Патрабуючы вады не толькі як сродка да спажывання, але і на разнастайныя іншыя патрэбы, чалавек з найдаўнейшых часоў стараўся прабываць у месцах з дастаткам прыгоднай для карыстання вады.

Пасяляўся ён на берагах рэк і азёр, дзе справа здабывання вады амаль не існавала і зводзілася да таго, каб мець начынні для яе зачэрпвання і захоўвання.

У месцах бедных у ваду, або ад яе адлеглых, калі там вымушаны былі жывы людзі, здабыванне і перахоўванне вады становілася вельмі важнай галінай гаспадаркі, моцна ўплывала на гаспадарчыя дзеянні і ў значна большай ступені на звычай і вераванні.

Варта ўспомніць, што без вады немагчымымі былі б дзве асноўныя галіны гаспадарчай дзейнасці чалавека — земляробства і жывёлагадоўля. Земляробства, калі не мела добрых водных умоў, з даўніх часоў выкарыстоўвала сістэму каналаў для арашэння. Часта для зачэрпвання вады выкарыстоўвалі энергію самой вады.

Нават пустынным качэўнікі без вады не абыходзіліся і прабывалі заўсёды ў бяспечнай адлегласці ад яе, каб можна было ў адпаведным часе ёю карыстацца.

Без вады нельга не толькі вырасціць збожжа, але і спячы з яго хлеб. Значэнне вады ў наш час павялічваецца. Толькі на гаспадарчыя патрэбы кожнага чалавека ідзе яе ад 150 да 600 літраў у суткі. Сярэдняя затрата вады на адзін гектар складае каля дзвюх тысяч кубічных метраў у год. Для прыкладу, каб вырасціць адну тону пшаніцы, неабходна больш адной тысячы тон вады, рысу — чатыры тысячы. На адну галаву дробнай свойскай жывёлы патрэбна 10-15 літраў вады ў суткі, буйнай — 100-125 літраў разам з гаспадарчымі і санітарнымі патрэбамі. Інакш, для атрымання адной тоны мяса трэба ў сярэднім затраціць дваццаць тысяч кубічных метраў вады.

Чалавецтва зараз выкарыстоўвае 2600 кубічных кіламетраў прэснай вады ў год. У 2000 г. выкарыстанне прэснай вады дасягне 6000 кубічных кіламетраў, што будзе раўняцца стоку ўсіх рэк свету.

Непасрэдна з вадой звязаны адзін з даўнейшых і шырока распаўсюджаных заняткаў чалавека — рыбалоўства. Аб яго старажытнасці сведчаць археалагічныя знаходкі, якія паходзяць нават з ранняга каменнага перыяду. Вялікая колькасць астанкаў касцяных кручкоў, вастры гарпуноў, абломкі восцяў, грузілы для сецяў і шэраг іншых рэчаў сведчаць аб тым, што лоўля

рыбы адыгрывала важную ролю ў жыцці чалавека. Такія ж самыя прылады, толькі больш дасканалыя, дайшлі да нашага часу. Рыба — смачны і спажывны дадатак да харчавання. Лоўля яе для ўласнага спажывання праводзіцца круглы год.

Сяляне, якія жылі ля рэк і вадаёмаў, лічылі, што рыба — гэта дар божы, не прызнавалі яе нічыйя ўласнасцю, а самавольная лоўля рыбы не лічылася злачыствам, так як і выкраданне дрэва з лесу. Рыбалоўства ў значнай ступені аказала ўплыў на ўклад жыцця рыбаловаў. Звязаная з ім матэрыяльная культура (прыстасаванні для лоўлі), звычайнае права, павер'і, магія, міфалогія і шэраг розных прыёмаў, якія мелі на мэце запэўніць багаты ўлоў рыбы. Так як і ў кожнай іншай галіне гаспадарчай дзейнасці, чалавек часта шукаў падтрымкі і дапамогі ў нязвычайных і містычных сіл. Адгэтуль выцякае вера ў водных дэманаў — „рыбны цар“, вадзянікі і інш.

З рыбалоўствам, але не толькі, звязаны сродкі воднага транспарту. Водны транспарт адыграў значную ролю ў кантактах паміж людзьмі і гэта спрыяла развіццю гандлю. Часта выгадныя водныя шляхі былі адзінымі дарогамі, якія дазвалялі ўтрымоўваць кантакты з іншымі людзьмі.

Абмен таварамі і ўмельствам спрыяў узаемапранікненню культур і тэхнічнага прагрэсу.

Да важных трэба аднесці збудаванні, звязаныя з вадой: язы, кладкі, пераправы, паромы, плыты.

З даўніх часоў чалавек навучыўся выкарыстоўваць сілу вады. Пачаткова ў вадзяных млынах, фолюшах і прыстасаваннях для арашэння зямель. Рухавікі, якія дазвалялі выкарыстоўваць сілу вады, прымяняцца пачалі і для іншых мэт.

Выкарыстанне воднай энергіі ў наш час значна расшырылася, а выкарыстанне вады ў сувязі з тэхнічным прагрэсам павялічваецца.

* * *

Прыродная вада валодае цудоўнейшай здольнасцю самаачышчэння. Народ прымеціў гэта даўно. Гавораць, што самая брудная вада чысцейшая, чым чалавек. Вядомы этнограф Казімір Пяткевіч запісаў: „Бог вадзе даў такую сілу, што як бы яе хто не запаскудзіў, ды не загіджаў, то яна пераборвае ўсялякую паскуду, прасвятляе, ды і зноў стане чыста, як нябесная зара, абы мела толькі куды плысці, хоць памаленьку“.

Але так у сапраўднасці зусім чыстай вады ў прыродзе не бывае. Калі б яна была, трэба было б яе баяцца не менш, чым вады бруднай. Натуральныя воды складаюць звычайна слабыя растворы розных соляў, мінералаў, газаў. У іх знаходзіцца агромністая колькасць розных бактэрыяў і іншых мікраарганізмаў.

маў. Якраз яны рашаюць аб здольнасці вады да самаачышчэння.

Смак, якасць і ўплыў вады для піцця на арганізм чалавека залежыць ад раствараных у ёй рэчываў і жывых арганізмаў, якія ў ёй знаходзяцца.

Ёсць воды, якія па свайму арганічна-хімічнаму складу маюць лячэбныя ўласцівасці. Адтуль і „святые“, цудадзейныя крыніцы, куды ішлі натоўпы людзей. Магчыма, што вада з крыніц у Крыначцы каля Гайнаўкі ці ў Грабарцы мае якія-небудзь лекавыя вартасці, але гэтага, мабыць, ніхто не даследаваў.

Ля крыніц, прызнаных „святымі“ паяўляліся капліцы. Сюды ў акрэсленыя святы ішлі натоўпы людзей, якія прыносілі дары і ахвяраванні: на дно кідалі грошы, а вакол складвалі палатно, лён, вышытыя ручнікі і іншае.

Няма ніякага сумнення, што пры значнай частцы гэтых святых месц збіраліся яшчэ язычнікі.

Для лячэбна-магічных мэтаў выкарыстоўвалі т.зв. „свяцоную“ і „замоўленую“ ваду. Першую выкарыстоўвала царква і знахары, другую толькі знахары.

„Святой“ вадой запасаўся кожны гаспадар, які верачы ва ўсё гэта скарыстоўваў яе пры важных нагодах, асабліва піў у час хваробы.

Найбольш дзейснай лічылі ваду, узятую з трох Іярданаў. Каб мець такую хадзілі яе браць на Вадохрышча ў тры парафіі.

Святасць вады, як сведчаць многія крыніцы, была прызнана надоўга да з’яўлення хрысціянства. Прызнаецца яна амаль ва ўсіх рэлігіях свету і, мабыць, паходзіць з самага світанку паяўлення разумнага чалавека, які спазнаў уласцівасці вады.

„Святая“ вада не выцяснула з лячэбнай магіі і т.зв. „замоўленую ваду“. Даўняя вера ў сілу слоў знахароў аказалася даволі ўстойлівай. „Замоўленая“ вада — гэта такая вада, над якой пашаптаў знахар ці знахарка. Яна лічылася больш дзейснай ад „свяцонай“ вады, але толькі ў выразна акрэсленым выпадку. Пры лячэнні ўрокаў амаль заўсёды выкарыстоўвалі „замоўленую“ ваду.

Ваду, якой абмывалі хворых, часта закопвалі пад каменні, вылівалі ў тыя месцы, дзе ніхто не ходзіць, або, каб перанесці хваробу на іншую асобу, вылівалі на ростанях.

Наадварот зусім рабілі з вадой пасля купання нованароджаных дзяцей. Ваду, у якой купалі дзяўчыну, вылівалі пад яблыню, вішню; хлопчыка — пад дрэва мужчынскага роду.

Людзі хадзілі да вады тапіць каўтун, бародаўкі, трасцу.

Ваду скарыстоўвалі і з мэтай аховы жывёлы і ёю крапілі жывёлу перад першым выганам на пашу, пры куплі і захворванні.

Старажытныя славяне надзялялі ваду разам з апладняючай, ачышчальнай, таксама, гаючай сілай. Яна вельмі часта ў сла-

вян выкарыстоўвалася ў магічных практыках. Зводзяцца яны да моцы ачышчаць і аздараўляць. У многіх казках і былінах часта знаходзім упамінанне аб „мёртвай“ і „жывой“ вадзе здольнай зрасціць разрэзанае на кавалкі цела, ажыўляць мерцвякоў.

У многіх малітвах і замовах пры купанні і абмыванні з хваробы і ўплыву злых сіл, для прыкладу, звяртаюцца да вады так: „Вадзіца, царыца, ачышчальніца наша, бяжыш ты па мохах, па балотах, ачышчаеш карэнні і каменні — ачысці ты маё цела грэшнае ад усялякай поскудзі“ або: „Вадзіца, царыца, красна дзвіца, абмывала крутыя беражкі, жоўтыя пяскі, дык абмый жа раба божага...“

Падобных замоў і малітваў ёсць без ліку.

Як з гэтага вынікае, рэальная здольнасць вады змываць бруд, ачышчаць і самаачышчацца зводзіцца тут да міфічнай здольнасці. Вадзе прыпісвалася таксама здароўе. „...будзь здаровы, як вада...“ жадаюць на Вербніцу і сімвалічна б’юць вярбою.

У заключэнне трэба напаміць, што здольнасць вады да самаачышчэння не бязмежная. У многіх выпадках людзі забылі тыя часы, калі можна было піць ваду непасрэдна з ракі ці возера.

Народная мудрасць вучыць: „Калі п’еш ваду, памятай аб крыніцы“ і перасцерагае: „Не плюй у калодзеж, мо яшчэ прыдзецца наліцца“.

Хто зараз прытрымліваецца гэтых мудрых заветаў?

Забруджаная і атручаная вада шматлікімі хімічнымі рэчывамі не можа сама з імі справіцца. Такой вады нельга не толькі піць, але і купацца ў ёй. І гэта засмучае ўсіх нас.

Ці не прасцей было б не забруджваць нашага спрадвечнага скарбу, без якога няма жыцця?

* * *

З вадой звязана шэраг прымавак. Прывядзем некалькі даволі тыповых і шырока распаўсюджаных. Калі каму што неабходнае, ён гаворыць: „Яму гэта неабходнае, як піць даць“. „Ціхі, як вада“ мае азначаць найчасцей спакойнага, маларазмоўнага чалавека, але, мабыць, можа адпавядаць і прымаўцы „У ціхім балоце чэрці водзяцца“. Больш адназначна аб вельмі спакойным чалавеку гавораць: „Ваду не памуціць“. Паслухмянага і церпялівага чалавека акрэсліваюць: „На ім можна ваду вазіць“, сумленнага — вельмі часта: „Чыстай вады чалавек“. Аб вельмі дружных гавораць: „Іх вадой не разальеш“. „Вады ў рот набраць“ — азначае маўчаць, захоўваць таямніцу, нічога не гаварыць. Аб здольным выкручвацца ад адказнасці, заставацца непакараным гавораць: „Ён умее з вады сухім выходзіць“. Калі

хто каму дапамагае, ці каго падтрымоўвае, асабліва без ніякіх для таго падстаў, кажуць: „Ліе ваду на яго млын“. Аб прадбачлівасці гавораць „Як у ваду глядзеў“. Прамінанне, даўнасць акрэсліваюць прымаўкай: „Многа вады ўцякло (з таго часу)“. З таго, хто выконвае бессэнсоўную працу, дасціпна смяюцца: „Рэша-там ваду носіць“ або добрачытліва раяць яму: „Хопіць ужо таўчы ваду ў ступе“.

Пасля такой добрай рады выпадае на гэтым закончыць і „канцы ў воду“.

Мікола Лобач



Выступае бельскі „Парнас“.

Харчуйцеся рацыянальна!

ЛЯКАРСТВЫ АД АТЛУСЦЕННЯ

Агародніна — гэта натуральная крыніца вітамінаў, мінеральных солей, вугляводаў, мікраэлементаў, фітанцыдаў. Да таго ж — гэта і лякарства ад многіх хвароб, створанае самой прыродай. Менавіта капуста, агуркі, памідоры і г.д. заўсёды прыходзяць на дапамогу таму, хто мае лішнюю масу цела і цвёрда вырашыў пахудзець. Пры лячэнні паўнаты лекар часта назначаюць сваім пацыентам дні, калі трэба ўжываць у ежу толькі агародніну ці садавіну. Гэтыя дні справядліва называюць разгрузачнымі. Справа ў тым, што агародніна нізкакаларыйная і ў той жа час аб'ёмная, дзякуючы чаму дае адчуванне сытасці. Для параўнання: 100 г агуркоў даюць арганізму 15 кілакалорый, белакачаннай капусты — 28, салаты — 14, памідораў — 19 і г.д. А каларыйнасць той жа колькасці (100 г) масла сметанковага — 748 кілакалорый, сыру — 350—400, саланіны — 841 і г.д.

Агуркі, памідоры, кабачкі, баклажаны, салата, капуста каляровая і белакачанная маюць невялікую колькасць вугляводаў і карысныя пры цукровай хваробе. Штодня рыхтуйце салат з сырой бела-

качаннай капусты. У яго можна дадаваць яблыкі, моркву і заправіць алеем. У сырой капусте ёсць тартронавая кіслата, якая перашкаджае ўтварэнню ў арганізме тлушчу і лішку вугляводаў.

Эфектыўны сродак барацьбы з лішнімі кілаграмамі — пераважнае выкарыстанне расліннага тлушчу замест жывёльнага. Скажам, у сланечнікавым, кукурузным, аліўкавым, баваўняным алеі ёсць поліненасычаныя тлушчавыя кіслоты, якія актывізуюць працэсы расходавання тлушчу арганізмам. Але, як любое лякарства патрабуе пэўнай дазіроўкі, так і алей рэкамендуецца ў дзень не больш як 30 грамаў (2 сталовыя лыжкі).

Агародніну звычайна рэкамендуюць у харчаванні хворых атэрасклерозам і высокім ціскам крыві. Чаму? Солі калію, якія ёсць у ёй, неабходны для нармальнай работы сэрца. Яны садзейнічаюць вывадзенню з арганізма лішняй вадкасці і прадуктаў афмену. Асабліва многа калію ў бульбе. Ёсць ён і ў капусте, памідорах, гарбузах, рэдзьцы, пятрушцы. Раслінныя валокны, якія мае агародніна, садзейнічаюць вывадзенню з арганізма лішкаў халестэры-

ну, што таксама папярэджае развіццё атэрасклерозу.

Наогул жа амаль уся агародніна валодае лекавымі ўласцівасцямі. Скажам, нярэдка спецыялісту-гастраэнтэролагу ці дыетологу даводзіцца адказаць на пытанні: ці лечыць капуста язву (овжодзэне) і гастрыты (нежыты страўніка)? Зразумела, адназначна адказаць на гэта нельга. Але добра вядома: камплект біялагічна актыўных рэчываў, у тым ліку і вітаміну У (дарэчы, назва гэтага вітаміну абавязана дабратворнаму дзеянню яго на працэс рубцавання язвы: У — першыя літара слова „улькус — язва“, вжод), дазваляе лічыць капусту не толькі карыснай, але і гаючай. Яшчэ Гіпакрат лічыў, што яна важнейшая з усёй агародніны. Тут варта дадаць: не менш каштоўная за сырую і кіслая капуста. Яна ўтрымлівае вітамін С і малочную кіслату, якія валодаюць антыакісляльнымі ўласцівасцямі. А гэта садзейнічае пазбяганню многіх захворанняў, у тым ліку сардэчна-сасудзістых, злаякасных пухлін, атэрасклерозу.

Недахоп у харчаванні агародніны зімой і ранняй вясной з'яўляецца адной з прычын зніжэння агульнай супраціўляльнасці арганізма да прастудных і інфекцыйных захворанняў. Дзённая норма спажывання агародніны павінна складаць для даросла-

га чалавека круглы год ад 600 да 800 грамаў.

Абед карысна пачынаць з агародніны: салатаў, вінегрэтаў, якія садзейнічаюць адпаведнай настройцы, падрыхтоўцы стваральнай сістэмы да ежы. Агародніна павышае засваенне бялковых прадуктаў — мяса, рыбы і г.д. Дарэчы, змешанае харчаванне з перавагай раслінных і малочных прадуктаў было распаўсюджана сярод розных народаў свету з даўніх часоў. На жаль, мы цяпер часта забываем аб гэтых традыцыях. Зніклі такія стравы, як капуста ў смятане, малочным соўсе, з яйкамі і кропам, пірагі з агароднінай, варэнікі з капустай, маладая вараная бульба з маслам, кропам і часнаком, салат з рэдзькі і радыскі.

Найбольш поўна выкарыстоўваць прыродную скарбонку вітамінаў можна, калі ў штодзённае харчаванне ўключаць самую разнастайную агародніну. Найбольш вітамінаў у агародніне, якая выкарыстаўваецца ў свежым выглядзе. Захоўваюць значную частку вітамінаў і такія метады кансервавання, як хуткае замарожванне, квашэнне. У той жа час кулінарная апрацоўка, асабліва доўгая варка і тушэнне, значна зніжае ўтрыманне ў ёй вітамінаў. Наогул жа сапраўднае і добрае служэнне дзесятай музе, а імя яе — Кулінарная (была яна, як сцвярджаюць

грэкі, кухаркай у бога ўрачавання Эскулапа), азначае не толькі „барацьбу за смак“, але абавязкова і за вітаміны. У сувязі з гэтым хацелася б выказаць некалькі парад. Лепш за ўсё ачышчаць і здрабняць агародніну непасрэдна перад яе прыгатаваннем. Буракі, моркву, бульбу для салатаў рэдамендуецца варыць у неачышчаным выглядзе. Ваду, у якой варылася ачышчаная агародніна, карысна выкарыстоўваць для прыгатавання першых страў, паколькі ў ёй нямала вітамінаў і мінеральных рэчываў. Цыбулю, пятрушку, кроп, іншую зеляніну раім класці ў прыгатаваныя ўжо стравы. Не трэба пераварваць агародніну.

Усім вядома, з часнаком, цыбуляй любая стравы становіцца не толькі смачнай, але і карыснай. Некалькі цыбулін у слоіку з вадой, пастваўленым на падаконнік, дазваляюць стварыць дома круглагадовы зялёны агарод. Клопаты мінімальныя, затое зялёная цыбуля ў тры разы багацейшая вітамінам С у параўнанні са звычайнай пілюлькай. Да таго ж і караці-

ну (таго, што ў арганізме ператвараецца ў вітамін А) у ім даволі дастаткова. Як бачым, сама прырода мудра распарадзілася, каб вітамінным быў „мёртвы сезон“. Трэба толькі знайсці месца на сталым стравам з яблыкаў, буракоў, бручкі, рэпы, рэдзькі, сокам з агародніны і садавіны.

У нашых продкаў рэдзька была звязана адразу з пяццю стравамі: „рэдзячка трыха ды рэдзечка ломціха, рэдзечка з маслам, рэдзечка з квасам, ды рэдзечка так“. Вось гэта апошняе „так“ трэба адзначыць асобна: у адрозненне ад, скажам, бульбы рэдзька прыгодная і ў сырым выглядзе. Застаецца толькі пашкадаваць: да чаго ж усё-такі мала рэдзька, як, дарэчы, і бручка, прадстаўлена ў нашым харчаванні! Між тым прыгатаваць салат з той жа рэдзькі „прасцей паранай рэпы“.

Агародніне не патрэбна рэклама. У харчаванні многіх доўгажывучых людзей свежая зеляніна займае значнае месца.

Г. Лаўрыненка,
дацэнт

САЛАТЫ СА СВЕЖАЙ АГАРОДНІНЫ**(Рэцэпты з разлікам на 4 асобы)****САЛАТ З БУРАКОЎ**

Буракоў 300 грам, па адным яблыку і кіслым агурку, малая цыбуліна, соль, цукар, 2 сталовыя лыжкі соевага алею, 1 лыжка пакрышанага лісця пятрушкі. Буракі дакладна памыць, найлепш вышараваць шчоткай, абскрэбці, яшчэ раз спаласнуць і сцерці на цёрцы. Памытыя яблык і абскрабаны агурок парэзаць на костачку або сцерці на цёрцы з вялікімі дзіркамі. Аблупленую цыбуліну парэзаць на костачку. Усё гэта вымешаць з алеем і зелянінай, дадаць соль і цукар. Можна таксама дадаць крыху соку з кіслага агурка або канцэнтрату ружы. Салат падаваць, паклаўшы яго на лісце зялёнай салаты.

САЛАТ З ЦЫБУЛІ

300 грам цыбулі, 200 г яблыкаў, 1 сталовая лыжка пакрышанай зялёнай цыбулі, паўшклянкі смятаны, соль, цукар, перац.

Аблупленую і памытую цыбулю пакрышыць тоненькімі скрылікамі. Яблыкі памыць і пакрышыць на дробненькую костачку, вымешаць са смятанай, дадаць да смаку солі, цукру і перцу. Выкласці на падоўжны паўмісак і пасыпаць дробненька пакрышанай зялёнай цыбуляй.

САЛАТ З ЦЫБУЛІ І КІСЛЫХ АГУРКОЎ

250 грам цыбулі, 200 грам кіслых агуркоў (могуць быць таксама кансерваваныя), шклянка зваранай дробнай фасолі, 2 сталовыя лыжкі пакрышанай зялёнай цыбулі, 3 сталовыя лыжкі соевага алею, 1 сталовая лыжка муштарды (сталовай гарчыцы, але не вострай), 1 жаўток, соль, цукар.

Аблупленую цыбулю памыць, пакрышыць на костачку. Таксама пакрышыць агуркі (са скуркі не лупіць). Цыбулю і агуркі вымешаць з фасолляй і соусам, які папярэдне трэба нарыхтаваць з алею, жаўтка і муштарды. Дадаць да смаку соль і цукар. Выкласці ў салатніцу і навокал прыбраць пакрышанай зялёнай цыбуляй.

САЛАТ З ЗЯЛЁНАЙ ЦЫБУЛІ З ТВАРАГОМ

1 пучок (каля 150 грам) зялёнай цыбулі (тоўстыя пёры), 300 г тварагу, шклянка смятаны, соль.

Дакладна памытую цыбулю пакласці на сита, каб сцякла ва-

да, затым пакрышыць, вымешаць са свежым тварагом (можа быць замест тварагу белы сыр), дадаць да смаку солі. Выкласці на салатніцу і багата паліць густой смятанай.

САЛАТ З КАПУСТЫ І МОРКВЫ

400 грам капусты, 100 г морквы, 100 г яблыкаў, 5 сталовых лыжак смятаны, 2 сталовыя лыжкі пакрышанага лісця пятрушкі, сок з кіслай капусты або акісляючы іншы дадатак, соль, цукар.

Пачышчаную капусту памыць, пашаткаваць, дакладна памытую моркву аскрэбці, спаласкаць і сцерці на тарцы з вялікімі дзіркамі, разам з яблыкамі. Нарыхтаваныя дадаткі далучыць да капусты, вымешаць са смятанай, дадаць да смаку квасу, солі і цукру. Гатовы салат выкласці на паўмісак і прыбраць пакрышанай зелянінай.

САЛАТ З КІСЛАЙ КАПУСТЫ З ПАРЭЕМ

250 грам кіслай капусты, 250 г парэю (пораў), паўшклянкі смятаны, лыжку насення кропу або кмену, цукар, перац. Кіслую капусту крыху сцадзіць (але не паласкаць!), парэй аблупіць, дакладна памыць, дробненька пакрышыць на пёркі разам з зялёным лісцем, пакідаючы адзін лісток для дэкарацыі. Вымешаць капусту з пакрышаным парэем, насеннем кропу або кмену, заправіць смятанай, дадаць да смаку солі і перцу. Выкласці салат на салатніцу, прыбраць прыгожа парэзаным лісцем парэю.

САЛАТ З МОРКВЫ З ХРЭНАМ

300 грам морквы, 200 г яблыкаў, 50 г хрэну, паўшклянкі смятаны, соль, перац.

Моркву і хрэн памыць, абскрэбці, спаласнуць і сцерці на цёрцы. Памытыя яблыкі сцерці на цёрцы з вялікімі дзіркамі. Усё разам вымешаць са смятанай, дадаць да смаку солі і цукру. Падаць салат прыбраны зялёным лісцем пятрушкі.

САЛАТ З МОРКВЫ І СЕЛЬДЭРЭЮ

350 грам морквы, 200 г сельдэрэю (сэлера), 3 сталовыя лыжкі соевага алею, 1 лыжка пакрышанага лісця пятрушкі, сок з лімона (цытрыны) або канцэнтрат ружы, цукар, перац.

Моркву і сельдэрэй памыць, аскрэбці, спаласнуць і сцерці на цёрцы або пакрышыць на дробненькую макарону. Вымешаць з квасам, алеем і зелянінай, дадаць да смаку солі, цукру і перцу.

Напэўна Вам пасмакве!

Парады судзі

Вінцэс Склубоўскі

СЯМЕЙНЫЯ ПАВІННАСЦІ

Нягледзячы на цяжкі стан гаспадаркі наша дзяржава прызначае значныя сродкі на сацыяльныя патрэбы. Вялікія грашовыя выдаткі ідуць на сямейныя патрэбы. Да іх галоўным чынам залічаюцца: сямейная дапамога, дапамога за догляд няпоўналетняга дзіцяці або калекі, радзільная і мацярынская дапамога, выхаваўчая дапамога і аліментыйныя павіннасці.

Найбольшае значэнне для сям'і мае сямейная дапамога. У 1987 годзе сярэдняя сямейная дапамога на адну сям'ю прыпадала 3000 зл. у месяц і складала амаль 20 працэнтаў ад месячнай зарплаты працаўніка, тады калі гэткай дапамога ў Федэратыўнай Рэспубліцы Германіі складае толькі 7, а ў Англіі — 8 працэнтаў.

СЯМЕЙНАЯ ДАПАМОГА

Сямейная дапамога належыцца працаўніку, які працуе на поўным акладзе, а калі не абрабляе больш за 0,5 га зямлі, або ён інвалід, нават калі працуе на палавіну акладу.

Дапамога належыцца на дзяцей, а таксама на непрацуючага мужа, або жонку. На дзяцей дапамога выплачваецца

да заканчэння імі 16 год жыцця, а калі дзіця вучыцца — да 25 год. Калі дзіця — інвалід, а інвалідства ўзнікла ва ўзросце, у якім належыцца права на дапамогу, сямейная дапамога належыцца незалежна ад узросту дзіцяці.

Апрача ўласных дзяцей працаўніка, для дзяцей, якім належыцца сямейная дапамога, лічацца дзеці мужа або жонкі працаўніка, дзеці ўсыноўленыя, прынятыя на выхаванне ў рамках прыёмнай сям'і, дзеці, якіх правамі апекунам устаноўлены працаўнік або яго жонка, а таксама прынятыя на ўтрыманне і выхаванне няпоўналетня ўнука, браты і сёстры і іншыя дзеці, калі іх бацькі не жывуць, альбо не могуць ім забяспечыць утрыманне або пазбаўленыя бацькоўскіх правоў, або гэтыя правы абмежаваны.

Сямейная дапамога не належыцца на дзіця, якое ў часе падрыхтоўкі да прафесіі атрымлівае плату, сямейную або інвалідную пенсію, знаходзіцца ў дзетдоме ці іншай установе, якая забяспечвае ўтрыманне.

На мужа або жонку сямейная дапамога належыцца, калі выхоўвае дзіця да 8 год жыцця, на жанчыну пасля закан-

чэння 50 год, а мужчыну — пасля 65 год, або калі ён ці яна — інваліды.

Велічыня дапамогі залежыць ад даходу, які прыпадае на кожнага члена сям'і. Гэты крытэры, таксама як і велічыня сямейнай дапамогі, у апошніх гадах змяняецца. У 1987 годзе пры даходзе на члена сям'і да 5000 зл. складала 2650 зл. на аднаго члена сям'і. Калі на члена сям'і прыпадае 5—7 тысяч зл. дапамога выплачваецца 2050 зл., а пры даходзе звыш 7 тыс. зл. на члена сям'і — 1300 зл.

Селянін, які не працуе па-за сельскай гаспадаркай і не карыстаецца ў працы сацыяльным забеспячэннем, мае права на сямейную дапамогу, калі даход, які прыпадае на аднаго члена яго сям'і, нізкі.

Нізкім лічыцца даход, калі гадавы даход на аднаго члена сям'і не перавышае даходу з аднаго пералікавага гектара. На кожны год міністр працы, платы і сацыяльных спраў у пагадненні з міністрам фінансаў устанаўліваюць велічыню гэтага даходу.

У 1987 годзе гэта дапамога выплачвалася ад 600 да 800 зл. у месяц.

ДАПАМОГА ЗА ДОГЛЯД

Дапамога за догляд непаўналетняга дзіцяці або калекі належыцца працаўнікам, якія маюць права на сямейную дапамогу тады, калі:

1. Член сям'і ва ўзросце да 16 год з увагі на стан здароўя патрабуе сталай апекі.

2. Член сям'і ва ўзросце старшым чымсьці 16 год і калі ён інвалід I групы. Дзеці — інваліды II групы; калі інваліднасць узнікла ва ўзросце да 16 года жыцця, а калі яны вычуліся — да 25 год жыцця.

3. Член сям'і, якому скончылася 75 год.

Рашэнне ў справе прызнання дапамогі за догляд дзіцяці або калекі выдае ЗУС на аснове рэкамендацыі лекарскай камісіі па справах інваліднасці. Гэткая рэкамендацыя не патрэбная асобам ва ўзросце больш за 75 год.

Дапамога выплачваецца ў суме 1500 зл. у месяц і то незалежна ад велічыні сямейнай дапамогі.

Адносна сялян належыцца ім дапамога за догляд дзіцяці на тых самых асновах, як працаўнікам прадпрыемстваў і ўстаноў. За догляд іншых асобаў, аб якіх ішла вышэй гаворка — дапамога не прадбачваецца.

РАДЗІЛЬНАЯ ДАПАМОГА

Радзільная дапамога належыцца працаўніцы аднаразова ў выпадку нараджэння дзіцяці, або калі працаўніца прымае на выхаванне чужое дзіця і звернецца да апыкунчага суда аб яго ўсынаўленні, калі гэта адбываецца ў часе бесплатнага водпуску,

прызнанага працаўніцы для апекі малымі дзяцьмі.

Радзільная дапамога выплачваецца таксама жонцы працаўніка, якая не працуе, калі пражывае яна з мужам.

Дапамога прызнаецца у трохразовым памеры сямейнай дапамогі.

Радзільная дапамога належыць таксама сялянкам на тых самых асновах, што і працаўніцам.

МАЦЯРЫНСКАЯ ДАПАМОГА

Мацярынская дапамога належыць працаўніцы за час мацярынскага водпуску ў сувязі з нараджэннем дзіцяці або прыняццём чужога дзіцяці на выхаванне і выступленнем у суд па справе яго ўсынаўлення. Дапамога працаўніцы выплачваецца ў суме роўнай 100 працэнтам сярэдняй яе зароботнай платы за апошнія тры месяцы.

Пасля нараджэння першага дзіцяці належыць 16 тыднёў водпуску. Пасля нараджэння кожнага наступнага дзіцяці прызнаецца па 18 тыднёў водпуску. Калі б нарадзілася аднаразова двое, або больш дзяцей — належыць 26 тыднёў водпуску.

Для сялянкі, якая не карыстаецца іншым сацыяльным забеспячэннем пры нараджэнні аднаго дзіцяці, незалежна ад таго, ці гэта першае, ці наступнае — належыць 16 тыд-

няў водпуску, а пры нараджэнні аднаразова больш, чымсьці аднаго дзіцяці — 24 тыдні.

Мацярынская дапамога для сялянскі складае за кожны дзень 1/30 часткі яе „асноўнай зароботнай платы“. „Асноўная зароботная плата“ — гэта законам устаноўленая найніжэйшая зарплата ў сувязі з інфляцыяй. Яна сістэматычна павышаецца. Ад 20 студзеня 1986 года яна распараджэннем Рады Міністраў вызначана на 7000 зл. у месяц.

АПЯКУНСКАЯ ДАПАМОГА

Апякунская дапамога належыць працаўніку, звольненаму з працы для выконвання апекі над дзіцём да 8-мі год у выпадку неправдчанага закрыцця дзіцячых ясляў, прадшколы або школы, да якой хадзіла дзіця.

Дапамога належыцца таксама працаўніку, якога непрацуючая жонка знаходзіцца ў бальніцы, або з прычыны хваробы не можа апекавацца дзіцём, якому не споўнілася 8 год жыцця.

Апякунская дапамога выплачваецца таксама ў выпадку апекі хворым дзіцём звыш 8-мі і да 14-ці год і іншымі хворымі членамі сям'і. Гэткімі членамі сям'і лічацца муж або жонка, бацькі, цесці, дзяды, унукі, браты і сёстры.

Калі бацька і маці працуюць, дапамога выплачваецца

маці. Бацька атрымлівае дапамогу толькі ў выпадку, калі б муж і жонка жылі асобна, а дзеці знаходзіліся пры бацьку.

Апякунчая дапамога належыць за час вольны ад працы, у выніку апекі над дзіцём, але не больш, чымсьці за 60 дзён у год — для апекі дзіцём да 8 год, і не больш чымсьці за 14 дзён у год для апекі іншымі членамі сям'і. Аднак разам для апекі дзіцём і іншымі членамі сям'і дапамога не належыць за час звыш 60 дзён.

Апякунчая дапамога не належыць, калі апекавацца могуць іншыя члены сям'і. Гэта не адносіцца да маці, якая апекуецца дзіцём да 2 год жыцця.

Працаўнік траціць права на дапамогу, калі звальненне з працы, грошы выкарыстоўвае на іншыя мэты, чымсьці апека.

ВЫХАВАЎЧЫ ВОДПУСК

Для апекі над сям'ёй значную ролю адыгрывае выхаваўчы водпуск. Карыстацца гэтым водпускам можа працаўніца, якая працавала не менш 6-ці месяцаў, хоць і не ў тым самым прадпрыемстве.

Працаўніца можа карыстацца водпускам для апекі сваім дзіцём да 4-га года жыцця, гэткім дзіцём свайго мужа, або чужым дзіцём, да якога мае даручаную судом апеку, Водпуск належыцца для апекі дзіцём да 10 год, калі яно з

прычыны калецтва або разумовай адсталасці патрабуе апекі.

У часе выхаваўчага водпуску прадпрыемства можа дэлаксіраваць умову працы толькі ў выпадку яго ліквідацыі.

Працаўніцы, якая карыстаецца выхаваўчым водпускам, належыць дапамога на працягу 24 месяцаў. Калі б яна апякавалася больш, чым адным дзіцём калекім або разумова адсталым, а таксама калі з'яўляецца самотнай маці — дапамога належыць на працягу 36 месяцаў.

Дапамога выплачваецца ў размеры ад 59—100% найніжэйшай зароботнай платы працаўніка — у залежнасці ад даходу, які прыпадае на кожнага члена сям'і працаўніцы. Самотным маткам дапамога пабольшваецца на 100%+450 зл.

Працаўніца і яе сям'я ў часе выхаваўчага водпуску захоўваюць права на сацыяльнае забеспячэнне, лекарскую апеку і права на сямейную дапамогу. Яна карыстаецца ільготнымі праездамі чыгункай, калі гэтакае права ў часе працы ёй належыць. Можа таксама працаваць на няпоўным акладзе або ў рамястве.

Пасля заканчэння выхаваўчага водпуску прадпрыемства абавязана даць працаўніцы працу на пасадзе роўназначнай той, на якой яна працавала перад водпускам, або на іншай пасадзе, адпаведнай яе кваліфікацыі і не менш аплочваемай.

Перыяд выхаваўчага водпуску да 6 год улічваецца ў час, патрэбны для набывшчых права на пенсію.

АЛІМЕНТАЦЫЙНЫ ФОНД

З фонду сацыяльнага забеспячэння выплачваюцца аліменты на дзіця, калі яны прысуджаны судом, а сцягнуць іх з бацькі немагчыма, напр. бацька не працуе і не мае маёмасці, або месца яго жыхарства невядомае. Аліменты выплачваюцца ў суме 2000 зл. у месяц, нават калі б яны засуджаны былі ў большым размеры. Калі б на дзіце не належылася сямейная

дапамога — выплачваецца матцы дадаткова 1300 зл. у месяц.

Аліменты не належаць матцы, якая знаходзіцца на поўным дзяржаўным утрыманні, прыкладам знаходзілася б у доме пенсіянера, або іншай апякунчай установе. Не выплачваюцца аліменты таксама, калі матка мае сталы месячны даход звыш 6000 зл.

З асобы, абавязанай плаціць аліменты, вядзецца надалей сцягванне павіннасці, з тым, што сцягнутыя грошы судовы выканаўца перадае ЗУСу.

В. Склубоўскі

КАЛЯНДАР ЦЯЖАРНАСЦІ

Заўвага. Каляндар цяжарнасці апрацаваны з прамежкамі ў 10 дзён, значыць, калі, напрыклад, пачатак цяжарнасці наступіў 5 студзеня, то карова ацеліцца каля 17 кастрычніка, кабыла ажа-рэбіцца каля 11 снежня, свіння апаросіцца каля 5 мая, авечка акоціцца каля 8 чэрвеня.

Дзень пакрыцця	Прывядзе прыплод (прыблізна каля)			
	карова	кабыла	свіння	авечка
1 студзеня	12 кастрычн.	6 снежня	30 красавіка	3 чэрвеня
11 студзеня	22 кастрычн.	16 снежня	10 мая	13 чэрвеня
21 студзеня	1 лістапада	26 снежня	20 мая	23 чэрвеня
31 студзеня	11 лістапада	5 студзеня	30 мая	3 ліпеня
10 лютага	21 лістапада	15 студзеня	9 чэрвеня	13 ліпеня
20 лютага	1 снежня	25 студзеня	19 чэрвеня	23 ліпеня
2 сакавіка	11 снежня	4 лютага	29 чэрвеня	2 жніўня
12 сакавіка	21 снежня	14 лютага	9 ліпеня	12 жніўня
22 сакавіка	31 снежня	24 лютага	19 ліпеня	22 жніўня
1 красавіка	10 студзеня	6 сакавіка	29 ліпеня	1 верасня
11 красавіка	20 студзеня	16 сакавіка	8 жніўня	11 верасня
21 красавіка	30 студзеня	26 сакавіка	18 жніўня	21 верасня
1 мая	9 лютага	5 красавіка	28 жніўня	1 кастрычн.
11 мая	19 лютага	15 красавіка	7 верасня	11 кастрычн.
21 мая	1 сакавіка	25 красавіка	17 верасня	21 кастрычн.
31 мая	11 сакавіка	5 мая	27 верасня	31 кастрычн.
10 чэрвеня	21 сакавіка	15 мая	7 кастрычн.	10 лістапада
20 чэрвеня	31 сакавіка	25 мая	17 кастрычн.	20 лістапада
30 чэрвеня	10 красавіка	4 чэрвеня	27 кастрычн.	30 лістапада
10 ліпеня	20 красавіка	14 чэрвеня	6 лістапада	10 снежня
20 ліпеня	30 красавіка	24 чэрвеня	16 лістапада	20 снежня
30 ліпеня	10 мая	4 ліпеня	26 лістапада	30 снежня
9 жніўня	20 мая	14 ліпеня	6 снежня	9 студзеня
19 жніўня	30 мая	24 ліпеня	16 снежня	19 студзеня
29 жніўня	9 чэрвеня	3 жніўня	26 снежня	29 студзеня
8 верасня	19 чэрвеня	13 жніўня	5 студзеня	8 лютага
18 верасня	29 чэрвеня	23 жніўня	15 студзеня	18 лютага
28 верасня	9 ліпеня	2 верасня	25 студзеня	28 лютага
8 кастрычн.	19 ліпеня	12 верасня	4 лютага	10 сакавіка
18 кастрычн.	29 ліпеня	22 верасня	14 лютага	20 сакавіка
28 кастрычн.	8 жніўня	2 кастрычн.	24 лютага	30 сакавіка
7 лістапада	18 жніўня	12 кастрычн.	6 сакавіка	9 красавіка
17 лістапада	28 жніўня	22 кастрычн.	16 сакавіка	19 красавіка
27 лістапада	7 верасня	1 лістапада	26 сакавіка	29 красавіка
7 снежня	17 верасня	11 лістапада	5 красавіка	9 мая
17 снежня	27 верасня	21 лістапада	15 красавіка	19 мая
27 снежня	7 кастрычн.	1 снежня	25 красавіка	29 мая

**РАСПЛОД СВОЙСКОЙ ЖЫВЕЛЫ І ПТУШКІ
ЧАС ЦЯЖАРНАСЦІ**

Жывёла	Час цяжарнасці
Кабыла	Каля 340 дзён (11 месяцаў)
Карова	Каля 285 дзён (9 месяцаў і 10 дзён)
Свіння	Каля 116 дзён (3 месяцы, 3 тыдні і 3 дні)
Авечка	Каля 150 дзён (5 месяцаў)
Сярэбраны ліс	Каля 51 — 53 дзён
Норка	Каля 47 — 50 або 36 — 85 дзён
Нутрыя	Каля 130 — 132 дзён (4 з паловай месяцы)
Трусы	Каля 30 дзён (адзін месяц)

ПАКРЫВАННЕ САМАК

Жывёла	Найбольш адпаведны ўзрост пакрывання	У які час найвыгадней
Кабыла	3 — 4 гады	15 лютага — 15 красавіка
Карова	20 — 22 месяцы	у 3 месяцы пасля ацялення
Свіння	7 — 10 месяцаў	у кастрычніку, лістападзе, снежні, красавіку і маі
Авечка	16 — 18 месяцаў	15 чэрвеня — 20 жніўня,
Сярэбраны ліс	9 — 10 месяцаў	15 верасня — 15 лістапада
Норка	каля 10 месяцаў	15 студзеня — 1 красавіка
Нутрыя	каля 6 месяцаў	1 лютага — 1 красавіка 1 снежня — 31 студзеня 1 чэрвеня — 31 ліпеня

ВЫВАД СВОЙСКОЙ ПТУШКІ

Птушка	Час выседжвання яек	Колькасць яек	Патрэбен адзін самец на
Курыца	20 — 22 дні	15 — 19 яек	12 — 15 курыц
Індычка	27 — 30 дзён	15 — 19 яек	10 — 15 індычак
Гуска	28 — 32 дні	13 — 14 яек	4 — 6 гусак
Качка	26 — 31 дзён	13 — 15 яек	4 — 6 качак
Галубка	17 — 19 дзён	2 — 3 яйкі	1 галубка

ЗМЕСТ

Скарочаны каляндар на 1988 г.	3
Календарыум на 1988 г.	4

У БГКТ і не толькі

Беларускі летапіс. 1986 — 1987	29
Чакае Твайго ўкладу!	52
Арлянскія настаўнікі-актывісты. — Віталій Луба	54

Адышлі ад нас

Лідзія Бялецкая (Шура). — В. Валкавіцкая	57
Любіла рабіць дабро (Анна Амбражэй-Кананчук). — В. Валкавіцкая	59
Юрка Геніюш. Слова С. Яновіча над труною.	61
Аляксандр Рафаловіч. — В. Валкавіцкая	62

Нашы браты — нашы суседзі

„Пачэсны пасад між народамі“. — Размова Аляксандра Баршчэўскага з А. Гардзіцкім	65
Знаўца вялікіх традыцый. — М. Гайдук	74
Вытокі. — А. Ліс	75
Якуб Колас і польская культура. — Леў Мірачыцкі	83
Як жыве селянін у Савецкай Беларусі. — Міхаіл Стэльмах	85

3 мінулага

Кастусь Каліноўскі. — Аляксандр Баршчэўскі	92
Успаміны з Беларуска-Рускай гімназіі. — Лідзія Стадулка (Зарэцкая)	98
Успаміны і мары. — Уладзімір Юзвюк	108

На ніве асветы і культуры

Пакуль Сцёпка стаў Сцяпанам. — Сакрат Яновіч	113
На сутыкненні свядомага і несвядомага. — Валянцін Сельвесюк	126

Літаратурны палетак

Да 30-годдзя „Белавежы“:	
Імпульсы маёй творчасці. — Віктар Швед	132
Ці быў бы я без „Нівы“? — Сакрат Яновіч	136
Як я стаў пісаць. — Васіль Петручук	141
Алесь Барскі. — Матчынае (вершы)	143
Сакрат Яновіч. — Скарга на Гісторыю (мініяцюры)	144
Віктар Швед. — Выхадцам з вёсак (вершы)	150
Мікалай Гайдук. — Меркі майго дзяцінства	152
Юрка Баена. — Суайчыннікам (вершы)	162
Алесь Батура. — Дзіцянё горкае (урывак з паэмы)	164

Андрэй Сцепанюк. — <i>...сабе прысвячаю</i> (верш)	166
Зося Сачко. — 3 цыкла „ <i>Дарожныя партрэты</i> “ (вершы)	166
Традыцый, асяроддзе	
Нашы назвы. — <i>Барыслаў Ф. Рудкоўскін</i>	168
Вада. — <i>Мікола Лобач</i>	171
Харчуйцеся рацыянальна	
Лякарствы ад атлуцення. — <i>Г. Лаўрыненка</i>	183
Салаты са свежай агародніны	186
Парады	
Сямейныя павіннасці. — <i>Суддзя Вінцук Склубоўскі</i>	188
Каляндар цяжарнасці жывёл	193

